V. SZ. GOLUBOVICS

MALINOVSZKIJ marsall

Zrínyi

V. SZ. GOLUBOVICS

MALINOVSZKIJ marsall

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ
BUDAPEST, 1985

A mű eredeti címe
Маршал Р. Я. Малиновский

Fordította
HORVÁTH ZOLTÁN

Az eredetivel egybevetette
BOJCSUK JÓZSEF

© Horváth Zoltán, 1985

Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó
A kiadásért felel: Németh M. László igazgató
Nyírségi Nyomda, 50119
Felelős vezető: Jáger Zoltán igazgató
Nyíregyháza, 1985
Felelős szerkesztő: Horváth Károly
Műszaki vezető: Jordán Gusztáv
Műszaki szerkesztő: Cimpián Péterné
Fedélterv: Mohr Gyula
Terjedelem: 11,34 A/5 ív + 16 oldal melléklet
55 (1483)

Nehéz gyermekkor. Az ifjúkor megpróbáltatásai. Katonai Akadémia. Spanyolország. Újra a Katonai Akadémián

Rogyion Jakovlevics Malinovszkij 1898. november 23-án született Odesszában. Apa nélkül nevelkedett. Mostohaapja nem volt hajlandó örökbe fogadni a fiút. Az anyagi gondok miatt gyakran veszekedésekre került sor a családban. Ennek az lett a vége, hogy mihelyt 1911 tavaszán elvégezte a falusi elemi iskolát, el kellett hagynia otthonát.

A fiúcska a Jarosinszkij nevű földesúr közeli birtokára ment, ahol egy szigorú intéző keze alatt cselédként, amolyan mindenesfiúként dolgozott.

Szabad idejében Rogyion szomjas érdeklődéssel olvasta a keze ügyébe eső könyveket. Ezek között volt az a kalendárium is, amelyet az Oroszországra törő napóleoni seregek szétzúzásának százéves jubileumára adtak ki. Ebből a kiadványból ismerte meg a borogyinói csata olyan hőseit, mint Kutuzov tábornagy, Bagratyion, Jermolov, Rajevszkij tábornokok és mások.

1913 őszén a nagynénjéhez Odesszába költözött, s ott egy rövidáru-kereskedő üzletében kifutóként dolgozott, fél év múlva skarlátban megbetegedett. Amíg a kórházban feküdt, helyére egy másik fiút vettek fel.

... Elérkezett 1914 forró nyara. Megkezdődött a császári Németország elleni háború. Rogyion gyakran őgyelgett a nap perzselte utcákon, s érdeklődve figyelte az új mundérba bújtatott katonák elvonuló kisebb-nagyobb oszlopait. „Újonnan bevonulók. És ha én is velük mennék ...?" — gondolta, és már el is ment a kedve, hogy Misa bácsijánál a teherpályaudvar raktárában a csomagokat cipelje. Elhatározta, a frontra megy.

Hamarosan otthagyta a csomagok lajstromát az irodaasztalon, a katonák után szaladt, és megkérte őket, hogy vigyék magukkal. Közvetlensége és bátor fellépése megnyerte a katonák tetszését: magukkal vitték a fiút. Amikor a katonai vasúti szerelvény Vilniusba, az orosz—német arcvonalra érkezett, Malinovszkijt bemutatták a parancsnoknak, aki, bár alaposan lehordta őket, végül is besorolta Rogyiont a 256. Jelizavetgrádi gyalogezred géppuskás alegységébe. A géppuskások között lőszeradogató, majd irányzó lett.

Rövid kiképzés után Rogyion Malinovszkij részt vett az ezred harcaiban. Októberben Szmorgony alatt megkapta első harci kitüntetését — a Szent György-kereszt IV. fokozatát —, s miután megsebesült, a hátországba szállították. Mintegy két hónapig gyógykezelték Kazanyban. Itt hallotta, amint az emberek őszintén a munkások és parasztok vérének oktalan ontásáról beszéltek, meg arról, hogy a háborút a gazdagok osztályai folytatják a világ újrafelosztásáért, és azért, hogy idegen területek meghódítása és a dolgozó tömegek kizsákmányolása révén növeljék gazdagságukat.

Felépülése után Rogyion Oranienbaumba került, az egyik tartalék géppuskás ezrednél szolgált, ahonnét egy különleges rendeltetésű géppuskás menetszázaddal Szamarába érkezett. Híre járt, hogy a cári kormány expedíciós orosz csapatokat készít fel, hogy azokkal Franciaország területén vegyen részt a németek elleni küzdelemben.

Szamarában megalakult a 2. gyalogezred. Ennek állományába sorolták a beérkező géppuskás alegységet. Malinovszkijt, mint aki már szagolt puskaport, géppuskaparancsnoknak nevezték ki.

Már minden készen állt az elvonulásra. Ám a Franciaországba vezető közvetlen tengeri utat német tengeralattjárók zárták el. Ezért a cári kormány, a francia hatóságokkal egyetértésben, csaknem a fél világot átszelő szárazföldi és tengeri kerülő utat jelölt ki az orosz expedíciós csapatok számára.

Az orosz katonák először keresztülvágtak egész Szi-

bérián, majd Mandzsúrián és eljutottak Dalnyij kikötőjébe. Oroszországnak az orosz—japán háborúban elszenvedett veresége óta Dalnyij ekkor japán uralom alá tartozott. A parti vizeken két francia szállítóhajó várakozott: a „La Touche-Tréville tengernagy", amelyik az 1. önálló gyalogdandár 1. gyalogezredét és a „Himalája", amelyik a dandár 2. gyalogezredét szállította. Az orosz katonák behajóztak. A fedélzeten levett sapkával közös imát mondtak a cárért, és a katonazenekar búcsúztató hangjainál indultak el távoli és veszélyekkel teli tengeri útjukra.

1916. április 20-án érkeztek Franciaország partjaihoz A marseille-i kikötőben a 2. orosz gyalogezred puskákat, karabélyokat és harci felszerelést vételezett. A zenekar rázendített a menetindulóra. Malinovszkij ment, meghúzva a lépést a géppuskások soraiban. egyelőre fegyver nélkül, és figyelte, miként tartja vissza a rendőrkordon az ujjongó és tolongó franciákat.

Az orosz katonákat egyelőre Marseille egyik külvárosában helyezték el, majd a maini táborba vitték át, nem messze Chalon-sur-Marne-tól. Itt lőszerrel meg 1907-es mintájú francia géppuskákkal látták el őket. Az orosz személyi állományt könnyű fabarakkban szállásolták el. A négy állandó jellegű laktanyaépületben pedig a francia katonák és a tábor alkalmazottai voltak elhelyezve.

Nem messze a tábortól jókora lőtér terült el, amelyen a fegyvereket lőtték be és lőgyakorlatokat tartottak. Harcászati gyakorlatokat is végeztek. Rogyion gyorsan megtanulta a francia géppuska kezelését, alkatrészeinek francia nevét, embereit felkészítette a harcra.

Nyár volt, amikor az orosz katonák elhagyták a maini tábort, és Mourmelon alatt, Reimstől nem messze harcba léptek. Az orosz dandár beérkezésével az események ezen az arcvonalszakaszon szembetűnően megélénkültek, és ezt a németek is hamarosan tapasztalták. Az előőrsök ki-kitörtek jól megerődített, körkörös védelemre berendezett előretolt állásaikból, és aktív felderítő tevékenységet folytattak.

Rogyion Malinovszkij géppuskáját a 2. előőrs állásában helyezték el. Egyszer az oroszok vakmerő vállalkozásaira válaszul a németek támadást indítottak. Az előőrsök körzetében kézitusára került sor. Végül már bekerítésben küzdöttek. A főellenállási öv lövészárkaiból a gyalogszázadok ellenlökést indítottak, amelyet Malinovszkij folyamatos géppuskatüze támogatott, aki az irányzó helyébe lépve mindaddig tüzelt, amíg meg nem sebesült ő is. A 4. hadsereg parancsnoka, Guiraud tábornok köszönetet mondott az 1. orosz dandárnak és katonáinak példátlan bátorságukért. E harc után Malinovszkij őrvezetőt kardokkal ékesített bronzkereszttel tüntették ki.

Ámde a fiatal katona minden harc után egyre világosabban látta ennek az annyi életet követelő háborúnak az értelmetlenségét. Erről nyíltan beszélt legjobb barátainak, és beosztottai előtt tett célzásaival igyekezett megértetni velük valóságos helyzetüket. Ez utóbbiaknak különösen tetszett, ahogy az otthonról érkező szomorú hangú leveleiket megmagyarázta a katonáknak.

A franciákkal érintkezve Rogyion igyekezett elsajátítani a nyelvüket, és tudásszomja, valamint szorgalma révén ez sikerült is.

A német gáztámadás után a dandárt pihenőre vonták vissza. Új orosz ezredek váltották fel. Mindez 1916 októberének közepén történt.

Párizsból időnként orosz emigránsok látogatták meg a katonákat és az Oroszországban uralkodó zűrzavarról, a cárnőről és Raszputyin sztarecről beszéltek nekik. Ezek az értesülések felcsigázták az emberek érdeklődését és elterjedtek a katonatömegek soraiban. Az emberek tudni akarták az igazságot, és mohón figyeltek minden szóra, amely távoli hazájukról, Oroszországról adott hírt.

Ebben az időben a németek támadtak, és az orosz parancsnokság a dandárt, hol Sulerie, hol meg Brimon alatt vetette harcba a champagne-i francia csapatok támogatására. Minden nagyobb harc után a létszám-ellenőrzéskor sokan már nem jelentkeztek, és mentek haza

az írásos értesítések, amelyek tudatták a feleségekkel, az anyákkal, az apákkal és a gyermekekkel, hogy hozzátartozójuk elesett.

Tavasszal ajándékok érkeztek francia földre az orosz katonák számára. A cárné küldte. Aprócska imakönyvek voltak ezek. Ám ezekkel együtt érkezett annak híre is, hogy a cárt megfosztották trónjától és valójában nem volt kiért imádkozni. Népszónokok is érkeztek az orosz csapatokhoz. És mindaz, amiről a háború évei alatt gondolkodtak és ami itt idegen földön felgyülemlett a lelkekben, kitört belőlük és szavakban fogalmazódott meg. Értelmük egyszerű volt: „Haza! Vissza a jobbágysorból felszabadult falvaikba! Vissza a forradalom segítésére!..."

Az 1. ezrednél hamarosan katonatanács alakult. Példáját követték a 2. ezrednél is, ahol az ezredtanács és az alegységi bizottságok összetételét az 1. sz. ezredparancs tette közzé. Malinovszkijt megválasztották a századbizottság elnökévé. A bolsevik-marxisták jól konspirált munkája a katonák között ily módon eredményesnek bizonyult.

Ekkor a francia arcvonalon a szövetségesek az áprilisi támadásra készülődtek, és az orosz csapatok részvételére is számítottak. Az expedíciós hadtest parancsnokságát, Zankevics tábornokkal az élén, erősen nyugtalanította a csapatok állapota, s mindent megtett, hogy elrettentse és megfélemlítse a katonákat.

1917. április 14-én a katonák gyűlésein és a küldöttek tanácskozásain hosszú viták folytak. Az 1. dandár mindamellett úgy határozott, hogy részt vesz a szövetségesek általános támadásában.

A cours-i várnál és a Brimon-erődnél április 16-án reggel elkezdődött az ütközet. A tüzérség tűzcsapásaitól kísérve egymást követték a rohamok, de az ellenség valamennyi tűzfészkét nem sikerült elhallgattatni. A még épségben maradt géppuskafészkek a szemközti magaslat oldalában földhöz szegezték a támadókat, és roppant veszteségeket okoztak nekik. A németek ellenállását ezen az arcvonalszakaszon mégis sikerült megtörni.

Az orosz dandárok sikeres harctevékenységéről a korabeli francia sajtó is elismerően írt. Ezt a támadást „Nívelle vágóhídjának" nevezték. A francia hadseregeknek nem sikerült elérniük a kitűzött célokat. Nivelle-t leváltották, és Pétaint nevezték ki főparancsnoknak.

Több mint ötezer orosz katona hagyta ott életét. A hevenyészve ásott sírok sűrűn ellepték Champagne mezőit. Brimon erődje alatt egy robbanó puskagolyó szétroncsolta Rogyion Malinovszkij bal kezének csontját. Hosszabb időn át a bordeaux-i, a saint-servani és a saint-malói orosz kórházakban gyógykezelték.

Az értelmetlen veszteségek végül is sokukat észre térítették. A bizottságok agitátorainak lelkes szavai egyre mélyebb hatást tettek a katonákra, és már májusban világossá vált, hogy az oroszországi februári forradalom győzelme és a francia hadsereg áprilisi támadásának kudarca után az orosz egységek már nem fognak többé harcolni. Franciaország belső területére szállították őket, Creuse megyébe, a La Courtine-i táborba.

Malinovszkij megtudta, hogy a lágerben reggelente gyűléseket tartanak. Ezeken transzparenseket emeltek a magasba ezzel a jelszóval: „Szabadság, egyenlőség, testvériség!" Az Ideiglenes Kormány megbízottai megpróbálták rábeszélni a katonák képviselőit, hogy hagyjanak fel az ellenállással, és teljesítsék „kötelességüket". A katonák tömegei azonban engedetlenséggel válaszoltak, megtagadták, hogy a frontra menjenek, és követelték, szállítsák őket vissza hazájukba.

Miután a vezető körökben hosszadalmas tárgyalások folytak arról, hogy „mi legyen az orosz dandárokkal?" — Tyerescsenko, az Ideiglenes Kormány külügyminisztere értesítette a francia kormányt és a francia vezérkar főnökét, Foch tábornokot, hogy Zankevics tábornokot bízták meg, vegye át a parancsnokságot a franciaországi orosz csapatok fölött, és minden eszközzel teremtsen rendet soraikban.

Július végén Zankevics tábornok különválasztotta, és a szó szoros értelmében — szögesdrót kerítéssel — elszigetelte egymástól a dandárokat, hogy lélektani meg-

dolgozásnak vesse alá azokat. A helyzet azonban napról napra súlyosabbá vált.

A kórházakból kikerülve Rogyion visszatért ezredéhez. Újra megválasztották őt a századbizottság tagjává és a csapat- (dandár-) bizottság küldöttjévé. Mintegy két hét múlva felszakadtak a még teljesen be nem gyógyult sebei, és újra elszállították a saint-servani kórházba.

Augusztus végén pedig megérkezett a lefegyverzési parancs. Az 1. dandárt lázadó alakulatnak nyilvánították, mivel megtagadta, hogy átadja fegyvereit. Minthogy nem akarták a helyzetet a fegyveres összeütközésig kiélezni, az ezredbizottság úgy határozott, hogy önként átadja fegyvereit. A dandár katonái azonban ezzel nem értettek egyet, és új ezredbizottságot választottak. Csatlakoztak hozzájuk a 3. dandár ezredeinek katonái is, és tízezer ember elsáncolta magát a La Courtine-i táborban, követelve, hogy szállítsák haza őket.

A parancsnokság kérdést intézett Pétervárhoz: „Mi legyen?" A válasz rövid volt: „A lázadókat a fegyverek erejével azonnal engedelmességre kell kényszeríteni".

Ezt a La Courtine-i táborban iszonyatos tragédia követte. A tábort körülzárta Beljajev tábornok 2. különleges rendeltetésű tüzérdandárja, amely Franciaországon át az antant kívánságára éppen útban volt Szaloniki felé. A La Courtine-i tábort tartó katonákhoz ultimátumot intéztek. A reakciós tisztikar fegyveres ellenállásra számított, erre azonban nem került sor. Az orosz katonák felsorakoztak az alakulótéren, és a zenekar gyászindulót játszott. A katonák eltökélték, ott helyben állva halnak meg.

A tüzérség tüzet nyitott. Közvetlen közelről három napon át lőtték a mundérba öltöztetett orosz parasztokat és munkásokat, akiknek csupán az volt a bűnük, hogy nem akartak tovább harcolni a bankárok és politikai kalandorok „demokráciájáért", és azt követelték, hogy szállítsák a hazájukba őket.

A harmadik napon a tábor megadta magát. Az életben maradtak egy részét munkaosztagokba szórták szét.

és Franciaország más-más megyéibe telepítették. Háromezer engedetlent és meg nem alázkodót pedig Francia Afrikába száműztek.

A tábor lövetése szeptember 13-án ért véget, Malinovszkij pedig 15-én érkezett vissza a kórházból. A cournot-i táborba irányították, ahol az orosz csapatok reakciós részét helyezték el. Hamarosan lecsukták őt. Miközben az ügyét vizsgálták, Oroszországban végbement az októberi forradalom.

Az „Oroszország polgáraihoz" intézett lenini felhívás közzététele után, s miután a Szovjetek II. Kongresszusa elfogadta a békéről és a földről szóló dekrétumot, a francia kormány elrendelte, hogy kivétel nélkül minden orosz katonai alakulatot fegyverezzenek le és fogják őket szögesdrót kerítés mögött kőtörő munkára. Malinovszkij így Belfort-ba került követ törni. A munka meghaladta a sebesült katona erejét.

A francia kormány önkénteseket toborzott a Németország elleni háború folytatásához. Tudván, hogy a németek megszállták Szovjet-Ukrajnát és megalázzák annak népét, az orosz katonák százai, köztük Malinovszkij is, elhatározták, hogy a frontra mennek. 1918 januárjában érkeztek meg a francia hadsereg 1. marokkói hadosztályának idegenlégiójába, és már márciusban bevetették őket a németek picardiai áttörésének felszámolására. Ettől a naptól a hadosztály nem ismerte a pihenést: a legnehezebb arcvonalszakaszokon vetették harcba, kiváltképp a szövetséges csapatok utolsó közös őszi támadásában, Foch tábornok parancsnoksága alatt. Ez a támadás egészen Németország kapitulációjáig tartott.

Ősz vége felé az antantcsapatok végleg megtörték a császári német hadsereg ellenállását. Az antant imperialistái számára most már lehetőség kínálkozott, hogy hadseregeiket a Szovjet Köztársaság ellen használják fel. Azt javasolták Németországnak, hogy tartsa csapatait Oroszország megszállt körzeteiben, amire a német imperialisták hajlandónak is mutatkoztak. Megkezdődött a külföldi intervenció. Oroszország déli részén az antant Gyenyikin tábornok parancsnoksága alatt egye-

sítette a Doni és az Önkéntes Hadsereget. Gyenyikinnek segítséget nyújtott Franciaország is. Katonai vezetésének eszébe jutottak azok az orosz katonák, akik az idegenlégióban harcoltak, ahol Malinovszkij géppuskairányzó, majd pedig géppuskaparancsnok lett. Visszahívták őket az idegenlégióból.

Az orosz katonákat Pleur faluban helyezték el, nem messze Suzanne városától. Kezdetben úgy döntöttek, hogy valamennyiüket Gyenyikinhez irányítják, ám az életben maradt komitétagok, köztük Malinovszkij is, felszólították a katonákat, tagadják meg, hogy Gyenyikint segítsék. Júliusban hozzáláttak azok összeírásához, akik vissza kívántak térni Oroszországba. Malinovszkij és még húsz társa azt kérte, hogy szállítsák Odesszába őket. Senki sem hitt abban, hogy az idegen földön a kínzó aggodalomnak és nélkülözésnek hamarosan vége szakad. Az egyhónapos várakozás végtelenségnek tűnt.

A hazatérő orosz katonákat a Paul Leca gőzhajóra rakták, és 1919 nyarának végén elhagyták Dél-Franciaország partjait. Az oroszokat a sötét hajóraktárba helyezték el. A francia tengerészeknek pedig megtiltották, hogy érintkezzenek velük. A fedélzeten polgári ruhás emberek is tartózkodtak. Minden jel arra vallott, hogy az orosz katonák elszállítását az illetékesek gondosan előkészítették.

Malinovszkij megpróbálta elképzelni, mi történik szülővárosában és hogyan kezdi majd ott el az életét. De nem sikerült tiszta képet alkotnia, a helyzet ellentmondó és áttekinthetetlen volt. Ő azonban szilárdan eltökélte, hogy a forradalom oldalán marad, és nem félt erről beszélni a vele együtt utazó társainak.

Október közepén a gőzhajó kikötött Vlagyivosztokban. A kikötő kihalt volt. Majd váratlanul fehértisztek jelentek meg, körülfogták a katonákat és rögtön be akarták sorozni őket az ellenforradalmi hadseregbe.

Malinovszkij és az odesszaiak csoportja kérte, hogy engedjék őket haza, mert kiérdemelték ezt a jogot azzal, hogy Franciaországban a régi Oroszországért harcoltak. Végül nagy nehezen sikerült céljukat elérniük.

Az Odesszából és Oroszország központi kormányzóságaiból való katonák az Omszkba tartó vonatra ültek. Az időjárás igencsak zord volt. A szerelvényeket védték a partizánok támadásai ellen, és alig álltak meg az állomásokon és megállóhelyeken. Amikor a kolcsakisták Irkutszkban átvizsgálták a vonatot, egyre-másra feltartóztatták azokat a szabadságos katonákat, akikkel ilyen zaklatott időkben találkoztak, bárkik voltak is. Malinovszkij a csoportjával együtt úgy határozott, hogy megszöknek, nehogy a fehérgárdisták kezébe kerüljenek. A legkülönfélébb úton-módon jutottak el Omszkba. A városban, ahol tudták, meghúzták magukat.

1919 novemberének első napjaiban Malinovszkij átkelt az Irtisen. Valahol a közelben a társainak is át kellett kelniük a jeges folyón. Úgy találták, biztonságosabb, ha egyenként szivárognak át, és próbálnak eljutni övéikhez.

Úggyel-bajjal átvergődve a hómezőn, Rogyion a távíróoszlopok nyomán haladt. Tudta, hogy a vasúti pálya és a távíróvonal mentén halad az országút, amelyen rendezetlenül vonulnak vissza a fehérgárdisták, ezért gyakorta körülnézett, hogy idejében észrevegye, ha valaki arra jár, és elrejtőzhessék előle. Így ment-ment egy nap és egy éjszaka, majd még a következő napon... Estefelé az úton elült a forgalom. Malinovszkij rátért az útra. A letaposott és fagyos úton meggyorsította lépteit. Nyers, éles hang állította meg:

— Állj! Ki vagy? Fel a kezekkel!

Katonák léptek hozzá. Rogyion Malinovszkij megpillantotta sapkájukon a vörös csillagot, és az örömtől a lélegzete is elakadt. Egyikük átkutatta a fiút, a többiek készenlétben álltak. Rögtön eszébe ötlött, hogy még a cári egyenruhájában van és zsebében ott lapulnak a francia kitüntetések. Eddig ezek segítségére voltak, de most bajt hozhatnak rá. Így is történt. A vöröskatonák különösen gyanúsnak találták a bronzkeresztet a kardokkal, a „Croix de guerre"-t, amelyeket a franciaországi harcokért kapott. Főként az okozott bajt, hogy az őt feltartóztató katonák azt hitték: ilyen kitüntetéseket

csak tisztek kaptak. Hasztalan volt Rogyion minden próbálkozása, hogy meggyőzze őket, ez nem úgy van, s ő nem tiszt, a vörösökhöz jön. Nem hitték egy szavát sem.

— Végezzünk vele és kész! — mondták ketten is.

Rogyion feldühödött, és ellökte az őt karjánál fogva tartó vöröskatonát. Mindannyian rávetették magukat. Az eddig oldalt álló korosabb katona eléjük ugrott, és erélyesen megszólalt:

— Kísérjük a törzsbe. A parancsnok majd tisztázza, ki ő.

A vöröskatona rászegezte puskáját Malinovszkijra. A közeli faluba kísérték, ahol a zászlóalj törzse éjjeli szálláson volt, utóbb kiderült, hogy azok a vöröskatonák, akik Malinovszkijt elfogták, a 27. lövészhadosztály 240. tveri ezredének a felderítői voltak. Ez a hadosztály űzte a kolcsakistákat Omszk felé.

Reggelre megérkezett a faluba az ezred törzse, velük együtt pedig Rogyion elvtársai — Vaszilij Jermacsenko, Szergej Trifonov, Ivan Cim —, akik az ezred más terepszakaszain lépték át az arcvonalat. Boldogan összeölelkeztek. Ezután letépték fejükről a cári hadsereg kucsmáját és a hóba taposták. Majd összeölelkezve a vöröskatonákhoz és parancsnokaikhoz léptek. Később meleg fogadtatásban részesültek a hadosztály politikai osztályán. Azt mondták nekik, hogy menjenek haza, pihenjék ki magukat ilyen hosszadalmas utazás és ennyi viszontagság után. Ám Malinovszkijék kijelentették, hogy a Munkás-Paraszt Vörös Hadseregben kívánnak szolgálni. Mindez 1919. november 10-én történt. A parancsnoktól kapott írással a hadosztálytörzshöz mentek. Itt megkapták új beosztásukat: a 240. tveri lövészezred állományába kerültek. A négy volt cári katona, az ezred géppuskás századához került, és az ezreddel együtt Omszk felé indult, üldözve az ellenséget.

Február elején Malinovszkij megbetegedett, tífuszt kapott. A mariinszki katonai kórházban gyógykezelték A betegsége igen súlyos lefolyású volt. Tomszkba vitték át, ahol egy jól felszerelt kórházban helyezték el.

1920 áprilisában az orvosok erőfeszítéseinek köszönhetően Rogyion Malinovszkij felgyógyult. Elbocsátották a kórházból, de még nagyon gyenge volt. Ilyen állapotban a városi komendatúrára került, majd megerősödve, csapattestéhez irányították.

Májusban Rogyion Kanszk-Jenyiszejszkijbe került, a 35. önálló lövészdandár 137. önálló zászlóaljához, amely a Nyizsnyeugyinszkből Verhnyeugyinszkba vezető vasútvonalat őrizte. Itt tudta meg, hogy amíg beteg volt, a 27. hadosztályt Mariinszkből Minuszinszkbe irányították át, és onnét távozott a nyugati arcvonalra. Rogyion megvált tehát az első szovjet katonai alakulatától, amelyet már megszokott. Bántotta az is, hogy mögöttes területen szolgál.

Az őrcsapatoknál teljesített szolgálata idején Rogyion Malinovszkij elvégezte a dandár tisztesiskolát, és újra visszatért zászlóaljához, de már géppuskás parancsnokként. Életében immár harmadszor került ilyen beosztásba. Az 1. szibériai lövészhadosztálynál Malinovszkij magasabb beosztásba került. Unger báró mongóliai fehérbandájának felszámolásában már mint az ezred géppuskás osztagának parancsnoka vett részt. Az alegységnek nyolc géppuskája volt. Az utolsó harcra 1921 decemberében került sor. Malinovszkij tehát újra harcoló alakulathoz került, kezdetben a 35. lövészhadosztály 309., majd pedig a 104. lövészezredéhez, ugyanabba a beosztásba: géppuskás osztagparancsnokként. Itt, 1922-ben először készült róla minősítés: „Fegyelmezett, erélyes, állhatatos. Alárendeltjei tisztelik. Nagy gyakorlati tapasztalattal rendelkezik a géppuskaharcban. Habár pártonkívüli, teljesen megbízható és odaadó a szovjethatalom iránt. Mint a 104. lövészezred géppuskás osztagának parancsnoka, beosztásában teljesen megfelel."

1922 augusztusában a hadosztály Irkutszkba érkezett, ahol Rogyion Jakovlevics a 35. lövészhadosztályhoz tartozó 104. lövészezred 1. lövészzászlóaljának parancsnokhelyettese lett. Ebben az időben töltötte be 24. életévét.

1923 végén Malinovszkijt Kalugába vezénylik, ahol a 81. lövészhadosztály 243. lövészezredénél zászlóaljpa-

rancsnoki beosztást kap. Ez a szolgálat nehéz és megerőltető volt. Kezdetben mindenféle anyagi és ellátási kérdéssel is foglalkoznia kellett, hogy biztosítsa az éppen hogy megalakult alegység működését. Aztán megkezdődött a harci és politikai kiképzés, amelynek nagy figyelmet szentelt. Avatottan támaszkodott a törzsre és az alegységek parancsnokaira.

A harcosok és a parancsnokok megszerették a zászlóaljparancsnokot higgadt fegyelmezettségéért, feszes, katonás magatartásáért, megfontolt és magabiztos mozgásáért, azért a nyugodt hangnemért, ahogy az emberekkel beszélt, és ahogy meghallgatta őket. Malinovszkij jelenléte a zászlóaljnál, az a fesztelenség, ahogy az emberekkel beszélgetett, bizalmat ébresztett alárendeltjeiben parancsnokuk iránt.

A zászlóalj parancsnokaként Malinovszkij tökéletesítette munkamódszerét, szellemiekben sokat gyarapodott és egyre inkább tekintélyt élvező parancsnokká vált. Annyira eggyéforrt a katonai élettel, hogy egész lényét a hadsereg töltötte ki, sorsát másképp el sem tudta képzelni.

1926-ban parancsnokai a következő minősítést írták Malinovszkijról: „Szilárd és határozott akarat és erély jellemzi. Fegyelmezett és határozott. Az alárendeltjei irányában tanúsított keménységet és szigorúságot hozzáértően egyesíti az elvtársias magatartás és a következetesség elemeivel."

Ezekben az években Malinovszkij már olyan gyakorlati felkészültség birtokában volt, hogy akár magasabb beosztást tölthetett volna be, ám ehhez még nem volt meg a kellő elméleti tudása. „Katonai iskolázottsága nincsen, e tekintetben tehetséges autodidakta. Kitartása és állhatatossága révén, önképzéssel kellő katonai ismeretekre tett szert. Erkölcsi tekintetben feddhetetlen. A zászlóaljparancsnoki beosztásra alkalmas. Megérdemli, hogy katonai akadémiára vezényeltessen" — írta minősítésében ezredparancsnoka.

1926-ban Malinovszkij a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának tagja lesz. A rákövetkező évben az

ifjú kommunista és tapasztalt parancsnok előtt kitárul a Frunze Katonai Akadémia kapuja. Az akadémia hallgatójaként mindenekelőtt az akadémia történetével, Mihail Vasziljevics Frunze hadvezéri tevékenységével ismerkedett meg. Frunze kimagasló érdemeket szerzett a Vörös Hadsereg építésében. A vezetésével megvalósított katonai reformok: az általános hadkötelezettségről szóló törvény elfogadása, a területi egységek és nemzetiségi alakulatok létrehozása, a Szovjetunió Fegyveres Erői vezetésének átszervezése, az egyszemélyi parancsnoki rendszer bevezetése, a parancsnoki káderek felkészítési rendszerének és a kiképzés módszertanának gyökeres megváltoztatása — az akadémia oktatási programjának alapkövét alkották. Malinovszkij sokat és behatóan foglalkozott a reform lényegének tanulmányozásával. Elmélyült a jövendő háborúk jellegéről, a gazdaságnak a háborúban betöltött szerepéről, a fegyveres küzdelem különféle eszközeinek várható fejlődéséről, a technika és az ember viszonyáról, a Vörös Hadsereg egységes katonai doktrínájáról szóló irodalom tanulmányozásában. Ez kibővítette általános katonai látókörét, segítséget nyújtott neki a hadműveleti-harcászati feladatok megoldásában. Itt tanulta meg a térkép használatát, a helyes térképolvasást, a kialakult helyzet térképre rajzolását, és ennek alapján megfelelő elhatározásra jutni. A törzsmunka kezdetben nem ment könnyen neki, de megértve annak fontosságát a katonai ismeretek rendszerében, Malinovszkij szilárd akarattal legyőzte ezt a nehézséget. A késő esti órákig dolgozott a harcászati kabinetben, tanulmányozta a harci okmányok formáját, a csapatok szervezetét, elvégezte a kapott feladatoknak megfelelően az erőkkel és eszközökkel való számvetést, gyakorolta magát a törzsmunkában. Szorgalma és pontossága hozzásegítette, hogy mihamarabb elsajátítsa a törzsszolgálattal kapcsolatos ismereteket.

Az évfolyam hallgatói számára kétoldalú hadijátékot vezettek be. Ennek témája „Az ellenség állóvédelmének menetből történő áttörése a lövészhadtest erőivel" volt.

Malinovszkij a hadtest törzsfőnökének beosztásában gyorsan térképre vitte a helyzettel kapcsolatos adatokat, kimunkálta a helyzetnek megfelelő elhatározást, és helyesen biztosította azt a szükséges erőkkel és eszközökkel. A foglalkozásvezető elismerően értékelte munkáját. Az utolsó évfolyamon azt a feladatot kapta, hogy önállóan dolgozzon ki egy hadműveleti-harcászati feladatot, amelynek tárgya a hadosztály találkozóharca volt, és neki kellett lefolytatni a hallgatókkal a csoportos foglalkozást. Ezzel a feladattal is sikeresen megbirkózott.

1930-ban Rogyion Jakovlevics a hallgatók legjobbjai között befejezte akadémiai tanulmányait. Az ezekről az évekről szóló értékelésben és jellemzésében egyebek közt ezt olvassuk: „... az akadémia anyagát jól sajátította el. A lovashadosztálynál töltött csapatgyakorlat idején kiemelkedő aktivitást tanúsított. Pontos, lelkiismeretes és szorgalmas. Fegyelmezett, szerény, kitartó."

Az akadémia elvégzése után Rogyion Jakovlevics körülbelül egy esztendeig az Észak-kaukázusi Katonai Körzet 10. lovashadosztályánál a 67. lovasezred törzsfőnökeként szolgált, majd a Belorusz Katonai Körzet hadműveleti osztályán alosztályvezető-helyettes, 1933-tól pedig alosztályvezető. 1935 januárjában Malinovszkijt a 3. lovashadtest törzsfőnökévé nevezik ki. Miután 1935-ben bevezették a katonai rendfokozatokat, Malinovszkij ezredes lett. 1936 júniusában újra Minszkbe helyezték át, ahol is a körzet lovassági felügyelőjének helyettese lett.

Hadműveleti-törzsbeli tevékenységének éveiben, amelyeket a Belorusz Katonai Körzetben töltött el, Rogyion Jakovlevics gyakran részt vett különféle hadgyakorlatokon, amelyeket I. P. Uborevics, a körzet csapatainak parancsnoka vezetett. Malinovszkij igen sokat tanult mellette, megtanulta azt, hogy miképpen kell kidolgozni a csapatok vezetésével kapcsolatos elhatározást. Uborevics nagyon szigorú, okos és tevékeny ember volt. Utasításai alapján Malinovszkij tájékoztatókat, eligazításokat és harci okmányokat dolgozott ki. Uborevics.

amikor feladatot szabott, rendszerint szigorúan meghatározta végrehajtásának határidejét is. Malinovszkij, noha csak két segítője volt, a szükséges okmányokat idejében készítette el.

A harcászati gyakorlatokon Malinovszkij résztvevőként vagy döntnök szerepében volt jelen. Az egyik gyakorlaton a helyzet úgy alakult, hogy a feltételezett „ellenség" csapatai megindulási körleteiket elhagyták és megkezdték menetüket egy adott irányban. A „vörös" lovashadtest parancsnoka, noha az erre vonatkozó adatok birtokában volt, képtelen volt időben megfelelő elhatározásra jutni, és hadosztályaival helyben maradt. Malinovszkij döntnök volt. Látta: a hadtest vereséget szenvedhet a parancsnok késlekedése miatt. Megértette ezt a hadtest törzsfőnöke is.

— Mit tegyek, ezredes elvtárs? — kérdezte Malinovszkijtól.

— Javaslom, hogy ne késlekedjen, kérjen engedélyt a hadtestparancsnoktól, hogy nevében parancsot adhasson a hadosztályoknak: haladéktalanul induljanak meg és figyelmeztesse parancsnokaikat, hogy a harctevékenységre vonatkozó parancsot menet közben kapják majd meg.

A hadtest törzsfőnöke így is tett.

— Helyes, a hadosztály induljon el — felelte egyetértőleg a hadtestparancsnok.

Ez az eset is hozzásegítette Malinovszkijt, hogy még világosabban lássa a parancsnok szerepét, még inkább megértse, miként kell cselekednie, amikor emberek tízezreinek sorsáról intézkedik.

Malinovszkij életében hamarosan fontos események következtek be.

1935 februárjában a spanyolországi népfront hosszú küzdelem után győzött az országgyűlési választásokon. A fasiszták és az uralkodó körök reakciós része nem rejtették véka alá azt a szándékukat, hogy megdöntsék a köztársasági rendszert. A fegyveres küzdelem Spanyol Marokkóban indult meg, ahol Franco tábornok vezetésével a jómódú és reakciós katonai klikk lázadást

robbantott ki. A lázadás átterjedt az anyaországra is, és június végén már Madrid vezető katonai körei is támogatták. A népi milícia és a köztársasághoz hű katonai egységek egy hónap leforgása alatt leverték a katonai klikk lázadását. Velük együtt a Spanyolországi Kommunista Párt vezetésével a szabadság és függetlenség védelmében síkraszálltak a munkások, a parasztok, az alkalmazottak és a diákok is.

A régi hadsereg jól képzett alakulatai, a marokkói gyalogos- és lovascsapatok, az idegenlégió, és az ezeket a lázadás kezdetétől támogató német—olasz szoldateszka dél felől fenyegette Madridot. A veszély egyre nőtt. Szállítóeszközökkel és fegyverzettel jól ellátott lázadó csapatok gyorsan meg tudtak indulni és erőteljes támadásba lendültek.

A köztársaságiaknak pedig tulajdonképpen nem volt katonai szervezetük, egységes parancsnokságuk sem volt. A csapatok fegyelmezetlenek voltak, de győzni akartak a köztársaság védelmében. Ehhez azonban mielőbb létre kellett hozni a reguláris népi hadsereget, föl kellett fegyverezni és ki kellett képezni őket a harcra.

Külföldi országok önkéntes internacionalistái csakhamar a hazafiak segítségére siettek. A Belorusz Katonai Körzet parancsnoksága Malinovszkij ezredest tartotta legalkalmasabbnak, hogy Spanyolországba küldjék, őt javasolta katonai tanácsadónak. Malinovszkij készségesen egyetértett a javaslattal, és 1936 decemberében útra kelt a forradalmi Spanyolországba.

Amikor a harctevékenység madridi körzetébe érkezett, ahol a legdöntőbb események zajlottak, Rogyion Jakovlevics hozzálátott a rendkívül bonyolult helyzet tanulmányozásához. Ebben az időben a lázadók főerői Madrid déli elővárosait támadták, és tetemes erő- és eszközfölényben voltak a köztársaságiakkal szemben. A forradalmár parancsnokok egyre-másra vetették harcba a hazafiak újonnan érkező zászlóaljait, de súlyos veszteségeket szenvedtek.

Ugyanekkor a reguláris népi hadsereg megalakításáról szóló kormányrendelet értelmében befejeződött az

első hat vegyesdandár felállítása az 5. madridi ezred alapjain. létszáma 70 ezer embert tett ki. Az első feladatok teljesítésében Malinovszkijnak nagy segítségére voltak a 81. lövészhadosztály egységeinek és alegységeinek megalakítása során szerzett tapasztalatok.

Már 1936 novemberében öt dandárnyi erősítés érkezett a madridi arcvonalra, köztük két nemzetközi dandár. Később még öt internacionalista dandárt állítottak fel Spanyolországban. A köztársaság által ellenőrzött területeken önálló, egymástól elkülönült hadoszlopok is működtek. A népi hadsereg megalakítása azonban gyorsan haladt. 1936 decemberében és 1937 januárjában valamennyi hadoszlopot dandárokká, a madridi helyőrséget pedig egy önálló hadtestté szervezték. Rendet teremtettek a központi front mögöttes területén. Gépkocsiszállító eszközökből tartalékot képeztek.

A megalakult népi hadsereg egységeinek és magasabbegységeinek harcai közben Rogyion Jakovlevics behatóan tanulmányozta az ellenség harcászatát és hadműveleti eljárásait, amely nagy erőket összpontosított, nagyszámú tűzeszközt vont össze a főirányokban. Az ellenség harci lehetőségeit minden hadművelettel egyre növelték a Francót támogató intervenciósok és zsoldosok sűrűn érkező osztagai.

Malinovszkij harc közben azt tapasztalta, hogy az ellenség rohamai rendszerint a köztársasági csapatok megerődített védelmi terepszakaszaira, tüzérségi állásaira és figyelőpontjaira mért négy-öt órás tüzérségi és légi előkészítéssel kezdődtek. A vadászrepülők ugyanakkor a védelem második vonalát és a tartalékokat tartották tűz alatt. Amikor a gyalogság rohamait a köztársaságiak géppuskatüze sikerrel visszaverte, ismételt tűzcsapásokkal igyekeztek a hazafiak védelmét megpuhítani, akik a fedezékekbe vonultak, hogy az ellenség tüzének megszűnése után újra elfoglalják állásaikat. Nemritkán elkeseredett kézitusára került sor.

Malinovszkij arról győződött meg, hogy az állványos géppuskák nagy tűzerővel rendelkeznek. Látta azt is, hogy a géppuskakezelők harci felkészültsége hiányos.

Ezért úgy döntött, hogy megtanítja őket a szükséges harceljárásokra. A köztársaságiak hadsereg-, hadtest-, hadosztály-gyalogsági iskoláiban, amelyeket 1936 végén hoztak létre, de olykor közvetlenül a lövészárkokban is, elmagyarázta és megmutatta, hogyan kell kiválasztani és berendezni a tüzelőállásokat, vonatkozási pontokkal megjelölni a tüzelési sávot, manőverezni a géppuskákkal és azok tüzével. Megtanította őket, hogy ne féljenek az ellenségtől és engedjék minél közelebb magukhoz. Egyszer egy ilyen foglalkozás közben, Madrid alatt, a lázadók tüzérségi előkészítés nélkül, váratlanul rohamot indítottak, és Malinovszkij ekkor bemutatta, hogyan kell hatásos géppuskatűzzel megsemmisíteni az ellenséget. A spanyol dandár parancsnoka, látva a tanácsadót fenyegető veszélyt, erősítést küldött ki, arra azonban nem volt szükség. Az ellenség rohamát, nagy veszteségeket okozva neki, visszaverték.

A népi hadsereg gyöngeségének egyik oka a parancsnokok elégtelen hadműveleti-harcászati felkészültsége volt. Felhasználva otthon, az akadémián elsajátított ismereteket és a Belorusz Katonai Körzetben szerzett tapasztalatokat is, Malinovszkij a valóságos harchelyzet alapjain kidolgozta a parancsnokok törzsfoglalkozásának programját. Eközben figyelembe vette az ellenség támadásának és a támadás visszaverésének lehetséges módozatait a védelem során. Különös figyelmet szentelt annak, hogy miképpen működjék együtt a gyalogság a tüzérséggel és a harckocsikkal — idő, hely és a kitűzött célok szerint —, védelemben és támadásban egyaránt.

Az ellenség igen gyakran arra törekedett — és sikerrel —, hogy a csatlakozási pontok mentén törje át a köztársaságiak védelmét, minthogy tapasztalta: hiányzott a kellő összeköttetés a köztársasági egységek és magasabbegységek között, és nem volt megfelelő a csapatok harcbiztosítása. Az ellenség felderítése sem állt a kellő színvonalon és nem alkalmazták a meglepést. Ezek gyakran vezettek kudarchoz, például a Jarama menti harcoknál, ahol a francóisták megelőzték a köz-

társaságiak támadását. Ezeket a hibákat a forradalmi parancsnokság a törzsekben és a harcok első vonalában működő szovjet katonai tanácsadók segítségével igyekezett kiküszöbölni.

A köztársasági Spanyolország katonai törzseiben alig értettek a hadműveletek megtervezéséhez. A főparancsnokság hadászata alapvetően védekező jellegű volt, és a forradalom erejében való bizalom hiányára épült. A háború jellege viszont már akkor merész, támadó hadászatot követelt. A tanácsadói testület fő feladata tehát az volt, hogy felszámolja a magasabb vezetésben eluralkodó határozatlanságot.

Malinovszkij másfél évig vett részt a spanyol nép nemzeti forradalmi háborújában a fasiszta államok — Németország, Olaszország, Portugália — és a belső zendülők, Franco tábornok csapatai ellen. Ez a küzdelem a bátorság, a megpróbáltatások, valamint az állig fölfegyverzett és elállatiasodott ellenségtől elszenvedett vereség kemény iskolája volt. Malinovszkijt ott dandárparancsnokká nevezték ki.

Malinovszkij gazdag tapasztalatokkal tért vissza Spanyolországból: gyakorlatot szerzett a csapatok harctevékenységének megszervezésében és vezetésében, kiváltképpen a helységek, a nagy vízi akadályok és uralgó magaslatok védelmében, valamint jártasságra tett szert a támadó hadműveletek megszervezésében. Alkalma nyílt tanulmányozni a várható ellenségek fegyvernemeiben és haditechnikájában rejlő lehetőségeket.

A szovjet hadvezetés, figyelembe véve Malinovszkij harci tapasztalatait és pedagógiai adottságait, a Frunze Katonai Akadémiára, a törzsszolgálati tanszékre vezényelte. Ekkor már növekvőben volt a hazát fenyegető katonai támadás veszélye, és ezért kibővítették az akadémiák oktatási anyagát, növelték a tanárok létszámát. Az országnak ugyanis nagyszámú jól képzett katonai káderre volt szüksége.

Malinovszkij számára szinte felismerhetetlen volt az akadémia ahhoz képest, amelyen ő tanult. A Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa rendeletével és a Szovjet-

unió Kommunista (bolsevik) Pártjának „A felsőfokú tanintézetek működéséről és a főiskolák irányításáról" szóló 1936. június 23-i határozata nyomán az akadémián átszervezték a tanmenetet, részletesen kidolgozták a hallgatók felkészítésének profilját és jellegét, figyelemmel arra, hogy szervezetileg tökéletesedtek a fegyvernemek, javult technikai ellátottságuk és új ismeretekre tettek szert a harctevékenységek tapasztalatait illetően.

Malinovszkij a gyakorlati ismeretek gazdag tárházát hozta magával az akadémiára, és eleven előadásaival, meggyőző példáival csakhamar felkeltette maga iránt a hallgatók és kollégái figyelmét. Valahányszor megjelent az előadóteremben, a hallgatók élénk érdeklődéssel fogadták. Előadásai igen tartalmasak és közérthetőek voltak. A parancsnokság gyakran bízta meg döntnöki feladatokkal a gyakorlatokon és a törzshadijátékokon. Ezeken is szakavatottan adta át ismereteit.

Bármilyen magas színvonalú volt is Malinovszkij katonai-politikai képzettsége, alaposak a harci tapasztalatai, jártassága a csapat- és törzsmunkában, nem volt könnyű hozzászoknia az akadémiai oktatómunka új feltételeihez. Az előadások, szemináriumok, konzultációk, pártrendezvények és a társadalmi munka lekötötték egész munkaidejét, esténként pedig tanulnia kellett. Hamarosan szemben találta magát a disszertáció megírásának gondjával, hogy megszerezhesse a hadtudományok kandidátusa tudományos rendfokozatot. Bekapcsolódott a hadtudományi kutatásokba is, módszertani előadásokat tartott a tanári-előadói karnak az oktatás megszervezésének kérdéseiről.

1940 nyarán Malinovszkijt vezérőrnaggyá léptették elő, és oktatói tevékenységének elismeréseképpen elnyerte az „Akadémia kiváló tanára" címet. A törzsszolgálati tanszék vezetője 1940 végén a következő minősítést írta róla: „A csapatoknál alkalmas hadosztályparancsnoki, hadtesttörzsfőnöki vagy hadseregcsoporttörzsnél hadműveleti osztályvezetői feladatkör betöltésére."

Hadtestparancsnok. A háború előestéjén. Védelmi ütközetek Észak-Moldáviában. A visszavonulás keserűsége

1941 márciusának egyik napján Malinovszkijt beszélgetésre hívták be a vezérkarhoz. Zsukov hadseregtábornok, vezérkari főnök megbízásából Kozsevnyikov hadtestkomisszár fogadta. Közvetlen hangú beszélgetésben tájékoztatták Malinovszkij vezérőrnagyot, hogy a szovjet fegyveres erők a Németország részéről várható támadás visszaverésére készülnek fel, és ezért több mint tíz lövészhadtestet kell megszervezni.

— A vezetés azt tervezi, hogy önt hadtestparancsnoki beosztásba helyezi — mondotta Kozsevnyikov. — A hadtest Kirovográdban települ.

Malinovszkij március 13-án késő este megérkezett Odesszába, ahol M. V. Zaharov, a katonai körzet törzsének főnöke fogadta, akit még a Belorusz Katonai Körzetben teljesített közös szolgálatuk idejéből ismert, ahová Malinovszkij 1931 februárjában érkezett. A körzet törzsének 1. osztályán dolgoztak együtt. Együttes munkájuk utolsó évében Zaharov az osztály vezetője volt, Malinovszkij pedig a helyettese. Először Malinovszkijt helyezték a csapathoz, majd egy év múlva Matvej Vasziljevics is távozott, és a 8. lövészhadosztály 22. lövészezredének parancsnoka lett. Ezután Zaharov a Vezérkari Akadémiára került, Malinovszkij pedig 1936 decemberében Spanyolországba utazott. Matvej Vasziljevics ezalatt a Leningrádi Katonai Körzet törzsfőnöke, azután a vezérkari főnök helyettese volt, és 1940 júliusában Odesszába került. Ekkor vezérőrnagyi rendfokozatot kapott. És íme, most újra együtt vannak.

...A gépkocsi a körzet törzsének épülete előtt állt

meg. A tábornok egy tágas, kényelmes irodába lépett be. Zaharov Malinovszkij elé sietett, barátilag a vállára tette kezét.

— Kissé meghíztál — mondta —, és megférfiasodtál. A halántékod megderesedett. Úgy látszik, kijutott neked a nehézségből ott Spanyolországban.

— Hát igen, testvér, a gondok meg az évek ott hagyják a nyomukat rajtunk. Az érdemrendeket ott kaptad?

— Igen, Spanyolországért.

Malinovszkij tábornok mellét a Lenin-rend és a Vörös Zászló Érdemrend díszítette.

— Látom, téged is kitüntettek — mondotta Malinovszkij.

— A Vörös Zászlót harmincnyolcban kaptam, a Vörös Csillagot még a polgárháborúban.

— Milyen a parancsnokunk? — érdeklődött Malinovszkij.

— Úgy gondolom, hamar összeszoktok vele — mondotta Zaharov. — Egyébként tudnod kell, hogy körzetünk fiatal: harminckilenc végén álltunk fel. Kevés az erőnk, a helyzet meg aggasztó. Új hadosztályok és hadtestek szervezéséhez fogunk hozzá. Azt javasoljuk majd Zsukovnak, hogy háború esetén az odesszai körzet sávjában két hadsereg vonuljon fel, a körzet törzse pedig fronttörzzsé alakuljon.

A rövid beszélgetés után a parancsnokhoz mentek. Az íróasztal mögött J. T. Cserevicsenko vezérezredes lépett hozzájuk. Jelen volt a haditanács tagja, A. F. Kolobjakov hadtestkomisszár is. A parancsnok Malinovszkijhoz fordulva így szólt:

— Matvej Vasziljevicstől hallottam már önről. Menynyire informálta a tábornokot? — kérdezte a parancsnok Zaharovtól.

— Csak röviden és nagy általánosságban, parancsnok elvtárs.

— A körzetben három lövészhadtest van. Júniusig meg kell alakítanunk az ön hadtestét is Kirovográdban, állományába a következő hadosztályok fognak tartozni: a feltöltés előtt álló 74. lövészhadosztály, parancsnoka

Severgyin Fjodor Jefimovics ezredes, a 30. hegyilövészhadosztály, parancsnoka Galaktyionov Szergej Gabrilovics tábornok, a 176. lövészhadosztály, parancsnoka Marcinkevics Vlagyimir Nyikolajevics ezredes és a 150 lövészhadosztály, parancsnoka Horun Joszif Ivanovics tábornok. Kérem önt, Rogyion Jakovlevics, ne feledkezzék meg: hogy önnek kell megalakítania azt a hadtestet, és ennek élén kell harcolnia háború esetén. A helyzet nem tűr halogatást, ezért haladéktalanul lásson a dologhoz, mondhatnám, menetből. Minden lehető intézkedést tegyen meg a csapatok álcázására. Csak éjszaka mozgassa őket. Holnap a repülőgépemmel Kirovográdba repül.

Miután megérkezett Kirovográdba, Malinovszkij még aznap parancsba adta, hogy átvette a parancsnokságot, megismerkedett a hadtest egységeinek és alegységeinek laktanyai elhelyezésével, beszélgetett a törzsosztályi és a szolgálati ágak vezetőivel. Severgyin ezredes jelentést tett a 74. lövészhadosztály kiegészítéséről, kiváltképpen a személyi állomány feltöltéséről.

Meghallgatva A. G. Batyunyának, a hadtest törzsfőnökének jelentését a csapatok állapotáról, arra a következtetésre jutott, hogy surgősen hozzá kell látni a hadtest, különösképpen a hadtesttörzs kiképzéséhez és összekovácsolásához. Ez nem tűrt halasztást. Malinovszkij ezt nemcsak a vezérkarban, hanem a körzet törzsében folytatott beszélgetés folyamán is érezte, ahol azt is megtudta Zaharovtól, hogy Ukrajnából és Belorussziából megindul a katonai tanintézetek áttelepítése az ország belsejébe.

Malinovszkij megparancsolta a hadtest törzsfőnökének, hogy jelölje ki és rendezze be Kirovográdból Pervomajszkon, Baltán, Ribnyicán, Belcin át az államhatárhoz, a Prut folyóhoz vezető menetvonalat. Úgy vélte, ezt a fontos munkát április első napjaiban be kell fejezni.

— Használja fel az elöljáró körzettörzs adatait is. Felhívom telefonon Zaharov tábornokot. Egyidejűleg végezze el a törzs és a hadtest-tüzérezred Kirovográdból

történő menetével kapcsolatos számvetéseket úgy, hogy Baltában a 74. lövész- és Ribnicában a 30. hegyilövészhadosztály csatlakozik hozzájuk — intézkedett a hadtestparancsnok.

Egy hét múlva megérkezett a hadtestparancsnok politikai helyettese, I. I. Larin ezredkomisszár. Larin erélyesen látott munkához, és egyszeriben felélénkült a pártpolitikai munka. Nagy figyelmet szentelt a hazafiságra nevelésnek, valamint a fegyelem erősítésének és az éberség fokozásának. A párttaggyűléseken megvitatták mindezeket a kérdéseket. Politikai foglalkozásokon, politikai tájékoztatókon, beszélgetések során napirendre kerültek az ezzel kapcsolatos feladatok. Malinovszkij úgy látta, Larinban tevékeny és fáradhatatlan segítőtársra talált, és az első naptól kezdve teljes kölcsönös megértés alakult ki közöttük.

Márciusban gyakoribbá váltak az olyan esetek, amikor román repülőgépek megsértették az Odesszai Katonai Körzetben a szovjet határt. Ezek arra engedtek következtetni, hogy szovjet katonai objektumokat igyekeznek felderíteni, és megpróbálják további adatokkal kiegészíteni a korábban készített légi felvételeket.

Mindez ellenintézkedéseket követelt. A vezérkar úgy döntött, hogy május második felétől az ország belső körzeteiből nagyobb tartalékokat csoportosít át nyugatra. A határ menti körzetek parancsnokait, köztük az Odesszai Katonai Körzet parancsnokát, utasították, hogy hadosztályaik és hadtesteik egy részét vonja az államhatárokhoz közelebb.

Június 6-án a körzetparancsnokság megkapta a Honvédelmi Népbiztosság jóváhagyását, hogy Belci irányába vonják előre a 48. lövészhadtestet, abból a célból, hogy biztosítsa a csatlakozást a Kijevi Különleges Katonai Körzettel. A hadtest állományába a 74., a 30. és a 176. hadosztályt utalták. A Népbiztosság utasítást adott, hogy a csapatok előrevonása rejtve és éjszaka történjék. Sürgősen egy sor szervezési kérdést kellett megbeszélni a hadtestparancsnokkal. Zaharov repülőgépet küldött Malinovszkijért.

A körzet törzsében Zaharov és Malinovszkij éppen a szétterített térkép fölé hajolt. Kijelölték és megtervezték a menetvonalakat és a gyakorlókörzeteket, ide számítva a Dnyeszteren való átkelés gyakorlókörzetét is. Ügyeltek arra, hogy jól rejtsék az ellenség elől a szovjet parancsnokságnak azt a szándékát, hogy csapatait előrevonja az államhatárokhoz. A szállításokat a vasút menetrend szerinti forgalmának megváltoztatása nélkül kellett lebonyolítani. Megvizsgálták az alakulatok riadóztatásának tervét, az összeköttetés fenntartásának rendjét és egyebeket.

Miközben Malinovszkij a körzet törzsében tartózkodott, megtudta Zaharovtól, hogy a határ menti magasabbegységeknél elrendelték a fokozott határvédelmi készenlétet. A parancsnokok mind gyakrabban ellenőrzik e csapatok harckészültségét. A repülőegységeknél és magasabbegységeknél harci riadókat rendeltek el, gyakorolták a repülőgépeknek állandó repülőtereikről a hadműveleti repülőterekre történő áttelepülését. A pilóták éjszaka készítették fel repülőgépeiket, s olyan időszámvetéssel repültek, hogy még virradat előtt hadműveleti bázisaikra érkezzenek, ahol is üzemanyag- és lőszerkészletet halmoztak fel.

A háború, szemmel láthatólag, közeledett. Malinovszkijt különöskepp szíven ütötték Zaharov szavai: „Minden arra vall, hogy súlyos megpróbáltatások küszöbén állunk. És bármi történjék is veled, tartsd velem a kapcsolatot, mindig segítek neked, hiszen te a körzet fő irányában leszel."

Június 8-ára virradó éjszaka Rogyion Jakovlevics harci riadót rendelt el a törzs, a Kirovográdban levő hadtestalakulatok közvetlen, valamint a hadtest harci állományához tartozó 74. lövész- és 30. hegyilövész-hadosztály részére. Július 15-ére e hadosztályok Belcitől északkeletre összpontosultak. A 176. hadosztály csapatai a korábbi állásokban, a Prut folyó mentén, Lipkanitól Szkuljanig helyezkedtek el. Néhány órával a háború megindulása előtt Zaharov ezt a hadosztályt újra a 35. lövészhadtest parancsnokának, I. F. Dasicsev dandár-

parancsnoknak rendelte alá. Úgy gondolta, hogy a jobb szárnyon levő 176. hadosztály és a déli irányt lezáró 95. hadosztály közti csatlakozás fedezésének egy parancsnok kezében kell lennie. Csakhogy a hadosztály Belciben települt törzse és a 35. hadtest Kisinyovban levő törzse között a távolság 180 kilométert tett ki, és Malinovszkijt nyugtalanította ez az elhatározás, mivel a 95. hadosztály 150 kilométer széles arcvonalon fedezte a határt, s így egyben reteszelte a belci irányt is, amelyben két másik hadosztálya összpontosult. A határ menti hadosztályt a 48. hadtest Florestiben elhelyezkedő törzséből sokkal jobban lehetett vezetni, mint Dasicsevnek Kisinyovból.

Minthogy kétségei voltak, Rogyion Jakovlevics arról igyekezett meggyőzni Zaharovot, hogy adják vissza V. N. Marcinkevics hadosztályát, és engedélyezzék, hogy a 30. hadosztályt vonja előre Szkuljani irányában. A körzet törzsfőnöke azonban ehhez nem járult hozzá. Nem maradt más hátra, mint megbízni Dasicsev dandárparancsnok nagy harci tapasztalatában és felkészülni találkozóharcokra.

Amikor meghallotta Zaharovtól a „háború" szót, Malinovszkij csak annyit tudott mondani a telefonkagylóba: „Éjszaka megindulunk." Tudta, hogy alárendeltjei csupán az adott jelre várnak. A hadtest csapatainál riadókészültséget rendeltek el, parancsot kaptak a szétbontakozásra és álcázásra. Parancsra vártak. Dasicsev utasítása alapján a határról Marcinkevicstől megérkezett az első tájékoztatás: „Az ellenséges légierő bombázta Belcit, a város fölött légi harc bontakozott ki, a határon tűzharc folyik, megfigyelhető az ellenség fokozódó aktivitása a Pruton túl Szkuljani körzetében, az utakon megjelentek az első menekültek."

Június 22-én napközben Rogyion Jakovlevics, miután meghallgatta alárendeltjeinek jelentését a menetkészültségről, gépkocsin a hadosztályokhoz ment. A 30. hadosztály törzse a hadtest törzsével együtt Bagrinestiben települt. A hadosztály parancsnokának június 23-án reggelre a Szturzovka, Pirlica (Belcitől 10—12 kilométer

délnyugatra) terepszakaszra kellett csapatait kivezetnie, és meg kellett akadályoznia, hogy az ellenség ebben az irányban áttörjön. Mögötte Belci irányában F. J. Severgyin 74. hadosztályának kellett előrenyomulnia.

A 30. hadosztály nehéz helyzetbe került. A lőszerek nem érkeztek be és 50 kilométeres menet várt rá. A lemaradt lőszerkészletért és anyagi eszközökért Ribnyicába küldött gépkocsik még nem tértek vissza, az utakat viszont már az ellenséges repülőgépek tartották ellenőrzés alatt. És ekkor a hadosztályparancsnok úgy intézkedett, hogy gépkocsikkal segítsék ki Sz. G. Galaktyionovot, a 30. hadosztály parancsnokát, hogy Ribnyicáról gyorsabban előreszállíthassa a lőszereket.

Június 23-án reggelre Galaktyionov tábornok a törzsét Pirlicába helyezte át. A hadosztály csapatai elkésve foglaltak védelmet a kijelölt terepszakaszon. Malinovszkij azonnal a hadosztályhoz ment, rámutatott a menettel kapcsolatos hibákra, és megparancsolta, hogy az éjszaka beálltával gyorsítsák meg a csapatok előrevonását a megadott terepszakaszra.

Megközelítve az ellenséget, a 48. hadtest parancsnoksága nem feledkezett meg az arcvonal helyzetéről sem, különösen a saját irányban. Dasicsev elöl tevékenykedő hadtestével az összeköttetést minden lehetséges eszközzel igyekezett fenntartani.

Malinovszkijnak és törzsének tudomására jutott, hogy a határőrcsapatok és más alegységek hősies ellenállása dacára, a hitleristák Szkuljaninál átkeltek a Prut folyón másfél kilométer széles arcvonalszakaszon. Estére az általuk elfoglalt hídfőbe két ezredet, 20 harckocsit és mintegy 200 motorkerékpárost szállítottak át. Ezt a hídfőt a 35. hadtest 95. lövészhadosztályának másodiklépcső-ezrede, a P. A. Belov 2. lovashadtestéhez tartozó 9. hadosztály beérkező lovasezredeivel együttesen felszámolták. Eközben 50 katonát és tisztet hadifoglyul ejtettek.

Június 24-én hajnalban a 30. hadosztály áthaladt Belcin, és a harcban álló 176. hadosztály mögött foglalt védelmet. Mögötte pedig a 74. hadosztály Belcitől észak-

keletre, Alekszandreniben összpontosult. Az egységek beásták és álcázták magukat. A terep nyílt volt. A légi uralom az ellenség kezében volt. A földön az ellenség hadrendjei egyre közelebb nyomultak. Elöl derekasan küzdöttek V. N. Marcinkevics ezredes 176. lövészhadosztályának ezredei.

Malinovszkij csapatai még aznap azt a feladatot kapták, hogy nyomuljanak közelebb az államhatárhoz. A június 25-ére virradó éjszaka erőltetett menettel 30 kilométert tettek meg: a 30. hadosztály Szkuljani irányába hajtott végre menetet és 30 kilométer széles sávban foglalt védelmet a 176. hadosztály sávjában, a 74. hadosztály pedig a 30. hadosztály jobb szárnya mögül az ellenség feltételezhető kosztesti áttörésének irányába haladt. A hadosztályok törzsei is áttelepültek. A 30. hadosztály törzse Albinyecbe, a 74. lövészhadosztályé Belcibe. A 176. hadosztály törzse Falestiben tartózkodott, a 48. lövészhadtesté pedig Belciben települt.

A háború negyedik napjának hajnalán Galaktyionov hadosztálya Szkuljanihoz érkezett, és az ellenséges tüzérütegek és harckocsik tüzébe került. A katonák hatalmas Hurrá! kiáltással menetből rohamba lendültek. Kézigránátokat és gyújtópalackokat dobtak a harckocsikra, a negyvenötös lövegek közvetlen irányzással tüzeltek, több ellenséges harckocsi lángokban állt. Visszafoglalták Szkuljanit.

Ekkor megjelentek a levegőben az ellenséges repülőgépek. A zuhanóbombázók rohamozták a hadosztály második lépcsőjét. Az ellenség nagy erőkkel rohamba ment át, és csapást mért a magukat még beásni nem érkező egységekre. Visszaszorította őket. Eközben a 198. és a 210. német, a 8., 13. és 14. román gyalogoshadosztályok friss erői kierőszakolták az átkelést a Prut folyón és külön-külön léptek harcba. Az ellenük való küzdelem egész nap tartott. A 30. hadosztály egységei immár másodszor verték ki az ellenséget Szkuljaniból, de a német—román csapatok szakadatlan nyomása miatt nem tudták tartani magukat. Miután a harcok elültek, Galaktyionov azt a parancsot kapta a hadtestparancsnoktól, hogy június

27-én reggel egyórás tüzérségi előkészítés után a hadosztály indítson újabb támadást.

Egy sebesült határőr hadnagy, akit Malinovszkij harcálláspontjára hoztak, részletesen elmondta, milyen erőkkel és eszközökkel keltek át a hitleristák a Prut folyón Szkuljaninál, három helyen is. S habár Malinovszkij jól tudta, hogy az ellenség nagy tömegű tüzérséggel, harckocsikkal és repülőkkel támad, nem változtatta meg a tervezett támadást, mert a köztársasági Spanyolország harcaiban szerzett tapasztalataiból tudta, hogy az ellenséget csakis határozott harctevékenységgel lehet megállítani.

Harmincperces tüzérségi előkészítés után a 30. hadosztály csapatai újra betörtek Szkuljaniba, de az ellenség visszanyomta őket. Az éjszaka folyamán az ellenség erőt gyűjtve ellentámadásba ment át, megpróbált más arcvonalszakaszokon átkelni a folyón. Déltájban J. V. Novoszelszkij tábornok 2. gépesített hadtestének harckocsihadosztálya előrenyomult a harcok körzetébe, és együttműködésben a 30. lövészhadosztály alakulataival és a csatarepülőkkel, megállította a 198. német gyaloghadosztály és a harckocsik előnyomulását. Kemény harcok árán a szovjet csapatoknak sikerült megtartaniuk állásaikat a Prut folyó keleti partján, Szkuljani körzetének kivételével. Itt, valamint Kosztyesti, Sztefanesti körzetében az ellenség hozzálátott erői feltöltéséhez, hogy még erőteljesebb támadásba menjen át.

A néhány napi lélegzetvételnyi harcszünetet Malinovszkij a terepszakaszok megszilárdítására, az egységek kiegészítésére használta fel. Ezekben a napokban Zaharov tábornok átadta a 9. hadsereg* törzsét P. I. Bogyin vezérőrnagynak, és június 29-én Moszkvába repült. Matvej Vasziljevics jól ismerte a hadszínteret, a rajta levő erőket és eszközöket, gyorsan tájékozódott a helyzetről, ezért távozása érzékenyen érintette Malinovszkijt, mert elvesztette a hozzá oly közel álló ember támo-

* A 9. hadsereg az Odesszai Katonai Körzet csapataiból alakult.

gatását. Június 30-án Malinovszkij parancsot kapott a 30. hadosztályt érintő változtatásról: a hadosztályt Dasicsevnek adták át. A 9. hadsereg parancsnokának ezt a döntését az tette szükségessé, hogy sűríteni kellett a csapatokat az ungeni—kisinyovi irányban.

Ámde az adott körülmények között a hadosztálynak a harcokból való kivonása nem kis gondot okozott Malinovszkijnak. A 74. hadosztálynak a váltásra kijelölt 360. ezrede, az éjszakai záporeső miatt, július 1-én 2 órára nem érkezett be. A hadtestparancsnok aggodalma különösen megnőtt, amikor tudomására jutott, hogy a 30. hadosztály törzsfőnöke, parancsnokának tudta nélkül, 120 kilométeren fölszedette a távbeszélő-vezetéket és elszállíttatta a távbeszélő-készülékekkel együtt, hogy új helyén építsen ki védőkörletet, a tarackos tüzérezred pedig idő előtt elhagyta tüzelőállását.

Malinovszkij aggodalma nem volt alaptalan. Az ellenség, mintha csak várt volna erre az alkalomra, július 1-én, reggeli 8 órakor megkezdte a tüzérségi előkészítést a 30. hadosztály szárnyain, majd a szkuljani hídfőből főerőivel rátört a hadosztályra. Már szó sem lehetett az erők valamiféle felváltásáról.

A 176. hadosztály harcokban ekkorra legyöngült 591. ezrede nem volt képes feltartóztatni az ellenség csapását és megkezdte a visszavonulást Csoropkani felé, szabadon hagyva a 30. hadosztály bal szárnyát. Habár Dasicsev alárendeltségébe tartozott, Malinovszkij megparancsolta Galaktyionovnak, hogy tartalékaival tartóztassa fel az ellenség erőit. A harcba vetett négy lövészzászlóalj egy harckocsiszázaddal és egy páncélgépkocsi-szakasszal megmentette a helyzetet. Estére nemcsak megállították az ellenséget, hanem a 35. lövészezred erőinek egy részét Takszobnitól és a 164,3-as magassági ponttól nyugatra a Pruthoz szorította, a harckocsiszázad pedig Germantól 1 kilométerre keletre megsemmisítette az ellenség tűzfészkeit is.

Július 2-án az ellenség három gyalogos- és egy lovashadosztállyal, a 11. német és a 3. román hadsereg harckocsijainak támogatásával, támadásba ment át. A fő csa-

pást a szkuljani és a kosztesti hídfőből mérték Belcire, azzal a céllal, hogy biztosítsák a „Dél" hadseregcsoporthoz tartozó nagy német fasiszta csoportosítás déli szárnyát, amely Moldáviától északra a Délnyugati Front és a Déli Front csatlakozása mentén nyomult előre. Moldávia déli részén a 4. román hadsereg és a 11. hadsereg erőinek egy része Kisinyovtól délre Benderi, Odessza általános irányban támadott. A Belci körzetében zajló ütközetben részt vett a 9. hadsereg egész jobb szárnya. A 176. hadosztály nagy vérveszteséget szenvedett 404. ezrede, amely a hadtest jobb szárnyán, Kosztesti mellett Petrusanit védte, kezdett harcolva visszavonulni Riskani felé. Késő estére elültek a harcok, és miután Malinovszkij engedélyt kapott, a főerőket visszavonta a Pinzareni, Kaluger, Szkumpija, Busili vonalra, amely 17—20 kilométerre húzódott a határtól.

Július 3-án reggel az ellenség felújította támadását. Galaktyionov hadosztálya a korábbi harcokban kimérítve tartalékait, bár Szkuljaninál ismételten a Pruthoz szorította az ellenséget, ez alkalommal nem volt képes tartani állásait. Az újabb feltöltésből való néhány katona megfutamodott három ellenséges harckocsi elől, magukkal ragadva a 35. lövészezred harcban még edzetlen több fiatal harcosát. Két páncéltörő ágyú tüzérei viszont eltökélték, hogy a végsőkig kitartanak. Az első közvetlen irányzású lövés után az egyik ellenséges harckocsi füstbe borult, de a lövés után az ágyú és kezelői is harcképtelenné váltak. A másik ágyú tovább tüzelt. Még egy harckocsi forogni kezdett maga körül, és lángba borult: valaki oldalból rajtaütött. „Még itt vagyunk! Hurrá!" — kiáltották lelkesen a megmaradt ágyú kezelői, és néhány lövéssel kilőttek további két harckocsit. Ámde ekkor a mélységből előbukkant még néhány harckocsi, az ellenség tovább támadott. A 30. hadosztály bal szárnyának védelme összeomlott. Az a veszély fenyegetett, hogy a német fasiszta csapatok északkeleti irányban törnek át.

Egy héttel később, amikor J. T. Cserevicsenko vezérezredes, a 9. hadsereg parancsnoka elemezte a 30. hadosztály visszavonulásának tényét, megkérdezte Mali-

novszkij véleményét a hadosztály parancsnokáról, aki jelentette, hogy bátor, harcos tábornoknak ismerte Sz. G. Galaktyionovot, aki mint hadosztályparancsnok a háború első napjától hősiesen küzdött a határ menti ütközetben; az igazságnak megfelelő értékelést adott Szergej Gabrilovicsról, és rámutatott a szóban forgó eset objektív okaira:

— Parancsnok elvtárs! Ami történt, rendhagyó dolog, és annak nem annyira Galaktyionov az oka, mint inkább az a körülmény, hogy a megelőző harcokban a vezetőállomány megsemmisült. Az ellenség négyszeres létszámfölényben volt, kezében tartotta a kezdeményezést, bőven voltak harckocsijai, ágyúi, repülőgépei. Ilyen erőkkel szemben mindhalálig helytállni csakis az ilyen háborúra kiképzett katonák képesek. Az új feltöltést ilyenné kovácsolni Galaktyionovnak nem volt ideje. Az, ami vele történt — a mi közös bajunk, nem egyedül az övé. Erről szilárdan meg vagyok győződve.

Ez bátor elvi ítélete volt az alárendeltjeit kitűnően ismerő parancsnoknak.

Még június végén, amikor a csapatokat a szkuljani szakaszon a határokhoz vonták előre, Malinovszkij nem véletlenül tartotta Severgyin ezredes 74. lövészhadosztályát a második lépcsőben. Azért helyezte itt el, hogy az ellenség nagy erejű támadásának kezdetén védje a 176. és a 30. hadosztály közti csatlakozást. Tapasztalatból tudta, hogy az ellenség az egységek és magasabbegységek csatlakozásán és szárnyain igyekszik betörni a hadtest mélységébe. Látva, hogy az ellenség a 30. hadosztály egységeit a 74. lövészhadosztály védelmi állásaihoz szorította vissza, megparancsolta a hadtest törzsfőnökének, hogy valamennyi menetvonalon sürgősen állítson fel őrsöket, ezek fogadják a visszavonuló harcosokat és irányítsák őket Severgyin hadosztályának harcrendjébe, a páncéltörő tüzérséget a tartalék állásokból a fő tüzelőállásokba vonják előre, hogy közvetlen irányzással tüzeljenek.

A 176. hadosztály véres feltartóztató harcokat vívott. Az ellenség különösen Kobany, Bolotyino körzetében

mutatott nagy aktivitást. És habár a hadosztály súlyos veszteségeket okozott az ellenségnek, és megkísérelte megállítani annak támadását, csak lassítani tudta előretörését.

Severgyin hadosztályának harcrendje kiegészült a 30. hadosztály jobbszárny-egységeivel, és az ellenséget valamennyi fegyver szervezett tüzével sikerült megállítani. Ez a szilárd fedezőerő megállásra kényszerítette az ellenséget, amelynek be kellett várnia a főerők beérkezését. Kihasználva az ellenség megtorpanását, Severgyin hadosztálya elszánt ellenlökést indított ellene és szétverte gyalogságát, de mivel tevékenysége nem volt kellően összehangolva a szomszédokkal, és létszáma erősen megcsappant, nem volt képes kifejleszteni a sikert.

A harcosok hősiességének példái egyre inkább meggyőzték a szovjet katonákat, hogy igenis képesek megverni az ellenséget. A politikai munkások felszólították a katonákat, hogy óvakodjanak a legkisebb pániktól is, minthogy a hadtestet a nehéz helyzetben csakis a nagyfokú szervezettség és a személyi állomány önfeláldozó bátorsága képes megmenteni.

Mivel egyre nőtt annak veszélye, hogy az ellenség mélyen áttör, a 9. hadsereg parancsnoka úgy határozott, hogy a 2. gépesített hadtesttel Jampol, Szoroka felől ellencsapást mér Sztefanesti irányában, majd Malinovszkij hadtestével, valamint a 2. lovashadtest lovashadosztályával déli, találkozó irányba csapást mér és így a 35. lövészhadtest 95. hadosztályával együttműködve szétzúzza az ellenséget Szkuljani, Pirlica körzetében.

Minthogy nem állt rendelkezésére elegendő erő és eszköz, hiányzott a magasabbegységek közti kellő együttműködés és tartalékok sem voltak, az ellencsapás nem járt sikerrel. A szovjet csapatoknak tehát nem sikerült az eredeti helyzetet visszaállítaniuk. Ez lehetővé tette a hitlerista parancsnokság számára, hogy új erőket vessen be és kiszélesítse a moldáviai hídfőt a belci és a kamenszki irányban.

A 48. hadtest erőinek részenként történt alkalmazásával végrehajtott ellenlökések nem tartóztatták fel az

ellenséget. Július 7-ére virradó éjszaka pedig a hadseregparancsnok utasítására ezek az erők elhagyták Belcit és visszavonultak a Kubolta és a Reut folyókhoz a várostól keletre, s védelmet foglaltak a Pelenyija, Alekszandreni, Radoaja körzetében található magaslatok gerince mentén. A 30. hadosztály, amely kemény harcokat folytatott a bal szárnyon, Radoajától délre újra a hadtest állományába került. A hadtest jobb szárnyával J. V. Novoszelszkij tábornok 2. gépesített hadtestével működött együtt. Ezek az erők északnyugati arcvonallal Szoroki körzetében küzdöttek, de harcolva szintén visszavonultak, hogy megmentsék hadtápjaikat az ellenség mogiljov—podolszki csoportosításának csapásától. A fasiszták közben már a vinnyicai Jampolig törtek előre.

Július 7-én G. K Zsukov távbeszélőn a Déli Front parancsnokától, I. V. Tyulenyev tábornokot utasította, hogy fokozzák a csapatok tevékenységét Kisinyov felől, úgyszintén rendezzék a Belcitől északnyugatra található csapatokat és ne engedjék, hogy az ellenség kierőszakolja az átkelést a Dnyeszteren.

— Ellenkező esetben a Déli Front képtelen lesz megbirkózni feladatával, az áttörés pedig katasztrófával fenyeget — fejezte be mondanivalóját Zsukov.

A Déli Front parancsnoka megparancsolta a 35. lövészhadtestnek és a 2. lovashadtestnek, hogy mérjenek ellencsapást Kisinyov felől Falesti irányában az áttörő ellenséges csapatokra. Habár az ellencsapás nagy erejű volt (több mint 80 katonát és tisztet ejtettek foglyul, 20 löveget, 68 tehergépkocsit, 400 fogatolt járművet, 600 lovat zsákmányoltak a román hadsereg 67. gyalogos-és 63. tuzerezredéből), a helyzetet nem volt képes megváltoztatni, minthogy az ellenség már elfoglalta a Belcitől északra eső területet.

Július 10-én a 48. hadtest jobbszárny-csapatai befejezték a Dnyeszterhez való visszavonulást és felkészültek, hogy Kamenka körzetében átkeljenek a folyó keleti partjára, a középen levő csapatokkal és a bal szárnnyal pedig Dubnót, Florestit, Cirát, Radoaját védték és délebbre a Dnyesztertől jelentős távolságra eső területet.

Miután megvitatták, hogy miképpen kelnek át a hadtest csapatai a Dnyeszteren, a parancsnok utasította a törzsfőnököt:

— Alekszandr Grigorjevics! Küldj egy tapasztalt hadműveleti tisztet Galaktyionovhoz, hogy segítsen neki megszervezni a hadosztály Dnyeszteren való átkelését, magad pedig nézz alaposan utána a végrehajtásnak. Larin elvtárs Marcinkevicsnek és Severgyinnek segít. Mindenképpen tartsátok velem az összeköttetést. Fokozottan törődj a szárnyakkal.

Malinovszkij utasítást adott, hogy szállítsák át két hadosztály tarackos tüzérségét a folyó keleti partjára, és reggelre tűzkész állapotban legyenek.

— Az átkelés biztosítása végett éjszaka rohamokat intézünk az ellenség ellen, és ahol lehetséges, megjavítjuk állásainkat — tette hozzá az utasításához.

A hadtest jobbszárny-csapatai Kamenka körzetében átkeltek a Dnyeszteren, a balszárny-csapatok pedig elhagyták eddigi védelmi vonalukat, a Dubno, Floresti, Cira, Radoaja terepszakaszt. Itt csökkent az ellenség aktivitása és fő erőkifejtését a kisinyovi irányba tette át. Július 14-én főcsapását a 2. lovashadtest és a 35. lövészhadtest csatlakozására mérte. Július 16-án Kisinyov elesett. Az a veszély fenyegetett, hogy a német fasiszta csapatok mintegy hét gyalogos- és páncéloshadosztálya kettévágja a 9. hadsereg csapatait. Sztálin parancsára a vezérkar utasította a Délnyugati Irány főparancsnokát, Sz. M. Bugyonnijt és a Déli Front parancsnokát, I. V. Tyulenyevet, adjanak felvilágosítást, milyen alapon adták fel a várost a Főhadiszállás engedélye nélkül, és Sztálin nevében követelte a helyzet visszaállítását.

A 9. hadsereg parancsnoka úgy határozott, hogy nagy erejű ellenlökésekkel visszafoglalja Kisinyovot. Malinovszkij hadteste azt a parancsot kapta, hogy erőinek egy részével a 2. gépesített hadtest 15. gépkocsizó lövészhadosztályával együttműködésben ellenlökéseket hajtsanak végre Floresti körzetéből.

Az ellenlökések megszervezésére alig egy nap állt rendelkezésre. Az ellenség beszüntette a rohamokat a had-

test arcvonalán, és Malinovszkij úgy határozott, hogy kihasználja ezt. Larinnal és Botjenóval együtt kimunkálta a védelemben levő csapatok felváltásának tervét, kijelölte az átcsoportosítás menetvonalait és az előrevonás idejét a roham terepszakaszára, kidolgozta a tüzérség számára a tüzelőállások elfoglalásának tervét, összehangolta a kérdéseket a gépesített hadtest szomszédos 15. gépkocsizó lövészhadosztályával. Az elhatározásról csak a hadosztály- és ezredparancsnokok szereztek tudomást. Larin feladatul a hadtest védelmének vezetését kapta, Batyunyának pedig a csapatok átcsoportosítását és a meglepésszerű csapás előkészítését kellett ellenőriznie. A terv megvalósításához a hadtestparancsnok széthúzta a 176. és a 74. lövészhadosztályok védelmi arcvonalát, s a náluk levő ezredtüzérséget előrevonta a peremvonalhoz, hogy az ellenség támadása esetén közvetlen irányzással tüzelhessenek. Ily módon sikerült kivonni a bal szárnyon levő 30. hadosztályt az ellenséggel való harcérintkezésből és délnyugatnak fordítani. A hadosztály a megindulási körletében összpontosult, hogy a hadosztály- és a hadtesttüzérség támogatásával ellenlökéseket hajtson végre.

A figyelőpontra érve, ahonnét a harcot irányította, és meggyőződve arról, hogy a két hadosztály harckészültségi állapotban van, Malinovszkij július 17-én reggel jelentést tett a hadseregparancsnoknak. Az ellenlökés a hadtest tüzérségének az ellenség élőerőire mért nagy erejű tűzcsapásával kezdődött. Az ellenség pánikszerűen menekült. A 30. lövészhadosztály és a 15. gépkocsizó lövészhadosztály elfoglalta Dubnót, Florestit, Kotjuzsanit és jókora szakaszon átvágta a Belci—Ribnica vasútvonalat. Ezt, a parancsnak megfelelően, jelentették Sztálinnak és Zsukovnak. A 9. hadsereg más irányaiban az ellenlökések azonban nem jártak sikerrel. A dnyeszteri útközet forrpontján megérkezett a hadtesttörzshöz a honvédelmi népbiztos 1941. július 17-i parancsa, amely közölte a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendeletét „A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg politikai propagandaszerveinek átszervezéséről és a katonai ko-

misszári intézmény bevezetéséről a Munkás-Paraszt Vörös Hadseregben". A megindult háború szükségessé tette, hogy a politikai munkások a propagandatevékenység mellett a parancsnokaikkal egyetemben vállalják a felelősséget a csapatok harctevékenységéért is. Az ezred-, a hadosztály- és a hadtestparancsokat ezentúl a parancsnokok és a katonai komisszárok együtt írták alá. A századoknál, ütegeknél, lovasszázadoknál politikai tisztek kezdték meg tevékenységüket.

A hadtest kommunistái a rendeletet a párt gondoskodásának újabb jeleként fogták fel, amellyel megerősíti a párt sorait az arcvonalon. Malinovszkij és Larin közvetlenül vettek részt a politikai-propaganda osztályoknak politikai osztályokká való átszervezésében. A tűzszünetek idején tömeggyűléseket és partgyűléseket tartottak az alegységeknél és az egységeknél, s ezeken felolvasták a parancsot, megmagyarázták, miért fontos a politikai munkások szerepének és felelősségének növelése a harcban, miért kell szigorúan végrehajtani a magasabb parancsnokság minden parancsát. A tömeggyűléseken a katonák is felszólaltak, bátorságra és rettenthetetlenségre biztatták társaikat és arra, hogy utolsó csepp vérükig védelmezzék hazájuk földjét.

Az ellenségnek a 9. hadsereg hadműveleti felépítésének centruma ellen tervezett csapásai azt célozták, hogy lehetővé váljék a csapatai kijutása a Dnyeszterhez a folyam teljes hosszában, elősegítve ezzel a 4. román hadsereg minél sikeresebb támadását az odesszai irányban. A hitlerista hadvezetés általános hadászati elgondolásában azonban a főirány délen továbbra is a pervomajszki irány maradt, amely a 18. és a 9. szovjet hadseregek csatlakozása mentén Kamenyec-Podolszkijtól délre haladt. Ebben az irányban küzdött a „Dél" hadseregcsoport 11. német és 3. román hadserege, egy olasz hadtesttel megerősítve.

Július végén az ellenség fokozta tevékenységét Jampól, Szoroka irányából a német 30. hadseregközvetlen hadtest négy hadosztályával a 48. lövészhadtest jobb szárnyán, Kamenka körzetében. Itt a hadtest 74. had-

osztálya harcolt. A német hadtest főerőivel felújította a támadást Kodima felé azzal a feladattal, hogy kerítse be a Déli Front 18. és 9. hadseregét a Dnyeszter és a Déli-Bug folyamközében. A 18. hadsereg külön irányokban működő csapatai súlyos harcokkal délkeleti irányban vonultak vissza, csupaszon hagyva a 9. hadsereg jobb szárnyát. A támadó ellenség kiérve a hadműveleti mélységbe és így Pervomajszk körzetében északról az 1. páncélos-csoport erőivel, nyugatról pedig a 17. hadsereg erőivel bekerítette a szovjet Déli Front 6. és 12. hadseregét. Ezen idő alatt a német 11. hadsereg jobb szárnyával kijutott Baltához. A 48. lövészhadtestet is az a veszély fenyegette tehát, hogy bekerítik Balta, Ribnica, Kotovszk körzetében.

Malinovszkijnak nemegyszer kellett ehhez hasonló helyzettel szembenéznie, és ezért kapkodás nélkül és nagyon higgadtan cselekedett. Az adott helyzetben azonban halaszthatatlanul adatokra volt szüksége az ellenség szándéka felől, különös tekintettel a szárnyakon kialakult helyzetre. Tudva ezt, Batyunya minden intézkedést megtett, hogy értesüléseket szerezzen az ellenségről. A német fasiszta csapatok hadműveleti szintű tevékenységéről Malinovszkij Tyiraszpolból, a 9. hadsereg parancsnokától kapott tájékoztatást.

A kialakult helyzet alapján Rogyion Jakovlevics a hadtest fő erőit a jobb szárnyon vonta össze. A 74. és a 176. hadosztály egységeivel, valamint szintén a hadsereg jobb szárnyán tevékenykedő 2. lovashadtest lovashadosztályával egész éjszaka szakadatlan ellenlökéseket hajtott végre. Elkeseredett harcok folytak, váltakozó sikerrel. Harc közben az összeköttetés rendre megszakadt, és gyakran veszélybe kerültek a hadosztályok szárnyai, megcsappant a hadtest létszáma. Eközben a harci állományból kivont 30. hadosztályt I. I. Horun vezérőrnagy 150. lövészhadosztálya váltotta fel, amely a front tartalékából érkezett.

J. T. Cserevicsenkónak már régen nem voltak tartalékai. Az erők aránytalansága nyomasztólag hatott és nyugtalanító volt. Malinovszkij ennek ellenére újra harc-

ba vetette hadtestét, bátran, férfiasan állta az ellenség tüzét, hősi elszántságra lelkesítette embereit.

A front és a hadseregek általános helyzete napról napra romlott. Augusztus 3-án az ellenség elfoglalta Pervomajszkot, s egyre inkább tért nyert a Déli-Bug mentén. Augusztus 5-én a Déli Front csapatai elhagyták Konsztantyinovkát és Kirovográdot. Malinovszkij hadtestével párhuzamosan, Kotovszk körzetében az ellenség duboszszárszkiji csoportosítása tevékenykedett, s igyekezett kettészelni a szovjet 9. hadsereget, átvágni a kotovszk—odesszai vasútvonalat. Ugyanaznap a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása utasította I. V. Tyulenyevet, hogy vonja vissza hadseregét és a legvégsőkig védje Odesszát.

Augusztus 5-én megkezdte visszavonulását a 48. lövészhadtest is. Augusztus 6-ára virradó éjszaka törzse Tyomkovóba, Ananjevától délkelet felé 10 kilométerre települt át, ahol a 74. hadosztály három oldalról védte magát. Balra a 176. és a hadtest állományába újonnan került 30. hadosztály rendezkedett be védelemre, a második lépcsőben pedig a 150. hadosztály volt. A 30. hadosztály a kapott parancs szerint a Déli Front Tengermelléki Csoportosításának állományába került át. A hadosztály felkészült, hogy a következő éjszaka kiválik a hadtestből és Odessza védelmére vonul el. Belov lovassága elfoglalta Voznyeszenszket és a város megtartásáért harcolt. Más szomszéddal nem volt összeköttetése. A 18. hadsereg törzse Novaja Odesszába települt át — a Voznyeszenszk felől leginkább veszélyeztetett irányba, a 9. hadsereg törzse pedig Nyecsajannojéba, Nyikolajevtől nyugat felé 30 kilométerre.

— Nekünk egyenesen a város felé kell elindulnunk — mondotta Malinovszkij tábornok Larinnak és Batyunyának. — Arról, hogy a hadtestet a bekerítés veszélye fenyegette, csak a hadosztály- és ezredparancsnokoknak szükséges tudniuk. Folytatni kell az ellenlökéseket, hogy a szilárd védelem látszatát keltsük, ha szervezetten akarunk visszavonulni. Most ez a fő dolog számunkra.

— Az éjszakák kevesek lesznek ahhoz, hogy megte-

gyünk 170 kilométert. És az éjszakák rövidek... — jegyezte meg Batyunya —, az események viszont nagyon gyorsan fejlődnek.

— Azt javaslom, ahol lehet, nappal is meneteljünk — tette hozzá Larin.

— Parancsnok elvtárs! Jobb felől rohamoznak bennünket — hangzott váratlanul Severgyin hangja a telefonkagylóban.

— Csapjanak le rájuk az egész tüzérséggel. Horun segít maguknak. Hajtsanak végre ellenlökéseket! Ananyevet meg kell tartanunk. Tartsák az összeköttetést — rendelkezett Malinovszkij.

A tanácskozás megszakadt. Néhány perc múlva visszatért Batyunya és jelenthette, hogy kiadta a szükséges utasításokat Severgyin támogatására. Pár perc múlva a 74. hadosztály parancsnoka közölte, hogy visszaverték a rohamot.

— Az iménti támadás is azt mutatja, hogy az ellenség megpróbál kipuhatolni bennünket — vonta le a következtetést Malinovszkij, és folytatta: — azt gondolom egyébként, hogy nem mindent veszünk figyelembe. Az ellenség jól ismeri a helyzetünket és arra törekszik, hogy állandó feszültségben tartson bennünket. Miért támadjon arcból, amikor a teljes bekerítésig csupán egy keskeny folyosót kell átvágnia a mögöttes területen? Ez a magyarázata annak, hogy egész éjszaka nem nyugtalanította a hadtestet.

— Ilyen esetben nappali visszavonulásra fölöttébb szükség van, az ellenség nem is gondol rá, hogy ezt meg merjük tenni. Álcázással és óvatossági rendszabályokkal túl kell járni az eszén — jelentette ki Batyunya.

Malinovszkij egyetértett helyetteseinek érveivel, és úgy határozott, hogy Nyikolajevig ezredoszlopokban, éjjeli és nappali menettel vonja ki a hadtestet, erős felderítést küld előre, a nyitott szárnyakra pedig fedezőbiztosítást. Az első lépcsőben védő hadosztályok azt a parancsot kapták, hogy hátvédezredekkel fedezzék magukat az ellenséggel szemben. Rogyion Jakovlevics utasította a hadosztályparancsnokokat és a hadtesttörzset,

hogy tartsák fenn a folyamatos összeköttetést, állandó felderítést folytassanak, tartsanak fegyelmet és szervezettséget a menet alatt.

A 150. lövészhadosztály még aznap, augusztus 5-én megkezdte a visszavonulást. Az augusztus 6-ára virradó éjszaka a hadtest védelmének elsőlépcső-hadosztályai aktív harccselekmények nélkül szakadtak el az ellenségtől. Ez szokatlan volt. Ugyanis az ilyen aktív harccselekmények rendszerint megelőzték az éjszakai visszavonulást és az ellenség megtévesztését szolgálták. A csapatoknak így ezalatt sikerült jó messzire eltávolodniuk az ellenségtől, mielőtt fölfedezték volna őket. A hadtest tervezett visszavonulása lényegében két menetvonalon történt — a Tiligul és a Kujalnyik folyók völgyében. Ha ellenséges repülőgépek jelentek meg, a „Légiveszély!" jelre a csapatok szétbontakoztak, arccal az ellenség felé fordultak, hogy azt a látszatot keltsék, mintha tűzvonal felé mozognának. Nem sokszor kellett ezt megtenni, minthogy az ellenséges repülőgépek főleg csapatai főirányában tevékenykedtek.

Malinovszkij hadteste hét nap és hét éjjel menetelve elérte Nyikolajevet, megsemmisítve útja közben a mögöttes területre átszivárgó kisebb ellenséges csoportokat és felderítőket.

A 30. hadosztálynak nem sikerült eljutnia Odesszába, mivel az ellenség átvágta az odavezető utat. Ekkor Rogyion Jakovlevics parancsot kapott a hadseregparancsnoktól, hogy ezt a hadosztályt csatolja a hadtestéhez.

Augusztus 12-én alkonyatkor a fasiszták elfoglalták Nyecsajannojét. Ez időre a hadtest egész tüzérsége átkelt a Déli-Bug keleti partjára, 13-ára virradó éjszaka pedig utolsóként a 48. lövészhadtestnek az ellenséget feltartóztató, erősen legyöngült négy hadosztálya vonult vissza a folyó mögé.

Nyikolajevben Malinovszkij tájékoztatást kapott arról, hogy Kleist csoportjának mintegy négy páncélos- és gépesített hadosztálya igyekszik Alekszandrina és Krivoj Rog irányából kijutni a Dnyeperhez a Kremencsug és Dnyepropetrovszk közti szakaszon. Kleist másik csopor-

tosítása keletről átkarolta Nyikolajevet, hogy együttműködve a Déli-Bug nyugati partja mentén támadó voznyeszenszki csoportosítással Nyikolajev körzetében bekerítse a 18. és a 9. hadsereg egységeit.

A város lángokban állt. A robbanások vészjósló morajjal érkeztek a távolból. A lakosság a kitelepülésre készülődött.

A 9. hadsereg parancsnokának parancsára Malinovszkij hadteste menetből harcba lépett a 16. német páncéloshadosztály ellen. Az ellenség már-már betört a Herszoni utcába, amely északi és déli oldalra osztotta Nyikolajevet. A hadtest egységei, miután a vasút mentén csapást mértek Sznyigirevkára, elvágták az ellenséges páncélosok útját. Nyikolajevtől északra a 18. hadsereg csapatainak és Belov lovasságának ellenlökései zajlottak. A lovasság már több napja elszántan feltartóztatta az ellenség voznyeszenszki csoportosítását.

A várostól északkeletre már harmadik napja ádáz harc folyt, amely nemritkán kézitusába torkollott. A szovjet csapatokat „katlanba" zárták — az ellenség háromszoros-négyszeres erőfölényben volt. Ennek ellenére nemcsak kitörtek a bekerítésből, hanem tetemes veszteségeket okoztak az ellenség négy hadosztályának.

Az erőviszonyok azonban túl egyenlőtlenek voltak, és a 18., valamint a 9. hadsereg csapatai augusztus 18-án reggel megkezdték az átkelést a Dnyeperen. Az ellenséget a repülők és az idejében partot váltott szovjet nehéztüzérség fedezete alatt vívott utóvédharcokban sikerült feltartóztatni. A hadtest törzse, valamint a 74. és a 176. hadosztály Beriszlavnál, Kahovka közelében, a 30. hadosztály pedig Otrada Kamenkánál vonult vissza a Dnyeperen túlra.

A 6. hadsereg parancsnoka. A frontok csatlakozásán. Két hadsereg ellencsapásának élén a Donyec-medencében

Malinovszkij úgy találta, itt az alkalom, hogy rendbe szedje magasabbegységeit, a vezérkarban azonban másként döntöttek. A hadvezetés jól ismerte a hadtest- és hadosztályparancsnokokat, figyelemmel kísérte tevékenységüket. Helyreállt az összeköttetés. Rendbe jött a tájékoztatás. Gyűltek a fegyveres küzdelem tapasztalatai. A vezérkar nem felejtette el a Prut folyónál Kosztesti és Szkuljani körzetében vívott harcokat, ahol Malinovszkij hadteste kimagasló helytállásról tett bizonyságot. Egyszóval, Malinovszkij parancsnoki képességére felfigyeltek és hadseregparancsnoki beosztásba javasolták.

Malinovszkij azonban mind ez ideig erről nem tudott. Felhívta őt telefonon Cserevicsenko vezérezredes, a 9. hadsereg parancsnoka, és közölte vele, hogy a hadtest törzsével együtt azonnal induljon útnak és menjen Melitopolba, ahol a város katonai komendánsa várja. A 48. lövészhadtest hadosztályai Cserevicsenko közvetlen alárendeltségébe kerültek.

Elbúcsúzva harcostársaitól, akikkel az eltelt két hónap alatt megosztotta a borzalmas háború minden nehézségét, baját, a vereségek keserűségét az egyenlőtlen harcban, Rogyion Jakovlevics törzsével együtt gépkocsira szállt és Melitopolba ment. A menekülők áradata, az óriási forgalom és a forgalmi dugók, az ellenséges lövedékek és légibombák által helyenként felszaggatott útszakaszok akadályozták a törzs előrejutását.

Hetvenöt kilométeres út után gépkocsijaikat Melitopol szélén megállította a komendánsi járőr. Megvizsgál-

va okmányaikat a város parancsnokához irányította őket. Itt Malinovszkijt egy távirat várta: „... sürgősen repüljön Pavlográdba. Csibaszov fogadja. Hadsereget vesz át. Larint és Batyunyát irányítsa a fronthoz. Tyulenyev." Nehezére esett megválni harcostársaitól, helyetteseitől.

Augusztus 25-én Malinovszkij megérkezett a megadott helyre. Itt átadták neki a főhadiszállás direktíváját, amely szerint a tartalék hadsereg és a 48. lövészhadtest vezetési bázisán új, 6. hadsereget szerveznek és a hadsereg parancsnokává őt nevezik ki. Ez feljogosította, hogy a hadsereg törzsébe rendelje volt hadtestbeli helyetteseit. Augusztus végén Batyunya a 6. hadsereg törzsfőnöke, Larin pedig a hadsereg haditanácsának tagja lett.

A tartalék hadsereg állományába (parancsnoka — N. J. Csibaszov altábornagy, a haditanács tagja — K. V. Krajnyukov dandárkomisszár) a 230., 255. és a 275. lövészhadosztály, a 26. és a 28. lovashadosztály, a 8. harckocsihadosztály és a 44. vadászrepülő-hadosztály, valamint a belügyi népbiztosság hadosztályának egy lövészezrede tartozott. Ez a hadsereg augusztus elején került ütközetbe azzal a feladattal, hogy szüntesse meg a Déli Front és a Délnyugati Front közti hézagot, amelybe Kleist dnyepropetrovszki irányban tevékenykedő 1. páncéloscsoportjának 13. és 14. páncélos-, valamint 60. és 11. gépesített hadosztályai igyekeztek betörni.

Augusztus 23-án reggel A. A. Noszkov ezredes 26. hadosztályát Dnyeprodzerzsinszk körzetében bekerítette az ellenség; F. V. Zaharov ezredes 230. hadosztálya, miután mintegy 100 harckocsi és gépesített gyalogság csapása zúdult rá, kénytelen volt visszavonulni Dnyepropetrovszk nyugati és délnyugati szegélyére; M. I. Dratvin vezérőrnagy 275. hadosztálya Krasznopoljét és Szeleckaját védte; L. N. Szakovics ezredes 28. lovas- és P. Sz. Fotcsenkov ezredes 8. harckocsi-hadosztályára Szurszko-Pokrovszkoje; I. T. Zamercev ezredes 255. hadosztályára pedig Jamburg védelme hárult.

Augusztus 24-én este Noszkov ezredes hadosztálya a

230. lövészhadosztály egy ezredével kitört a bekerítésből, és nagy veszteségeket szenvedve átkelt a Dnyeper keleti partjára. Más arcvonalszakaszokon az ellenség birtokba vette Dnyepropetrovszk déli peremét, Krasznopoljét és Loc-Kamenka déli szegélyét.

Malinovszkij mint az új hadseregparancsnok még tisztázni sem tudta a helyzetet, amikor riasztó hír érkezett: a csapatok feladták Dnyepropetrovszkot. Megvizsgálva a város helyszínrajzát és alaposan elemezve a hadsereg csapatainak tevékenységéről érkezett legutóbbi adatokat, arra a következtetésre jutott, hogy gyengén volt megszervezve a védelem.

Malinovszkij első intézkedése az volt, hogy beszüntette azokat az előkészületeket, amelyeket a dnyepropetrovszki tüzériskolának Tomszkba való áttelepítésére tettek és a poltavai vontatókezelő iskolával együtt harcba vetette Dnyepropetrovszk bal parti részén az ellenség megsemmisítésére.

Távbeszélőn felhívta a 230. lövészhadosztály parancsnokát.

— Jelentse, milyen erőkkel tört át az ellenség a mi partunkra — szólt a parancsnok.

— Egy zászlóaljnál nem nagyobb erővel. Az ellenség hozzálátott a lomovkai hídfő megerősítéséhez. Tüzérsége és aknavetői erősen tüzelnek, megpróbál támadni, de mi ez ideig visszavertük — jelentette Zaharov.

— Zaharov elvtárs! Remélem, maguk tovább nem vonulnak vissza. Segítségükre érkezik a dnyepropetrovszki tüzériskola. Különösen nagy figyelmet fordítson a szárnyakra — intézkedett Malinovszkij. — Felrobbantották-e a dnyeperi hidakat?

— Igen, a vasúti híd kivételével, amelyen keresztül a hitleristák betörtek Lomovkába.

— Azt majd elintézi a légierő, jelentse majd az eredményt — mondta Malinovszkij.

A Dnyepropetrovszk elvesztéséről szóló hír még aznap 16 órakor eljutott Moszkvába. A Délnyugati Irány törzsfőnöke, A. P. Pokrovszkij vezérőrnagy közölte a vezérkarral: „Tyulenyev hadseregtábornok jelentése szerint

41.8.25-én 12.30 órakor csapataink elkeseredett harcok után elhagyták Dnyepropetrovszkot. Harcolva keltek át a folyó bal partjára. A pontonátkelőhelyet és a központi kombinált hidat felrobbantottuk, a vasúti hidat robbantáshoz előkészítettük. Augusztus 25-én reggel a tartalék hadsereg csapatainak működési körzetébe megérkezett törzsével a 6. hadsereg parancsnoka, Malinovszkij vezérőrnagy és megkezdte a 6. hadsereg megszervezését."

A következő napon a főhadiszállás felmentette beosztásából I. V. Tyulenyevet, a Déli Front parancsnokát és a front törzsfőnökét, F. N. Romanovot. A helyükre a nyugat-ukrajnai gépesített hadtest parancsnoki tisztségében, majd pedig a 38. hadsereg parancsnokaként jól bevált D. I. Rubisev altábornagy és A. I. Antonov vezérőrnagy került; utóbbi a Kijevi Különleges Katonai Körzet törzsfőnöke helyetteseként működött.

Az új frontparancsnok utasította Malinovszkijt, hogy verje ki az ellenséget Lomovkából, Dnyepropetrovszk központi körzetéből a Dnyeper északi partján. A dnyepropetrovszki tüzériskola 2580 növendéke fölvette a harcot az ellenséggel. Az első sorokban a komszomolista növendékek haladtak. Amikor a rohamozó katonákat az ellenséges géppuska váratlan tüze földre kényszerítette, Szinagajev növendék a tüzelőálláshoz kúszott, kézigránátokat dobott a géppuska kezelőire, és ezzel megnyitotta az utat alegysége előnyomulása előtt. A 3. aknavetőüteg növendékeit fellelkesítette éppen hogy kinevezett ütegparancsnokuk, Misecskin hadnagy példája, aki géppuskájával menet közben ritkította az ellenség sorait Nyizsnyednyeprovszknál, a bal parti Dnyepropetrovszk keleti részében.

Harc közben a növendékekhez csatlakoztak Nyizsnyednyeprovszk serdülő ifjai. Hordták a lőszert, elszállították a sebesülteket, összeszedték a fegyvereket és értesüléseket szereztek az ellenségről. Két fiatal hazafi, Podlubnij és Kaminszkij augusztus 26-án felderítette, hogy a Lomovka és Nyizsnyednyeprovszk között fekvő Manujlovkában a fasiszták egy 30 fős csoportja tartózkodik, és teljesen megsemmisítették őket. Podlubnij ki-

vitte a harcmezőről a súlyosan megsebesült Komasko politikai tisztet és a megölt Szmirnov hadnagyot. A sebesült növendékek között volt a 16 esztendős Maria Pancsenko önkéntes ápolónő, a Vernij (Dnyepropetrovszk) településen lakó vasutas lánya. A hős kisleány, aki maga is megsebesült, nem hagyta ott a harcmezőt, hanem gyorsan és hozzáértően elsősegélyt nyújtott a sebesülteknek.

Augusztus 26-án délután sikerült az ellenséget a Dnyeper partjához szorítani, ám nem hosszú időre. Hogy elvágják és megsemmisítsék az ellenség 60. gépesített hadosztályának 92. ezredét, a 275. hadosztály augusztus 27-ére virradó éjszaka a folyó mentén északnyugat felől a tüzériskolával szemközti irányból mért csapást. A tüzériskola ez időre személyi állományának felét elvesztette. A hadosztálynak mégsem sikerült kivernie a hitleristákat két gyár vasbeton épületeiből. Sőt, a fasiszták az éjszaka folyamán még egy ezredet — tüzérséggel együtt — dobtak át a hídfőbe. Egyes csoportjaik Kamenkától (Dnyepropetrovszk északnyugati részétől) délre a folyó mentén átszivárogtak, és aknavetőkkel kezdték lőni a helységet. Egyik csoportjuk Lomovkától északnyugatra két kilométert nyomult előre. Ebbe a hídfőbe mindkét oldalról egyre több és több erőt vontak össze. Fölötte szakadatlanul légi harcok folytak. Az ágyúzás dübörgése sem hallgatott el. Ennek ellenére a hitleristák átkelőhelyet létesítettek. A 6. hadsereg ezredei tüzérségi tűzzel megsemmisítették ezt, de a fasiszták, mit sem törődve a veszteségekkel, újra meg újra hidat vertek.

Ilyen körülmények között Malinovszkij úgy határozott, hogy ideiglenesen védelembe megy át azért, hogy új egységeket vonjon előre, feltöltse a régieket és a légierő, valamint a tüzérség legnagyobb fokú alkalmazásával hozzálásson az ellenség megsemmisítéséhez. Novomoszkovszkban összpontosult a 226. és a 169. lövészhadosztály. Segítségükre a poltavai vontatókezelő iskola egyesített ezrede sietett.

A hadosztályokkal való megbízható vezetékes és egyéb összeköttetés fenntartása végett, amely gyakran meg-

szakadt, A. G. Batyunya dandárparancsnok, aki a hadsereg törzsfőnöke lett, azt javasolta Malinovszkijnak, hogy helyezze a hadsereg törzsét Novomoszkovszkba, közelebb az arcvonalhoz.

— Útcsomópontba, a tűz kellős közepébe? — csodálkozott el Malinovszkij.

— Éppen erről van szó. Katonai szempontból ez a gondolat képtelennek tűnik. A németek is így fognak gondolkozni, és nem hiszik majd el, hogy a törzs Novomoszkovszkban van. Az alárendelt csapatok és azok parancsnokai hadd tudják, hogy a törzs az ellenség főcsapásának irányában van: ez nagyobb bizalmat ad nekik a harcban — érvelt a törzs főnöke.

Malinovszkij kénytelen volt meghajolni Batyunya érvelése előtt, és a hadsereg törzsét Pavlográdból Novomoszkovszkba telepítette át, a parancsnoki harcálláspontot pedig a Klicsen folyó menti Podgorodnojéban rendezték be.

A Lomovka elleni újabb támadás augusztus 29-ére volt kitűzve. Kétórás légi és tüzérségi előkészítést terveztek. Várták Tyulenyev — még nem adta át a frontot — és Bugyonnij marsall megérkezését. Már magából ebből is meg lehetett ítélni, hogy nagy fontosságot tulajdonítanak e körzet harccselekményeinek.

Az augusztus 29-én reggel indított első roham kifulladt. Malinovszkij megparancsolta, hogy a Lomovkában levő ellenség megsemmisítéséhez zárkózzék fel a szomszédos 275. hadosztály tüzérsége is. A fasiszták lomovkai ellenállási csomópontja elleni rövid tüzérségi és légi előkészítés után a csapatok ismét támadásba mentek át. A 230. lövészhadosztály összevont zászlóalja a városi tó délkeleti partja felől nyomult előre az átkelőhelyhez. Ennek a zászlóaljnak a harcrendjében indult rohamra Tyulenyev hadseregtábornok is. A 26. lovashadosztály a 275. lövészhadosztály egyik ezredével közösen a tó északi partja mentén csapást mért Lomovka déli peremére. Kamenka délnyugati szélétől a 275. hadosztály két ezrede támadott és elérte a tó délkeleti partját. A poltavai vontatókezelő iskola növendékei elfoglalták Lomovka

északi részét és az éppen beérkező harckocsikkal együtt előretörtek az átkelőhelyhez. Malinovszkij parancsot adott, hogy a repülők bombázzák szét az átkelőhelyet. Fölötte légi harc bontakozott ki. A poltavai iskola harcoló katonáinak szeme láttára egy DB—3-as szovjet repülőgép (pilótája I. T. Vdovenko alhadnagy, navigátora N. V. Gomanyenko alhadnagy, lövészrádiósa V. P. Karpov tizedes, lövésze M. Kupatov tizedes) ledobva bombáit a célra, magasba emelkedett, majd meredeken alácsapva a hídnak repült.

Lomovkát, a gyárral együtt, az összevont zászlóalj 18 órára megtisztította az ellenségtől. Sőt, a Komintern nevű gyár körzetében sikerült az ellenséget körülzárni. Az ellenség teljes megsemmisítése végett Rogyion Jakovlevics azt a feladatot állította a csapatok elé, hogy estére tisztítsák meg az egész partot a hitleristáktól, a repülők pedig egész éjszaka bombázzák az átkelőhelyeket és a városi parkokat, melyekben az ellenséges erők összesereglettek. Novomoszkovszkból N. N. Zelenszkij alezredes 169. lövészhadosztályának két tüzérezrede és egy lövészezrede nyomult előre gépkocsikon.

Ám augusztus 30-án hajnalra az ellenség helyreállította a lomovkai átkelőhelyet, Kamenkánál gyalogságot, harckocsikat és tüzérséget vont össze, a Sevcsenko-park felől nyolc uszályon, rajtuk gyalogsággal és tüzérséggel deszantátkelést készített elő. A 6. hadsereg egységeinek és alegységeinek ismételt próbálkozásait, hogy a Dnyeperbe vessék a hitleristák 198. gyalogos- és 60. gépesített hadosztályának a hídfőben levő ezredeit, nem koronázta siker. Válaszként az éjszakai rohamra a fasiszták augusztus 31-én hajnalban ellentámadásba mentek át, és a szovjet egységeket északkelet felé szorították vissza, birtokba véve Manujlovkát. Rogyion Jakovlevics harcba vetette tartalékát, amelyik újra visszaszorította az ellenséget. Az elkeseredett harcok a 6. hadsereg övezetében váltakozó szerencsével még néhány napig folytak.

A hadsereg haditanácsa megvonva a Dnyepropetrovszkért vívott húsznapos harcok eredményének mérlegét,

szeptember 13-án parancsot adott ki, amelyben szól az egységek és a katonák hősiességéről, s köszönetet mond a hadsereg egész személyi állományának. A haditanács annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a 6. hadsereg egyetlen fasisztát sem enged át a Balparti Ukrajnába. A parancsban elmondottak a századoknál, ütegeknél és lovasszázadoknál folyó pártpolitikai munka alapjává váltak.

Így a 6. hadsereg parancsnokságának és csapatainak határozott és elszánt tevékenysége megakadályozta, hogy az ellenség betörjön a hadsereg védelmének mélységébe, annak ellenére, hogy Kleist hadosztályai minden csapásmérő lehetőségét latba vetette. Az ellenség arról győződhetett meg, hogy hasztalan rohamoz a dnyepropetrovszki irányban. Ezért hozzálátott csapatainak átcsoportosításához Kremencsug körzetében. Dnyepropetrovszk körzetéből kivont három páncélos- és egy gépesített hadosztályt. A 60. gépesített és a 198. gyalogoshadosztályt, valamint az újonnan beérkezett „Wiking" SS-hadosztályt hagyta ott.

A hadsereg-felderítés összes adataira támaszkodva Rogyion Jakovlevics arra a következtetésre jutott, hogy a német fasiszta parancsnokság fő erőkifejtését a kremencsugi irányba, a Délnyugati Front (parancsnoka — M. P. Kirponosz vezérezredes) szomszédos 38. hadseregének (parancsnoka — N. V. Feklenko, a harckocsicsapatok vezérőrnagya) sávjába helyezi át. Malinovszkij távíró-összeköttetést létesített Feklenkóval, aki egyetértett Malinovszkij álláspontjával.

— Figyelemmel kísérem az ellenség csapatainak Dnyepropetrovszk alól Kremencsug irányába folyó átcsoportosulását. Úgy gondolom, ott fogja mérni a fócsapást — jelentette Malinovszkij Rjabisevnek.

— Ne siessen a következtetéssel, Rogyion Jakovlevics. Nincs kizárva, hogy meg akarnak téveszteni bennünket, ezért készüljön fel az esetleg önökre mért csapás visszaverésére — felelte a Déli Front parancsnoka.

Egy nap múlva a fasisztáknak sikerült éjjel átkelniük

Kremencsug fölött a Dnyeperen. Körülbelül öt ezred támadta a várost északkeletről.

— Milyen az összeköttetése Feklenkóval, Malinovszkij elvtárs? — kérdezte Rjabisev.

— Nem sikerül vele összeköttetést teremteni. Rádiós felderítőket küldtem ki Kremencsug irányába és az összeköttetés szempontjából fontos szomszédos hadosztályokhoz — felelte Malinovszkij.

— Hát mégiscsak igaz? . . .

— Nem értem önt, parancsnok elvtárs.

— Ez is azt látszik bizonyítani, hogy ott nincs rendben a szénánk. Értesüléseink vannak arról, hogy Kremencsug elesett. Kleist csapatai kiszélesítik az áttörést kelet felé, felgöngyölítve a Délnyugati Front bal szárnyán a védelmet a Dnyeper mentén a mi oldalunk felé. A főcsapást Kremencsugtól északra méri. A Délnyugati Front jobb szárnyán az ellenség észak felől támad Romni ellen — közölte Rjabisev és utasítást adott, hogy vonják előre a tartalékot a hadsereg jobb szárnyához.

Malinovszkij felismerte, hogy Guderian és Kleist csapásmérő csoportosításai egymással szemben mozognak, hogy egyesüljenek és mélyen a Délnyugati Front hátába kerüljenek.

A 38. hadseregnek a német fasiszta csapatok kremencsugi déli csoportosítása ellen vívott heves harcai fokozatosan bevonták az ütközetbe a 6. hadsereget is, amely hadosztályaival Dnyepropetrovszktól északra mindinkább beavatkozott a harcokba, megakadályozva az ellenséget, hogy kiszélesítse az áttörést a szárnyak irányába. Ennek megfelelően széthúzta a védelmet egészen Kurilovkáig a 12. hadsereg is (parancsnoka — I. V. Galanyin vezérőrnagy). Szeptember 14-én Malinovszkij Poltavába irányította 169. és 226. lövészhadosztályát és a poltavai vontatókezelő iskolát, hogy fedezzék a várost Kobeljak felől, ahová már megelőzően híradó eszközökkel fölszerelt szemrevételező csoportot küldtek ki. A csoport élén a hadsereg hadműveleti osztályának vezetője állt. Az Orel folyó partján, Dnyeprodzerzsinksztől északkelet felé 50 kilométerre fekvő Caricsankából, Rogyion Jakovlevics

útnak indította a 28. lovashadosztályt, hogy védje a Vorszkla folyót a Kobelják—Kisenyki szakaszon. A harchelyzet úgy alakult, hogy Malinovszkij hadserege a Délnyugati Front állományába került.

A német fasiszta hadvezetés, miután bekerítette a szovjet csapatokat Kijevtől keletre, a főcsapást Pavlográd ellen, a Déli Fronthoz tartozó és Galanyin vezetése alatt álló 12. hadsereg sávjába helyezte át. A támadást itt pótlólagosan megerősítették a német fasiszta csapatok Dnyepropetrovszknál átkelt csoportosításával.

Az ellenségnek nem sikerült áttörnie a Délnyugati és a Déli Front csatlakozásán, vagyis a 6. és 12. hadseregek csatlakozó szárnyai mentén és szeptember 27-én a novomoszkovszki csoportosítás fő erőkifejtését délebbre, a pavlográdi irányba, vagyis a 12. hadsereg védelmének bal szárnyára helyezte át, és megindította a támadást Szinyelnyikovo ellen. A támadás célja az volt, hogy bekerítse a Déli Front balszárny-csapatait (a 18. és a 19. hadsereget).

A Déli Front súlyos védelmi harcainak idején Malinovszkij csapatai visszaverték a hadsereg jobb szárnya elleni ismételt rohamokat. Itt Z. J. Kutlin ezredes 270. lövészhadosztálya védekezett, valamint a középen, ahol M. I. Dratvin vezérőrnagy 275. lövészhadosztálya harcolt. Október első napjaiban az ellenség, az arcvonal számára kedvező alakzatából kiindulva, északról dél felé, Krasznograd és Szahnovscsina irányába mért csapással igyekezett elvágni és bekeríteni a 6. hadsereget Pavlográdtól északra. A hadsereg csapatainak harcrendje nem volt mély, a hadosztályok személyi állománya és fegyverzete erősen megfogyatkozott, az utak az első őszi esők nyomán nehezen járhatókká váltak.

Ilyen feltételek között kapta Malinovszkij azt a parancsot, hogy vonja vissza csapatait a Bogataja folyó mögé, és e természetes akadály mögött foglaljon kedvező védelmi terepszakaszt. Ezt azonban igen nehéz volt megvalósítani, minthogy az ellenségnek alkalma volt a visszavonuló szovjet alegységek sarkában átkelni a folyón. Kutlin minduntalan tüzérségi tűztámogatást kért.

Malinovszkij, hogy elszakadjon az őt szorongató ellenségtől, úgy határozott, hogy tartalékával, A. I. Kazakov őrnagy 13. harckocsidandárával, miután a 274. hadtesttüzérezred nagy erejű tűzcsapást mért, ellenlökéseket hajt végre.

Miután Malinovszkij kiadta a parancsot, és helyetteseként visszahagyta Batyunyát, gépkocsival a 270. hadosztály törzséhez ment. A hadosztály részekre szakadva Csernolozkából Szahnovscsinába vonult vissza. Csupán a hadosztály középső részén, a vasút és a műút elágazási pontján, a Bogataja folyó előtt, nem messze Volnij településtől, tartottak ki mindhalálig a 972. lövészezred alegységei, a tüzériskola bekerítésből kitört növendékeinek csoportjával együtt.

Miután meghallgatta Kutlin rövid helyzetjelentését és pontosabban meghatározta az ellenlökésre rendelt harckocsidandár megindulási terepszakaszát és csapásának irányát, Malinovszkij azt ajánlotta Kutlin ezredesnek, hogy biztosítsa a 972. ezredet egy tartalék zászlóaljjal és az ezred arcvonala elé lőtt tüzérségi mozgó zárótűzzel.

— Haladéktalanul küldjön ki az ezredekhez törzsbeli tiszteket felderítőkkel és géppisztolyosokkal együtt, gyűjtsék össze az embereket és szervezzék meg a védelmet a Bogataja folyó mentén. Miután valamennyi alegység visszavonult a folyó mögé, robbantsák fel a hidakat — intézkedett a parancsnok.

Az útelágazásnál egész éjszaka folyt a harc. A 972. ezred mindössze 4 kilométert vonult vissza, és Germanovka, Tamakejevka terepszakaszon Szahnovscsinától északnyugatra foglalt védelmet.

A hadsereg centrumában, ahol Larin dandárkomisszár, a hadsereg haditanácsának tagja tartózkodott, a harc valamivel korábban elült. Hajnalban megcsördült a telefon.

— Rogyion Jakovlevics! Térképet találtunk az egyik halott német tisztnél. Mi történjen? — kérdezte Larin.

— Mi van a térképen? — kérdezte Malinovszkij.

— Fontos adatokat tartalmaz.

— Tüstént menj vele Batyunyához, és várjatok meg ott — rendelkezett Malinovszkij.

A térkép alapján megállapították, hogy az ellenség hat hadosztálya (a 295., 57., 257., 94., 76. hadosztálya és még egy hadosztály a második lépcsőben) támad a hadsereg ellen, a főcsapást Krasznográdtól Szahnovscsinára, azaz a hadsereg jobb szárnyára méri.

Malinovszkij elhatározta, hogy ellenőrzi ezeket az adatokat. E feladattal a repülőket bízta meg. Az erélyes felderítő repülések a konkrét objektumok fölött igazolták az értesülések valódiságát, és megállapították a hitlerista hadoszlopok tartózkodási helyét. Malinovszkij azonnal bevetette az ellenséges hadoszlopok ellen egész légierejét, s ezek tetemes veszteségeket okozva, egy bizonyos időre késleltették az ellenség előrenyomulását.

Ez október 8-án és 9-én történt, amikor is J. T. Cserevicsenko vezérezredes, a Déli Front parancsnoka, aki D. I. Rjabisevet váltotta fel, kérte a főhadiszállást, engedélyezze a Malinovszkijjal szomszédos 12. hadsereg visszavonását.

... Közelgett a Nagy Október 24. évfordulója. A szovjet emberek a hátországban és a fronton egyaránt készültek a megünneplésére. A sűrűn áramló harci információk sorában értesülés érkezett arról is, hogy a legkimagaslóbb személyeket kormánykitüntetésben részesítik. Közöttük voltak azok is, akik hosszú napokon át lekötötték az ellenség dnyepropetrovszki hídfőjében levő erőket, ami megzavarta az ellenség előrenyomulásának tervezett ütemét, a hitleristák parancsnokságának déli terveit.

A Délnyugati Irány haditanácsának felterjesztésére (szeptemberben Sz. K. Tyimosenko főparancsnok egyidejűleg a Délnyugati Front parancsnoka is lett), a Dnyepropetrovszki Tüzériskolát a hősi helytállásért és bátorságért, amelyet személyi állománya a dnyepropetrovszki harcokban és a Dnyeper bal partjának védelmében tanúsított, a Vörös Zászló Érdemrenddel tüntették ki. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége

Lenin-renddel tüntette ki Malinovszkijt és Larint; Vörös Zászló Érdemrenddel Batyunyát és Korzsenyevicset (ez utóbbi a 6. hadsereg törzsfőnökének helyettese volt).

Ezen a napon a 6. hadsereg törzsének települési helyén gyűlésre készültek. Várták a Délnyugati Irány haditanácsa tagjának megérkezését. Intézkedéseket tettek a peremvonal harcbiztosítására és a törzs védelmének megerősítésére. A gyűlést a szabad ég alatt, egy közeli erdőcskében készültek megtartani. A kijelölt időpontra a szolgálatban lévők kivételével egybegyűlt az egész hadseregtörzs.

Az ünnepi gyűlést Malinovszkij nyitotta meg. Rövid beszédében arról szólt, hogy milyen keserű megpróbáltatás jutott osztályrészül a hazának, hogy a frontot sikerült megszilárdítani, és az ellenségnek roppant veszteségeket okoztak. Elmondta, hogy a Vörös Hadsereg egyre erősodik, az ország minden erejét latba veti, de még súlyos harcoknak néznek elébe, amelyekben az ellenséget feltétlenül meg fogják semmisíteni. Szólott a csapatok előtt álló legközelebbi feladatokról és újabb hőstettekre buzdította alárendeltjeit. Ezután a Délnyugati Irany képviselője felolvasta a főparancsnokság üdvözletét, és a kitüntetésekről szóló parancsot, s átadta a rendjeleket és érdemérmeket.

Két nap múlva ismertté vált, hogy a fasiszta betolakodókkal szembeni harcokban a csapatok harcievékenységének kiváló vezetéséért Malinovszkijt altábornaggyá, Batyunyát és Korzsenyevicset vezérőrnaggyá, I. J. Zsukot, a 6. hadsereg tüzérparancsnokát vezérőrnaggyá léptették elő.

A 6. hadsereg harcolva vonult vissza Lozováján, Barvenkón. Izjumon keresztül a főhadiszállás parancsára védelmi állást foglalt az Északi-Donyecnél a Balakleja, Izjum, Krasznij Liman terepszakaszon, a törzs pedig Makejevkában települt, Szvatovótól 25 kilométerre délnyugatra. A repülőerők támogatásával a hadsereg november folyamán bal szárnyával biztosította a Déli Front 12. hadseregének (parancsnoka — Korotyejev vezérőrnagy) harcát a Schwedler-csoporttal szemben,

amely Artyomovszk, Liszicsanszk körzetében összpontosult. A német fasiszta hadosztályok igyekeztek ezen a szakaszon eljutni az Északi-Donyecig, majd kifejleszteni a sikert a folyó mentén délkelet felé Kleist 1. páncéloshadserege (nevét 1941. október 6-tól páncéloscsoportról hadseregre változtatta) a rosztovi irányban a Déli Front bal szárnya ellen tevékenykedett. Mindkét csoportosítás azt a parancsot kapta Hitlertől, hogy egyesüljenek a szovjet csapatok mögöttes területén, részenként semmisítsék meg a front magasabbegységeit és törjenek előre a Kaukázusba.

A védelmi vonal felborítása, a szovjet hadosztályok szétzúzása és a hadműveleti térségbe való kijutás, amint az korábban történt, a német fasiszta csapatoknak nem sikerült. A Déli Front hadseregei szervezett ellenállást tanúsítottak, gyakran visszavetették az ellenséget, és nemritkán ellentámadásba mentek át, amint az Rosztov alatt történt. Rosztov eleste után a szovjet parancsnokság feladata az volt, hogy ne engedje az ellenséget Batajszkon át a Déli-Donon túlra. A Déli Front balszárny-csapatai ezért folytatták a november 17-én megindított ellentámadást Kleist páncéloshadseregének szárnyai és háta ellen. A vezérkar nagy jelentőséget tulajdonított ennek a hadműveletnek. Kamenszkben, a front törzsénél megjelent Tyimosenko marsall, és Cserevicsenkóval együtt vezette az ellentámadást, amely november 29-én Rosztov felszabadításával végződött, a német fasiszta hódítók elvesztették a várost, a Déli Front balszárny-csapatai pedig kijutottak a Miusz folyóhoz.

1941. december elején a főhadiszállás megparancsolta a Délnyugati Irány parancsnokának, hogy Krasznij Liman, Liszicsanszk körzetében, a Délnyugati és a Déli Front csatlakozásán a szovjet csapatokból hozzon létre egy nagyobb csoportosítást, maga pedig intézkedett, hogy D. I. Rjabisev tábornok 57. hadseregét a hadászati tartalékból vonják előre Sztarobelszkbe, és kerüljön a Délnyugati Irány főparancsnokának alárendeltségébe. A csapásmérő csoportosítás, a 6. hadsereg parancsnokának, Malinovszkij altábornagynak a vezetése alatt,

azt a feladatot kapta, hogy déli irányban mért csapással jusson ki a Bahmut folyóhoz, majd ezt követően vegye birtokba a Donyec-medence központját.

Rogyion Jakovlevics összehívta a hadsereg haditanácsát, s együtt értékelve a helyzetet, a kapott feladatot élete legfelelősségteljesebb tennivalójának tekintette, minthogy most először kellett két hadsereg támadó hadműveletét vezetnie. Malinovszkijt nemcsak az nyugtalanította, hogy még nem volt tapasztalata ilyen méretű támadás megszervezésében, hanem a zimankós tél nehéz körülményei is, a rendkívul mély hótakaró, úgyszintén az a nyilvánvaló tény, hogy Schwelder csoportosítása segítséget fog kapni az 1. páncéloshadseregtől, amely beszüntette a Déli Front balszárny-csapatai elleni támadást a Miusz folyónál. Az ellenség itt szokatlan harcászati fogáshoz folyamodott: harckocsijait beásta a folyó jeges partján, hozzáférhetetlenné téve azt.

A 12. hadsereg csapásmérő csoportját három lövész-, három lovashadosztállyal és két harckocsidandárral erősítették meg. Ezeket az erőket a front bal szárnyáról vonták el. A 6. hadseregnek Artyomovszkra kellett csapást mérnie, északnyugatról és nyugatról át kellett karolnia a Schwedler-csoportot, és a 12. hadsereggel együttműködésben ki kellett jutnia a Jama, Artyomovszk, Gyebalcevo vonalra. A 18. és a 37. hadsereg a front középső részén készült fel a támadásra.

December 22-én derült idő volt. A hideg 15 fok körül járt. A támadás 11 órakor indult meg az első lépcső erőteljes rohamával, miután a repülők és a tüzérség alaposan megdolgozták az ellenség védelmét. Az összecsapás váltakozó sikerrel folyt. Az ellenség a hó alá telepített aknákkal zárta el a védelmet. Ezek meglepésszerűen érték a támadókat és lelassították előretörését. Több utászalegységre volt szükség, ámde nem volt belőlük elég. Megmutatkozott a váratlanság hiánya, s az is, hogy a csapásmérő csoportok széles arcvonalon támadtak, viszont a tüzérség és a harckocsik sűrűsége kicsiny volt, s a páncélelhárítás a szárnyakon és a csatlakozásokon gyöngének bizonyult. Mindez oda vezetett,

hogy a harcok első napja után a front jobb szárnya mindössze 2 kilométert nyomult előre.

A hadművelet az új év kezdetéig tartott. Egész decemberben valamennyi arcvonalon elkeseredett harcok folytak. A Rosztov, Moszkva és Tyihvin alatt elért sikereken fellelkesülve a szovjet katonák több rohamot is intéztek, megjavítva állásaikat, megszilárdítva a terepszakaszok és a lakott helységek védelmét. Malinovszkij hadműveleti csoportjának csak 15 kilométer mélységben sikerült átküzdenie magát az ellenség védelmi övén, mindazonáltal az artyomovszki irányban a Schwedler-csoportnak jelentős veszteségeket okozott.

A Malinovszkij által vezetett csapatok harca megmutatta, mennyire megnőtt a szovjet gyalogság elszántsága és ütőereje, amikor az ellenség harckocsijaival találta magát szemben. Megszűnt a félelem a bekerítéstől. Ugyanakkor megmutatkoztak a téli viszonyok, a mostoha időjárás körülményei közt folyó hadműveletek szervezésének és vezetésének hiányosságai is. Az egyhónapos ellenállás eredményei arról tanúskodtak, hogy egyelőre ideiglenes erőegyensúly áll fenn: a nagyszámú kísérlet ellenére egyik fél sem volt képes áttörni a védelmet a hadműveleti mélységig.

A Déli Front parancsnoka. Támadás a Donyec-medencében. Harkovtól délkeletre. Védelem a Don folyótól északra

Az 1941. évi decemberi harcokban az ellenség felfedte, hogy a Déli Front parancsnoksága az arcvonal jobb szárnyán támadásra készül. Ugyanakkor a Déli Front parancsnokságának nem sikerült idejében felderítenie a német fasiszta csapatok átcsoportosítását. Az ellenség ugyanis a harcokban elvérzett olasz hadosztályokat hitlerista hadosztályokkal (a 76. és a 94. hadosztállyal) és friss olasz alakulatokkal váltotta fel. Ez számottevően megerősítette a Malinovszkij csoportjával szemben álló fasiszta csapatok védelmi képességét.

December végén, amikor délen a harcok elcsendesedtek és a küzdő felek védelembe mentek át, a főhadiszállás a Déli Front parancsnokává Malinovszkij altábornagyot nevezte ki. Parancsot kapott, hogy a 6. hadsereget haladéktalanul adja át Gorodnyanszkij altábornagynak, repüljön Kamenszkba a Déli Front törzséhez, és december 25-ig vegye át beosztását.

A Déli Front haditanácsának állományából csupán a törzsfőnök, Antonov maradt meg beosztásában, akit az új év küszöbén altábornaggyá léptettek elő. A harcok folyamán Antonov tábornok össze tudta hangolni a front törzsének munkáját, megszervezte a tájékoztatást, a vezetés számára biztosította a híradást és megszervezte a csapatok együttműködését. Antonov tábornok mély és széles hadműveleti látókörével tűnt ki, és Malinovszkij, aki már hallott felőle és munkájáról, igen elégedett volt, hogy ilyen jól felkészült törzsfőnöke lesz. Ezenfelül Malinovszkij kérésére egy idő múlva I. I. Larint ne-

vezték ki a haditanács tagjává. A. G. Batyunya tábornok 1942 áprilisáig a 6. hadseregnél maradt.

A magasabbegységek és seregtestek több parancsnokát, akik a front állományába tartoztak, Malinovszkij a korábbi harcokból már ismerte. A többiekkel akkor ismerkedett meg, amikor a front és magasabbegységei tabori vezető szerveinek elhelyezkedéséről tájékozódott. Örömmel értesült róla, hogy a front állományában olyan lövészhadosztályok is harcolnak, amelyek korábban a 48. lövészhadtesthez tartoztak, így a 30., a 74., a 176. és a 150. hadosztály, amelyek mind gazdag harci tapasztalatok birtokában voltak, s a front legjobb magasabbegységei közé tartoztak, és a korábbi vezetés a legfelelősségteljesebb arcvonalszakaszokon alkalmazta őket. A 176. és a 74. lövészhadosztály a 12. hadseregben harcolt, változatlanul Marcinkevics és Severgyin parancsnoksága alatt, akik eközben már tábornokká léptek elő. A 37. hadsereg 150. hadosztályának október vége óta Jegorov vezérőrnagy volt a parancsnoka.

A frontparancsnok eltökélte, hogy az első adódó alkalommal meglátogatja ezeket a hadosztályokat, elbeszélget a katonákkal és a parancsnokokkal, felidézik azoknak az időknek az élményeit, amikor mindannyiukat meglepte és csaknem megbénította az ellenség váratlan és nagy erejű csapása, és amikor még híján voltak a szükséges harci tapasztalatoknak.

A hadseregparancsnokok vezérőrnagyok voltak. Éspedig: a 9. hadsereg élén F. M. Haritonov, a 12. élén K. A. Korotyejev, a 18. élén F. V. Kamkov, a 37. élén A. I. Lopatyin, az 56. élén V. V. Ciganov álltak. A gyakorlati tapasztalatok dolgában közülük Ciganov tábornok volt a legfiatalabb, aki a 38. hadseregtől érkezett és még nem is állt módjában átvenni beosztását. A „legöregebb" (négy hónapnyi szolgálati idővel) a 9. hadsereg parancsnoka, Haritonov volt. A többi parancsnok egytől két és fél hónapig terjedő frontszolgálatot mondhatott magáénak. Nagyjából ez volt a helyzet a hadseregek törzsfőnökeivel is. Ilyenformán a hadsereg vezetése, a szolgálati idő tekintetében igen fiatal volt. Ez újabb

nehézséget jelentett Malinovszkij számára, amikor meg kellett szervezni a csapatok vezetését és az utasítások végrehajtásának ellenőrzését.

A Déli Front Jampoltól az Azovi-tenger partján levő Taganrogig terjedő 255 kilométer széles sávban védett. Állományába harminckilenc hadosztály és tíz dandár tartozott.

Vele szemben az ellenség Balakleja—Taganrog vonalában, a Dnyeper mentén húzódó mögöttes védelmi övvel, a 17. német hadsereg, a Schwedler-csoport, az olasz expedíciós hadtest, a 49. hegyilövész-hadtest, az 1. páncélos- és a 3. román hadsereg: összesen tizenhét gyalogos-, hét gépesített, három páncéloshadosztály és két lovasdandár állt.

A felderítési adatok alapján Antonov tábornok részletes jelentést tett az ellenséges csapatok csoportosításáról és a „Dél" hadseregcsoport új parancsnokáról, Reichenauról. Harkov alól érkezett és december elején vette át Gerd von Rundstedttől a csoportot, akit Hitler a Rosztovnál elszenvedett vereség miatt leváltott. Reichenau nyomban kiadta parancsát „A csapatok magatartásáról a keleti fronton". Felhívja benne csapatait, hogy könyörtelenül bánjanak el a szovjet polgárokkal és hadifoglyokkal.

A Déli Front haditanácsa arra a következtetésre jutott, hogy a „Dél" hadseregcsoport főerőit a „Wiking" és az „Adolf Hitler" SS-hadosztályok, a 13. és a 16. páncéloshadosztály, és Kleist vezérezredes 1. páncéloshadseregének 60. német és 1. szlovák gépesített hadosztályai alkotják, amelyek Taganrog és Kujbisev körzetében a front balszárny-csapatai előtt helyezkedtek el. Az ellenség főerőinek ilyen elhelyezkedése megfelelt a front haditanácsa érdekeinek, minthogy a főcsapást a front jobb szárnyának csapataival tervezte mérni. Malinovszkij tehát utasította Antonov tábornokot, a törzs főnökét, hogy gondosan figyeljék Kleist délen elhelyezkedő csoportját, amely gyorsan előrenyomulhat Pavlográd körzetébe.

A főhadiszállás az ellenség Donyec-medencei és ta-

ganrogi csoportosításának megsemmisítését tervezte. Ezért az volt a szándéka, hogy a Délnyugati Front és a Déli Front csatlakozó szárnyaival áttöri Balakleja és Artyomovszk között az ellenséges védelmet és a Dnyeper alsó folyásánál eléri a folyó vonalát, elvágva a hitleristák visszavonulási útját nyugat felé, hogy ezt követően a Déli Front balszárny-csapataival együttműködve megsemmisítse őket.

A főhadiszállás megparancsolta a Déli Frontnak, hogy a front jobbszárny-csapataival Pavlograd általános irányban támadva semmisítse meg a 17. hadsereget és Schwedler csoportját. Ebből a célból a front állományába került D. I. Rjabisev altábornagy 57. hadserege, amely a csapatai arcvonalát egészen Izjumig húzta szét. A támadás előkészítésére 15—18 nap állt rendelkezésre.

Malinovszkij úgy határozott, hogy a támadó hadműveletet két szakaszban hajtja végre. Az első szakaszban, védelmet folytatva balszárny-csapataival, az 57. és a 37. hadsereggel az Izjum, Nirkovo vonaláról méri a főcsapást, áttöri az ellenséges védelmet, az áttörésbe beveti az 1. és az 5. lovashadtestet (a fronttartalékot); Pavlograd általános irányban kifejlesztve a támadást, megsemmisíti a 17. hadsereget és Schwedler csoportját, majd kijut a Kleist-hadsereg szárnyára és mélyen a hátába kerül. A 12. hadseregnek az volt a feladata, hogy biztosítsa a csapásmérő csoportosítás bal szárnyát. A hadművelet második szakaszában tervezték ütközetbe vetni a 9. hadsereget (amely Sztarobelszktől nyugatra a Délnyugati Irány főparancsnokságának tartalékában volt) és a 2. lovashadtestet, hogy Zaporozsje irányában mérjenek csapást; egyidejűleg a front bal szárnya is (a 18. és az 56. hadsereg) támadásba megy át. A feladatuk az volt, hogy vegyék birtokba a dnyeperi átkelőhelyeket és a főerőkkel B. Tokmak felé támadva érjék el a tengert, vágják el a Kleist-hadsereget és más csapatokat, majd ezt követően semmisítsék meg őket. A támadás megkezdéséig a 18. és az 56. hadseregre az a feladat hárult, hogy szilárdan fedezzék a kamenszki és a rosztovi irányokat.

A Déli Frontnak meghatározó szerepet juttató támadó hadművelet előkészítése közben Rogyion Jakovlevicsnek először is nagyobb csapatátcsoportosítást kellett elvégeznie. Bonyolult feladat állt előtte: a csapatmozgásokat rejteni kellett az ellenség elől és szervezetten kellett végrehajtani kedvezőtlen feltételek között: nagyon hideg volt és az utak nehezen voltak járhatók. Ennek a kérdésnek a megbeszélése során a törzs főnöke, Antonov tábornok azt javasolta, hogy a hadműveletről a személyek szűk körét tájékoztassák csupán, tiltsanak meg bármiféle írásváltást, kivált telefonbeszélgetéseket a támadás előkészítéséről; napközben utánozni kell a csapatok és a technikai eszközök átirányítását délre, ahol makettek segítségével a csapatok összpontosítását kell színlelni. Az északi irányú tényleges átcsoportosításokat különféle eszközök és módok kombinálásával és csakis éjszaka szabad végezni, megerősítve az állomások és útcsomópontok őrzését. Ezeket az elgondolásokat a haditanács elfogadta, és Malinovszkij helybenhagyta őket. Parancsot adott, hogy a hadműveleti elgondolást és a tervezett átcsoportosításokat sürgősen jelentsék az Irány főparancsnokságának.

— Dolgozza ki valamennyi hadsereg számára az idevágó kérdésekkel kapcsolatos harcintézkedéseket, hogy mielőbb aláírásra készen álljanak, és készítse elő, hogy a futártisztek repülőgépeken magukkal vigyék. Lásson hozzá a részletes terv kidolgozásához — mondotta végül a törzsfőnöknek.

A csapatok átcsoportosítását nagy hótorlaszok akadályozták. A 37. hadsereg berakodási körletében a hóvihar hét napon át tombolt. Rovenyki, Scsetovo, Kolpakovo és Styerkovka állomásokat éjjel-nappal tisztogatták a hótól az e célra mozgósított lakosok, vasútépítő dandárok és a berakodásra kijelölt alakulatok. A szerelvények szerfölött lassan közlekedtek: 10 óra helyett 38—50 óráig tették meg az utat. Kettős vontatással haladtak, vagy kisegítő mozdonyok húzták állomástól állomásig. A vonalszakaszok, csomópontok és állomások tömve voltak vagonokkal. A forgalom irányítása meg-

bomlott, a kocsifordulók tervét nem lehetett betartani. Az ellenséges repülőknek Kupjanszk, Valujki és más állomások elleni rendszeres támadásai miatt a szállítmányokat ideiglenesen le kellett állítani.

Malinovszkij tisztán látta, mekkora veszély fenyegeti a csapatok idejében való átcsoportosítását és ellátását. Sürgős intézkedéseket tett: a vonatok egy része az eredeti menetvonaltól eltérő kerülő úton haladt, elsőbbséget a dupla szerelvényeknek és a kórházvonatoknak biztosítottak.

A hihetetlen nehézségek ellenére január 18-ára, a támadás napjára sok minden elő volt készítve. A hadműveleti elgondolásnak megfelelően az 57. hadsereget előrevonták a mögöttes területről, és elfoglalta megindulási állásait Izjum, Krasznij Liman vonalában. A front bal szárnyán a 9. és a 37. hadsereg átadta védelmi sávját az 56. hadseregnek, és a fő csapásmérő csoportosítás megalakítása céljából a jobb szárnyra dobták át őket. A 37. hadsereg az 57. és a 12. hadsereg között helyezkedett el, a 9. hadsereg pedig, miután a Délnyugati Irány főparancsnoki tartalékába került, az 57. hadsereg mögött, Szvatovótól délre összpontosult, hogy kifejlessze a Déli Front jobbszárny-csapatai által elért sikert. A front torzse Kamenszkből Sztarobelszkbe települt át, a csapatok főcsapásának irányában.

Malinovszkij, bár minden intézkedést megtett, a főcsapás irányában csak jelentéktelen hadműveleti sűrűséget sikerült elérnie: egy lövészhadosztály 6 kilométer kiterjedésű volt; egy arcvonal-kilométerre hét löveg, mintegy négy harckocsi és két repülőgép jutott. Ez gyalogságban csak másfélszeres vagy kétszeres erőfölényt, lovasságban abszolút számbeli fölényt, tüzérségben, harckocsikban és repülőgépekben pedig csekély fölényt jelentett. 630 löveg, 368 harckocsi, mintegy 200 repülőgép a főcsapás irányában elégtelen volt egy ilyen átfogó elgondolás megvalósításához. Ezenkívül a tüzérség átcsoportosítása késett. Jelentős része a harccselekmények megindulásáig még nem összpontosult. Ez ok-

nál fogva a tényleges sűrűség kisebb volt a tervezettnél.

A „Dél" hadseregcsoportnak, amelyet január közepe óta von Bock vezetett, a fronttal szemben álló hitlerista csapatai, harckocsikban, tüzérségben és kivált páncéltörő tüzérségben felülmúlták a szovjet csapatokat. Mindezek ellenére a szovjet parancsnokság kénytelen volt az ország déli körzeteiben támadást szervezni, figyelemmel arra, hogy a nyugati és északnyugati irányban az események kedvezően fejlődtek, ami hatalmas erkölcsi-hazafias lelkesültséget ébresztett a csapatokban.

A hadművelet előestéjén a csapatoknál párt- és Komszomol-gyűléseket, az alegységeknél pedig a személyi állomány részére röpgyűléseket tartottak. E gyűléseken a harcosok és a parancsnokok lelkesen megfogadták, hogy az utolsó csepp vérükig harcolni fognak. A hadosztály-, a hadsereg- és a frontújságoknak különszámai jelentek meg. Larin a front politikai csoportfőnökség munkatársainak két csoportját az 57., illetve a 37. hadsereghez irányította, hogy segítsék az ottani politikai szerveket a pártpolitikai munkában.

Január 18-án éjszaka a hőmérséklet erősen lehűlt. Az utakon emberek és gépkocsik tömege haladt. Az arcvonal felé tartottak, hogy idejekorán harcba léphessenek, amelyet pár óra múlva meg kellett indítani. Malinovszkij és Larin gépkocsin Rjabisevhez, az 57. hadsereg csapatainak parancsnokához ment, akinek a legfelelősségteljesebb irányban kellett működnie.

— Mit gondolsz, Illarion Ivanovics, valóra váltja reményeinket Rjabisev? — kérdezte Malinovszkij Larintól.

— Tapasztalt parancsnok. Frontot vezetett és hadserege több erőt és eszközt kapott, mint mások — felelte Larin.

— Ez azonban korántsem garantálja a teljes sikert. Azonfelül a tüzérség egy része még útban van — jegyezte meg a parancsnok.

— Haritonovnál, a 9. hadsereg parancsnokánál, kö-

rülbelül 50 katonai szerelvény ez ideig szintén útban van. Beérkeznek-e vajon? — mondta aggódva Larin.

— Úgy gondolom, a bevetésig megérkeznek. Mihelyt megérkezünk, összeköttetésbe kell lépnünk a törzsfőnökkel és megsürgetni... Ez bizonyára Makejevka — jegyezte meg Malinovszkij, amikor a gépkocsi az állomásra ért.

Megálltak az ellenőrző-átbocsátó helynél.

— Frontparancsnok elvtárs! Makejevkában a 349. lövészhadosztály tartózkodik — az 57. hadsereg második lépcsője. Személyi állománya készen áll, hogy elinduljon Korovinba a hadsereg jobb szárnyára — jelentette Brajljan ezredes, hadosztályparancsnok.

— Milyen az emberek hangulata, Brajljan elvtárs?

— Jó, frontparancsnok elvtárs. Örülnek, hogy támadni fogunk.

A hadseregparancsnok fedezéke a közelben volt.

— Mit kezdünk a nagy hideggel, Rjabisev elvtárs? — kérdezte Malinovszkij kezét nyújtva, amint átlépték a fedezék küszöbét.

— Utasítást adtam, hogy mindenkinek adják ki a kiszabatot, ott pedig a mozgás majd felmelegíti őket. Más megoldás nincs.

— Valamennyien készek? — kérdezte Malinovszkij, tisztázni akarván a hadseregtüzérség állapotát.

— Csaknem valamennyien, csupán három tüzérezred nem tudta még elfoglalni tüzelőállását — jelentette Rjabisev.

— Hol vannak most? — kérdezte elégedetlenül Malinovszkij.

— A kirakodási helyen üzemanyag nélkül — felelte bűntudatosan Rjabisev.

— Miért nem jelentette ezt? Milyen intézkedéseket tett?

— Megparancsoltam a 22. tüzérezred parancsnokának, amelyik ezred legközelebb van a tüzérség kirakodási helyéhez, hogy segítsen vontatókkal kivontatni a lövegeket a tüzelőállásokba — jelentette Rjabisev.

Malinovszkij összeköttetésbe lépett a front törzsfőnö-

kével és tüzérparancsnokával, I. J. Zsuk vezérőrnaggyal, és megbízta őket, ellenőrizzék, hogy az 57. hadsereg tüzérségének lemaradt része mikor érkezik be a tüzelőállásokba, és a 9. hadsereg még útban levő alakulatai hogyan összpontosulnak. Ez erősen nyugtalanította őt. Larinnal alaposan megvitatták, nem kellene-e elhalasztani a hadművelet megkezdésének időpontját. Rjabisev tábornok bekapcsolódva a beszélgetésbe, azt kérte, hogy semmit se változtassanak, mivel ő az áttörés fő irányában 345 löveget és aknavetőt összpontosított, és megígérte, hogy a tüzérség hátralévő részét a legrövidebb időn belül előrevonja. Egybevetve a „mellette" és az „ellene" érveket, Malinovszkij úgy határozott, hogy nem változtatja meg a hadművelet megindításának időpontját.

... Elteltek az utolsó percek, egyeztették az óráikat. Mindannyian izgatottak voltak. Malinovszkij elgondolkodva járt fel és alá. Időnként az órájára pillantott.

Elkezdődött hát!

Hatalmas erejű tüzérségi tűz zúdult az ellenséges lövészárkokra, védelmi csomópontokra, tűzfészkekre. Ezután tíz percig ritkás módszeres tüzet lőttek. A hitleristák előbújtak a fedezékükből és elfoglalták tüzelőállásaikat, várva a rohamokat, ám ekkor újra nagy erejű tűzcsapás zúdult az ellenség peremvonalára. Így ismétlődött ez, eltérő időközökben negyven percen át. A tüzérségi előkészítés utolsó tíz percében az áttörési sávval szomszédos körzetek tüzérsége is részt vett, hogy biztosítsa a szárnyakon a csapásmérő csoportosítás áttörését.

A tüzérségi tűz fedezete alatt a gyalogság, amelynek harcrendjében ezredágyúk és páncéltörő lövegek is voltak, előrenyomult az ellenség peremvonaláig. A roham január 18-án pontban 5 órakor indult meg. Egyidejűleg a tüzérségi és aknatüzet a védelem mélységére helyezték át, a harcrendek fölött pedig megjelentek a Déli Front repülőgépei. A szovjet katonák az ellenséges állások felé törtek. Lépésben, futva, helyenként meg kúszva. Az utászok felrobbantották a még megmaradt

drótakadályokat, kiszélesítették az átjárókat az aknamezőkön. A lövegeket kézzel vontatták a szűz hómezőkön. Közelharcok fejlődtek ki. A harcok hét órája alatt azonban a gyalogság a kelleténél kevesebbet jutott előre. Az ellenséges védelem fővédőövének áttörése közben kiderült, hogy a gyalogság előnyomulását a harmadik védővonalba idejében megérkező erősítés akadályozza. A frontparancsnok megint bevonta a harcba a tüzérséget és a repülőket, hogy semmisítsék meg az ellenállási gócokat. Ennek eredményeképpen a gyalogság támadása megélénkült, az ellenség megingott. és kezdte feladni védőállásait.

Este Malinovszkijt a telefonkészülékhez hívta Sz. K. Tyimosenko, a Szovjetunió marsallja, a Délnyugati Hadászati Irány főparancsnoka, és megkérdezte, beérkezett-e az 57. hadsereg tüzérsége, amely a hadművelet megindulásakor még útban volt.

— A megkésett három tüzérezred beérkezett, és elfoglalja tüzelőállásait. Holnap harcba lépnek. Elhárult az akadály a hadsereg első lépcsőjének támadása útjából. Az emberek bátran küzdenek, noha sok katona most először szagol puskaport — jelentette Rogyion Jakovlevics.

— Mit csinál az ellenség?

— A hitleristák nagyjából egy hadosztálya nyomul elő Barvenkovóból a Rjabisev-hadsereg bal szárnya ellen. Úgy vélem, hogy reggel be kell vetni az ellenséggel szemben az 57. hadsereg második lépcsőjét, a 349 lövészhadosztályt, amelyik készen áll, hogy előrenyomuljon Szuligovka felé.

— Mikor? Az ellenség ellenlökése előtt vagy után?

— Szerintem, marsall elvtárs, jobb lesz azután, hogy két harckocsidandár elvágta az utat, és kedvező állásokat foglaltak el. Akkor Szuligovka körzetében helyből visszaverik az ellenséges hadosztály ellenlökését. Már át is keltek az Északi-Donyecen, és reggelre ott lesznek. Én a 341. hadosztálynál tartózkodom, amelyik egy harckocsidandárral folytatja tevékenységét Velikaja Kamisevaha irányában. Úgy, hogy szárnyat nyerünk az ellenség-

gel szemben Barvenkovónál. Parhomenko és Grecsko lovashadtestei készen állnak, hogy behatoljanak az áttörésbe Barvenkovo általános irányban — jelentette Malinovszkij.

— Helyes, először helyből kell visszaverni az ellenség ellenlökéseit, és aztán rohamokkal szétverni őt. Ügyeljen arra, hogy el ne késsen a hadsereg dandáraival és második lépcsőjével, mert mindez visszaüthet — figyelmeztetett Tyimosenko.

— Nincs világos képünk Gorodnyanszkij 6. hadseregének tevékenységéről. Balszárny-hadosztálya nem jutott el oda, ahová parancsában megjelölte. Goncsarovkában meg Peskiben pedig utcai harcokba bonyolódott — mondotta Malinovszkij, aggodalmának adva hangot a fő csapásmérő-csoportosítás jobb szárnya miatt.

— Gorodnyanszkij hadserege estére Glinszkben körülzárta az ellenséget, és sikeresen nyomul előre. Az ön jobbszárny-csapatai megbízhatóan biztosítva vannak, emiatt nem kell aggódnia — nyugtatta meg Tyimosenko.

A Déli Front támadása nem haladt olyan sikerrel, mint ahogy Rogyion Jakovlevics szerette volna. Az ellenség harcolva csak egyes arcvonalszakaszokon vonult vissza nyugati, délnyugati irányban és vonta hátra hadtápját a Szuhoj Torec folyó mögé. További erőket vont előre Barvenkovóba. A mínusz 25 fokos hideg rendkívüli nehézségeket okozott a támadó csapatoknak. A lakott helységeknek különösen nagy szerep jutott a védelmi rendszerben: az ellenség tartotta őket kézben, a szovjet csapatok pedig a kemény hidegben napokon át a szabad ég alatt küzdöttek, hiszen éppen ezeket a helységeket rohamozták vagy blokírozták. A hóviharok és hótorlaszok hallatlanul megnehezítették a csapatok lőszer- és élelmiszer-utánpótlását. Előrenyomulva az ellenség mélységében, a szovjet csapatok egyre inkább elszakadtak ellátóbázisaiktól. Ez kétségtelenül meggyöngítette a Déli Front csapásainak erejét, és csökkentette a hadművelet kifejlesztésének ütemét. A védelemben levő ellenség objektíve előnyösebb helyzetben volt.

Január 21-én reggel a barvenkovói áttörésbe bevetet-

ték a front tartalékát: Parhomenko tábornok 1. lovashadtestét, valamint Grecsko tábornok 5. lovashadtestét. Késő este Antonov ezt jelentette Tyimosenko főparancsnoknak:

— ... A mai napon Lopatyin 37. hadserege és Korotyejev 12. hadserege csekély eredményt ért el. Szlavjanszktói keletre Raj-Alekszandrovkában szétverte a 295. gyalogoshadosztály egyik ezredtörzsét: az ezredzászló a 96. lövészhadosztály parancsnokának birtokába került. A haditanács utasította Lopatyint, hogy teljesítse az eléje állított feladatot. Ő a lassú előrehaladást az ellenséges tartalékok erős ellenállásával magyarázza. A támadás kezdete óta csapatai tizennégy települést szabadítottak fel. Korotyejev hadserege a következő magaslatokat vette birtokba ...

— Korotyejev ne magaslatokat, hanem helységeket foglaljon el. A magaslatokon most senki sem lakik ... — jegyezte meg Tyimosenko.

Január 24-én éjszaka Grecsko hadteste elfoglalta Barvenkovót, nagy hadizsákmányra tett szert és folytatta támadását dél felé. A hitleristák a városban halottakban körülbelül 400 katonát és tisztet vesztettek. Parhomenko hadteste is itt támadott. Nyomában a 351. lövészhadosztály nyomult előre. Még aznap Haritonov 9. hadserege a Déli Front parancsnoki tartalékába került, és Malinovszkij parancsa szerint megkezdte előnyomulását az Északi-Donyechez, Krasznij Liman körzetébe.

Egy nappal később Tyimosenko és a Délnyugati Irány törzsfőnöke, Bagramjan altábornagy tudva azt, hogy Malinovszkij Jampolban tartózkodik a 275. lövészhadosztálynál és intézkedéseket tesz, hogy kifejlessze a hadosztály támadását Lopatyin tábornok 37. hadseregének jobb szárnyán, bekérték Antonovtól a hadművelet első szakaszának eredményeivel kapcsolatos írásbeli anyagokat.

A Déli Front törzse által készített jelentésben egyebek között az állt, hogy a Délnyugati Front 6. hadserege megsemmisítette a 298. és a 68. gyalogoshadosztályt és 60 kilométert nyomult előre; az 57. hadsereg a bar-

venkovói irányban szétverte a 257. gyalogoshadosztályt és jobb szárnyával 40—50 kilométert jutott előre, Grecsko előrevetett osztagai pedig 50—65 kilométert tettek meg; a 37. hadsereg a kramatorszki irányban megsemmisítő csapást mért a 295. és a 76. gyalogoshadosztályokra, de csak 15—20 kilométert nyomult előre; a 12. hadsereg, amely hét-nyolc hadosztállyal állt szemben, nem volt képes előnyomulni. A frontparancsnok gyorsan mozgó eszközöket vetett ütközetbe — két lovashadtestet a Rjabisev 57. hadserege által kiharcolt áttörésbe. Egy lovashadtest a Déli Fronttal szomszédos 6. hadsereg övezetében lépett ütközetbe. Ez utóbbi hadsereget Gorodnyanszkij vezette. A front csapatai közül nem került alkalmazásra a 9. hadsereg és a 2. lovashadtest, valamint néhány önálló hadosztály.

A szovjet csapatok áttörésének szárnyain az ellenség az idejében odavont erősítésekkel elkeseredetten tartotta Balakleját és Szlavjanszkot. Ugyanakkor az ellenség hozzálátott, hogy a déli arcvonalszakaszról és a mély mögöttes terület tartalékaiból hadosztályokat dobjon át az áttörés körzetébe.

A jelentésből kiindulva az Irány főparancsnoka, Malinovszkijjal egyetemben, módosította a hadművelet eredeti tervét, és a főcsapás irányát Pavlográdtól Krasznoarmejszkoje felé helyezte át, rákényszerítve ezzel az ellenséget, hogy a 12., a 18. és az 56. hadseregek előtt visszavonuljon. Ezért úgy határoztak, hogy az 57. és a 37. hadsereg csatlakozásán ütközetbe vetik Haritonov tábornok 9. hadseregét.

Ezt az elhatározást több körülmény is indokolta. A szovjet csapatok támadását délen erősen korlátozta a mély hótakaró (a 80 centimétert is elérte), az erős fagy, a hitleristák dühödt ellenállása. A tábornokaik egyre azt hangoztatták katonáik előtt, hogy még mindig jobb egy lakott helyen puska- vagy ágyúgolyótól meghalni, mint visszavonulás közben a nyílt terepen elkerülhetetlenül megfagyni. Mindezek következtében a szovjet csapatok előretörésének üteme, különösen azokon az arcvonalszakaszokon, ahol nagy volt az ellenség védelmé-

nek sűrűsége, erősen csökkent. A T—60-as harckocsik csak üggyel-bajjal tudták leküzdeni a mély hótakarót, gyakran a harcmezőn rekedtek, és veszteségeket szenvedtek. Továbbá a bekerítés veszélyével arra kellett kényszeríteni az ellenséget, hogy Szlavjanszk, Gorlovka, Sztalino, Csisztyakovo körzetében hagyja el megerődített állásait, s ily módon ne a megerődített védelmi vonalakban kelljen megsemmisíteni őt. Itt a támadást a front bal szárnyával kellett megindítani.

Január 26-án a főhadiszállás jóváhagyta ezt az elhatározást, és másnap a 9. hadsereg a Rjabisev 57. és Lopatyin 37. hadserege közti csatlakozáson elérte az áttörés helyét. A hadsereggel egyidejűleg — az 56. hadsereg kivételével — támadásba mentek át a front összes hadseregei. A front harcosai, parancsnokai és politikai munkásai a hallatlanul nehéz viszonyok között bámulatos helytállással és bátorsággal törekedtek az ellenség megsemmisítésére.

Az 57. hadsereg csapatai, miután Loszovaja felől fedezték magukat, erőkifejtésüket a hadműveleti felépítés középpontja és bal szárnya felé helyezték át, és megtörték az ellenség ellenállását. A 9. hadsereg együttműködésben a 37. hadsereggel és a lovashadtestekkel, nyugatról megkerülve Szlavjanszkot és Kramatorszkot, harcba lépett és visszaverte az ellenségnek Szlavjanszk körzetéből indított ellencsapásait. Grecsko lovashadteste a 130. harckocsidandárral együtt elérte Grisino és Krasznoarmejszkoje körzetét. Sztalinóból kimozdult az ellenség 100. gyalogoshadosztálya, és Grecsko csapatait megelőzve sikerült Grisinóba, valamint Krasznoarmejszkojébe behatolnia és megszerveznie ezek védelmét. Útban voltak ide az ellenség más tartalékai is, amelyek elkeseredett ellenállást fejtettek ki a Déli Fronttal szemben, sőt egyes egységeit vissza is szorították.

A barvenkovói—lozovajai hadművelet január 31-én fejeződött be. Ennek során nem sikerült elérni a front csapatai számára megszabott célokat. A fő ok abban rejlett, hogy hiányzott az ellenséggel szembeni általános erő- és eszközfölény, továbbá, hogy a hadseregek had-

műveleti felépítése a főirányban nem volt eléggé mély. Mindamellett a front csapatai vereséget mértek az ellenség 17. hadseregére és ütközetre kényszerítették az ellenség mélyen fekvő tartalékait. Az ellenség körülbelül 31 000 katonáját és tisztjét vesztette el. Ennek következtében a német fasiszta parancsnokság kénytelen volt az 1. páncéloshadsereget és a 17. hadsereget a „Kleist" hadseregcsoportba összevonni. Ám halottakban, sebesültekben és sérültekben a szovjet csapatok veszteségei is nagyok voltak. A Déli Front magasabbegységeinek létszáma tehát erősen megfogyatkozott. Ezért a front jobb szárnyon küzdő 57. és 9. hadseregei, a Délnyugati Front 6. hadseregével együtt védelembe mentek át a Pavlográd irányában Balakleja, Lozovaja és Szlavjanszk között 90 kilométer mélységben és 110 kilométer széles arcvonalon kialakult kiszögellésben, amely Krasznoarmejszkojéig és Kramatorszkig húzódott. Ennek következtében viszont a német fasiszta csapatok Szlavjanszk és Kramatorszk felől Majakiig 30 kilométer mélyen ékelődtek be a Déli Front védelmébe. Ezenkívül: a szovjet csapatok alkotta kiszögellés északi részén — Zmijevtől, Csugujevtól Balaklejáig — 40 kilométeres mélységben szintén „benyúlt" az arcvonalba egy ellenséges csoportosítás. Tyimosenko még január 24-én ezért döntött úgy, hogy leállítja a Délnyugati Front bal szárnyának a barvenkovo—lozovajai hadművelet keretében folyó támadását, és így fedezi a Déli Front jobb szárnyának Krasznoarmejszkoje felé irányuló támadását.

Két szovjet front januári csapásai a „Dél" hadseregcsoport középpontjára és a barvenkovói—lozovajai mély áttörés a hitlerista hadvezetés általános hadműveleti tervének végrehajtását ekkor megakadályozta és arra kényszerítette az ellenséget, hogy az egész arcvonalon szilárdan védelembe menjen át. Az így kialakult helyzetben kívánatos lett volna, ha a Déli Front támadást indít az említett kiszögellésből, kettészeli a 6. és a 17. német hadsereget és Kleist csapatait a hadműveleti bekerítés veszélyének teszi ki. Csakhogy ilyen támadás-

hoz sem erők, sem eszközök nem álltak rendelkezésre. Malinovszkij semmit sem tudott szembeszegezni az ellenséggel, azon kívül, hogy megparancsolta a 9. hadseregnek, hogy foglalja el Majakit a magaslatokkal együtt és erősítse meg állásait. E helynek azonban az ellenség is nagy jelentőséget tulajdonított, és ádázul védekezett. A kölcsönös rohamok és ellenlökések következtében mindkét fél nagy veszteségeket szenvedett. Ezután a front azt a parancsot kapta, hogy az 57. és a 9. hadsereg erőivel, K. P. Podlasz tábornok (február 12-én vette át beosztását), illetve F. M. Haritonov tábornok parancsnoksága alatt szilárd védelmet foglalva a kiszögellés déli szárnyán, biztosítsa a Délnyugati Front hadműveletét a harkovi irányban.

A német fasiszta parancsnokság az arcvonalon már működő és a mélységből előrevont erőkből és eszközökből Szlavjanszk, Krasznoarmejszkoje, Sztalino és Artyomovszk körzetébe jelentős csoportosítást hozott létre, ugyanis Balakleja és Szlavjanszk körzetéből Izjum általános irányban nagy erejű ellencsapásra készült. Az volt a célja, hogy felszámolja a szovjet csapatok barvenkovói kiszögellését. E hadműveletre való felkészülés még akkor is folyt, amikor május 12-én a barvenkovói kiszögellés északi szárnyán levő csapatok (Gorodnyanszkij tábornok 6. hadserege és Bobkin tábornok hadsereghadműveleti csoportja, valamint Rjabisev tábornok 28. hadserege (beosztását 1942. május 8-án foglalta el), továbbá a 21. és a 38. hadseregnek a csatlakozó szárnyakon kuzdő magasabbegységeivel támadásba mentek át a harkovi irányban és kezdeti sikert értek el.

Május 17-én hajnali 4 órakor az ellenséges tüzérség erős tűzcsapást mért Haritonov 9. hadseregének peremvonalára. A légierő csapásokat mért a tüzérségi állásokra, törzsekre, közlekedési csomópontokra és az Északi-Donyec folyó átkelőhelyeire Izjumnál és Bogorogyicsnojénál. Egy órán át tartó tűzcsapás után megjelentek a páncélosok, mögöttük gépkocsikon a gyalogság. Az első lépcső mögött ugyanolyan harcrendben nyomult előre a második és a harmadik lépcső. Amikor a fasiszták

a 9. hadsereg peremvonalához közeledtek, az ellenséges bombázórepülők bombatámadást intéztek a peremvonal védőállásai ellen. Ezután nagy erejű roham következett az erős tűzcsapásokkal megdolgozott két arcvonalszakasz ellen. Összességében a 9. hadsereg arcvonala ellen tizenegy hadosztály és a „Kleist" hadseregcsoport 360 páncélosa indult rohamra.

Megkerülve a védelem támpontjait és a műszaki zárakat, a hitleristák elöl támadó lépcsője előretört, és a hadsereg szárnyait, valamint a hátát veszélyeztette. A következő támadó lépcsők semmisítették meg az ellenállás gócait. A délről támadó csoportosítás a nap közepére elérte Barvenkovót. Ám a legnagyobb veszélyt az ellenség szlavjanszki csoportja jelentette, amely a balaklejai csoporttal szemközti irányba nyomult előre. Így súlyos helyzetbe hozta a 9. hadsereg balszárny-csapatait. A hadseregtörzs Dolgenykajában települt kisegítő vezetési pontját a megsemmisítés veszélye fenyegette. Majdnem életét vesztette a hadsereg törzsfőnöke, Korzsenyevics tábornok, aki a törzs ellen intézett erős bombatámadás során megsebesült. Megszakadt az összeköttetés a front törzsével, lehetetlenné vált a hadosztályok vezetése és a parancsnok, Haritonov tábornok kénytelen volt az ellenség tüze alatt áttelepülni Kamenkába, majd pedig az Izjumtól nyugatra fekvő erdőbe. A hadsereg válságos helyzetbe került, és magasabbegységei harcolva elkezdtek visszavonulni az Északi-Donyec mögé és Barvenkovo felé.

A Déli Front törzsét a német fasiszta csapatok támadása nem érte váratlanul, de erőinek és eszközeinek megfogyatkozott száma miatt képtelen volt bármit is tenni ellene.

Azután, hogy az ellenség a barvenkovói kiszögellés déli szárnyán áttörte a 9. hadsereg védelmét, a Déli Front fő feladata az volt, hogy védelmet foglaljon az Északi-Donyec mentén, amíg a tartalékok be nem érkeznek. E célból a főparancsnok átadott Malinovszkijnak egy hadosztályt, hogy zárja le a 9. hadsereg sávjában az Izjumtól délre eső irányt, valamint az 57. had-

sereg megerősítése céljából Kovaljov ezredes 2 lovas hadtestét. Malinovszkij megparancsolta az 57. hadsereg parancsnokának, Podlasz tábornoknak, hogy a tartalékból vonja előre 2. lovashadtestét és a 14. gárda-lövészhadosztályt a Barvenkovótól 25 kilométerre északnyugat felé eső körzetbe, és május 18-án reggel indítson ellenlökést az előretörő ellenség szárnya ellen. Haritonov tábornok parancsot kapott, hogy haladéktalanul térjen vissza a csapatokhoz és vegye kezébe a hadsereg vezetését.

Egyidejűleg Malinovszkij megparancsolta, hogy a 37. hadseregtől gépkocsikon dobjanak át egy hadosztályt Szlavjanszktól északra a hitleristák áttörési irányába. Egy harckocsidandárt pedig vasúton szállítottak oda. Még két lövészhadosztály és két harckocsidandár beérkezésével is számoltak. Malinovszkij parancsára továbbá előrenyomult a fronttartalékból Plijev vezérőrnagy 5. lovashadteste, és Golaja Dolina körzetében megakadályozta, hogy az ellenség kiszélesítse az áttörést északkelet felé. Plijev Grecskót váltotta fel, aki még áprilisban Korotyejev helyére lépett a 12. hadseregnél.

Ezek az intézkedések azonban elkéstek. A támadás első napjának végén ugyanis a hitleristák elfoglalták Barvenkovót. Ezzel megakadályozták, hogy az 57. hadsereg csapásmérő csoportja felvonuljon és szétbontakozzon. Ez a csoportosítás kénytelen volt kedvezőtlen viszonyok között, Barvenkovótól északra átmenni védelembe. A támadás második napján, leküzdve a 9. hadsereg elszigetelt csapatainak ellenállását, s miután Dnyepropetrovszk, Gorlovka Makejevka, Sztalino felől előrevonták tartalékaikat az áttörésbe, a hitleristák megközelítették Izjumot.

Tyimosenko úgy határozott, hogy az izjumi irányban előretörő ellenséget az 57., a 6. és a 9. hadsereg két lovashadtesttel megerősített erőivel szétzúzza, és a támadást a továbbiakban Harkov irányában fejleszti ki. Ez a hadművelet május 12-én kezdődött el. Ámde ezt a tervet nem sikerült megvalósítani. A védelmi állásaikból kivert szovjet csapatok a hitleristákat csak roppant ne-

hézségek árán tudták megállítani. Vagyis sikeres ellencsapásra ez esetben kizárólag friss, az ellenség által le nem kötött erők voltak képesek.

Május 20-tól a főparancsnok a Délnyugati Frontnak rendelte alá az 57. hadsereget. Ez viszont meggyöngítette a Déli Frontot. A 9. hadsereg parancsnoki tisztét P. M. Kozlov vezérőrnagy vette át.

Május 21-én a Déli Front jobb szárnya előtt az Északi-Donyec mentén az ellenség három gyalogoshadosztályával védelembe ment át, a páncélioscsoportjával azonban tovább folytatta támadó tevékenységét északi és északnyugati irányban, mígnem május 23-án egyesült a balaklejai csoportosítással.

A támadó fasiszta ellenség a szovjet katonák tízezreit kerítette be. Nagyszámú löveg, harckocsi, gépjármű, lovak ezrei és nagy mennyiségű fegyver és felszerelés rekedt a bekerítésben. A körülzárt csapatoknak alig volt lőszerük, üzemanyaguk és élelmük. A bekerítésből való kitörés végett indított harcok egymástól elkülönülten és szervezetlenül folytak. Az ellenség légi fölénye megbénította az egységek tevékenységét. Nappal a földhöz voltak szegezve és csupán éjszaka sikerült a szovjet alakulatoknak technikai eszközök és nehézfegyverzet nélkül átszivárogniuk a bekerítés gyűrűjén. Május 26-án reggelre a bekerítettekkel végleg megszakadt a rádió-összeköttetés . . .

Malinovszkijt lesújtotta a harkovi tragédia. A második felállítású 6. hadsereg, amelyet ő vezetett és jól ismert, megszűnt létezni. Életét vesztette Gorodnyanszkij, aki tőle vette át a parancsnokságot. Csupán Batyunyának, a 6. hadsereg törzsfőnökének és vele együtt Gurov hadosztálykomisszárnak, a Délnyugati Front haditanácsa tagjának sikerült kijutnia a bekerítésből a katonák és a parancsnokok huszonkétezer fős csoportjával. A német fasiszta csapatok erő- és eszközfölényükre támaszkodva újra magukhoz ragadták a hadászati kezdeményezést.

Világossá vált, hogy a hitlerista hadvezetés igyekezni fog megvalósítani azt, amit az 1941. évi nyári—őszi had-

járat során nem sikerült megtennie. Legfontosabb a délnyugati hadászati irány lesz a számára. Ezért Malinovszkij csapatai azt a parancsot kapták, hogy szívós védelembe menjenek át, megbízhatóan biztosítsák a csatlakozásokat, derítsék fel az ellenséges csoportosításokat és határozzák meg tevékenységük kezdetét.

A helyzet napról napra súlyosabbá vált. A légierő fedezete alatt az ellenség jelentős csapatátcsoportosításokat hajtott végre az arcvonal mentén, köztük a szovjet csapatok szándékát felfedő mozgásokat is.

Július elején a felderítésnek sikerült megállapítani, hogy az Oszkol folyón Kupjanszktól Krasznij Oszkolig a fasiszta parancsnokság a 3. páncélos-, az 52. és a 11. hadseregközvetlen hadtestet az 51. és a 6. román hadtesttel váltotta fel. Az előbbieket Szlavjanszk, Kramatorszk, Artyomovszk körzetébe dobták át, ahol a peremvonalban küzdő hadosztályokon kívül mintegy nyolc új gyalogos- és páncéloshadosztályt összpontosítottak. A Déli Front felderítőinek adatai szerint ezek a hadosztályok a főcsapást a Délnyugati és a Déli Front csatlakozása mentén Artyomovszk, Liszicsanszk irányába készülnek mérni. Ezen kívül Ordzsonikidze, Sztalino, Csisztyakovo körzetében Kleist 1. páncéloshadseregének két páncélos- és két gépesített hadosztálya összpontosult, felkészülve, hogy kifejlesszék a támadás sikerét. Rövid idő múlva ezeket az erőket a szovjet—német arcvonal déli szakaszáról az északi szakaszra csoportosították át, hogy felszámolják a szovjet csapatok barvenkovói kiszögellését. Értékelve a helyzetet, Malinovszkij arra a feltételezésre jutott, hogy az ellenség, együttműködve a Sztarij Oszkol irányából Rosszosanyra és Millerovóra csapást mérő csapatokkal, Kamenszk általános irányban fog támadni. Így is történt. Az ellenség Voronyezs, Osztrogozsszk körzetéből a 6. hadsereg erőivel. Artyomovszk körzetéből pedig az 1. páncéloshadsereg erőivel — találkozó irányban — Kantyemirovka ellen támadott.

Július 6-án 16 óra 35 perckor Malinovszkijt a tele-

fonhoz hívta a vezérkar főnöke, A. M. Vaszilevszkij vezérezredes:

— A Délnyugati Front jobb szárnyán kialakult helyzet — mondotta — arra a döntésre késztette a főhadiszállást, hogy a hadseregeket vissza kell vonni a mögöttes vonalakra. A Délnyugati Front 9. hadserege július 7-én reggel megkezdi visszavonulását. A főhadiszállás megparancsolja önnek, hogy a 9. hadsereg visszavonulásával egyidejűleg július 8-án reggelig vonja vissza a 37. hadsereg jobb szárnyát a Borovaja folyó, Liszicsanszk vonalra, s ott szilárd védelemre rendezkedjék be. Visszavonulás közben annak fedezésére minél kiterjedtebben alkalmazzanak műszaki zárakat, minél több harckocsi- és gyalogsági aknát szórjanak. Minden anyagot hátra kell szállítani. A fegyverforgatásra alkalmas férfilakosságot irányítsák a fronttartalék alakulataihoz. Vannak-e megjegyzései?

— Igen. Utasítása, mely szerint a térségben levő gyárak felszereléseit is szállítsuk hátra, teljesíthetetlen, mivel 17 gőzmozdony és 500 vasúti kocsi Liszicsanszkban van, ahová innen nem visz vasút. Vasút megépítéséhez 7—9 napra van szükség. Nem lehetne-e elhalasztani a Délnyugati Front bal szárnyának és az én frontom jobb szárnyának visszavonását július 12—15-ig? Ha nem lehet, akkor mindent meg kell semmisítenünk — válaszolta Malinovszkij.

A főhadiszállás nem járult hozzá a csapatok visszavonásának elhalasztásához és a 37. hadsereg jobbszárnyegységeit, fedezőcsapatok védelme alatt, kivonták védőállásaikból.

Július 9-én 6 órakor az ellenség egy páncélos- és három gyalogoshadosztálya a légierő támogatásával Beresztovaja felől csapást mért Liszicsanszk irányába a 37. hadsereg bal szárnya ellen. A csapást lényegében elhárították, de 27 fasiszta páncélosnak sikerült áttörni Messzaros felé. A harc három ízben is kézitusába torkollott. A szovjet katonák minden erejüket megfeszítve a végsőkig kitartottak.

Az ellenségnek Messzarosba betörő harckocsijai ma-

nőverezve és a mély horhosokon átszivárogva, önálló csoportokban, géppisztolyosok kíséretében erősítéseket vontak maguk után, és végül is kiszélesítették az áttörést.

A 12. hadsereg sávjában az ellenség támadása hét órakor indult meg. Ugyanaznap Vaszilevszkij bizonyos nyugtalansággal tájékoztatta Malinovszkijt arról, hogy a Délnyugati Front jobb szárnyán a helyzet hirtelen súlyossá vált. Az ellenség ugyanis elfoglalta Mitrofanovkát, és Bogucsar, valamint Kantyemirovka felé törve, veszélyezteti a Délnyugati Front bal szárnyán a 28., 38. és 9. hadsereget. Ezért szükségessé vált ezeknek a hadseregeknek a visszavonása a Don mögé, Kazanszkaja térségéig, a Déli Front jobb szárnyát pedig a Csertkovo, Vorosilovgrádi vasúti kitérő, Novopavlovka, Krasznij Lucs déli szegélye vonalra kell visszavonni.

A főhadiszállás ebben a helyzetben is meghallgatta Malinovszkij véleményét, és utasította, hogy különítsen ki öt lövészhadosztályt a frontok közötti csatlakozás, valamint a millerovói és sztálingrádi irányok biztosítása céljából.

— Úgy vélem, egyet kell értenem önnel — válaszolta Malinovszkij a főhadiszállás képviselőjének. — Azt javaslom, hogy az első szakaszban a csapatok jobb szárnyát a Novaja Asztrahany, Trehizbenka, Cserkasszkoje, Styerovka, Novopavlovka vonalra vonjuk vissza. Az arcvonalnak ez a szakasza erős, a megerődített körlet zászlóaljai tartják megszállva. Ellenben a bal szárnyat a Kazanszkaja, Csertkovo, Belovodszk, Sulginka vonalára célszerű visszavonni, és itt minden lehetséges módon stabilizálni szükséges a helyzetet. Ezután — a második szakaszban — jobb szárnyamat vissza lehet vonni a Csertkovo, Vorosilovgrádi vasúti kitérő vonalára, hogy tömörítsük a Délnyugati Front erőit. Ehhez azonnal hozzá kell kezdeni, különben az ellenség előbb lesz Csertkovóban, mint mi. A millerovói irányt a 24. hadsereggel meg tudom erősíteni, de csakis a front meggyengítése árán.

A főhadiszállás egyetértett Malinovszkijnak a csapa-

tok visszavonulási sorrendjére vonatkozó javaslatával. A főhadiszállás július 12-ével megszüntette a Délnyugati Frontot és létrehozta az új, Sztálingrádi Frontot. A Délnyugati Front négy hadseregét (a 28., 38., 57. és 9. hadsereget) Malinovszkijnak rendelték alá az alábbi igen súlyos helyzetben: az ellenség délkeleten beékelődött a folyamközbe, vagyis az Északi-Donyec és a Don közti területre, és az itt küzdő seregtesteket visszavetette a Don mögé Kazanszkaja, Vesenszkaja térségébe. Ugyanakkor a millerovói irányban az ellenség beékelődött a 9. hadsereg és a Déli Front jobb szárnya közé. Az események vészes gyorsasággal fejlődtek. Eközben a fasiszták által ütött rés egyre tágult. Malinovszkij frontját északkeletről már megkerülte az ellenség. A tábornoknak azonban már nem volt elegendő ereje és főleg ideje, hogy betömje a Krasznojarszktól Csertkovóig terjedő rést.

A csapatok visszavonultak. A vezetésben változások történtek. Július 14-én a 9. hadsereg parancsnokává F. A. Parhomenkót nevezték ki, de a hadsereget mindaddig Lopatyin vezette, amíg a csapatokat ki nem vonták a bekerítéssel fenyegetett területről. A szervezési intézkedések a Déli Frontot is érintették. Az idő alatt, amíg Rogyion Jakovlevics parancsának megfelelően a 24. hadsereg szétbontakozott, hogy fedezze Millerovót, parancsnokát Szmirnovot Marcinkevics váltotta fel.

Eközben a hitlerista hadvezetés gyorsan mozgó alakulataival kiszélesítette és kimélyítette az áttörést. A német fasiszta csapatok menetoszlopai mindinkább előnyomultak a nagy Don-kanyarban.

A harcok sem nappal, sem éjjel nem szüneteltek. Malinovszkij Déli Frontja arcvonalának központi részén és bal szárnyán tartotta állásait, jobbszárny-csapataival délkelet felé lassan hátrált; a 24., valamint a 9. hadsereg hadtápját az Északi-Donyec nyugati partjára vonta vissza. A front seregtestei visszaverték az ellenség rohamait, egyebek közt a Liszicsanszkba vezető utakon, ahol a 37. hadsereg csapatai szívósan és derekasan küzdöttek. Hogy mindig tájékoztatva legyen a helyzetről és

irányítani tudja a csapatokat, Malinovszkij állandóan ügyelt arra, hogy meglegyen velük az összeköttetés, és haladéktalanul intézkedett a hírrendszer zavarainak elhárítására.

A főhadiszállás időben történő tájékoztatást követelt. A front parancsnoka pedig személyi biztonságával mit sem törődve, ott tartózkodott, ahol különösen nehéz volt a helyzet, és emiatt nem mindig tudott idejében jelentést tenni. Július 14-én Malinovszkj az alábbiakat jelentette a főhadiszállásnak:

— ... Tisztjeink megfigyelése szerint Lopatyin kezében tartja a csapatok vezetését. A 28., 57. és 38. hadsereg csapatai csoportokban áthatolnak a támadó német páncélososzlopok közti réseken Millerovo, Kamenszk általános irányban. Moszkalenko rádión jelenti, hogy csapatait a Donnál gyűjti össze Kalacs és Vesenszkaja között. ... E hadsereg maradványait mi fogjuk összegyűjteni, és a meglevő magasabbegységekbe besorolni. Jómagam az éjszaka a törzsemmel együtt Krasznij Szuljan körzetébe települtem át.

Malinovszkij jelentette, hogy mivel a 28., 57. és 38 hadsereg, mint harci szervezet nem léteznek, lehetetlenné vált, hogy a Déli Front jobb szárnya csatlakozzék hozzájuk Szerafimovics vagy a Don menti Vesenszkaja körzetében.

— Most arra van szükség, hogy az ellenséget a Szurovikino—Tacinszkaja közti vasútvonaltól északra megállítsuk — folytatta Malinovszkij. — Ha ez nem történik meg, akkor számolnunk kell azzal, hogy az Északi-Donyec mögött és tovább, keletre a Don mentén kell majd védenünk. Ez esetben rendkívül nagy jelentőségűvé válik a Konsztantyinovszkaja—Vorosilovgrád—Taganrog közötti háromszög.

Malinovszkij elgondolása túllépte a Déli Front kereteit, amely akkor meglevő erőivel csupán az említett területet tudta védeni úgy, hogy az Északi-Donyec jobb partján a doni torkolatig foglalt védelmet.

A főhadiszállás felismerte a Sztálingrádi Front bal szárnyának gyenge voltát, és július 16-án megparan-

csolta Malinovszkijnak, hogy a 9. hadsereget ne vonja vissza az Északi-Donyec mögé, hanem vonja előre kelet felé, Morozovszk irányába, és erősítse meg azt legalább egy harckocsihadtesttel.

— Ezzel meg lehet hiúsítani az ellenség előretörését dél felé, a Donhoz, védelmünknek egyik leggyöngébb szakaszához, és így meg lehet erősíteni a Sztálingrádi Frontot is — mondotta Vaszilevszkij.

— Lopatyin hadseregét az adott helyzetben lehetetlen Morozovszk körzetébe kivonni — felelte erre Malinovszkij. — Tekintve, hogy Verhnyetaraszovka és Morozovszk között a távolság légvonalban csaknem 150 kilométer, a gyalogságnak ez 6—8 éjjel-nappali, harcokkal kísért nehéz menetteljesítményt jelent, míg a német gépesített gyalogságnak ez viszont legfeljebb kétnapi menetet. Ezért a hadsereget dél felé, az Északi-Donyec mögött fekvő Kamenszk általános irányba kell kivonni.

Malinovszkij látta, hogy a Déli Front mozgó védelmének peremvonala egyre inkább patkó alakra emlékeztet, amely bal végével az Azovi-tenger partjára támaszkodik. Megértette: az ellenség minden erőfeszítése arra irányul, hogy felszámolja a beékelődést. Ezért Malinovszkij eltökélte: kitart ama hadműveleti elgondolása mellett, hogy visszavonja 9. hadseregét az Északi-Donyec mögé, kezében tartja az említett terület háromszögét, és nem engedi meg, hogy az ellenség a front csapatait az Északi-Donyec torkolatától a Rosztovig terjedő szakaszon a Donhoz szorítsa. A visszavonulásra rendelt csapatait rendezte, és megerősítette a háromszög jobb és bal szárnyát. Erre a célra még maradtak a kezében valamelyes hadseregtartalékok is.

Közben a Déli Front 12. és 18. hadseregének csatlakozásán erősen romlott a helyzet, mert a terület háromszögcsúcsán hősiesen küzdő 176. lövészhadosztályt az ellenség bekerítette. Malinovszkij egyetértett azzal, hogy a 12. hadsereg bal szárnyát vonják vissza, és azt rögtön jelentette is Vaszilevszkijnek. Ám ő megszakította a beszélgetést, hogy jelentést tegyen a főhadiszállásnak, és néhány perc múlva így folytatta:

— A főhadiszállás ragaszkodik hozzá, hogy ön határozottan és egyenesen mondja meg, a rendelkezésére álló erőkkel és eszközökkel tartani tudja-e az elfoglalt kiszögellést és ki tud-e különíteni, Korotyejev osztagán kívül, amely most az Északi-Donyec folyótól keletre pusztulásnak van kitéve, pótlólagosan valamiféle egységeket, hogy fedezzék az Északi-Donyec folyó és Cimla közti arcvonalszakaszt, amelyért ön felelős?

A frontparancsnok idegei a végsőkig feszültek. Elérkezett a legkritikusabb pillanat, amelyben eldől a front és az embereinek sorsa. Így válaszolt:

— Nem, nem tudom tartani, a 12. hadsereg helyzete, valamint a 18. hadsereg jobb szárnyának helyzete miatt, továbbá amiatt, mert Lopatyin csoportja még nem vonult vissza az Északi-Donyec mögé.

A vezérkar főnöke még a Lopatyinnal kapcsolatos legutolsó értesülések és az események további alakulása felől érdeklődött:

Malinovszkij ezt válaszolta:

— A Déli Front haditanácsa megvitatva a kialakult helyzetet, azt javasolja, hogy vonjuk vissza a front csapatait a Don mögé, és egyidejűleg tartsuk a rosztovi megerődített körletet.

Ez július 16-án este történt.

Néhány perc múlva megérkezett a főhadiszállás beleegyezése, amire Malinovszkij, Larin és Antonov úgy várt. És maguk mögött a visszavonuló csapatok újra lerombolták a hidakat, felszántották a repülőtereket, felgyújtották és felrobbantották az üzemanyag- és lőszerraktárakat.

Másnap az ellenség Kamenszktől keletre megkezdte az Északi-Donyecen való erőszakos átkelést. Több mint 100 páncélos és 700 gépkocsi, tele fekete egyenruhás SS-katonával nyomult délnek, Tacinszkajától a Don felé a szovjet csapatok közt támadt hatalmas résen át. Mintegy 300 páncélos és 1000 gépkocsi vonult Kalitvenszkaja és Belokalitvenszkaja felé, veszélyeztetve Lihaja, Sahti, Novocserkasszk irányában a védelem középpontját.

A Sahtitól északra eső körzet felé a határ menti harcokban dicsőséget szerzett, harci hagyományaihoz hű 74. lövészhadosztály mozgott előre, amely annak idején Malinovszkij hadtestéhez tartozott, most pedig fronttartalék volt. A frontnál ezt a hadosztályt, első parancsnoka, F. J. Severgyin tiszteletére Severgyin-hadosztálynak nevezték el. Ez a hadosztály hajtotta végre az ellenség elleni első éjszakai rohamokat a Pruttól keletre. Most a hadosztály azt a feladatot kapta, hogy a kiszögellés csúcsában fedezze a szovjet egységek visszavonulását, amelyet Malinovszkij azért határozott el, hogy megakadályozhassa, miszerint az ellenség Kalitvenszkaja és Tacinszkaja irányából, azaz kelet felől, csapást mérhessen a visszavonuló egységei szárnyára. Ezenfelül a jelek arra vallottak, hogy az ellenség átkelni készül az Északi-Donyecen a folyó torkolata és Krasznaja Donyeckaja között, vagyis a kiszögellés „talpa" ellen.

A kalitvenszkajai átkelőhely, ahol a fasiszták iparkodtak átjutni, lángokban állt. Körülötte kilőtt és még lángoló harckocsik, gépkocsik és páncélautók, szanaszét lövegek hevertek, meg a katonák és tisztek holttestei. Mindez a Déli Front repülőinek és tüzérségének műve volt. Mihelyt azonban elhallgattak az ágyúk és megszűnt a bombázás, megszólaltak az épségben maradt ellenséges tűzfegyverek. Áthangzott a folyón a motorok dübörgése. Keréken és lánctalpon nehezen vonultak előre a sáros terepen, az eső áztatta, megrongált utakon a hídfő irányába a friss SS-alakulatok. Amint a járművek a folyóhoz értek, szétrajzottak róluk a katonák és az átkelőhelyek felé siettek.

Az ádáz harcok körzete felé tartott sietve a 14. harckocsihadtest egy csoportja, amelyet személyesen A. D. Styevnyev tábornok, a front harckocsi- és gépesített csapatainak parancsnoka vezetett, hogy gyorsan segítséget nyújtson a halálos veszedelembe került katonáknak. Itt tartózkodott Larin és a front törzsfőnökének helyettese, Dasevszkij tábornok is. Személyes példájukkal lelkesítették a katonákat a betört hitlerista gépesített csoportok megsemmisítésére a 3. gárda-lövészhadtest arcvonalszakaszán.

A vezérkar négyóránként tájékoztatást követelt a helyzetről. A törzsből közölték: Sztálin megparancsolta, gépkocsikon vessenek előre páncéltörő lövegeket az áttörés helyére.

Fentről a hadműveleti tisztek pedig megkérdezték:

— Hol vannak Lopatyin főerői?

— Nem sikerült megállapítani, habár a repülők állandóan keresik őket. Lopatyin jelentése szerint, valahol Verhnyetaroszovka körzetében kell lenniük. Lopatyin legalábbis ott hagyta őket — felelte Malinovszkij.

— Sztálin Styevnyev és a 3. gárda-lövészhadtest tevékenysége iránt érdeklődik — közölte a vezérkar.

— Nincs róluk adatunk, intézkedtünk, hogy futárok, repülőgépek, rádió útján összeköttetést teremtsünk velük, de ez ideig eredménytelenül — jelentette Malinovszkij.

Július 21-én reggelre a fasisztáknak sikerült kierőszakolniuk az átkelést az Északi-Donyecen és visszaszorítani a szovjet csapatokat a sahti irányba. Sikeresen tevékenykedett az ellenség Kalitvenszkaja és Belokalitvenszkaja oldaláról is (úgyszintén Sahti irányában). Itt az ellenséges páncélosokat a 37. hadsereg feltartóztatta. Súlyos harcok közepette kezdte meg a visszavonulást a 18., a 12. és az 56. hadsereg a rosztovi megerődített körlet peremvonala mögé. Az ellencsapás nem járt eredménnyel, és a „patkó" kiterjedése egyre csökkent. A belsejében a szó szoros értelmében égett és ágaskodott a föld. Az ellenség tódult minden oldalról, többszörösen felülmúlva az elvérzett front erőit. Földi csapatait hatalmas légierő támogatta. Az ellenséges repülőgépekkel, amelyek megszakítás nélkül bombázták és rohamozták a Déli Front gyalogságát, csupán Versinyin tábornok 4. légi hadseregének 43 vadászrepülője, 20 csatarepülője és 9 bombázója állt szemben.

Malinovszkij hadseregeinek maradványai még hét napig szivárogtak vissza a Don mögé. A repülők és a tüzérség ellenséges tüzébe kerültek a front csapatainak törzsei is, amelyek gyakran összeköttetés nélkül marad-

tak, különösen azután, hogy az ellenség megsemmisítette a rosztovi és a sahti hírközpontokat. A csapatok vezetése akadozott. A fronttörzs több tisztjét futártisztként a magasabbegységekhez küldték. A rosztovi megerődített körletbe irányított alakulatok, továbbá a rejtjelzők és hadműveleti tisztek elveszett csoportja után kutattak.

A Déli Front haditanácsa a bonyolult helyzetben nem vesztette el a fejét, helyes előrejelzést adott az ellenség várható tevékenységéről, jelentette azt a vezérkarnak és megtette a tőle telhető ellenintézkedéseket. A csapatok lényegében szervezetten vonultak vissza, derekasan küzdöttek, nagy veszteségeket okozva az ellenségnek. A front csapatainál érződött a parancsnok és a törzsfőnök erős akaratának érvényesülése. Jelentéseik, tájékoztatóik tárgyszerűek és szakszerűek voltak.

Különösen ádáz harcok lángoltak fel Rosztov birtoklásáért, amely egyszer már a megszállók kezén volt. A Kercsik folyó torkolatától, az Azovi-tenger partjáig húzódó sávban, a rosztovi irányban két lépcsőben, az ellenség négy páncélos-, három gépesített és huszonkét gyalogoshadosztálya támadott. Egyik részük a főcsapást Szultan Szali, Rosztov irányában mérte, a kisegítő csapást pedig Kamennij Brod, Akszajszk, Alekszandrovka ellen, azzal a céllal, hogy elfoglalja Rosztovot és elvágja a Déli Front novocserkasszki csoportosítását.

Július 25-én estére az ellenségnek egyetlen erős összpontosított csapással sikerült kijutnia a Novocserkasszk, Akszaj folyó jobb partja és a város északi és nyugati szegélye vonalára. Eközben Akszajszkba, Alekszandrovkába és Rosztovba géppisztolyos csoportok törtek be, és utcai harcok bontakoztak ki. Másnap a harcok már Batajszkért és Kojszugért a Rosztov mögötti területen folytak Kamkov 18. hadseregével.

Rosztov fenyegető helyzetbe került. Malinovszkij parancsa szerint ez a hadsereg az 56. hadseregből Arsincev ezredes vezetésével segítségére siető 30. lövészhadosztállyal együtt ellenlökéseket hajtott végre.

Az a tény, hogy az ellenség 1. páncéloshadseregének

és 17. tábori hadseregének egységei nagy lendülettel betörtek Rosztov mögöttes területére, nem borította fel a védelem szervezettségét. A védők a végsőkig küzdöttek. A Belügyi Népbiztosságnak Rosztovban bekerített két ezrede és egy népfelkelő-ezred a hősiesség csodáit művelte. Malinovszkij a segítségükre sietett, hogy végszükségben kimentse őket a városból. A Batajszknál és Kojszugnál indított ellenlökés meglepte és megállította a hitleristákat, de nem hosszú időre. A repülők ezt követő rohamai és bombatámadásai, úgyszintén az ellenség erős földi tüze a földhöz szegezte Malinovszkij csapatait. Friss tartalékok pedig már nem voltak.

A Déli Frontnak a Don mögé visszavonuló kisszámú csapatai alig szakadtak el az őket szorongató ellenségtől, erőik napról napra fogyatkoztak. A frontnak széles arcvonalon széthúzódott egységei veszteségeket szenvedtek, kimerültek az állandó harcokban, s kiváltképp a légierő megtorlatlan csapásaitól. A megmaradt páncélos eszközöket tíz harckocsinként önálló csoportokba osztották. A frontnak nem maradtak gépjárművei. Emiatt a lövészek gyalogszerrel mozogtak, és természetesen nem tudtak lépést tartani a manőverező ellenséggel. Ennek 1., 2. és 4. páncéloshadserege, 17. tábori hadserege és hadseregcsoportja július 28-ára, amint azt Malinovszkij és Antonov feltételezték, leküzdve a Dont, három különböző irányban áttöréssel fenyegetett, éspedig: Nyikolajevszkaja és Proletarszkaja, továbbá Razdorszkaja és Veszelij, valamint Batajszk és Novobatajszk irányában.

A helyzet végül úgy alakult, hogy a hitlerista csapatok erős nyomása alatt a Déli Front csapatai visszavonultak a Don mögé és beleolvadtak az Észak-kaukázusi Frontba. Az egységes vezetés végett a főhadiszállás július 28-án mindkét frontot egyetlen frontba, az Észak-kaukázusi Frontba egyesítette Bugyonnij parancsnoksága alatt. Malinovszkij rövid időre Bugyonnij helyettese lett. Malinovszkij számára véget ért a visszavonulás, amely négyszáz, drámai eseményekkel telített álmatlan éjszakájába és véres nappalába került.

A 2. gárdahadsereg megalakítása. A Manstein elleni harc. Ismét a front élén. Zaporozsje megrohamozása

Az Észak-Kaukázusban vívott harcok után Malinovszkij altábornagy repülőgépre ült, hogy elfoglalja új beosztását. A 8. tartalék hadsereg parancsnoka lett. Ám már négy nap múlva 66. hadsereggé vált és Jerjomenko Sztálingrádi Frontjának állományába, majd egy hónap múlva Rokosszovszkij Doni Frontjának állományába került. Később, a kurszki csata előtt, 5. gárdahadsereggé alakult és kitüntette magát a háború fő irányaiban, de a tűzkeresztségen Malinovszkij vezetésével esett át.

Csaknem Malinovszkij parancsnok kinevezésével egyidejűleg a hadsereg törzsfőnöke Korzsenyevics tábornok lett. Antonov altábornagy pedig a továbbiakban Bugyonnij oldalán látta el a törzsfőnöki beosztást. Ám hamarosan a vezérkari főnök első helyettesévé és a vezérkar hadműveleti csoportfőnökévé nevezték ki.

Amikor az ellenség elérte Sztálingrád falait, Malinovszkij hadseregét az egyik fenyegetett szakaszra, a Volga és a Don közti 20 kilométeres arcvonal védelmére vetették be. A 66. hadsereg Sztálingrádtól északra Jerzovka körzetében rendezkedett be védelemre, bal szárnyával a Volgára támaszkodva Paulus csapásmérő csoportosításának bal szárnyát fenyegette. Ez a csoportosítás a folyóig tört előre. 1942. szeptember 5-én a hadsereg támadásba ment át, hogy megjavítsa állásait, majd később a szovjet csapatok sztálingrádi általános ellentámadásának keretében már egy másik parancsnok vezényletével jobb szárnyával mérte az ellenségre a főcsapást.

1942 novemberében Malinovszkij Tambovba érkezett.

Itt találkozott régi harcostársával és barátjával, Larinnal. Mindig nagyszerűen megértették egymást. Akkor a Donon túl, Malinovszkijnak el kellett válnia Larintól, aki a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása 1. tartalék hadseregében a haditanács tagja lett. Ez a hadsereg 1942. november 25-ével 2. gárdahadsereggé alakult, és ide került parancsnokként Malinovszkij. Larin még mindig a szerény hadosztálykomisszári rangban volt. Rogyion Jakovlevics tudta, hogy már fel kellett volna terjesztenie és ezt most azonnal pótolta és közvetlen vonalon el is juttatta a főhadiszállásra. Így aztán harcostársai hamarosan tábornokká való kinevezése alkalmából üdvözölhették Larint. A többiekkel együtt örült Birjuzov vezérőrnagy is, aki nemrégen került a hadsereg törzsfőnöki beosztásába. A harmincnyolc éves tábornok 1941-ben háromszor is megsebesült, akkoriban a Délnyugati Front egyik hadosztályának parancsnoka volt. „Bátor, határozott, félelmet nem ismerő parancsnok" — így jellemezte őt 1942 tavaszán N. P. Puhov tábornok, a 13. hadsereg parancsnoka. Birjuzov a Brjanszki Front 48. hadseregétől érkezett, ahol már alapos tapasztalatra tett szert a hadseregszintű törzsszolgálatban. Sem a hadseregparancsnok, sem pedig a hadsereg-törzsfőnök akkor még nem tudhatta, hogy a hatvanas években mindketten a Szovjetunió Fegyveres Erőinek vezető személyiségeivé válnak, a Szovjetunió marsalljai, ismert hadvezérek lesznek. A 2. gárdahadseregnél kezdődött igaz barátságuk sokáig összefűzte őket.

A főhadiszállás sürgette a hadsereg megalakítását és több fronttól harcoló hadosztályokat vezényelt át Tambov környékére, némelyiküket „gárda" címmel tüntette ki. A hadsereg felállításának körletébe végeláthatatlan áradatban érkeztek a technikai eszközök, a fegyverek és lőszerek. A 22. gárda-lövészhadosztály alapjain alakult meg Szviridov tábornok 2. gárda-gépesítetthadteste. Úgy tűnt, hogy a felállítandó hadsereg a hadászati tartalékok nagy erejű seregtestévé válik.

Folyt a csapatok és törzsek hadműveleti-harcászati kiképzése: parancsnoki-törzsvezetési hadijátékokat és

éleslövészettel egybekötött csapatgyakorlatokat tartottak. A hadsereg haditanácsa fáradhatatlanul foglalkozott a katonák és a parancsnokok katonai-hazafias nevelésével. Ebben a munkájában a párt- és Komszomolszervezetekre, valamint a szerzett harci tapasztalatokra támaszkodott.

Megalakításuk és kiképzésük közben a hadsereg magasabbegységeit előrevonták Triguljaj, Rada, Platonovka vasútállomásokhoz, felkészítve őket, hogy Sztálingrád körzetébe szállítsák. Onnét örvendetes hírek érkeztek arról, hogy sikerült bekeríteni Paulus 6. hadseregét.

A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása úgy határozott, hogy kettévágja, majd pedig megsemmisíti az ellenség csoportosítását. E cél érdekében Malinovszkij hadserege a Doni Front állományába került. December 5-én a frontra irányították Misszan hadosztályát, utána pedig Csancsibadze és Szviridov magasabbegységeit. Öttíz nap múlva az 1. gárda-lövészhadtest Log és Ilovlja állomásokon, 75—95 kilométerre északnyugatra Sztálingrádtól, kirakodott a szerelvényekből.

Mialatt folyt a hadsereg átcsoportosítása a Doni Frontra, a hadszíntéren megváltozott a helyzet. Az ellenség ugyanis nemcsak ellenállt a bekerítésben, különösképpen Marinovkánál és Karpovkánál, a „katlan" nyugati kiszögellésében, hanem a Hoth tábornok vezetése alatt álló és a „Don" hadseregcsoport kotyelnyikovói csoportosításához tartozó 4. páncéloshadsereg ellencsapást mért a kiszögellés felől. A „katlanba" zárt és azon kívül küzdő ellenség tevékenységéről érkező információk indokolttá tették, hogy a szovjet csapatok tevékenységének jellegét és sorrendjét megváltoztassák. A főhadiszállás a sztálingrádi irányban működő szovjet csapatoknak megparancsolta, hogy fő figyelmüket a bekerítettek felmentésére irányuló ellenséges csapás visszaverésére összpontosítsák. Célratörő tevékenységgel elsősorban a tormoszinói és a kotyelnyikovói irányokban kellett meghiúsítani a bekerített fasiszta csapatok felmentésére irányuló kísérletet. Ennek érdekében a szovjet csapatok külső bekerítési gyűrűjét tovább kellett tolni a belső

gyűrűtől, meghiúsítva az ellenségnek azt a reményét, hogy folyosót nyithat, amelyen át bekerített csapatai kijuthatnak a bekerítésből.

Zavarikino a Donba ömlő Tyisinka partján feküdt. Közvetlen szomszédságában terült el a Proletár Szovhoz. Épületei egységes tömböt alkottak. Malinovszkij itt találkozott Vaszilevszkijjel, a főhadiszállás képviselőjével és Rokosszovszkijjal, a Doni Front parancsnokával, valamint más katonai vezetőkkel.

— Szeretném tudni, Malinovszkij elvtárs, hol vannak most az ön hadtestei? — kérdezte Vaszilevszkij.

— Misszan hadosztályai, miután kirakodtak Ilovlja vasútállomáson, útban vannak Szokarevka összpontosítási körlet felé. Szeregin ezredes előrevetett 98. hadosztálya már beérkezett, Csancsibadze hadteste útban van a kirakóállomások felé. Utána Szviridov gépesített hadteste következik. Az utolsó szerelvény Tambov környékéről ma indult el. Röviden — 165 vasúti szerelvényből 60 beérkezett — jelentette szabatosan Malinovszkij.

— Hoth hadserege ma szintén csapást mért. Mintegy 200 kilométer választja el a 2. gárdahadseregtől. Attól tartok, hogy ez utóbbit, részenként kell ütközetbe vetni, minthogy az idő ellenünk dolgozik — mondotta elgondolkodva Vaszilevszkij, és megkérdezte Malinovszkijt: — Mit tud a sztálingrádi helyzetről?

— Tulajdonképpen semmit, hacsak nem számítom a Manstein és Paulus szándékáról szóló hiányos értesüléseket.

— Hitler nagyon bízik Mansteinben, és alárendelte neki az összes déli csapatokat, sőt a bekerítetteket is, hogy egybehangolja tevékenységüket a blokád megszüntetése érdekében. Az Akszaj folyón, Novoakszajszkig, Sesztakov körzetében Volszkij tábornok 4. gépesített hadteste súlyos védelmi harcokat folytat. Nagyszerűen harcol, de erői kimerülőben vannak. Volszkij csapatai mögött Trufanov 51. hadseregének néhány magasabbegysége bontakozik szét, de ez kevés. Manstein ugyanis még nem vetette be főerőit, de biztosan beve-

ti őket. A tormosszini irányt Popov 5. csapásmérő hadserege fedezi Rotmisztrov 7. harckocsihadtestével együtt. Ellenben a kotyelnyikovói irány gyengén biztosított. Véleményünk szerint, fordulat a Miskova folyón következik majd be. Jeges, meredek partjain meg kell állítanunk Manstein páncélosait. Különben Paulus kiszökik a zsákból. Most pedig, Rogyion Jakovlevics, mit tud tanácsolni, kire kell előbb csapást mérni, Mansteinre vagy Paulusra? — kérdezte Vaszilevszkij.

— Legjobb lenne egyszerre mindkettőre — válaszolta Malinovszkij.

Vaszilevszkij közölte, hogy sem Jerjomenkónak, sem Rokosszovszkijnak nincsenek nélkülözhető csapatai, és hogy a sztálingrádi irányban a hadászati tartalékokból csupán Malinovszkij hadserege és még néhány egység maradt.

Majd így folytatta Vaszilevszkij:

— Az a kérdés, hol alkalmazzuk az ön hadseregét: a bekerítés belső arcvonalán, amint kezdetben terveztük, vagy a külsőn?

Hirtelen csend állt be. Egyikük sem szólt. Malinovszkij, érezve a hosszúra nyúlt csendet, ezt mondta:

— Nem az a veszélyesebb ellenség, amelyik a zsákban ül, hanem az, amelyik ki akarja oldani a zsák száját.

Manstein csapatait az adott körülmények között csupán a teljes feltöltésű, friss 2. gárdahadsereg volt képes megállítani, és Vaszilevszkij mint a főhadiszállás képviselője, saját felelősségére és kockázatára végleges elhatározásra jutott. December 18-án 12 órakor közölte Sztálinnal e hadsereg alkalmazásával — indokokkal alátámasztott tervét. E szerint a hadsereget előrevonják a Miskova folyóig, és december 17-én 24 órától Malinovszkijnak rendelik alá Trufanov magasabbegységeit, amelyek a 2. gárdahadsereg felvonulását és szétbontakozását biztosították.

A szigorú tél hihetetlenül nehéz körülményei közepette Malinovszkij hadserege 200 kilométeres menetet hajtott végre a Paulus-csoportosítás belső és külső be-

kerítési arcvonala között, majd a Miskova folyónál szétzúzta Manstein csapatait és megfutamította őket Rosztov irányába. Malinovszkij tábornok tevékenységében a legfőbb ekkor az volt, hogy olyan csapatcsoportosítást szervezett, amely lehetővé tette három feladat következetes egymás után történő megoldását: a menet végrehajtását, az ellenség ellentámadásának visszaverését, a saját ellentámadás megindítását. A hadsereg haditanácsa mindent, a legkisebb részletig átgondolt. A csapatoknál végzett alapos szervező- és politikai munka fegyelmet, tudatosságot és magas fokú támadó szellemet teremtett.

Elsőként Szeregin ezredes 98. lövészhadosztálya érte el a folyót. Az 51. hadsereg 87. hadosztályának kis létszámú ezredeit váltotta fel és menetből lépett ütközetbe, miközben Kumszkaja, Gromoszlavka és Ivanovka falvakban védelmet foglalt. A december 19-ére virradó éjszaka foglyul ejtett német tiszt és néhány katona elmondta, hogy e hadosztály ellen a hitleristák három gyalogoshadosztályát és a 17. páncéloshadosztályt vetik be, és hogy az általános támadás napjául december 22-ét tűzték ki.

Malinovszkij megértette, hogy Manstein bevetni készül utolsó tartalékait is, és sietve elindult Szeregin harcálláspontjára. Meghallgatva a hadosztályparancsnok jelentését, a szögtávcsőhöz lépett. Gránáttölcsérek, gomolygó füst, fehér keresztes páncélos gépjárművek és katonák roppant tömegének képe tárult eléje. A harckocsik Gromoszlavka megrohamozását kapták feladatul. Innen Paulus bekerített csoportosításáig mindössze 40—45 kilométer maradt hátra. „Átengedni az ellenséget a Miskova folyón és feladni állásainkat, annyit jelent, hogy a gyűrű felől találkozó irányú csapásnak tesszük ki magunkat" — gondolta Malinovszkij. A hadosztályparancsnoknak ezt mondta:

— Mindhalálig ki kell tartani, és én mindent megteszek azért, hogy az ellenség tartalékai ne érkezzenek be.

December 22-én az ellenség megindította rohamát. A

csapás a 98. hadosztályra zúdult, amely Gromoszlavkánál foglalt védelmet. A hadosztály gerincét a csendesóceáni flotta mintegy négyezer tengerésze alkotta. Példátlanul bátor katonák voltak. Többen közülük felmásztak a hadosztály harcrendjében küzdő saját harckocsikra és azokról árasztották el tűzzel az ellenséges támadó gyalogságot.

Az ütközetben a szovjet csapatok hősiesen feltartóztatták az ellenséget, nagy veszteségeket okozva neki élőerőben és harci technikában. Sok katona elévülhetetlen emlékű hőstettet vitt végbe. Így Nyizsnye-Kumszkijnál Ilja Kaplunov komszomolista közelharcba bocsátkozott egy ellenséges harckocsival. Kézi páncéltörő fegyverének első lövésére a harci gép kigyulladt. A domb mögül még négy páncélos tűnt elő, és egyenesen a páncéltörő harcos felé tartottak. Ilja állást változtatott és folytatta a tüzelést. De ekkor a lábán súlyosan megsebesült. Fegyverét félredobta. Minden erejét összeszedve, Kaplunov kézigránátokat dobott, és megállította az elöl haladó harckocsit. Majd erőt véve fájdalmán, páncéltörő fegyvere után nyúlt és pontos találatától még két harckocsi borult füstbe... Ereje egyre inkább elhagyta a hős katonát. További ellenséges páncélosok közeledése arra kényszerítette, hogy elfelejtse fájdalmát. Az erősen vérző harcos még három harckocsit lőtt ki. Az ellenség nem tört át, de a bátor páncéltörő puskás életét áldozta.* Ilja Kaplunov halhatatlan hősiességéről a hadsereg minden katonája tudomást szerzett. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1943. október 26-i rendeletével I. M. Kaplunovot a Szovjetunió Hőse címmel tüntették ki. Nevét örökre felvették az ezred névsorába.

A 2. gárdahadsereg haditanácsa egész nap Gromoszlavkában tartózkodott, vagyis az arcvonal legforróbb szakaszán. Tagjai szervezték a csapatok ellenlökéseit, az

* A második világháború története 1939—1945. Hatodik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1978, 95. old.

erőkkel és eszközökkel való manővert, és harci hőstettekre lelkesítették a katonákat és a tiszteket.

Malinovszkij tisztában volt azzal, hogy a gárdistái mögött több erő nincsen, hadseregének harckocsijai pedig üzemanyag nélkül vesztegelnek. Ezek a körülmények különös felelősséget róttak rá, és ő szigorúbb volt a megszokottnál. — Üzemanyag kell, bármi áron üzemanyag kell — mondta Larinnak és Birjuzovnak. Ez utóbbiak mindent megtettek, és estére, amikorra enyhült az ellenség nyomása, gépkocsin a hadtáphoz mentek.

Az ellenség késő estig próbálkozott, hogy áttörjön a Miskova folyó északi partjára. Itt folytak a döntő jelentőségű harcok. Malinovszkij hadseregének leküzdhetetlen ellenállása és a 8. légi hadsereg szakadatlan csapásai eltorlaszolták a Hoth-hadseregcsoportosítás útját. Támadása kifulladt. Nem érte el közelebbi célját. Hoth és a 4. páncéloshadsereg parancsnoka tartalékok bevetését kérte Mansteintől, de már nem volt szükség rájuk, minthogy az arcvonal északi szakasza a Délnyugati Front csapatainak erős csapásai alatt ekkorra összeomlott.*

Malinovszkij értesült a Közép-Donnál elért sikerről, és ez azt a reményt ébresztette benne, hogy meg tudják tartani elfoglalt állásaikat. Éjszaka Verhnye-Caricinszkba ment. Itt települt a saját és az 57. hadsereg törzse. Vaszilevszkijjal abban állapodtak meg, hogy a hadsereg üzemanyagot kap, hogy megindíthassa támadását. Ám a tábornok nyugtalan maradt, minthogy Manstein páncélosai bármely percben megindulhattak, márpedig, ha az ellenség áttör, szó sem lehet a hadsereg támadásáról.

És ekkor Malinovszkij kockáztatott. Elhatározta, hogy az éjszaka kevés üzemanyaguk felhasználása árán kirendeli a harckocsikat a fedezékükből, és a roham harcrendjét imitálja velük. Azt remélte, hogy ráijesztve az ellenségre, az a helyén marad. Körülbelül 600 harckocsi kúszott elő a horhosokból és völgyekből a nyílt terepre

* Ugyanott.

és fejlődött fel az egész arcvonal mentén. Csak Gromoszlavka alatt a gárdisták több mint száz harckocsit számláltak össze. A hatás megdöbbentő, elképesztő volt A szovjet harckocsik roppant tömegét látva, Hoth nem merte rászánni magát, hogy rohamba vigye csapatait Az ellenség táborában nyugtalanság támadt. Jelentést küldtek Hitler főhadiszállására: „Az egész sztyeppet elárasztják a szovjet harckocsik." Erre Hoth azt a parancsot kapta, hogy menjen át védelembe.

A kockázatos harci esettel sikerült tehát időt nyerni. A 2. gárdahadsereg harckocsi-magasabbegységei és -egységei megkapták a szükséges üzemanyagot és minden erejükkel rázúdultak az ellenségre.

Kétségtelen tény, abban, hogy a német „Don" hadseregcsoport válságos helyzetbe került, egészében véve döntő jelentősége volt a szovjet csapatok ama sikeres támadásának, amelyet a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának irányításával a Közép-Don körzetében indítottak.* Egyszersmind az ellenség vereségéhez nagymértékben hozzájárult Malinovszkij csapatainak példátlan elszántsága, amellyel visszaverték az ellenséges páncélosok összpontosított csapását a Miskova folyónál, majd ezt követően a főirányban ellentámadásba mentek át.

Beköszöntött a február. Malinovszkij hadserege Rosztov megközelítési útvonalain küzdött. Ezt a várost fél évvel ezelőtt másodszor kellett elhagynia. Rosztovtól Sztálingrádig nehéz út állt mögöttük.

Január végén elesett Larin, aki Malinovszkij számára oly kedves és hozzá közel álló volt, akivel mint jó bajtársával a háború első napjaitól kezdve megosztotta a frontélet minden gondját. Larin helyére Szubbotyin vezérőrnagy érkezett a hadsereg törzséhez. Malinovszkijnak azonban már nem volt alkalma vele együtt dolgozni, mert 1943. február 2-án újra kinevezték a Déli Front csapatainak parancsnokává.

Ez időre a Délnyugati és a Déli Front csapatai elérkeztek az Északi-Donyec és a Don alsó folyásához, és

* Ugyanott.

északról meg délről átkarolták a „Don" hadseregcsoportot. Ez a seregtest 22 hadosztályból állt. Tíz hadosztály, köztük hat páncélos- és gépesített hadosztály, a Déli Front 51. és 28. hadseregével szemben védett. Az általános hadműveleti helyzet kedvezőnek mutatkozott arra, hogy a szovjet csapatok a szovjet—német arcvonal déli szárnyán továbbfejlesszék a támadást, hiszen az ellenség ellenállását megtörték, védelmében számos rés és hézag tátongott, a Délnyugati Front jobb szárnya pedig előrenyúlt a Donyec-medencéhez, az ország fő szén- és fémipari bázisa felé. Ennek a körzetnek a felszabadítása érdekében a főhadiszállás elhatározta, hogy a Délnyugati Front és a Déli Front erőivel végrehajtja az „Ugrás" („Szkacsok") nevű hadműveletet. Az előbbi front csapatainak Sztarobelszk körzetéből kiindulva Szlavjanszkon és Mariupolon át el kellett vágniuk az ellenség visszavonulási útját nyugat felé. Ez utóbbi frontnak az a feladat jutott, hogy fejezze be az ellenség rosztovi csoportosításának szétzúzását, támadjon nyugat felé az Azovi-tenger mentén és segítsen a Délnyugati Frontnak megsemmisíteni a Donyec-medencei csoportosítást.

Malinovszkij tábornok támadás közben vette át a frontot, amikor annak magasabbegységei széthúzódtak, a csapatok kifáradtak, a hadtáp pedig megrekedt a feneketlen tavaszi sárban. Mindezek ellenére a katonákat harcias kedv fűtötte: minél messzebb űzni a fasiszta söpredéket. A Déli Front magasabbegységei Rosztov felé törtek előre, amely 1943. február 14-én véglegesen a szovjetek városává vált. Két nappal ezután Rogyion Jakovlevicset előléptették: vezérezredes lett. Ez hadvezéri erényeinek elismerése volt, hogy képes hatalmas harci eszközökkel rendelkező nagy csapatkötelékek vezetésére.

Üldözve a Rosztov alól visszavonuló ellenséget, a Déli Front csapatai három nap alatt elérték a Miusz folyót, ahol a „Don" hadseregcsoport alapjain szervezett „Dél" hadseregcsoport előre elkészített védőövének elkeseredett ellenállásába ütköztek.

A front csapatai több mint két héten át heves har-

cokat folytattak, de nem sikerült áttörniük a védelmet.

A hosszan tartó támadóharcokban a front csapatai erősen kifáradtak. A hadtápszervek nem tudták elegendő lőszerrel, üzemanyaggal és élelemmel ellátni őket A megszállók visszavonulásuk közben szétrombolták a vasútvonalakat, s emiatt a hadtáp nem tudott felzárkózni a támadó csapatokhoz.

Mindamellett a front csapatainak harctevékenysége a Miuszon az ellenség számottevő erőit kötötte le, amelyeket a Délnyugati Front és a Voronyezsi Front elleni ellentámadás céljára jelöltek ki.

1943. március 22-én, amikor elültek a harcok a Keleti-Donyec-medencében, Rogyion Jakovlevics átadta a frontot Tolbuhin altábornagynak és Vatutyin helyébe lépve a Délnyugati Front parancsnoka lett. Itt Malinovszkij hadseregtábornoki rendfokozatot kapott. A front haditanácsának tagja Zseltov maradt, a törzsfőnök Sz. I. Ivanov, május végén pedig megérkezett Korzsenyevics.

A Délnyugati Front védelemben volt az Északi-Donyec mentén. Csapatai több, nem nagy kiterjedésű hídfőben védtek. A legfontosabbak a Zmijevtől délre és Izjumtól keletre fekvő hídfők voltak. Az 1942—1943-as téli hadjárat mindenképpen eredményes volt. A szovjet erők a Volgától a Donig óriási távolságot tettek meg és elérték az 1941. esztendő ütközeteinek körzeteit, ahol Malinovszkij hadseregparancsnokként küzdött, majd 1942-ben a Déli Front parancsnoka volt. Most pedig a Délnyugati Front élén a megjárt utakon nyomult előre. Malinovszkij jól ismerte ezeket az útvonalakat, és élénken éltek emlékezetében a földig rombolt, felégetett és többször gazdát cserélt Donyec-medencei városok. Volt mire visszaemlékeznie, miről beszélnie beosztottainak. Harci tapasztalatai, a hadszíntér ismerete, a jelenségek szakavatott értékelése, széles körű hadműveleti-hadászati jártassága és az emberekkel való nyugodt, magabiztos bánásmódja megnyerte közvetlen környezetének rokonszenvét az új beosztásában megkezdett munka első napjától.

A Kurszk alatti 1943-as nyári események az egész szovjet—német arcvonal legfontosabb eseményei voltak. Malinovszkijnak a védelmi időszakban nem volt közvetlen része bennük, mindamellett a vezetése alatt álló front délről közvetlenül határos volt a kurszki kiszögelléssel, és fel volt készülve arra, hogy ütközetbe lépjen, ha a német fasiszta csapatok mélyen áttörnének. Erre azonban nem került sor. A védelem nagyon is erős és nagy mélységű volt. A védelem mélységében Konyev Sztyeppi Frontja állt, a főhadiszállás tartalékainak hatalmas seregtesteként. A front hadseregeinek egy része július 12-én Vatutyin Voronyezsi Frontjának csapataival együtt támadásba ment át, és július 23-ára mindkét front eljutott a védelem peremvonalához, ahonnét július 5-én az ellenség megindította a támadását. Ezt követően a frontok hozzáláttak belgorodi—harkovi irányú ellentámadásuk előkészítéséhez.

Malinovszkij és Tolbuhin frontjainak tevékenysége egy közös feladatba olvadt össze, amelyet két nappal a hitleristák kurszki kiszögellésben megindított támadása után kaptak. A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának hadászati tervével összhangban le kellett kötniük az ellenséget a Donyec-medencében és elvonni hadosztályainak egy részét a Kurszk elleni főcsapás irányából.

Malinovszkij miután több élőerőt és eszközt kapott, mint a Déli Front, úgy határozott, hogy az 1. és a 8. gárdahadsereg csapásával középen átvágja az ellenséges védelmet Izjum, Barvenkovo, Krasznoarmejszkoje irányában és a Dnyepertől keletre bekeríti a hitleristákat, egyesülve Sztalinótól nyugatra Tolbuhin csapataival. A Délnyugati Front előtt az 1. páncéloshadsereg, a 4. páncéloshadsereg három hadosztálya és más magasabbegységek tevékenykedtek. Az ellenséges védelem több lövészárok-rendszerből épült ki, a beton-, föld-fa erődök és fedezékek százaiból, szögesdrót akadályokból és aknazárakból állt. A fasiszta csapatok fő csoportosítása a front főcsapásának irányában helyezkedett el. Ezért ezeknek az erőknek a közvetlen és gyors szétzúzása si-

kerrel kecsegtetett az egész délnyugati hadászati irányban.

A front jobb szárnyán az 57. és a 6. hadseregnek együtt kellett működnie a kurszki kiszögellés déli szárnyán küzdő csapatokkal és szét kellett zúznia az ellenség belgorodi—harkovi csoportosítását, a front bal szárnyán viszont a 3. gárdahadsereg mért kisegítő csapást Liszicsanszkból Artyomovszkra. A második lépcsőben a 12. hadsereg helyezkedett el. A gyorscsoportot a 23. harckocsihadtest és az 1. gárda-gépesítetthadtest alkotta. Nekik kellett bezárniuk a bekerítés gyűrűjét.

A terv szerint F. I. Tolbuhin csapatainak a Miusz folyótól kiinduló támadásba július 17-én, a Délnyugati Fronttal egy időben kellett bekapcsolódnia.

A főhadiszállás lendületes tevékenységet várt a frontoktól. Rogyion Jakovlevicsnek első ízben jutott feladatul ilyen hatalmas erejű front vezetése, és vele az ellenség erősen megerődített védelmének áttörése. Amíg tehát 1942 januárjában, amikor Malinovszkij a Déli Front parancsnokaként ugyanabban a körzetben megkezdte a barvenkovói—lozovajai támadó hadművelet előkészítését, a frontnak 5 összfegyvernemi hadserege, 520 ezer embere, 2700 különféle űrméretű lövege és aknavetője, 150 harckocsija volt, addig 1943 júliusában, amikor hozzálátott a Délnyugati Front hadműveletének előkészítéséhez, ahová éppenhogy megérkezett, 6 összfegyvernemi hadsereggel, egy-egy harckocsi- és gépesített hadtesttel, összesen 736 ezer emberrel, 15 ezer löveggel és aknavetővel, valamint 1355 harckocsival rendelkezett.

A csapatok megnövekedett technikai ellátottsága lehetővé tette a hadművelet méreteinek kiterjesztését, megnövelte az ellenséggel szembeni tűzfölényt a főcsapások irányában. A meglevő harci tapasztalatok és a csapatok fokozott harci lehetőségeinek talaján a parancsnokok és a törzsek — minden szinten — egyre magabiztosabban látták el feladatukat. A harccselekmények megtervezése, a feladatok megszabása a csapatok szá-

ra, valamint erőkkel és eszközökkel való ellátásuk mind konkrétabbá vált.

Mindamellett a hadművelet előkészítése során felmerülő kérdések kimunkálásakor Rogyion Jakovlevicsnek és törzsének nem kis gondot okozott, hogy erőfölényre tegyen szert a front főcsapásának irányában, amelyet az ellenség védelmének legerősebb szakaszára tervezett mérni. Ez az erők és eszközök tetemes összpontosítását követelte meg.

A harcok megindulásáig hátralevő 9—10 nap alatt a front, valamint a hadseregek haditanácsai megkülönböztetett figyelmet szenteltek az ellenség felderítésének, a tüzérségi csapások megszervezésének, a folyón való erőszakos átkelésnek, amelynek a jobb partja uralgó jellegű volt a bal parttal szemben, a parancsnokok és a törzsek nagy gondot fordítottak arra, hogy kiépüljön a figyelőpontok hálózata. Ezeket most az épületek tetején és az arcvonal menti erdőség legmagasabb fáin rendezték be. Nagy súlyt fektettek továbbá a csapatok anyagi-technikai ellátottságára és egyéb fontos kérdésekre.

Az SZK(b)P KB 1943. május 24-i határozatának szellemében a front egységei és magasabbegységei a haditanácsok irányításával befejezték a párt- és Komszomol-szervezetek átszervezését. Az ütegeknél, az osztályoknál és a veluk azonos szintű alegységeknél párt- és Komszomol-alapszervezeteket hoztak létre, az ezredeknél a pártvezetőségek a pártbizottságok jogkörét töltötték be. Ennek eredményeképpen a frontnál 4200 pártalapszervezet és 4100 Komszomol-alapszervezet létesült: általános taglétszámuk 129 ezer kommunista és 128 ezer komszomolista, vagyis a párt- és Komszomol-szervezetek száma megkétszereződött. Ily módon számottevően megerősödött a párt- és Komszomol-szervezetek befolyása, operatívabb módon tudták megoldani a harci feladatokat, hatékonyabban folyt a szovjet katonáknak a hazafiság szellemében való nevelése. A pártpolitikai munka a frontnál széles méreteket öltött, és fontos szerepet játszott a tisztek és katonák erkölcsi-harci szellemének emelkedésében.

Malinovszkij frontjának csapatai támadásukat tüzérségi és légi előkészítés után indították meg. Tíz napon át tartott az ütközet. Az ellenség naponta 13—18 ellenlökéssel is próbálkozott. Ezekben nemritkán három ezrednyi gyalogság és mintegy 100 páncélos vett részt repülőgépek támogatásával.

A harcok első napján az izjumi—barvenkovói irányban a front csapatai kierőszakolták az átkelést az Északi-Donyecen, mintegy 5 kilométerre beékelődtek a hitleristák védelmébe és fahidakat vertek a folyón. A hitleristák újabb és újabb tartalékokat vetettek be a betörés helyén. Ide fordultak vissza azok a csapatok is, amelyeket eredetileg Belgorod körzetébe irányítottak. Mi több. Hitler a belgorodi irányból több hadosztályt elvont és Malinovszkij támadó hadseregei ellen vetette be őket. Ez kétségtelenül megkönnyítette a szomszédos csapatok előrenyomulását a harkovi irányban. A Délnyugati Front főcsapásainak irányában az ellenség három nap alatt csupán halottakban 20 ezer embert vesztett.

Malinovszkij csapatai szintén nagy veszteségeket szenvedtek, és a támadásuk elakadt. A Déli Front parancsnoka azt a parancsot kapta a főhadiszállástól, hogy vonja vissza csapatait a Miusz bal partjára. A főhadiszállás úgy döntött, hogy átcsoportosítja a csapatokat és kiegészíti őket. Malinovszkij frontjára beérkezett a főhadiszállás tartalékából Glagolev tábornok 46. hadserege.

A félbeszakított hadművelet a Donyec-medence felszabadításának „előjátéka" volt. Ugyanis a hadművelet során az ellenség nagy erőit vonta magára a belgorodi—harkovi irányból, ami hozzájárult ahhoz, hogy a szovjet—német hadászati arcvonal déli szárnyán küzdő frontcsoport megoldja általános hadászati feladatát. Az Északi-Donyec jobb partján Izjum körzetében 36 kilométer széles és 3—5 kilométer mély hídfőállást foglaltak. Ez a hadművelet alkalmat kínált arra, hogy jártasságot szerezzenek nagy vízi akadályok leküzdésében, pontonhidak és fahidak verésében, feltárják a nagy tá-

madó hadműveletek megszervezésében és végrehajtásában adódó hiányosságokat, maradéktalanul felderítsék az ellenség nagy védelmi rendszerét.

Augusztus közepe táján a Délnyugati Front haditanácsa Malinovszkijjal az élén általánosította a júliusi harcokban szerzett tapasztalatokat és levonta a szükséges tanulságokat. A Sztyeppi Front és a Voronyezsi Front pedig az augusztus 3-án megindult ellentámadásukat — hadműveleti szünet nélkül — általános támadássá fejlesztették tovább Harkov felé, veszélyeztetve a Donyec-medencében védő német fasiszta csoportosítás szárnyait és hátát.

Annak érdekében, hogy délről meg lehessen kerülni Harkovot, a főhadiszállás az 57. hadsereget a Délnyugati Fronttól a Sztyeppi Front állományába rendelte. Az így kialakult helyzetben Malinovszkij és Tolbuhin csapataival folytatni lehetett a Donyec-medencei hadműveletet, némileg módosítva a főhadiszállás tervét. A két front tevékenységének összehangolására Vaszilevszkij marsall kapott megbízatást.

Vele való egyetértésben Malinovszkij a főhadiszállás elé terjesztette elgondolását, amely szerint a főcsapást a front jobb szárnyán méri. A főhadiszállás nem értett ezzel egyet, és augusztus 6-án azt a parancsot adta, hogy az erők zömét továbbra is középen kell összpontosítani.

Malinovszkijnak a júliusi támadás tapasztalatai nyomán világos elképzelése volt arról, hogy nem lesz könnyű dolog szétzúzni az ellenséget, minthogy a csapatoknak rendkívül nehéz viszonyok között kell támadniuk: számos vízi akadályon kell átkelniük, az ellenség csapatainak nagy sűrűségű hadműveleti felépítése, jól megerődített állásai és roppant mennyiségű tűzeszköze lehetővé tette, hogy szívós ellenállást fejtsen ki.

Malinovszkij, hogy a front sikerének kilátásait növelje, jól megszervezte a csapatok harci felkészítését; éjjel-nappal folyt a gyakorlatozás. Kidolgozták a folyamátkelés módozatait, a fővédőöv áttörésének, a lövészárokharcnak, a fegyvernemek közti együttműködésnek a kérdéseit. Különösen nagy figyelmet szenteltek a tüzér-

ségi előkészítés tervének. Ez a peremvonalra mért 5 perces tűzcsapásból, 60 perces rombolótűzből és az egész tüzérségnek ismét a peremvonalra mért 10 perces csapásából állt. Ezt a tűz áthelyezése követte a védelem mélységére a rohamozó gyalogság előtt.

Fokozták a pártpolitikai munkát a csapatoknál. A haditanács, M. V. Rudakov, a front politikai csoportfőnöke és apparátusa, az egységek és alegységek politikai munkásai elmagyarázták a személyi állománynak hogy milyen nagy jelentősége van a Donyec-medence felszabadításának és hogy csak így lehet fokozni az ellenségre mért csapások erejét. Beszéltek a Voronyezsi Front és a Sztyeppi Front Harkov elleni sikeres támadásáról, amely nagy veszélyt jelent a Donyec-medencében védekező német fasiszta csoportosítás szárnyára és hadtápjára.

A főcsapást Slemin tábornok 6. hadserege és Danyilov tábornok 12. hadserege mérte a front közepén az Izjum, Bogorogyicsnoje környékén levő hídfőből, amelyet még a júliusi harcokban vettek birtokba. A második lépcső — Csujkov tábornok 8. gárdahadseregének csapatai azt kapták feladatul, hogy Puskin tábornok 23. harckocsihadtestével és Russzijanov tábornok 1. gárda-gépesített hadtestével együttműködve, fejlesszék ki a 6. és a 12. hadsereg által elért sikert; Glagolev tábornok 46. hadseregének, a kialakult helyzettől függően, a front jobb szárnyán vagy a közepén kellett tevékenykednie.

A fő csapásmérő csoportosítás támadásának általános iránya Barvenkovo, Pavlograd volt. A kisegítő csapást Kuznyecov tábornok 1. gárdahadseregének csapatai mérték a front jobb szárnyán Zmijev irányában, hogy segítsék a Sztyeppi Front küzdelmét. Evégett a támadás itt három nappal korábban indult, és sikeresebben fejlődött, mint az arcvonal közepén. E gárdahadsereg csapatai már augusztus 18-án felszabadították Zmijevet. Ugyanezen a napon indult meg a Déli Front támadása a Miusz folyó felé, együttműködésben a Délnyugati Front 3. gárdahadseregével, amelynek Hetagurov tábornok volt a parancsnoka.

Malinovszkij csapásmérő csoportosítása augusztus 16-án ment át támadásba, de lassan haladt előre, mert az ellenség tudta: a tét igen nagy és nem adta fel könnyen állásait. Ennek érdekében felhasznált minden lehetőséget. A támadó szovjet csapatok pedig a legrövidebb úton törtek előre a Dnyeperhez, és elvágják a német fasiszta csapatok Donyec-medencei csoportosítását. Ezért a fasiszták már az első nap végén ütközetbe vetették tartalékukból a 23. páncéloshadosztályt. A páncélosharcokban a harckocsik százai vettek részt. A hitleristák friss erőket vontak össze az áttörés térségéhez: négy gyalogoshadosztályt és előrevontak egy gépesített hadosztályt is. Malinovszkij, hogy fokozza az ellenségre mérendő csapások erejét, ütközetbe vetette a front jobb szárnya mögül a 46. hadsereget. Feltöltés után ütközetbe lépett — a főirányban — a 8. gárdahadsereg is. Lehetetlen volt megállítani a szovjet csapatok támadását. Az ellenséges védelem hadműveleti mélységének áttörése annál is inkább nyilvánvaló lett, mivel ugyanekkor északról a Sztyeppi Front csapatai törtek előre Harkov felé, a tengermelléki övezetben pedig a Déli Front csapatai áttörték a Miusz folyónál az ellenség megerődített állásait. Egy újabb Sztálingrád volt itt kialakulóban.

Malinovszkij tábornok a helyzetet értékelve arra a következtetésre jutott, hogy a hitleristák, akiket a bekerítés veszélye fenyegetett, hamarosan visszavonulnak a Donyec-medencéből. Az volt tehát a feladat, hogy idejekorán felderítsék, mikor kezdi meg a visszavonulást az ellenség, különösen a szárnyakon, ahol a frontnak csak kisebb erői voltak.

Végül is a tábornok a front haditanácsában a következő elhatározásra jutott: Puskin 23. harckocsihadtestét és Russzijanov 1. gárda-gépesítetthadtestét, amelyek a barvenkovói irányban működtek, amilyen gyorsan csak lehet, a front bal szárnyára kell átdobni, hogy ott a visszavonuló ellenség oldalába kerüljenek, foglalják el Krasznoarmejszkojét és Szinyelnyikovót, továbbá vágják el a hitleristák visszavonulási útját a dnyepropetrovszki és a zaporozsjei átkelőhelyekhez. A 33. lövész-

hadtestet a 6. hadsereg állományából pedig ugyanide kell átirányítani a Leljusenko parancsnoksága alatt állo 3. gárdahadsereg sávjába. A tábornok egyébként éppen az imént váltotta le Hetagurovot ebben a beosztásban. A 46. hadsereg azt a parancsot kapta, hogy erőteljes déli irányú előnyomulással Balaklejától nyugatra és délre teremtsen az ellenség bekerítését veszélyeztető helyzetet, szigetelje el Donyec-medencei csoportosítását a harkovitól, és ezzel biztosítsa a front jobb szárnyát. A főcsapás irányában működő hadseregek parancsnokainak fokozniuk kellett a nyomást az ellenségre, hogy az arcvonal mentén feltűnés nélkül lehessen csapatokat átcsoportosítani a szárnyakra.

Szeptember 2-ára virradó éjszaka a Borovaja szomszédságában fekvő Verhnye-Szolenojéba a front törzséhez a szárnyakon küzdő csapatoktól közlés érkezett, hogy megkezdődött az ellenség visszavonulása. A hadtestek átcsoportosítása tehát elkésett. Nem volt szabad vesztegetni az időt. És Malinovszkij haladéktalanul utasítást adott az ellenség üldözésére.

Zseltov és Korzsenyevics gépkocsival sürgősen a szárnyakon támadó csoportokhoz mentek. Az egész törzs talpon volt, és azon fáradozott, hogy a hadtestek mielőbb foglalják el megindulási körleteiket, egyeztették az adatokat, kivált a szárnyakon kialakult helyzetről folyt értékelőmunka.

Leljusenko a rendelkezésére álló erőkkel azonnal támadásba ment át. Üldözve a fasisztákat és csapásokat mérve utóvédjére, még aznap elfoglalta Liszicsanszkot.

A front gyorsan mozgó erői — Puskin és Russzijanov hadtestei — szeptember 6-án reggel kezdték el az ellenség üldözését. Mögöttük sikeresen nyomultak előre Leljusenko egységei is. Szeptember 8-án a szovjet csapatok felszabadították Artyomovszkot, Kramatorszkot és Krasznoarmejszkojét. Ezen a napon Moszkva 224 löveg húsz díszsortüzével köszöntötte ezeknek a városoknak a felszabadítóit.

Krasznoarmejszkoje felszabadításával, valamint azzal, hogy Puskin és Russzijanov gyorscsapatai kijutottak a

barvenkovói főcsoportosítás szárnyába, veszélybe kerültek a fasiszták déli közlekedési útvonalai. Az ellenség, miután már nem látta értelmét, hogy védje a nyugatról keletnek húzódó közbülső reteszállásokat, melyek északról fedezték a Donyec-medencét, megkezdte a kényszerű visszavonulást a barvenkovói irányban.

Rogyion Jakovlevics megparancsolta a főcsoportosításnak, hogy határozottan üldözze a fasisztákat Lozovajáig, majd forduljon délnyugatnak, fejtsen ki nyomást az ellenség Donyec-medencei csoportosítására, és így szorítsa vissza a dnyeperi átkelőhelyektől.

A hitleristák sem éjjel, sem nappal nem állhattak meg. Hadtápjaik szétzilálódtak, a csapatok vezetése felbomlott. A tervszerűtlenül visszaözönlő ellenség nagy veszteségeket szenvedett és azon volt, hogy mielőbb visszahúzódjék a Dnyeper mögé. Visszavonulása óráról órára rendezetlenebbé vált. A visszavonuló fasiszták felégették a városokat és falvakat, megsemmisítették a gyárakat és üzemeket, használhatatlanná tették az ipari berendezéseket. A mezőgazdasági felszerelés ócskavassá vált. Vízzel árasztották el a bányákat, aláaknázták az utakat, felrobbantották a hidakat. Raboltak és gyilkolták a helyi lakosságot, köztük a gyerekeket és az öregeket is. Gaztetteik csak fokozták a szovjet katonák gyűlöletét a fasiszta söpredékkel szemben.

Szeptember 11-én Puskin előrevetett dandára elérte a nagy fontosságú Pridnyeprovje—Szinyelnyikovo közlekedési csomópontot. Az ellenség ellenlökésekkel fogadta. Még aznap megrohamozta egy gyalogoshadosztállyal és ötven páncélossal Leljusenko csapatainak bal szárnyát, el akarta vágni a gyalogságot az előretört gyorsan mozgó magasabbegységektől, megpróbálta feltartóztatni a gyalogság előnyomulását, és ezzel menteni a visszavonuló egységek helyzetét. Az ellenlökésekkel próbálkozó egységeket azonban a szovjet csapatok felmorzsolták és folytatták az üldözést.

Végre megnyíltak a Dnyeperhez vezető utak. Ám a törzsbe adatok érkeztek arra vonatkozóan, hogy a hitleristák nem szándékoznak feladni Pavlográdot, Zapo-

rozsjét és más Dnyeper menti városokat. Annak mértékében, ahogy a szovjet csapatok a folyamhoz közeledtek, az ellenség ellenállása egyre inkább fokozódott.

Malinovszkij parancsot adott Danyilovnak, a 12. hadsereg parancsnokának, hogy két lövészhadosztállyal (a 333. és a 172. hadosztállyal) szervezzen éjszakai rohamot Pavlográd ellen, és a 17. légi hadsereg repülőgépeivel együtt északról és keletről támadjon. Mivel tudta, hogy az éjszakai harcban a siker a csapatok jó együttműködésétől függ, ezért személyesen vett részt a terv kidolgozásában.

A szovjet gyalogság és harckocsik megjelenése éjnek idején a város peremén, váratlanul érte az ellenséget. A fasiszták, amikor magukhoz tértek a szovjet csapatok meglepetésszerű rohamától, elkeseredett ellenállást fejtettek ki, de az utcai harcokban megsemmisítették őket.

A 679. német gyalogezred hadműveleti naplójába a következőket jegyezték be: „... Szeptember 18-án 3 óra 30 perckor az oroszok erős csoportja támadást intézett az ezred Pavlográdban levő törzse ellen. Az ezredparancsnok és törzsfőnöke az ablakon keresztül menekült. A törzsben titkos okmányokat hagytak vissza.".

Szeptember 15-ére a „Dél" hadseregcsoport arcvonalának déli szárnyán, vagyis a Donyec-medencében hatalmas rés támadt és a német fasiszta parancsnokság úgy intézkedett, hogy a réshez közel eső csapatokat visszavonja a Dnyeper és a Molocsnaja folyók mögé a „Keleti fal"-hoz.

A szovjet alakulatokat nem lehetett feltartóztatni abban a törekvésükben, hogy elsőként érjék el a Dnyepert. Végre a Dnyeper! A katonák és a tisztek kicserepesedett és remegő ajakkal simultak a hideg vízhez.

— Előre! Előre a túlpartra! Told meg a csónakot!... — vezényelt Spakovszkij hadnagy, személyes példamutatásával magával ragadva a felderítők éjszakai csoportját. Ez Auli körzetében, Dnyepropetrovszktól északnyugatra történt.

Húsz katona géppuskákkal és géppisztolyokkal fölfegyverkezve, meglapult a csónakokban és a tüzérüte-

gek tüzének dörgése közben elindultak a csónakok. Lövedékek süvítettek el a fejük fölött. Egyik-másik a közelben csapódott be. A folyam vize szökőkútként emelkedett a magasba. A sötétben a fasiszták vaktában tüzeltek, aztán rakétákkal próbálták megvilágítani a folyót. Egyszer csak megerősödött a szél, és a szélső csónakot az egyik ellenséges őrhely felé sodorta. Megszólalt egy géppuska. Valaki fojtott hangon ezt mondta:

— Forduljunk vissza! Felfedeztek bennünket!

— Csak előre visz az utunk! — vetette oda határozottan Zajcev harcos, és még erősebben dőlt neki az evezőnek.

— Tűz! — vezényelt Spakovszkij, amikor meggyőződött róla, hogy felfedezték őket és a part már közel van.

A hitleristák nem voltak felkészülve ilyen vakmerő partraszállásra, és a golyózáporban meghátráltak. Kihasználva zavarodottságukat, Gaszper Alijev fiatal kommunista, oldalba kerülve rávetette magát a géppuskásra, közelharcban birtokba vette a géppuskát, majd sorozattűzzel kaszálta a mélységből előretörő fasisztákat. A part egy kisebb része a szovjet katonák kezébe került.

A megadott jelre Feszin ezredesnek, a Szovjetunió hősének 236. lövészhadosztályához tartozó 496. önálló felderítőszázad bátor katonáinak csoportja után a hadosztály 509. lövészezrede indult meg Orlov alezredes vezetésével. Az ezred leküzdötte a túlparton az ellenség harcbiztosítását, és megvetette a lábát egy földdarabkán.

Malinovszkij katonái így hajtották végre az átkelést a Dnyeper jobb partjára. A hídfőbe aztán átkeltek Feszin összes alegységei, október 1-ig pedig Glagolev tábornok 46. hadseregének még két hadosztálya. Az ellenség egymást követő próbálkozásai, hogy a folyóba szorítsa a hadsereg csapatait, meghiúsultak a szovjet katonák állhatatosságán és bátorságán.

A második fontos hídfőállást szeptember 26-ára virradó éjszaka Dnyepropetrovszktól délre, Vojkovszkoje körzetében létesítették. Itt a 6. hadsereg Krivolapov vezetése alatt álló 25. gárda-lövészhadosztályának egysé-

gei, valamint a 12. hadsereg 333. lövészhadosztályának (parancsnoka — A. M. Goloszko) alakulatai tűntek ki.

A front törzse a Dnyeperhez közelebb, Bogdanovkában települt.

Ezzel véget értek a Donyec-medence felszabadításáért vívott, hetvenöt napig tartó és hősköltéménybe illő harcok. Sikerült kijutni a Dnyeperhez és ott hídfőket foglalni. Ámde hosszú küzdelem volt még hátra a folyam leküzdéséért, birtokbavételéért és azért, hogy azt a folyót a szovjet csapatok elkövetkező csapásainak megindulási vonalává tegyék.

A szovjet csapatok által aratott győzelmek eredményeként 67 000 négyzetkilométernyi gazdag földterület került vissza a hazához, amelyért a szemben álló hadviselő felek különösen sokáig, ádázul és elkeseredetten harcoltak és amelyen a fasiszták százezreit érte dicstelen vég.

A Donyec-medence felszabadítása alkalmából, amely a Délnyugati Front és a Déli Front csapatainak haditette volt, Malinovszkijt és Tolbuhint az újonnan alapított hadvezéri érdeméremmel, a Kutuzov-érdemrend I. fokozatával tüntették ki. Zseltov a Lenin-rendet, Korzsenyevics pedig a Szuvorov-érdemrend II. fokozatát kapta meg. A Délnyugati Front parancsnoksága ünnepélyesen megemlékezett a győzelemről és sok katonáját, tisztjét és tábornokát érdemjelekkel és érdemrendekkel tüntették ki.

Annak a három hadosztálynak az állományából pedig, amely elsőként foglalt hídfőállást, hatvanketten nyerték el a Szovjetunió Hőse címet.

1943 októberét írták.

Elkeseredett és döntő csata folyt a Dnyeperért. Malinovszkij csapatai megtisztították a Dnyeper alsó folyásának bal partját, kiszélesítették és megerődítették a jobb parton létesített hídfőket, és felkészültek a további harccselekményekre.

Nagy erőkifejtést igényelt az ellenség zaporozsjei híd-

főjének birtokbavétele a Dnyeper bal partján. Ezt a hídfőt a Délnyugati Front és a Déli Front csatlakozásán létesítették. A szovjet csapatok kezdetben úgy vélték, menetből el lehet foglalni azt. Ez azonban nem sikerült. A hídfő védelmére külső és belső védőövet rendeztek be. A két védőöv között reteszállást és támpontok rendszerére épülő három védővonalat építettek ki. Magát a várost ellenállási csomóponttá építették ki és egy páncélos- és hét gyalogoshadosztály védte. Hitler megparancsolta, hogy a hídfőt minden áron tartani kell.

A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása parancsot adott a zaporozsjei hídfő felszabadítására és az ellenség megsemmisítésére. A Délnyugati Front parancsnoka, Malinovszkij és a főhadiszállás képviselője, Vaszilevszkij október 2-án megérkezett a harcokban kitűnt 8. gárdahadsereghez, hogy a helyszínen értékelje a helyzetet és megismerkedjék a csapatok állapotával. A parancsnoki harcállásponton, Mihajlovo-Lukasevóban találkoztak Csujkov hadseregparancsnokkal. Sztálingrád védelmének hőskölteménye és a Donyec-medencei hadművelet főirányában végrehajtott pompás támadása ismertté tették a hadseregparancsnok nevét: neve az elszánt kitartás és a hősiesség jelképe lett. A főhadiszállás képviselője és a frontparancsnok jól ismerte ennek a férfiúnak az életpályáját: tizennyolcban Moszkva utcáin az eszer lázadás leverése idején esett át a harcok tűzkeresztségén, a polgárháborúban ezredparancsnok volt és kétszer is kitüntették a Vörös Zászló Érdemrenddel, részt vett a szovjet—finn háborúban. Ezért semmi kétség sem férhetett Csujkov képességeihez, amikor úgy tervezték, hogy hadseregét ismét a főirányban alkalmazzák.

Csujkov és a 3. gárdahadsereg parancsnoka, Leljusenko, jelentették, hogy nincs elég lőszerük és más nehézségeik is támadtak, amelyeket igyekeztek néhány nap alatt leküzdeni. Úgy határoztak, elhalasztják a támadást, amíg az egységeket fel nem töltik lőszerrel és meg nem erősítik a zaporozsjei irány csapatait; Danyilov 12. hadseregét a csapásmérő csoportosítás állományába rende-

lik, Kuznyecov 1. gárdahadseregének két hadosztályát pedig a front tartalékába vonják ki. A főhadiszállás október 3-án jóváhagyta ezt az elhatározást.

A támadás október 10-én negyvenperces tüzérségi előkészítés után indult meg. Az ellenség elkeseredett ellenállása dacára a támadó csapatok egészen a város belső körzetéig nyomultak, de nem bírták menetből elfoglalni.

Rogyion Jakovlevics október 13-ára virradó éjszaka összehívta a haditanács kibővített ülését. A front Bogdanovkától nem messze levő figyelőpontjára meghívták a front fegyvernemi parancsnokait, a gépesített és a harckocsihadtest parancsnokait. Egyetlen kérdést kellett eldönteni: hogyan vegyék birtokba legjobban és leggyorsabban Zaporozsjét. A frontparancsnok türelmesen meghallgatta a rohamra vonatkozó különféle elgondolásokat, egybevetette az álláspontokat és kereste a lehető legjobb megoldást.

Végül felállt, s némi szünet után nyugodtan így szólt:

— A hídfő felszámolása elengedhetetlen feltétele annak, hogy frontunk és a Déli Front sikerrel támadhasson. Amíg meg nem tisztítottuk a németektől, a hídfőből csapást tudnak mérni csapataink szárnyára és hátába. Éjszaka kell megrohamoznunk Zaporozsjét úgy, hogy virradatra birtokba vegyük a várost és a duzzasztóművet is. A főcsapást középen az 1. gárda-gépesítetthadtesttel és a 23. harckocsihadtesttel megerősített 8. gárdahadsereg méri. Északról a 12. hadsereg, délről a 3. gárdahadsereg támad. A 17. légi hadsereg nagy erejű csapásokat mér az átkelési eszközökre, megakadályozva az ellenséges csapatok bármiféle manőverét. A részleteket az előkészítés során tisztázzuk. Vannak-e elvi kérdéseik?

Csend támadt. Malinovszkij várt, ellenzi-e valaki az éjszakai rohamot, mert hiszen ebben az időben nehéz volt elképzelni három hadsereg és két hadtest együttes éjszakai rohamát. Város elleni éjszakai rohamot ilyen roppant mennyiségű erővel a nagy honvédő háborúban első ízben terveztek. Ezért Malinovszkij megértette

a 3. gárdahadsereg és a 12. hadsereg parancsnokának aggályait. Meg kellett hát velük értetni ennek az éjszakai támadásnak a szükségességét.

— Hát persze, hogy elfoglaljuk Zaporozsjét! — szakította meg a csendet Csujkov basszushangja.

Malinovszkij számított Csujkov sztálingrádi tapasztalataira. Jól tudta, hogy Csujkov sokszor és véres harcokban verte ki a hitleristákat az általuk elfoglalt házakból, háztömbökből, felhasználva a tüzérség tüzét, tudta, hogy eközben Csujkov mesterien szervezte meg az együttműködést a városért vívott harcokban. Bízott Csujkov vasakaratában is, abban, hogy hozzáértően, gyorsan és megbízhatóan tájékozódni képes a legbonyolultabb helyzetben, és végül bízott bátorságában és határozottságában. Csujkov nézetét támogatták a gyorshadtesteknek harci vakmerőségükről híres parancsnokai. Könnyű mosoly suhant át Malinovszkij arcán, jelezve, mennyire örül, hogy egyetértenek vele.

Rövid idő alatt és külön az éjszakai harc tárgyköréből szervezett gyakorlatokkal készültek fel az éjszakai tevékenységre: a zajtalan és lendületes rohamokra, miközben fényjelzésekkel kísérték az előremozgást, rakétákat és nyomjelző lövedékeket használtak a roham és a tűz irányának jelölésére. Megkülönböztetett figyelmet fordítottak Russzijanov gépesített és Puskin harckocsihadtestére. Az éjszakai utcai harcokhoz harckocsideszantokat és rohamcsoportokat alakítottak.

A támadás október 13-án 22 órakor indult meg 30 kilométer szélességben. Az ellenség belső védelmi övezetét csakhamar sikerült áttörni, és a front csapatai megkezdték közvetlenül a város elleni rohamot. Az ilyen nagy erők váratlan éjszakai tevékenysége meghökkentette az ellenséget, nem bírt erőt venni rémületén, amelyet csak fokozott a sötétség és a helyzet zavarossága, képtelen volt megszervezni az ellenállást, megingott, mind többen eldobálták fegyvereiket, technikai eszközeiket, és fejvesztetten hátráltak.

Október 14-én hajnalra a front csapatai előretörtek Zaporozsje pereméig északról, keletről és délről egy-

aránt. Malinovszkij Csujkov harcálláspontján, Kamisevahában tartózkodott. Vele együtt oldotta meg a nehéz feladatokat, innét kísérte figyelemmel, mi történik Leljusenkónál és Danyilovnál. Igyekezett eleve elhárítani és egyeztetni a bonyolult harchelyzetben adódó nézetkülönbségeket.

Utcai harcok dúltak a város központjában. A front csapatai blokírozták vagy megkerülték az ellenség védelmi csomópontjait. Tizenhárom órára birtokba vették a várost, elérték a Dnyeper bal partját és felszámolták a zaporozsjei hídfőt.

Malinovszkij tehát tökéletesítette az éjszakai támadás, az éjszakai rohamok és harcok művészetét. Megdöntötte azt a széltében elterjedt felfogást, amely szerint éjszakai harcokat legfeljebb zászlóaljerőkkel lehet vívni éspedig korlátozott céllal. Hadvezéri tevékenységével Malinovszkij magas szintre emelte a csapatok éjszakai vezetésének művészetét.

Ezalatt a front jobb szárnyán Slemin 6. hadserege, Kuznyecov 1. gárdahadserege és Danyilov 12. hadseregének egy része kiszélesítette és megerősítette a Dnyepropetrovszktól északra és délre fekvő hídfőállásokat, úgyszintén visszaverték az ellenség nagyszámú ellenlökéseit és ellencsapásait, amelyekkel igyekezett a Dnyeperbe vetni a szovjet csapatokat.

Ezek után Leljusenko 3. gárdahadserege a Déli Front állományába került át, amelynek Tolbuhin volt a parancsnoka, Russzijanov négy lövészhadosztálya és egy hadteste pedig a Konyev parancsnoksága alatt álló Sztyeppi Fronthoz került. Midőn a csapatok október 20-án elérték a Dnyepert, a Délnyugati Front új nevet kapott, immár 3. Ukrán Frontnak nevezték.

A Dnyepertől a Dnyeszterig

A Dnyeperen való erőszakos átkelést, Dnyepropetrovszk, Krivoj Rog és Nyikopol felszabadítását követően, s amikor a nyikopoli—krivoj rog-i hadműveletben megsemmisítették a német fasiszta csapatokat, a főhadiszállás azt a parancsot adta a 3. Ukrán Front parancsnokságának, hogy a lehető legrövidebb időn belül készítse elő és hajtsa végre a bereznyegovatojei—sznyigirevi bekerítő hadműveletet. Azzal, hogy a front csapatai birtokba vették az inguleci hídfőket, megteremtették az előfeltételét annak, hogy megsemmisítsék a 6. német hadsereg huszonhat hadosztályát és a 3. román hadsereg nyolc hadosztályát a nyikopoli irányban, és elérjék a Déli-Bugot. Ez alkalommal az összecsapások hadszínterének az Ingulec, az Ingul és a Déli-Bug folyók közti terület mutatkozott, ide számítva az e helytől keletre eső Nyikolajevet, ahol 1941 nyarán Rogyion Jakovlevics a visszavonulókkal átkelt a Déli-Bugon. A város lángokban állt, és a 46. lövészhadtest a keleti arcvonalon elkeseredett harcot vívott itt. Olyan idő volt ez, amelyre a frontparancsnok a fájdalom tompuló érzésével emlékezett. Három esztendő telt el azóta.

Malinovszkij nem adta fel a hitleristák nagyarányú bekerítésének gondolatát, sokat töprengett ezen és eszmecserét folytatott nemegyszer erről a főhadiszállás képviselőjével, Vaszilevszkij marsallal. Legutóbb is arról beszélgettek, miért is nem sikerült bekeriteni az ellenséget a Dnyepertől keletre, amint azt a Donyec-medencei hadművelet terve célul tűzte ki.

A sztálingrádi támadó hadművelet azért is egyedül-

álló volt, mert a hitleristák, erőikben bízva, óvatosság nélkül törtek a Volga felé, meggyöngítve szárnyaikat. Sztálingrád után, különösen azért, mert elvesztették a hadászati kezdeményezést, jóval körültekintőbben tevékenykedtek. Ismeretes, hogy 1943 nyarára a szovjet hadseregek technikai fölszereltsége és manőverezőkészsége nagymértékben megnőtt, hadvezérei pedig tapasztalatokra tettek szert. Úgy tűnhetett, hogy megnövekedtek a bekerítő hadművelet lehetőségei. Ámde a fasiszta csapatok is tökéletesítették a fegyveres küzdelem módjait és eszközeit, ügyesen manővereztek a belső közlekedési utakon, hogy megerősítsék szárnyaikat és kivonják főerőiket a bekerítés veszélye alól. A Délnyugati Front és a Déli Front parancsnokainak tapasztalata és erői elégtelennek mutatkoztak ahhoz, hogy bekerítsék az ellenséget a Donyec-medencében.

Február 28-án Malinovszkij hívatta Zseltov altábornagyot, a haditanács tagját és Korzsenyevicset, a front törzsfőnökét.

— Nos, kedves barátaim! Sürgősen újabb támadó hadművelet előkészítéséhez és megtervezéséhez kell hozzálátnunk a nyikolajevi irányban. És emlékeztette őket az 1941. évben Nyikolajevtől keletre vívott harcokra. — Akkor a németeknek — folytatta Malinovszkij — nem sikerült ebben a körzetben bekeríteniük a szovjet csapatokat. Vajon mi be tudjuk-e keríteni az ellenséget? — tette fel a kérdést Rogyion Jakovlevics.

— Ez igen nehéz feladat, mivel a front nem rendelkezik számottevő erőfölénnyel az ellenséggel szemben és nincsenek erős gyorsan mozgó csapatai — mondotta Korzsenyevics.

— Az esők miatt rossz az utak állapota és ez erősen fékezni fogja a manőverezést — tette hozzá A. Sz. Zseltov.

Malinovszkij azonban csak kitartott elképzelése mellett:

— Tudom. De ez nemcsak a mi dolgunkat nehezíti meg. Végrehajtjuk az áttörést és az áttörésbe bevetjük a lovasságunkat meg a gépesített és a gépkocsizó lövész-

alakulatokat. A csoport élére a tapasztalt Issza Alekszandrovics Plijev tábornokot állítjuk.

I. A. Plijev lovas-gépesített csoportjába ekkor a 4 gárda-lovashadtest, a 4. gárda-gépesítetthadtest és az 5 gépkocsizó lövészdandár tartozott. E csoportnak kellett behatolnia az áttörésbe a 8. gárdahadsereg főcsapásának sávjában, el kellett érnie az áttörés mélységéig, vagyis Novij Bug vonaláig, majd a vasútvonal mentén élesen dél felé fordulva be kellett keríteniük az ellenséget Nyikolajevtől keletre. Csujkov hadseregével együtt a front jobb, bekanyarodó szárnyán kellett a főcsapást mérni Glagolev 46. hadseregének is. Az ő sávjába tervezték bevetni Puskin 23. harckocsihadtestét. A front jobb szárnyán támadtak még Gagen 57. hadserege és Sarohin 37. hadserege azzal a feladattal, hogy észak felől biztosítsák a főcsapás irányában küzdőket és amikor elérték Novaja Odesszát a Déli-Bug partján, hozzák létre a bekerítés külső arcvonalát. Ennek megfelelően tervezték meg más hadseregek, egyebek közt a front balszárnyhadseregeinek feladatait is. Nagy vonásokban ez volt tehát Malinovszkij elgondolása, amelyet aztán a front törzse részletesen kidolgozott.

A hadművelet előkészítése során mindenekelőtt döntő szerepe volt a lovas-gépesített csoportnak és a harckocsihadtestnek. Arról volt szó, hogy miután a gyorsan mozgó alakulatokat bevetették az áttörésbe, azok döntésre törő és határozott tevékenységére volt szükség. A hadművelet sikere ettől függött. Ezért különös gonddal dolgozták ki az együttműködésüket a gyalogsággal, a harckocsikkal és a légierővel, valamint a vezetésnek és a szárnyak biztosításának kérdéseit az ellenség mélységében vívott harc folyamán.

1944. március 6-án hajnalban a front csapatai megkezdték a támadást.

Jobb felől sikeresen nyomult előre Umany irányába a 2. Ukrán Front, amely az umany—botosani hadműveletet hajtotta végre. Balról a 4. Ukrán Front készült fel a krími hadműveletre. Malinovszkij Csujkov figyelőpontján tartózkodott. Láthatta a hitleristák elkeseredett

ellenállását és a saját magasabbegységek lassú előremozgását, habár a tüzérség szakavatottan összpontosította tüzét az áttörési szakaszokra. A csapatok előrejutása a nap második felében még inkább lelassult, mindössze 2—4 kilométerre bírtak üggyel-bajjal betörni a védelembe. Kiadós eső kerekedett.

— Mit tegyünk? — kérdezte Malinovszkij a vele együtt levő Korzsenyevicset és Csujkovot.

— Tizenöt perces tüzérségi előkészítés elégtelennek bizonyult — állapította meg Csujkov.

— Úgy tűnik, ez igaz.

A frontparancsnok Plijev csoportjára gondolt, bár tisztában volt azzal, hogy nem volna szabad felhasználni a front gyorscsoportját az ellenség harcászati mélységének áttörésére. Erre a célra rendszerint a hadosztály-, a hadtest- s végső esetben a hadsereg-tartalékokat és a második lépcsőket használják fel, csakhogy ezeket már harcba vetették.

Malinovszkij a telefonkagyló után nyúlt.

— Plijev elvtárs! Meg kell indulnia! Odamegy magához Korzsenyevics elvtárs. — És a törzsfőnökhöz fordulva így szólt: — Máris üljön gépkocsiba, és induljon. Ügyeljen rá, hogy Plijev idejében elinduljon az áttörési szakaszra. A rohamban a harckocsik haladjanak elöl, a lovasság pedig mögöttük.

Plijev csapatai a zuhogó esőben észrevétlenül megközelítették a front arcvonalát és harcba bocsátkoztak. Estére kiértek a hadműveleti térségbe, anélkül, hogy szervezett ellenállásba ütköztek volna. „A gyorsan mozgó csoport — jelentette Vaszilevszkij Sztálinnak — szétzúzta az ellenség 16. gépesített hadosztályát, és részben 3. hegyilövész-hadosztályát. Plijev, rendkívüli erélyének köszönhetően teljesítette a napi feladatot . . .”

Másnap reggel az ellenség bombázórepülői felfedezték Plijev csapatait, és lóállományában nagy pusztítást vittek végbe. Malinovszkij megparancsolta repülőinek, hogy semmisítsék meg a bombázókat, Plijev csoportját pedig utasította, hogy még határozottabban folytassa az éjszakai támadást, feladata az, hogy március 8-án reggel-

re vegye birtokba a várost és Novij Bug vasútállomást. A megadott időre a csoport a várost elfoglalta. Egyidejűleg a plijevisták elvágták a Donyec-medence—Nyikolajev vasútvonalat, sok foglyot ejtettek, 17 harckocsit, 60 tonna üzemanyagot, 23 löveget, 150 üzemképes gépkocsit, valamint nagyobb gabonakészletet zsákmányoltak. A 6. német hadsereg arcvonala széthullott, és jobb szárnyán megértek a feltételek a mély átkarolásra. Ám az így támadt réshez a mélységből sietve megindultak a német tartalékok, hogy visszafoglalják a várost. Plijev védelembe ment át. Amikor Rogyion Jakovlevics értesült erről, összeköttetésbe lépett hadseregparancsnokaival és a lovas-gépesített csoport parancsnokával.

— Glagolev elvtárs! Vesse be Puskint Kazanka ellen, és vonjon el erőket Plijevtől. Plijev elvtárs! Csujkov beérkezéséig 5. dandárával védjen erőinek zömével, a tervnek megfelelően, forduljon délnek! Ön, Csujkov elvtárs, mihamarabb érje el Novij Bugot. Valamennyi hadsereg fokozza a támadás ütemét, éjszaka is folytasson aktív tevékenységet.

Miközben a szovjet gyorsan mozgó egységek csapásokat mértek az ellenség hátába és átvágták Bostanka meg Sznyigirevka körzetében az utakat, az ellenség 14 hadosztályból álló déli csoportosítása igyekezett tartani korábbi állásait, visszaverve a 6. hadsereg, az 5. csapásmérő hadsereg és a 28. hadsereg rohamait, noha az a veszély fenyegette, hogy Malinovszkij frontjának négy jobbszárny-hadserege teljesen bekeríti.

Végül az ellenség itt is megingott. Március 11-én megkezdte visszavonulását nyugat felé. Malinovszkij átment a Krivoj Rogban levő parancsnoki harcállásponljára, ahová a hónap harmadik dekádjának kezdetén áttelepült a front egész törzse, és megparancsolta I. T. Slemin 6 hadseregének és V. D. Cvetajev 5. csapásmérő hadseregének, hogy teremtsenek összeköttetést I. A. Plijevvel Sznyigirevka körzetében és fejezzék be az ellenség bekerítését. A plijevisták kezükben tartották a legfőbb útvonalakat, és önfeláldozóan küzdöttek. Az ellenséges hadtápterületen folytatott harci portyázásaikkal, a hely-

őrségek elleni merész rajtaütésekkel osztották a halált, pánikot keltettek az ellenség soraiban, alaposan megtáncoltatva őt.

A hitleristák megkísérelték, hogy a lovas-gépesített csoport harcrendjén áttörjenek nyugat felé az Ingul folyóhoz. Az első kísérletet a gyalogsággal Bostanka körzetében tették. Plijev harckocsizói tehetetlenek voltak. Elfogyott a lőszerük, utánpótlásra vártak. Egyszer csak az egyik harckocsi meglódult a helyéből. Kiáltás hangzott el: „Csináld azt, amit én!"

A fedezékéből váratlanul előgördülő harckocsi megindult előre. Utána a többiek: egy egész szakasz, a harckocsikon géppisztolyosok. F. Lucsenok őrmester elsőként érte el az ellenséges menetoszlop élét és nagy sebességgel a gyalogság közé rontott. Az életben maradt fasiszták szétfutottak. Sokukat G. Antosin hadnagy géppisztolyosainak golyói tizedelték meg, akik sebtében a harc színhelyére értek. Az ellenséges menetoszlop szétszóródott és megszűnt harci kötelékként működni, Plijev csoportja pedig tovább nyomult dél felé, hogy Sznyigirevkában egyesüljön előrevetett osztagukkal, és átvágják az ellenség visszavonulásának legfőbb útját Nyikolajev felé. A csoport után a hallatlanul merész és határozott tevékenységével kitűnt 23. harckocsihadtest támadott. Parancsnoka Puskin, a harckocsizó csapatok altábornagya volt. Ekkor halt hősi halált az ellenség bombatámadásában. A nagy veszteség híre rögtön bejárta az egész frontot. Halálát megbosszulandó, a harckocsizók még elszántabban vetették magukat az ellenségre. Puskin tábornokot katonai díszpompával Dnyepropetrovszkban temették el.

Március 12-én reggel az ellenség északnyugati irányban támadást indított Novij Bug ellen, hogy északi csoportosításával egyesüljön. Nem kis erőket vonultatott fel: négy gyalogos- és két páncéloshadosztály maradványait, 35—40 harckocsit és rohamlövegeket. A szovjet egységek bár némelyest visszahúzódtak, de nem engedték, hogy a hitleristák áttörjenek. Csujkov csapatai szívós ellenállásukkal, amelyet a 23. harckocsihadtesttel

vállvetve fejtettek ki, elvéreztették az ellenséget. Ez utóbbi hadtestet Malinovszkij Bostanka körzetéből visszavezényelte a 8. gárdahadsereg sávjába. A nap második felében a hadsereg támadásba ment át és visszavetette az ellenséget.

Március 13-án a német fasiszta csapatok itt még egy utolsó kísérletet tettek, hogy kitörjenek a gyűrűből. Ennek következtében az ellenség 5000 halottat, sebesültet és foglyot hagyott a harcmezőn. Az elöl harcoló szovjet egységeknek nem volt elegendő lőszerük. Ez azt jelentette, hogy egyes alegységeknek egyáltalán nem volt lőszerük, ami azzal járt, hogy gyakran kézitusára mentek, amelyben a fasiszták maradtak alul. A bekerített ellenséget több helyen megsemmisítették. A front jobbszárny-csapatai elérték a Déli-Bugot. Cvetajev 5. csapásmérő hadserege és Grecskin 28. hadserege egyidejűleg keletről és délkeletről támadott Nyikolajev ellen. Ily módon a szülőföld újabb 150 kilométerét és a felszabadított települések százait hagyták maguk mögött.

A 3. Ukrán Front előtt az elvérzett 6. német hadsereg vonult vissza. Hollidt vezérezredesnek már nem kellett többé ezt a hadsereget vezényelnie. Hitler ugyanis nem bocsátotta meg neki a vereséget, amelynek folytán a német fasiszta csapatok 30 ezer főt vesztettek halottakban, 11 600 emberük pedig hadifogságba került. A szovjet csapatok nyolc gyalogos- és egy páncéloshadosztályt kerítettek be. 500 löveget, 72 harckocsit, több mint 4000 gépkocsit, 49 páncélozott járművet, 600 géppuskát és 2800 fogatolt járművet zsákmányoltak. Mindamellett sok fasisztának sikerült áttörnie övéihez. Ennek ellenére a bereznyegovatoje—sznyigirevkai hadművelet nem zárult rossz eredménnyel. A hadművelet kimenetelével, valamint azzal, hogy Konyev csapatai megközelítették Belci, Balta, Pervomajszk vonalát, amely így északról előrenyúlt a Déli-Bug és a Dnyeszter folyók közti területen, a legfelsőbb főparancsnok meg volt elégedve.

Malinovszkijnak a Nyikolajevtől keletre kifejtett harctevékenységét magas kormánykitüntetéssel jutalmazták. Vaszilevszkij előterjesztésére március 19-én másodízben

megkapta a Szuvorov-érdemrend I. fokozatát. Zseltov a Kutuzov-érdemrend I. fokozatát nyerte el. Tolbuhint, a 4. Ukrán Front parancsnokát Lenin-renddel tüntették ki, amiért a front csapatai a krími támadás folyamán sikerrel teljesítették feladatukat. Kitüntették a front haditanácsainak valamennyi tagját, sok parancsnokot, tábornokot, tisztet és katonát.

Az odesszai hadműveletet a 3. Ukrán Front törzse a balszárny-csapatok Nyikolajev elleni támadása közben tervezte meg. Rogyion Jakovlevics egyetértett a front haditanácsával abban, hogy Nyikolajev felszabadítása után a déli irányú főcsapásnak nincs értelme, még ha a magasabbegységeket a legrövidebb úton előrevonják is Odesszához. Az ellenség a tengerpart mentén elhúzódna nyugat felé. Be kellene őt keríteni és a tengerhez szorítani. Annál is inkább, mivel a 2. Ukrán Front csapatai, miután szétverték a hitleristákat Umany alatt és menetből erőszakosan átkeltek a Déli-Bugon, jobb szárnyukkal kijutottak Mogiljov-Podolszkijtól délre a Dnyeszterhez, középen pedig déli irányban csapást mértek Baltára, Dubosszárira. E csapásnak az volt a célja, hogy mélyen átkarolják az ellenség pervomajszki—voznyeszenszki csoportosítását és együttműködve a 3. Ukrán Fronttal, leküzdjék a Déli-Bugot.

Ebből kiindulva Malinovszkij kezdetben úgy határozott, hogy a főcsapást a front középső részén szintén a 46. hadsereg és a 8. gárdahadsereg folytatja a lovasgépesített csoporttal és a 23. harckocsihadtesttel együttesen. Általános irány — Razgyelnaja, Odesszát északnyugatról megkerülve. Az 57. és a 37. hadsereg a jobb szárnyon marad és Tyiraszpol felé támad, a bal szárnyon levő 6. hadsereg, az 5. csapásmérő hadsereg és a 28. hadsereg a tengerpart mentén Odessza irányában támad.

A hadművelet előkészítése szerfölött nehéz körülmények között történt: folyt a támadás, ami megnehezítette a csapatok hely és idő szerinti együttműködését;

az utak az esőzések és a sár miatt nehezen járhatóak voltak, ami erősen korlátozta a csapatok mozgását és lőszerrel meg más anyagokkal való ellátásukat. A front és a hadseregek haditanácsai erélyes intézkedéseket tettek, hogy leküzdjék ezeket a nehézségeket. Mozgósították a traktorokat, a terepjárókat, kiegészítették a csapatok állományát, pótolták a harci technikai eszközöket, az anyagi készleteket. Mindezek eredményeként a 3. Ukrán Front élőerőben és eszközökben fölényre tett szert az ellenséggel szemben. Az ellenség képtelen volt pótolni veszteségeit, és csapatainak egy részét a kisinyovi irányba dobta át a 2. Ukrán Fronttal szemben.

A helyzet március 26-ig, azaz a 3. Ukrán Front hadműveletének megindulásáig, számottevően javult. A főhadiszállás, miután meggyőződött róla, hogy a 2. Ukrán Front 5. gárdahadserege Pervomajszktól északra kierőszakolta az átkelést a Déli-Bugon, megparancsolta Konyevnek, hogy ugyanott keljen át a 7. gárdahadsereggel, majd pedig dél felé fordulva „göngyölítse fel" az ellenség védelmét a folyó jobb partja mentén, és ezzel könnyítse meg a 3. Ukrán Front jobbszárny-hadseregeinek erőszakos átkelését a folyón. A főhadiszállás egyidejűleg tájékoztatta döntéséről Vaszilevszkijt, akinek a továbbiakban is a 3. és 4. Ukrán Front tevékenységének összehangolása jutott feladatul.

A 3. Ukrán Front 57. és 37. hadserege kihasználva a szomszéd sikerét, átkelt a Déli-Bugon, 45 kilométeres arcvonalszakaszon áttörte az ellenség védelmét és a harmadik napon 25 kilométert nyomult előre. Mihelyt Malinovszkij tudomást szerzett a sikerükről, hozzálátott, hogy a lovas-gépesített csoportot és a harckocsihadtestet a front jobb szárnyára dobja át, azt a feladatot állítva eléjük, hogy Razgyelnaja általános irányba támadva, szorítsák a hitleristákat a tengerhez, űzzék a folyamtorkolat ingoványaiba és ott semmisítsék meg őket.

A főszerep újra Plijevnek jutott. Neki kellett csapataival behatolnia Voznyeszenszktől északra az áttörésbe, erőteljes csapást mérnie a Tiligul folyó partján fekvő Berezovkára, ott átkelőhelyet venni birtokba és kézben

tartani azt mindaddig, amíg a gyalogság be nem érkezik, majd pedig főerőivel előre kellett törnie és el kellett foglalnia az Odesszába és a Dnyeszterhez vezető utak fontos csomópontját, Razgyelnaját. A továbbiakban dél felé kellett fordulnia és el kellett érnie az Odesszától nyugatra eső körzetet. A 23. harckocsihadtest azt a parancsot kapta, hogy jobb felől biztosítsa a front csapatait, s végül jusson el Tyiraszpol körzetébe és attól északra a Dnyeszter átkelőhelyeihez.

... Március 28-án éjszakai rohammal elfoglalták Nyikolajevet. A front támadása sikerrel folytatódott. Sem az ellenséges ellenlökések, sem a meg-megújuló záporok, sem a mély sár nem volt képes útját állni a támadásnak.

A főirányban az összfegyvernemi hadseregek előtt kiválóan tevékenykedett Plijev gyorsan mozgó csoportja, tőle valamivel északabbra pedig Ahmanov 23. harckocsihadteste. Plijev csapatai már március 31-én elfoglalták Berezovkát és Razgyelnaja felé törtek előre. Ez a legfőbb veszélyt jelentette a hitleristákra nézve. A fasiszta parancsnokság a légierőt vetette be Plijev csapatai ellen, ezt azonban a Szugyec parancsnoksága alatt működő 17. légi hadsereg repülőgépei bátor rohamaikkal szétszórták. Az ellenség néhány repulőgépének azonban sikerült áttörnie és veszteségeket okozni a szovjet gyorsan mozgó csoportnak. Plijev ekkor taktikát változtatott: nappal elrejtette a lovakat a falvak pajtáiban, házaiban, a harckocsikat és gépkocsikat a szérűskertekbe állította be, jól álcázva őket, éjszaka pedig rettenthetetlenül törtek előre, pusztítva az útjukba eső csapatokat és hadtápszerveket, félelmet és fejetlenséget keltve az ellenség táborában.

A támadás még három napig tartott, és Plijev csoportja, amelyet a front jobb szárnyán a 37. hadsereg sávjában vetettek be, birtokba vette Razgyelnaját, ezt az Odesszától északnyugatra fekvő nagy települést és vasúti csomópontot. Ily módon a helyzet tetemesen megváltozott. Sikerült átvágni az utolsó vasútvonalat, amely az Odesszában levő ellenséges csapatokat mögöttes te-

rületükkel összekötötte. Két műútjuk maradt csupán, az is rövid időre. Az ellenséges csoportosítás két részre szakadt: az odesszaira és a tyiraszpolira. Csapdába kerülve, a hitleristák jelentékeny erőket vontak össze és az Odessza—Tyiraszpol vasútvonal mentén csapást mértek, hogy kitörjenek a bekerítésből. Körülbelül háromezer fasiszta, több tucat páncélossal tört rá a plijevistákra Razgyelnajánál, ámde visszavetették őket és nagy veszteségeket okoztak nekik. Ekkor egy még erősebb ellenlökés következett, de az erős fedezőcsapatokba ütközve ez is kifulladt. Rogyion Jakovlevics parancsára Plijev csapatai az ellenséges csoportosítás bal szárnyára mértek csapást, a gyalogosalakulatok pedig a jobb szárnyra, s így a hitlerista csapatok egy kisebb „katlanba" kerültek. Az elkövetkező három napon több mint hétezer emberük esett el a csatamezőn és körülbelül háromezer fő hadifogságba került. Ezután Plijev csoportja tovább folytatta támadását Razgyelnaja körzetéből. Áttörte az ellenség odesszai védelmi övét. Az ellenséges csoportosítás északi része visszavonult Tyiraszpol, déli része pedig Odessza felé. Egyre nagyobb sikerrel nyomultak előre a front balszárny-csapatai is. A helyzetről jelentést küldtek Sztálinnak.

— Jóváhagyom Malinovszkij elvtárs elhatározását, hogy Gagen és Sarohin csapataival, Ahmanov csoportjával együtt elfoglalja Tyiraszpolt és Bengyerit. Egyetértek azzal, hogy április 5-én reggel Plijev csapatai Odessza felé forduljanak, és Glagolev, Csujkov, Slemin hadseregeivel együtt rohamozzák meg Odesszát. Sikert kívánok — fejezte be Sztálin beszélgetését a különvonalon Vaszilevszkijjal.

— Kötelességemnek tartom újra jelenteni, hogy milyen kimagasló munkát végez Plijev. Csoportjának csapatai, amelyek az ellenség mögöttes területén önállóan működnek, április 7-éig maradéktalanul teljesítették a számukra megszabott feladatokat, és elérték Odesszától nyugatra Majkov körzetét. Plijev csapatainak gyors előnyomulása az odesszai körzetet védő ellenség legfőbb közlekedési útjain és az a körülmény, hogy ma már el-

érték az említett körzetet, teljesen demoralizálta az ellenséget. A legutóbb ejtett hadifoglyok a náluk eluralkodó pánikról beszélnek, valamint arról, hogy parancsot kaptak, vonuljanak vissza a Dnyeszter mögé és hogy a parancsnokság nem intézkedett arról, hová es hogyan vonuljanak vissza — jelentette Vaszilevszkij Sztálinnak.

Slemin 6. hadseregének és Csujkov 8. gárdahadseregének csapatai azonban megrekedtek a Bolsoj Kujalnyik és a Malij Kujalnyik folyók átkelőhelyeinél. Ezért Malinovszkij Odesszától nyugatra irányította Plijevet, hogy csapataival, Cvetajev 5. csapásmérő hadseregének egységeivel vállvetve, mely utóbbi hadsereg a front bal szárnyán tört előre és északkeletről támadott Odessza irányában, rohamozza meg a várost. Mialatt Sarohin 37. hadseregének hadosztályai és Plijev csoportja Razgyelnajánál visszaverte az ellenség ellencsapásait, az 5 csapásmérő hadsereg leküzdötte a Tiligul torkolatvidékét, birtokba vett több helységet és feltartóztathatatlanul nyomult előre Odessza felé.

Ahogy a szovjet csapatok közeledtek a városhoz, a katakombákból és rejtekhelyekről előjöttek a partizánok meg a földalatti mozgalom tagjai, és csatlakoztak a gyűlölt ellenséggel szembeni nyílt harchoz, segítve a Szovjet Hadsereg egységeit. Április 10-én a város lakosai boldogan ünnepelték felszabadulásukat, lelkesen fogadták a 3. Ukrán Front katonáit, élükön a parancsnokkal, Odessza szülöttjével, Malinovszkijjal. A városban tartott tömeggyűlésen ünnepélyes körülmények között felolvasták a front haditanácsának Odessza felszabadítása alkalmából az 5. csapásmérő hadsereg csapataihoz intézett üdvözletét.

Malinovszkijnak még egy hétre volt szüksége, hogy befejezzék a hadműveletet, és megsemmisítsék a hitleristákat a bekerítés három gócában: Ploszkojéban, Razgyelnajától keletre, Fesztyerovóban, előnyomulva a Dnyeszterig és a hídfők sorát véve birtokba. Odesszára támaszkodva, lehetővé vált a front számára, hogy ellenőrizze az ellenség tengeri közlekedési vonalait a Krím

és Constanta román kikötő között. Az ellenséget megfosztották haditengerészeti támaszpontjaitól a Fekete-tengeren.

A „Dél" hadseregcsoport, amelyet eleddig a „legpallérozottabb hadműveleti elme", bár már többször vereséget szenvedett, Manstein vezértábornagy vezetett, ez alkalommal 25 600 halottat és 10 600 hadifoglyot vesztett. A szovjet csapatok 367 páncélost, 946 löveget, 1500 géppuskát, 11 000 gépkocsit, 370 aknavetőt, 6800 fogatolt járművet, 3300 lovat és sok más egyéb anyagot semmisítettek meg, illetve zsákmányoltak.

A szovjet fegyveres erők csapásai alatt a hitlerista hadigépezet az egész világ szeme láttára megingott. Ám a teljes szétzúzásához még erősebb csapásokra volt szükség.

A Szovjet Hadsereg készen állt erre. A katonai parancsnokok hadvezéri művészete tökéletesedett, köztük Malinovszkijé is. Számára a két utolsó hadművelet a sztálingrádihoz hasonló bekerítő hadművelet főpróbája volt. Ilyen bekerítés tiszta formában eddig nem sikerült. A bereznyegovatojei—sznyigirevkai hadműveletben a 3. Ukrán Front csapatai Malinovszkij parancsnoksága alatt az ellenséget két nem nagy körzetben kerítették be, az odesszai hadműveletben viszont három, valamivel nagyobb körzetben.

Ez időben pedig Malinovszkij és Vaszilevszkij már egy újabb hadművelet kidolgozásán munkálkodott, amelynek célja a Prut és a Duna folyók elérése volt.

— Kérem, tekintse meg és hagyja jóvá a Malinovszkij által előterjesztett hadműveleti tervet. Jómagam haladéktalanul visszatérek hozzá a krími hadművelet befejezése után — jelentette Vaszilevszkij Sztálinnak április 13-án a 3. Ukrán Front Sztalinóban (Katarzsino) települt törzsétől.

A iasi—kisinyovi Cannae

Körülbelül három éve nem találkoztak. Azért nagy ritkán felhívták egymást, és jeles eseményekkor üdvözlő táviratokat is váltottak. Az utóbbi esztendőben azonban, miután Zaharov a Sztyeppi Front törzsfőnöke lett, Malinovszkij állandóan érezte bajtársi támogatását. Ez időtől fogva frontjaik egymás mellett haladtak, és szorosan együttműködtek Ukrajnában. A háború nehézségei megedzették jellemüket, kicsiszolták bennük a nagy seregtestek vezetéséhez szükséges készségeket, az egyiknél a parancsnok, a másiknál magas szintű hadműveleti tiszti beosztásban.

Matvej Vasziljevics, bár közeli harcostársa volt, mégis némi izgalommal fogadta az új parancsnokot.

A 2. Ukrán Front törzse Balanyban települt (mostani neve: Malinovszkij) Riskanitól, a Moldovai Szovjet Szocialista Köztársaság körzeti központjától 10 kilométerre délre. A falu egy magaslaton, egy jókora horhos szélén terült el. Mögötte a távolban hegyek látszottak. A falu közepén templomocska állt. Tornyában figyelőhelyet rendeztek be. Innét jeleztek minden mozgást, amelyet a törzs körletében észleltek. 1944. május 22-én is jeleztek. Az új frontparancsnok érkezett.

Malinovszkij Sztalinóból repült ide. Repülés közben, képletesen szólva, volt ideje áttekinteni a két front helyzetét. A 3. Ukrán Front csapatai, amelyeknek az imént mondott búcsút, a Dnyeszternél álltak, és Tyiraszpoltól délre nagy kiterjedésű hídfőt foglaltak. A 2. Ukrán Front csapatainak peremvonala több száz kilométeren át keletről nyugat felé húzódott, átszelte a Dnyeszter és a

Reut folyót a bal szárnyon Dubosszárinál, a Prutot — Iasitól északra, a Bahluit — Tirgu Frumostól északra, a Siretet Paskaninál, a Moldvát Tirgu Neamttól keletre. A front arcvonala tovább e folyó mentén északnyugatra fordulva húzódott Gura-Gumoron keresztül Vikov-Verhnyéig, amely nyugatra fekszik Siret városától, a jobb szárnyon.

Ez azt jelentette tehát, hogy ez a front érte el elsőként az államhatárt, átmetszette Románia északkeleti részét, túlnyúlt Kisinyovon, Iasin és Romanón, a Dnyeszter, a Prut és a Siret folyók közti területen. A Iasi, Kisinyov, Husi háromszög a két front által képezett jókora félkörívbe került. Ám a 2. Ukrán Front ama próbálkozásai, hogy elfoglalja Iasit és behatoljon Románia kőolajkörzetébe, nem jártak sikerrel . . .

Konyev, a 2. Ukrán Front parancsnoka átadta a csapatokat Malinovszkijnak. Ebben az időszakban más frontoknál is parancsnokcsere volt. Ez annak a kedvező körülménynek volt köszönhető, hogy a 4. Ukrán Front, miután teljesítette feladatát, vagyis szétzúzta az ellenséget és befejezte harctevékenységét a Krímben, megszűnt, csapatai pedig a főhadiszállás tartalékába kerültek és a nyugati hadászati irány frontjaiba olvadtak be. A főhadiszállás úgy döntött, hogy G. K. Zsukovot sürgősen mentesíti az 1. Ukrán Front vezetésének gondjától, amelynek N. F. Vatutyin halála után a parancsnoka lett, és a szovjet—német arcvonal fő hadászati irányában alkalmazza őt. Ennek folytán Tolbuhin, a 4. Ukrán Front volt parancsnoka Malinovszkijt váltotta fel, Malinovszkij Konyevet, Konyev pedig Zsukovot az 1. Ukrán Front élén.

A 2. és a 3. Ukrán Front kedvező vonalon védelemre rendezkedett be, és újabb, ez alkalommal közös csapásmérésre készült. Elfoglalva beosztását, Rogyion Jakovlevics úgy határozott, hogy Zaharovval, a front törzsfőnökével együtt azonnal kimegy a peremvonalba, a front legveszélyeztetettebb szakaszára, ahol Korotyejev altábornagy 52. hadserege volt védelemben, hogy megismerkedjék a csapatok állapotával és a védelem helyzetével.

— Megismered ezt a helyet? — kérdezte Zaharov útközben Belci felé. Innen szándékoztak Iasi körzetébe látogatni.

— Hát persze. Ilyet az ember sohasem felejt el, meg aztán, tudod, valamikor békében jártam erre, utaztam.

— Hol van most Vaszilevszkij?* — kérdezte némi szünet után Zaharov.

— A balti frontok tevékenységét koordinálja.

— Tehát, minden jel szerint, mi védeni fogunk?

— Egyelőre igen — válaszolta kurtán Malinovszkij.

Amint az 52. hadsereg védelmi sávjába léptek, M. V. Zaharov jelentette a helyzetet:

— Most a Tirgu Frumos, Iasi vonalán folynak a harcok. A németek itt minden erejükkel megpróbálják kiverni egységeinket az uralgó magaslatokról és visszavetni őket a Prut völgyébe.

— Nekik is, nekünk is, uralgó pontok kellenek. Ha kezünkben vannak, mindjárt magabiztosabban érezzük magunkat — jegyezte meg Malinovszkij.

— Frontparancsnok elvtárs! — fordult Malinovszkijhoz a harcállásponton Korotyejev. — A hadsereget rendszeresen érzékeny támadások érik. A csapatok arcvonala nagyon szét van húzva. Nehezen tartják magukat. Kérem, támogasson meg egy-két hadosztállyal.

— Negyvenegyben egyikünknek sem volt könnyebb dolga. Úgy hiszem, egymás mellett harcoltunk.

— Emlékszem rá, frontparancsnok elvtárs.

— Az 52. hadseregtől állandóan riasztó híreket kapunk. A dolog odafejlődhet, hogy nagyon hátrányos hadműveleti, és különösképp, harcászati feltételek közé kerülünk — vetette közbe Zaharov.

— Ennek nem szabad megtörténnie. Legyenek türelemmel, Korotyejev elvtárs, majd gondolkozunk rajta, hogy miképpen segíthetünk — fejezte be Malinovszkij.

Hallgatagon tértek vissza. Malinovszkij a parancsnokkal folytatott beszélgetésén gondolkodott.

A harchelyzet megkövetelte, hogy olyan keményen

* A. M. Vaszilevszkij. — *A szerk. megj.*

vágjanak vissza az ellenségnek, hogy elmenjen a kedve a próbálkozásoktól, kiverni Korotyejev csapatait az uralgó magaslatról. A front nagyobb tartalékokkal rendelkezett, és ellencsapások céljára ki lehetett különíteni két hadosztályt vagy egy hadtestet. Ám a frontparancsnok nem szívesen hozott ilyen elhatározást. Nem találta ugyanis célszerűnek, hogy ezeken a magaslatokon legyen a főcsapást mérő erők megindulási állása. Ellenben szükségesnek tartotta, hogy megtartsák a magaslatokat és ezzel megtévesszék az ellenséget: hadd higgye, hogy a szovjet csapatok ezekről a magaslatokról fogják mérni a főcsapást. Következésképpen azt a meggyőződést kellett a hitleristákban kelteni, hogy a legfontosabb események innen fognak megindulni, ez idő alatt pedig más, olyan irányból kell az ütközetet előkészíteni, ahol még nincsenek kiépítve megindulási állások.

„Tehát, tartalékkal kell kisegíteni az 52. hadsereget" — gondolta Malinovszkij. Tudta, hogy hasonló a nézete Zaharovnak és a front haditanácsa más tagjainak is. Ezért elhatározta, hogy megtanácskozza a dolgot a legfelsőbb főparancsnokkal.

Jelentette neki a helyzetet. Az figyelmesen meghallgatta, majd megkérdezte:

— És on, Malinovszkij elvtárs, mit szándékozik tenni?

— Már elegunk van a németek ellenlökéseiből.

— Ezt már hallottam.

— Az 52. hadsereg bizonytalan helyzete a magaslatok elvesztésével fenyeget, ezért szándékomban áll a fronttartalékból két hadosztályt harcba vetni és elvenni az ellenség kedvét a magaslatoktól.

Sztálin hosszabb szunetet tartott, majd ezt felelte:

— Én viszont nem ajánlom, hogy ezzel a gondolattal foglalkozzék.

— Miért nem? Hiszen van tartalékunk bőven.

— Éppen ezért. Még ha sok is a tartaléka, én nem javaslom. Tudja, ma harcba vet egy vagy két hadosztályt, holnap az ellenség szintén hadosztályokat vet be ebben az irányban. Maga még rátesz egyet, hisz sok a tartaléka, és súlyos, elkeseredett harcok bontakoznak ki.

Márpedig ez nem áll érdekünkben. Így nem tanácsolom és nem engedélyezem a fronttartalékok bevetését.

— Értettem, Sztálin elvtárs.

— Számoljon azzal, hogy mi most csapatokat fogunk elvonni öntől az új irányba, amelyben támadást készítünk elő. Május 25-i tervének azzal az elgondolásával, hogy Iasit nyugatról kerülik meg és a főcsapást még nyugatabbra, azaz Tirgu Frumosra mérik, elvben egyetértek. Ezt kívántam mondani. Sok sikert kívánok, Malinovszkij elvtárs.

A legfelsőbb főparancsnokkal folytatott beszélgetésből Rogyion Jakovlevics világosabb képet alkotott magának arról, hogy a front milyen helyet foglal el a főhadiszállás által előkészületben levő események láncában.

És valóban, csakhamar megérkezett a direktíva. A front rejtve vasúti szerelvényekre rakta és a főhadiszállás tartalékába elszállította az 5. gárda összfegyvernemi hadsereget, a 2. harckocsi-hadsereget és még körülbelül tíz hadosztályt. A foganatosított rendszabályok ellenére, a csapatok visszavonását nem sikerült teljesen rejtve végrehajtani.

Az ellenségben az az elképzelés alakult ki, hogy miután eltávozott a 8. gárdahadsereg és úgyszintén több harckocsi- és tüzéregység, Malinovszkij, sőt Tolbuhin csapatai meggyöngültek. A hitleristák is bátran nekiláttak, hogy egységeiket szintén átdobják északra, különösen a belorussziai hadművelet megindulásával, hogy mentsék a nehéz helyzetbe jutott „Észak-Ukrajna" és a „Közép" hadseregcsoportokat. Ez időtől kezdve Iasinál a hitleristák elcsendesedtek, beszüntették a rohamokat Malinovszkij csapatai ellen. A déli arcvonalszakaszt gyöngének és passzívnak tekintették. 1944 augusztusában a fasiszta tábornokok ezt jegyezték fel: „Az ellenség helyzetét a »Dél-Ukrajna« hadseregcsoport arcvonalszakaszán, a nyári hadműveletek megindulása óta az jellemzi, hogy nagy erőket vontak el az «Észak-Ukrajna» és a »Közép« hadseregcsoportok elleni hadművelet céljára ... Ezért nagyméretű, kiterjedt hadműveleti célo-

kat kitűző támadó hadművelet a »Dél-Ukrajna« hadseregcsoport ellen továbbra is kevéssé valószínű...

Így értékelte a helyzetet ott a Prut folyónál, a Dnyeszteren túl, a fasiszta hadvezetés, élén H. Friessner vezérezredessel, a hadseregcsoport új parancsnokával, aki a balti irányból érkezett ide, hogy stabilizálja a helyzetet, megakadályozza, hogy a szovjet csapatok áttörjenek a Duna mentén és megtartsa a Balkánt.

A Malinovszkij és Tolbuhin frontjainak törzsében készült térképeken pedig már fel voltak tüntetve a 6. német hadsereg szárnyai ellen irányuló nyilak. A tervet a térképpel együtt augusztus 2-án a 2. Ukrán Front hadműveleti csoportfőnöke, Pavlovszkij vezérőrnagy a vezérkar elé terjesztette, a hadműveleti csoportfőnök első helyetteséhez, Grizlov altábornagyhoz, miután a főhadiszállás a frontparancsnokok jelenlétében jóváhagyta azt. A terv szerint nagy erejű csapásmérő csoportosítások indultak el a Iasi-északnyugat körzetből és a Tyiraszpoltól délre eső hídfőből találkozó irányokban Husi felé. A cél: bekeríteni és megsemmisíteni az ellenséget, felszabadítani Szovjet-Moldáviát, kivezetni Romániát a fasiszta tömbből, megnyitni az utat Bulgária, Jugoszlávia és Magyarország határaihoz. A vezető szerep ebben a 2. Ukrán Frontnak jutott.

A hadművelet megvalósításához a frontnak még eléggé erős tartalékai maradtak. Ezenkívül mindegyik hadseregnek megvoltak a saját tartalékai. A front első lépcsőjében jobbról balra a 40. hadsereg, a 7. gárdahadsereg, a 27. és az 52. hadsereg, továbbá a 4. gárdahadsereg helyezkedett el. Az 53. hadsereg a második lépcsőbe került. Mögöttük a 6. harckocsi-hadsereg, három lövészhadtest, az 5. gárda-lovashadtest, valamint a 18. és a 23 harckocsihadtest vonult fel. Az 5. légi hadsereg nyújtott nekik támogatást.

A hadművelet előkészítésének idején pontosabb kép alakult ki a helyzetről, a front a felszabadított körzetekből kiegészítette személyi állományát, feltöltötte anyagkészleteit, a csapatokat harckocsikkal, rohamlövegekkel, ágyúkkal és egyéb eszközökkel látta el, lőszer-

és üzemanyagkészleteket halmozott fel, kiegészítette az 5. légi hadsereget, számos intézkedést tett a csapatok átcsoportosítására, oszloputakat, a folyókon mozgó átkelőhelyeket és víz alatti hidakat készített.

Malinovszkij a víz alatti hidakat az átkelés igen jó eszközének tekintette, különösen a zavaros vízű folyókon. Egy alkalommal felszólalt a hadseregek és a front műszaki vezetőinek foglalkozásán, amelyet Cirlin, a műszaki csapatok vezérőrnagya tartott, és a következőket mondta: „... az ellenség nem látja az ilyen hidakat. Ötven-hatvan centiméterre vannak a víz színe alatt, úszó bójákkal megjelölve az erőszakos átkelés közben a csapatok számára. Az ellenség nehezen tudja felderíteni az ilyen átkelőhelyet, különösen akkor, ha a folyón víz fölötti hidak is vannak. Tehát feltétlenül kell víz fölötti hidakkal is rendelkeznünk, amelyek magukra vonják a légi felderítés figyelmét. A fő szerepet azonban a víz alatti hidaknak kell juttatni."

Malinovszkij nagy figyelmet szentel a harckocsik alkalmazásának. A front harckocsi- és gépesített csapatainak parancsnoka Kurkin vezérezredes volt. Azt a kérdést igyekeztek eldönteni, hogy miként kell a gyalogságot közvetlenül támogatni roham közben. A hadseregeknél levő harckocsik és rohamlövegek száma nem volt elégséges ahhoz, hogy megbízhatóan kísérjék az első vonalbeli harcosok rohamát, ha erre a célra nagyobb számú harckocsit különítenek ki, ezzel meggyengítik a harckocsi-hadsereget és a harckocsihadtesteket, amelyek a frontparancsnok kezében arra szolgálnak, hogy a harcászati sikert hadműveleti sikerré fejlesszék ki. És Malinovszkij mégis ilyen lépésre határozta el magát. A főirányban támadó hadosztályt 40—50 harckocsival erősítette meg.

Malinovszkij egyszersmind megkövetelte a hadseregparancsnokoktól, hadtest- és hadosztályparancsnokoktól, hogy tömegesen alkalmazzák a harckocsikat és a rohamlövegeket, a hadosztályoknak alárendelt harckocsikat a jelentősebb támpontok ellen vessék be, amennyiben nem

lehet megkerülni azokat. Megtiltotta, hogy a harckocsikat ezredeknek és zászlóaljaknak osszák szét.

A frontparancsnok utasítására gyakorlati foglalkozásokra gyűltek egybe a front és a hadsereg, a főcsapás irányában működő hadtestek és hadosztályok tüzérfőnökei és a tüzértörzsek tisztjei. A csoportot a front tüzérfőnöke, Fomin, a tüzérség vezérezredese, a nagyszerű tüzérszakember vezette. Erről Malinovszkij maga is meggyőződött, amikor a fronthoz kerülve áttanulmányozta azt az írásbeli jelentést, amelyet Fomin arról készített, hogy ott tervezi alkalmazni a tüzérséget az ellenséges védelem áttörésekor.

A jelenlevők valamennyien megértették, hogy — amint eddig is — az elkövetkezendő hadműveletben legnehezebb az áttörés lesz, s az, hogy a tüzérség rést nyisson az ellenség védelmén. Fomin a konkrét helyzet alapján összeállított tüzérségi előkészítés grafikonjáról és sok egyéb kérdésről tett jelentést.

A kérdések részletes kimunkálását domborzati térképen végezték el. Összegezve a foglalkozások eredményét, Malinovszkij teljes egészében a főhadiszállás döntésére támaszkodott. Beszámolt a főhadiszálláson való tartózkodásról, ahol Fominnal együtt jelent meg. Ott azt tervezték, hogy az áttörést huszonkét kilométeres arcvonalon hajtják végre, 220 löveget számolva egy-egy kilométerre.

Miközben Malinovszkij jelentett, Sztálin megjegyezte:

— 220 löveg kevésnek tűnik, többre van szükség.

— Nincs több, Sztálin elvtárs — mondotta Rogyion Jakovlevics.

— Nem tudunk többet adni, mint amennyit adtunk. Akkor hát, mondjuk, tizenhat kilométeren fogunk támadni. Mennyi lesz akkor?

— 250—260 löveg — válaszolta Malinovszkij.

— Így rendben van.

Visszafelé az úton Malinovszkij számot vetett a megadott áttörési szakasz szélességével, azt javasolta Fominnak, hogy a döntő irányban a tízezer lövegből és aknavetőből hat-hat és fél ezret vonjanak be a támadás tü-

zérségi előkészítésébe, ide számítva a sorozatvető tüzérséget is.

Fomin gyors számvetést végzett, és közölte, hogy a 27. hadsereg számára, amelyiknek a sávjában a harckocsi-hadsereget bevetik az áttörésbe, 2400 löveget lehet kijelölni, ami 296 egységet tesz ki, az 52. hadsereg részére pedig 2000-et, ami egy arcvonal-kilométeren 25? löveget jelent. Aztán kifejtette a hadseregekkel és a hadtestekkel kapcsolatos részletesebb elképzeléseit. Malinovszkij elvben egyetértett velük. Ily módon meghatározták a front főirányában a tüzérségi sűrűséget. A legfontosabb arcvonalszakaszon, az 52. hadsereg jobb szárnyának és a 27. hadsereg bal szárnyának csatlakozásán, a tüzérségi sűrűség mintegy 280 löveget tett ki.

... Most pedig a tüzérségi erők végleges elhelyezése és azok feladatai kerültek szóba. Az eredeti adatok hallatán és mérlegelve a tüzérségnek célok szerinti gyakorlati elosztását, Malinovszkij így szólt:

— El tudja képzelni, mi történik, ha mind a 280 löveg tüze két percen át az első árkokra fog zúdulni? Ez iszonyatos erejű csapás lesz. Majd pedig fogja mind a 280 löveget, és helyezze át tüzüket a tüzérségi állásokra. Három perc múlva semmi sem marad belőlük. Ha a parancsnoki figyelőpontokat akarja tűz alá venni, lője mind a 280 ágyúval. Még jobb, ha a 280 löveg, az egy kilométeres arcvonalról nem az egész arcvonal-kilométerre mér csapást, hanem olyan támpontra, amelyik, mondjuk, 300-szor 300 méteres területet foglal el. Ha pedig átvisszük a tüzet más célokra, s erre a helyre egyszerre 40—50 harckocsi zúdul, teljes lesz a siker.

Tanulmányozták azt a kérdést is, miképpen vetik be az áttörésbe a gépesített és a harckocsi-magasabbegységeket. Figyelembe véve Plijev lovas-gépesített csoportjának tevékenységét, Rogyion Jakovlevics a gyorsan mozgó csapatok legfőbb előnyének azt tartotta, hogy harcolni képesek mélyen az ellenség hátában is. „Ez azt jelenti — mondotta a harckocsizóknak —, hogy elengedjük őket magunktól a lehető legnagyobb távolságra, nem törődve azzal, mi maradt jobb felől, bal felől.

Az ütközetben egyetlen gondolat vezérelje önöket — elérni a gyorsan mozgó csoportok és a harckocsi-hadseregek elé tűzött végső célokat."

Plijevnek kétszer volt alkalma végrehajtani ezt a 3 Ukrán Frontnál: a bereznyegovatojei-sznyigirevkai hadműveletben, Nyikolajevtől keletre és az odesszai hadműveletben, Odesszától nyugatra. Éppen az ő merész portyáinak volt köszönhető, hogy Malinovszkij csapatai ott sikert értek el. Plijev egyébként Malinovszkij és Vaszilevszkij felterjesztésére a Szovjetunió hőse lett.

— Remélem, önök sem hagynak cserben — mondotta Malinovszkij a harckocsizókhoz fordulva.

— Bízhat bennünk, frontparancsnok elvtárs! — válaszolta mindannyiuk nevében Kravcsenko, a harckocsicsapatok altábornagya, a 6. harckocsi-hadsereg parancsnoka. Ebben egyetértett vele a hadsereg haditanácsának tagja, Tumanjan tábornok és Zajev tábornok, a törzs főnöke is.

Malinovszkij már tudta Zaharovtól, hogy Kravcsenko bátor és mindenkor megfontolt harckocsizó, célratörő és kemény ember, a szavát mindig állja.

Egy alkalommal Rogyion Jakovlevics Kravcsenko harcálláspontjára érkezett, és igen szomorú hangulatban találta a tábornokot. Hírét vette, hogy tisztfia elesett, és a veszteség mélységesen lesújtotta Andrej Grigorjevicset. Malinovszkij, amikor megtudta ezt, részvétét fejezte ki, és észrevétlenül megbeszélésük tárgyára tért át.

— A hadseregnek tovább kell fejlesztenie a hadműveletet. De mit tegyünk, ha a helyzet korábban megérett rá, mint ahogy terveztük? — kérdezte Malinovszkij.

— Minden lehetséges, frontparancsnok elvtárs, különösen ha az ellenséges védelem nem állja ki az első csapást.

— Éppen ezért úgy készítse fel a hadsereget, hogy bármely percben az adott jelre elindulhasson. Vegyék fel tehát a harc előtti alakzatot, ássák be a harckocsikat és álcázzák őket — adta ki a parancsot Malinovszkij.

— Meglesz, hadseregtábornok elvtárs.

A foglalkozásokon természetesen részt vettek az összfegyvernemi parancsnokok is. A domborzati térképeken feltüntették a hadosztályok sávhatárait is. Az objektumokat fényjelekkel demonstrálták. A roham és a tűztevékenység szempontjából figyelembe vettek minden horhost, árkot, állást, az ellenség minden védelmi csomópontját.

A csapatok felkészítése a hadműveletre minden szinten folyt. A harckocsik mozgása számára a légierő elkészítette az utak táylati légi felvételét. A harckocsizók behatóan tanulmányozták a peremvonal előtti terepet, a gépesített és harckocsiegységek harcbavetésének útvonalait. Az utászok és a műszakiak átkelőhelyeket készítettek a Bahlui folyó ingoványos árterületén. A folyó nem volt túl mély, de iszapos, partjai süppedékesek. Ezért rőzseburkolatot és hídelemeket készítettek a folyón való átkeléshez.

A megadott időpontra minden készen állt a támadásra.

A front törzse délre, Regyenyijbe települt át, amely a Prut és jobb oldali mellékfolyója, a Zsizsija között feküdt, Iasitól 30 kilométerre északnyugatnak. Malinovszkijjal együtt volt a harcállásponton a főhadiszállás képviselője, Tyimosenko marsall, a hadműveleti csoport, élén Pavlovszkij vezérőrnaggyal, a front hadműveleti csoportfőnökével, továbbá tüzér-, harckocsi- és repülőfőnökök. A harcálláspont előtt 400 méterre a hadseregparancsnokok figyelőpontjai települtek. Még közelebb települtek a csapatokhoz a hadtest- és hadosztályparancsnokok figyelőpontjai. Egészében véve a csapatvezetés igen közel helyezkedett el a peremvonalhoz.

A két szovjet fronttal szemben a „Dél-Ukrajna" hadseregcsoport állt Friessner tábornok parancsnoksága alatt. 7600 löveggel és aknavetővel, 404 harckocsival és rohamlöveggel, 810 repülőgéppel.* Az első lépcsőben húsz hadosztály helyezkedett el. A védelmet megerősítették.

* A második világháború története 1939—1945. Kilencedik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1980, 135. old.

fokozott éberséget rendeltek el. A hadseregcsoport parancsnoka augusztus 18-án teljes harckészültséget rendelt el a csapatok részére, habár úgy gondolta, hogy Tolbuhin frontján csak helyi jelentőségű támadások lehetségesek, Malinovszkij frontja pedig, véleménye szerint, nem rendelkezett elegendő erővel ahhoz, hogy nagyobb, hadműveleti méretű támadást indítson. Friessner azonban nem tartotta kizártnak, hogy a Tirgu Frumos, Iasi arcvonalszakaszon a helyi jelentőség határait meghaladó nagyméretű támadás várható. A 6. német hadsereg parancsnoksága lehetségesnek tartotta az oroszok támadását, pusztán azzal a céllal, hogy lekösse az erőit. És csupán augusztus 18-án és 19-én ismerte fel, hogy Tyiraszpolnál szintén várni lehet az oroszok nagyobb támadását. Két-három nap alatt azonban a helyzeten mit sem lehetett változtatni.

Hajnalodott.

Mindannyian vezényszóra vártak. — Megkezdődött — szólt csendesen Malinovszkij, és az első sortüzek dörgése megtörte az éjszakai csöndet. A rettenetes erejű tüzérségi hangorkánt túlharsogta az óriás lövegek hangja. Ezek a Legfelsőbb Főparancsnokság tüzértartalékának 280 mm űrméretű lövegei voltak. Ezernyi löveg árasztotta el tüzével az ellenség peremvonalát. Megszakítás nélküli ágyúdörej töltötte be az egész térséget. A főhadiszállás képviselőjét a telefonhoz hívták:

— Mi a helyzet ott, önöknél, Tyimosenko elvtárs?

— Folyik a tüzérségi előkészítés, minden a terv szerint megy, Sztálin elvtárs.

— Mondja meg Malinovszkij elvtársnak, minél erősebben csépelje a németeket. Ha megkezdődött a roham, hívjon fel. Sok sikert kívánok.

A közeli robbanások hamarosan megszűntek és távolabb tompa fényű felvillanások csomói tűntek fel. A tüzet az ellenséges ütegekre helyezték át, majd a harcálláspontokra és hírközpontokra, azután pedig ismét a peremvonalra. A lövegek tüzének döbörgésébe beleolvadt a katyusák hangja. Sorozattüzüktől a tüzelőállások fölé sűrű porfelhő emelkedett a magasba, s ebből

tüzes rakéták röppentek fel és száguldottak az ellenség felé.

Ekkor hangzottak el az utolsó utasítások a 27., 52., 53. hadseregnél és a 6. harckocsi-hadseregnél, valamint a 18. harckocsihadtestnél, amelyek rendeltetése az volt, hogy a Tirgu Frumos és a Iasi megerődített körlet közti 16 kilométer széles sávban a 4. román és a 8. német hadsereg csatlakozásán mérjék a főcsapást. Az volt a feladatuk, hogy mélyen betörve dél felé a Siret és a Prut folyó közti területre, vegyék birtokba a focsani kaput és vágják el az ellenség erőit a kisinyovi kiszögellésben elhelyezkedő 6. hadseregtől.

A 7. gárdahadsereg és a lovas-gépesített csoport (az 5. gárda-lovashadtest és a 23. harckocsihadtest) felkészült, hogy kisegítő csapást mérjen a romani irányban a Kárpátok felől, a 27. hadsereg jobb szárnya mögül, azzal a céllal, hogy délkeletről birtokba vegye a tirgu frumosi megerődített körletet és a támadásban együttműködjék a front fő csapásmérő csoportosításával.

A 4. gárdahadsereg feladata az volt, hogy a Prut keleti partja mentén Ungeni felé támadjon, miután az 52. hadsereg elfoglalta Iasit. El kellett vágnia az ellenség visszavonulásának útját a Pruthoz.

A 40. hadsereg előtt az a feladat állt, hogy Tupilati, Piatra ellen támadjon, miután a 7. gárdahadsereg kijutott Tirgu Frumos körzetébe.

A front közelebbi feladata az volt, hogy érje el a Bacau—Husi terepszakaszt, foglaljon el átkelőhelyeket a Pruton Husinál és Falciunál, s a 4. gárdahadsereg az 52 hadsereg és a 18. harckocsihadtest erői egyesüljenek Tolbuhin csapataival, és fejezzék be a kisinyovi csoportosítás körülzárását. Ezután semmisítsék meg ezt a csoportosítást, és főerőikkel fejlesszék ki a támadást Focsani irányában.

Másfél órás tüzérségi előkészítés végén jelentették Malinovszkijnak, hogy a hatvan üteg közül, amelyet az áttörés szakaszán le kellett fogni, csak három tudott „működésbe lépni", azok is a szárnyakon. Képtelenek

lévén ilyen roppant erejű tüzérségi tűzzel szemben helytállni, a fasiszták kezdték megadni magukat.

— Itt az ön ideje — mondotta Malinovszkij az 5. légi hadsereg parancsnokának, Gorjunovnak, a légierő vezérezredesének.

S íme, megjelentek a levegőben a szovjet csatarepülők, vadászgépek és bombázók.

Roham!

És felharsant a megszokott hatalmas erejű „Hurrá!"

A rohamozó csapatok lavinája feltartóztathatatlanul zúdult előre

A tuzérségi és a légi előkészítés olyannyira hatásos volt, hogy mind a harckocsizók, mind a gyalogság megállás nélkül kuzdotte le a védőállásokat. A terepet a gránátok a szó szoros értelmében felszántották. A fedezékek helyén fekete üregek tátongtak, belülről gerendák, acélsinek és vasrudak meredeztek elő. A földből kitépett páncélkupolák, felborított égő harckocsik, ágyú- és géppuskaroncsok hevertek szanaszét.

A front utászalegységei benyomultak a Bahlui folyó ingoványos völgyébe, és déltájban Cirlin vezérőrnagy, a műszaki csapatok parancsnoka jelentette:

— Frontparancsnok elvtárs! Állnak a hidak.

— Nagyon jó! — felelte örvendezve Malinovszkij, és a front törzsfőnökéhez, Zaharovhoz fordulva intézkedett:

— Matvej Vasziljevics, gyorsan ellenőrizd, és jelents.

A műszaki parancsnok jelentése megfelelt a tényeknek. A rádiójelzés és a rakétajelek következtek, s 12 órakor a 6. harckocsi-hadsereg — a hidakon átkelve — benyomult az áttörésbe. Megjelenése váratlanul érte az ellenséget.

— Sztálin elvtárs! Kravcsenko 6. hadseregét bevetettük az áttörésbe, minden rendben megy — jelentette Malinovszkij, amint telefonkapcsolatba lépett a főhadiszállással.

— Jól van, Malinovszkij elvtárs! Bízom sikerében. Tudja, Plijev lovas-gépesített csoportja a főhadiszállás tartalékában van. Magához tudná venni őt? Senkinek sem kell. A lovasságot, úgy tűnik, nem szereti senki? ...

— Kravcsenko helyett, Sztálin elvtárs?
— Ezt én nem mondtam.
— Szívesen fogadom, Sztálin elvtárs.
— Jól fog jönni magának, amikor Galati körzetében fog harcolni.

Természetesen Malinovszkij előtt Plijev lovas-gépesített csoportját senkinek sem ajánlották fel. A frontparancsnokok jobban ismerték a hős plijevistákat annál, semhogy visszautasították volna őket. Malinovszkij úgy értelmezte Sztálin szavait, mint célzást arra, hogy a legközelebbi időben a főhadiszállás mire és mely irányba fogja legfőbb figyelmét összpontosítani.

Nem egészen sikeresen alakult a helyzete Korotyejev altábornagy 52. hadseregének, amely jobb szárnyával szintén a főirányban támadott. Mindamellett elfoglalta Iasit, és a hadművelet második napján bevetette Polozkovnak, a harckocsicsapatok vezérőrnagyának 18. harckocsihadtestét. A tervek szerint az első napon kellett az áttörésbe harcba vetni, ám a helyzet lehetetlenné tette ezt.

Értékelve az ütközet első napjának eredményét, Friessner beismerte: „... a szovjet hadvezetés által augusztus 20-án indított nagy erejű támadás hallatlan megpróbáltatásnak tette ki a román területen levő német magasabbegységeket; a 6. és a 8. német hadsereg kezdettől fogva rendkívül nehéz helyzetbe kerult; estére, jóllehet nagyszámú tartalék egységet vetettünk be, csak részben sikerült feltartóztatni az oroszok támadását; mélyen áttörték az arcvonalat és mindkét szakaszon jelentős sikert értek el; 24 óra alatt öt román hadosztály teljesen megsemmisült és aligha tételezhető fel, hogy alkalmazni lehet a »Nagy Románia« páncéloshadosztályt"

A második napon Kravcsenko csapatai birtokba vették a Mare erdős hegygerincet a Bahlui folyón túl, Iasi túlsó oldalán, és a hadművelet egyre lendületesebb ütemben haladt. Galanyin tábornok 4. gárdahadserege északról dél felé támadva, a Prut bal partja mentén előretörve elvágta az ellenség visszavonulási útját a folyón át nyugat felé.

Augusztus 23-án délre Kravcsenko harckocsi-hadserege túlhaladt Birladon, Plozkov harckocsihadteste pedig elfoglalta Husit. Ez időre a 3. Ukrán Front gyorscsapatai elérték a Prut folyót, északon Leusenynál és délen Szarato-Rozesinál, Husitól keletre, hídfőket foglaltak és elvágták az ellenség visszavonulási útját.

Ez azt jelentette, hogy megtörtént a kisinyovi csoportosítás hadműveleti bekerítése.

Ugyanakkor a helyzet annyira bonyolulttá vált, hogy Malinovszkij elhatározta, személyesen győződik meg róla, nem akadályozza-e a 4. gárdahadsereg a 3. Ukrán Front csapatainak működését. E célból augusztus 23-án a levegőbe emelkedett két PO—2-es repülőgép, vadászgépek fedezetével alacsonyan szállva. Az első gépen a vezérkari főnök helyettese, Ivanov altábornagy ült, aki a főhadiszállás megbízásából azért érkezett a fronthoz, hogy tisztázza ennek a hadseregnek a tényleges helyzetét és eldöntse, hol lesz jobb alkalmazni, a Prut keleti partján, ahogy tervezték, avagy keljen át a nyugati partra.

A másik repülőgépen a pilóta mögött Rogyion Jakovlevics ült és figyelmesen szemlélte a terepet Husi körzetében, amely telis-tele volt technikai eszközökkel és emberekkel: odalent elkeseredett harc folyt. Pontosan látta, hogy tüzelnek a fasiszták a repülőgépeikre. Egyszer csak valami forróságot érzett a hátán, és valami meleg folyt végig a dereka felé. Mély lélegzetet vett. „Normálisan lélegzem. A tüdőm tehát ép. Megsebesültem. Mit tegyek? Szóljak a pilótának, vagy inkább ne — töprengett. — Ha szólok, megrémülhet és valamit rosszul talál csinálni. Jobb lesz, ha hallgatok" — döntött magában a marsall, és könnyedén megérintve a pilóta vállát értésére adta, hogy lejjebb kell ereszkednie és készülnie a leszálláshoz. Redjenijben, Belcitől 52 kilométerre délnyugatra szálltak le, ahol a front törzse települt. Megvizsgálva a repülőgépet, Ivanov így szólt:

— Rogyion Jakovlevics, az én repülőgépemen tizenkét lyukat ütöttek.

— Hogy az enyémen hányat, Vlagyimir Dmitrijevics,

nem tudom, de úgy látszik, a hátamon van egy lyuk — válaszolta Malinovszkij.

Tüstént ellátták a sebet, a kisinyovi kórházba szállították Malinovszkijt, hogy megröntgenezzék, és a hadseregtábornokot újra gépkocsin szállították a rázós frontutakon. Sebe sajgott, többször is átkötözték. Malinovszkij sebesülésének híre eljutott Sztálinhoz.

— Hogy érzi magát, Malinovszkij elvtárs? — kérdezte a legfelsőbb főparancsnok.

— Jól, Sztálin elvtárs.

— Ha kórházra van szükség, ne ellenkezzék.

— Engedje meg, hogy befejezzem a hadműveletet, s aztán majd meglátjuk, Sztálin elvtárs.

— Nincs kifogásom ellene.

Estére a bekerítés gyűrűje bezárult. Tizennyolc ellenséges hadosztály rekedt benne. A 4. gárdahadsereg alkalmazásának kérdése immár tárgytalanná vált.

Értékelve a helyzetet augusztus 23-án, Friessner törzse a következőt jelentette Hitlernek: „Az ellenség gépesített magasabbegységeinek előretörése a Prut folyo Leusenynál lévő átkelőhelyeihez, Husitól északkeletre, valamint az a tény, hogy áttörte a hadseregcsoport arcvonalát, az ellenség ama általános elgondolása mellett szól, hogy kettős átkarolással, északnyugatról és délnyugatról, be akarja keríteni a Pruttól keletre a 6. hadsereg magasabbegységeit, és birtokba véve a hidakat, el akarja vágni csapatainkat attól a lehetőségtől, hogy átkelhessenek a Pruton. Az ellenség magasabbegységeinek szokatlan gyors mozgékonysága a 6. és a 8. hadsereg arcvonalának áttörési körzetében, komoly veszélyt jelent elsősorban azokra a magasabbegységekre, amelyek a Pruttól keletre harcolnak, majd pedig a Miethadtestcsoportra nézve is, amely a mai naptól a 6. hadsereg parancsnokságának alárendeltségébe került. Egyetlen román tábornok sem fejezte ki azt az óhaját, hogy a német csapatok oldalán kívánja folytatni a harcot, s így Corne tábornok, a »Nagy Románia« páncéloshadosztály parancsnoka sem, akiben pedig bíztunk".

Malinovszkij és Tolbuhin csapatai, hogy ne hagyják

az ellenséget felocsúdni, megkezdték a bekerített hitleristák megsemmisítését, miután azok elutasították a kapitulációt. A fasiszták huszonöt-harmincezer fős csoportokban kísérelték meg a kitörést a bekerítésből. Az egyik faltörőkos-szerűen összpontosított rohamot a másik után indították, mit sem törődve a veszteségekkel. A szovjet gyalogság és tüzérség pergőtüze zúdult a hitleristákra, ellátórészlegeikre és fogatolt kocsioszlopaikra. Ha sikerült is kitörniük egy szakaszon, odébb a szovjet csapatok más egységei — beleértve a tüzérséget, a híradókat, a hadtápalegységeket is — semmisítették meg őket. A hadifoglyok közt nyolc hadosztályparancsnok is volt. A 7. és az 52. hadseregközvetlen hadtest parancsnokai hadifogságba kerültek, miután cserbenhagyták csapataikat és a Prut folyón túlra menekültek, megkísérelve egymagukban kijutni a bekerítésből.

Augusztus 27-ére végeztek a bekerítéssel. A bekerítés előestéjén odarepülő Friessner megértette, hogy a 6. hadsereg helyzete katasztrofális, valamennyi hadosztályát bekerítették, és aligha van reményük a kitörésre. Mindamellett még tíz napig nem volt hajlandó beismerni a hadsereg pusztulását, még a gondolatát is elhessegette magától, pedig a vezérkarnak a hadseregcsoportnál levő elsőtisztje augusztus 30-án azt jelentette Berlinbe Guderiannak, hogy a 6. hadsereg magasabbegységei közül egyetlenegy sem tört ki a bekerítésből. „Ily módon — jelentette a tiszt — a hadseregcsoport mindössze két hadtesttel, négy érintetlen hadosztállyal és az ellátó fogatolt vonatoszlopok nagyszámú emberével rendelkezik."

Szeptember 2-án éjszaka Friesner híradó eszközökön továbbított terjedelmes parancsot a 6. és a 8. német hadsereg, valamint a 2. magyar hadsereg részére, s ebben kifejtette a további harcok rendjére vonatkozó utasításait. Csupán szeptember 5-én jelentette ki, hogy a 6. hadsereg bekerített hadtesteit és hadosztályait elveszetteknek kell tekinteni. „Nincs többé semmi remény — mondotta —, hogy bármelyik bekerített magasabb-

egység kitörhet. Ez a legsúlyosabb katasztrófa, amely a hadseregcsoportot valaha érte . . ."

Erről Friessner jelentést tett Berlinbe. Különleges gyász ugyan nem volt, habár a „Dél-Ukrajna" hadseregcsoport vezetése úgy értékelte vereségét, hogy „a sorsnak e csapása mellett elhalványulnak az összes többi ezzel járó körülmények, még Románia elvesztése, és az a körülmény is, hogy augusztus 23-án hadat üzent Németországnak, amit természetesen nem lehet könnyedén venni sem politikai, sem gazdasági szempontból. Az említett események és a 6. hadsereg tragikus sorsa között, kétségtelenül, szoros kölcsönös kapcsolat van".

Az ellenség gyors bekerítése és nem kevésbé gyors megsemmisítése kimagasló példája Malinovszkij és Tolbuhin hadművészetének. A támadás tíz napja alatt vezényletükkel csapataik megsemmisítettek és foglyul ejtettek 300 000 fasisztát, felszabadították Szovjet-Moldáviát, megfosztották az ellenséges koalíciót két szövetségesétől; Romániától és Bulgáriától, s megnyitották az utat Magyarország, Jugoszlávia és Csehszlovákia felé.

Malinovszkij örült a sikernek és a sok-sok üdvözletnek. Az első szerencsekívánat Alekszandr Mihajlovics Vaszilevszkijtől jött, akinek Malinovszkij gyakran beszélt arról a szándékáról, hogy olyan hadműveletet hajt végre, amelyben bekeríti és egyidejűleg megsemmisíti az ellenséget. Különös melegséggel fogadták Malinovszkijt Moszkvában, ahová szeptember 13-án a Romániával kötött fegyverszüneti megállapodás aláírására őt is meghívták.

Ugyanezen a napon hagyták jóvá az 1. Belorusz Front hadműveleti tervét. Sztálin ezt mondta ekkor Rokoszszovszkijnak:

— Csak cselekedjen keményen, gyors ütemben támadjon, úgy ahogy ők csinálták — és kezével, benne a füstölő pipával, Malinovszkij és Tolbuhin felé mutatott.

Magyarország, Ausztria, Csehszlovákia felszabadítása

Beköszöntött az utolsó háborús ősz. A szovjet csapatok győzelmei megszokottá váltak. Senki sem kételkedett már Németország közeli vereségében.

A szovjet csapatok baltikumi előnyomulásával egyszerre három fronton is megindult a támadás a szovjet—német arcvonal déli szárnyán. Malinovszkij marsall 2. Ukrán Frontja délkeletről nyomult Magyarország felé. Tőle jobbra az ellenség kárpáti kiszögellését három oldalról megkerülve, Petrov tábornok 4. Ukrán Frontjának csapatai működtek, délről pedig Jugoszlávia területén Tolbuhin marsall 3. Ukrán Frontja harcolt. Megértek a feltételei annak, hogy bekerítsék az ellenséget Magyarországon és Észak-Erdélyben.

Budapesthez legközelebb Malinovszkij csapatai voltak, és Magyarország felszabadításában nekik jutott a fő szerep.

A hitlerista klikk igyekezett megtartani magának Magyarországot, hogy eltorlaszolja a szovjet csapatok útját Ausztriába és Dél-Németországba, s egyszersmind fedezze a Jugoszláviában és Görögországban tevékenykedő csapataival az összeköttetést. Magyarországot Németország nagy ipari és mezőgazdasági függelékének tekintette. A hitlerista hadvezetés sietve erődítményeket létesített Magyarország délkeleti határai mentén, nyugatról kiegészítő erőket dobott át ide. Csapatait ellentámadásra készítette fel Debrecen és Torda térségéből, hogy birtokba vegye és kezében tartsa az Erdélyi-havasok hágóinak és szorosainak kijáratait, feltételezve, hogy a

szovjet frontok majd képtelenek lesznek egyidejűleg támadni és visszaverni az erős ellencsapásokat.

A hitlerista főhadiszállás Malinovszkij frontjával a Friessner parancsnoksága alatt álló „Dél" hadseregcsoportot állította szembe, állományába rendelve a 8. és a 6. német, valamint a 2. és a 3. magyar hadsereget — összesen huszonkilenc hadosztályt és öt dandárt, továbbá az „F" hadseregcsoport három hadosztályát, összesen 3500 löveget és aknavetőt, 300 páncélost és a 4. légiflotta mintegy 550 repülőgépét.*

A szovjet frontokat azonban már semmi sem állíthatta meg. A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának döntése szerint ezek a frontok a délnyugati hadászati irányban a kisebb-nagyobb támadó és védelmi hadműveletek egész sorát hajtják végre.

Közülük az első a 2. Ukrán Frontnak az ellenséges ellencsapások megelőzését célzó debreceni támadó hadművelete volt. A front, amelyet a főhadiszállás újabb erőkkel töltött fel, október elején a 7. gárdahadseregből, a 27., 40., 46., 53. összfegyvernemi hadseregből és a 6. gárda-harckocsihadseregből, továbbá a 18. harckocsihadtestből, Plijev és Gorskov lovas-gépesített csoportjából, valamint az 5. légi hadseregből állt. A Tudor Vladimirescu nevét viselő román önkéntes hadosztály is a front kötelékébe tartozott. Ez összesen negyven lövészhadosztályt, három harckocsi-, két gépesített és három lovashadtestet tett ki, 10 200 löveggel és aknavetővel, 750 harckocsival és tüzérségi rohamlöveggel, 1100 repülőgéppel. Ezenkívül a frontnak rendelték alá az 1. és a 4. román hadsereget.**

Malinovszkij úgy határozott, hogy a főcsapást Nagyvárad körzetéből Debrecen irányában méri, a kisegítő csapást pedig a front jobbszárny-csapataival Kolozsvár és Szatmárnémeti birtokbavételéért, segítve ezzel a 4. Ukrán Frontot a kárpát-ungvári hadművelet végrehaj-

* A második világháború története 1939—1945. Kilencedik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1980. 267. old.
** Ugyanott.

tásában. A bal szárnyon az ellenséget a Tisza keleti partján szándékoztak megsemmisíteni, hogy így biztosítsák a front fő csapásmérő csoportosításának bal szárnyát.

A hadművelet megtervezésének sajátos vonása a harckocsicsapatoknak a megszokottól eltérő alkalmazási módja volt. Számot vetve az ellenség gyönge támpontokra épülő védelmével, valamint az ellenséggel szembeni túlnyomó erő- és eszközfölénnyel, Malinovszkij megparancsolta Kravcsenko 6. gárda-harckocsihadseregének és Plijev lovas-gépesített csoportjának, hogy a csapásmérő csoportosítás első lépcsőjében támadjanak, törjék át az ellenség védelmének harcászati övét, és fejlesszék ki a sikert a hadműveleti mélységben. A parancsnok számításai szerint a gyorsan mozgó csapatok alkalmazásának ez a változata hatalmas erejű kezdő csapást kell hogy jelentsen az olyan ellenségre, amelynek még nem volt alkalma szilárd védelmet kiépíteni. És nem tévedett.

Jóllehet az ellenség Nagyvárad térségében keményen ellenállt és erős tartalékokat vetett ütközetbe, Malinovszkij csapatai az egész arcvonalon előrenyomultak. Kravcsenko harckocsi-hadserege, Plijev és Gorskov csoportjaival vállvetve, találkozó irányú csapással birtokba vették Debrecent, az ellenséges védelemnek ezt a fontos csomópontját. A hadművelet végére, október 28-án, a front csapatai huszonhárom nap alatt felszabadították Magyarország keleti és északkeleti körzeteit, elérték a Tiszát Csaptól Szolnokig, 130—275 kilométert nyomultak előre, megsemmisítve tíz ellenséges hadosztályt, foglyul ejtve 42 000 katonát és tisztet, az ellenség nagy mennyiségű haditechnikai eszközét semmisítették meg. Ezzel segítséget nyújtottak a 4. Ukrán Frontnak a Kárpátok leküzdésében, Ungvár és Munkács felszabadításában.

A front parancsnoki és politikai tisztikara harccselekmények közben készítette elő a hadműveletet, és eközben gazdag tapasztalatokra tett szert az erdős-hegyes terepen vívott harcokban, megtanulta, miképpen kell gyorsan és helyesen értékelni a bonyolult harchelyzetet, s hogyan kell ilyen körülmények közepette az erőket és

az eszközöket átcsoportosítani. Mindebben ékesen megnyilvánult a front parancsnokságának katonai szakavatottsága, rugalmassága, amellyel a harcokban és az ütközetekben a csapatokat vezette, nagy hozzáértéssel szervezte meg és vitte sikerre a 4. Ukrán Fronttal a hadászati együttműködést.

A 2. Ukrán Front csapatai az internacionalizmus zászlaja alatt léptek Magyarország területére.

Október végén a front haditanácsa felhívással fordult a magyar néphez, amelyben hangsúlyozta, hogy a Szovjet Hadsereg nem hódítóként lépett Magyarország földjére, hanem a magyar népnek a német fasiszta uralom alóli felszabadítójaként. Nincs más szándéka, mint hogy szétzúzza a német hadsereget, és megszüntesse a hitleri Németország uralmát az általa rabságba döntött országokban. Ez a felhívás képezte a csapatoknál folyó pártpolitikai munka alapját, amely arra irányult, hogy kölcsönös megértés jöjjön létre a szovjet katonák és a felszabadított országok dolgozói között.

Malinovszkij 2. Ukrán Frontja Budapest felé nyomult előre. A német és magyar fasiszták ellenállása egyre elkeseredettebbé vált. Hitler és klikkje a harcnak és csapataik politikai manipulálásának legvégső eszközeihez nyúltak. Friessner vezérezredes, akit a „Dél-Ukrajna" hadseregcsoport alapjain létesített „Dél" hadseregcsoport parancsnokává neveztek ki, október végén parancsot adott ki: „... minél közelebb jutunk hazánkhoz, annál eltökéltebbnek kell lennie a küzdelemnek, mert most már saját házunkról van szó. Nem hallottátok-e a német Volkssturm felhívását? Ránk, harcokban edzett frontkatonákra a legszentebb kötelesség hárul. Aki ezt nem érti, aki nem szívvel-lélekkel harcol, bárhol is legyen, nem méltó arra, hogy német legyen, és elveszti becsületét. Tekintsetek egymásra, katonák, és tartsátok szem előtt hogy a kishitűeknek és gyávákna k nincs létjogosultságuk a hazánk becsületéért és szabadságáért küzdő bajtársi közösségünkben. A mi hadseregcsoportunk a hazánktól legtávolabbi védőgát a bolşevista előretöréssel szemben. Ebben az előtérben kell megsemmisíteni az

ellenséget minden eszközzel, amíg el nem érte határainkat és amíg mozgási szabadságunk van. Ezzel nyújtjuk a legnagyobb segítséget szövetségeseinknek, akik részesei az előttünk álló feladatoknak... Így hát harcra fel az utolsó leheletig!..."

Válaszul erre a 2. Ukrán Front haditanácsa elrendelte, hogy szórjanak röplapokat az ellenség elhelyezkedési körzeteire, amelyek megmagyarázzák a német katonáknak, hogy a fasiszta Németország veresége elkerülhetetlen, s amely elmondja, hogy egyetlen menekvés van csak számukra — a feltétel nélküli megadás.

A debreceni hadművelet után a Legfelsőbb Főparancsnokság utasította a 2. Ukrán Frontot, hogy október 29-én indítsa meg a támadást a magyar főváros ellen. Ezt bizonyos politikai meggondolások tették szükségessé (véglegesen szét kellett robbantani a német fasiszta tömböt és megelőzni, hogy az angol—amerikai csapatok kijussanak a Balkánra), és a szovjet csapatok lehetőségei szolgáltak biztosítékául: az a tény, hogy gyalogságban 2-szeres, lövegekben és aknavetőkben 4,5-szeres, harckocsikban és rohamlövegekben 1,9-szeres, repülőgépekben 2,6-szeres túlerőben voltak az ellenséggel szemben.* A 2. Ukrán Front jelentős élőerő- és eszközfölénye kellő előfeltételül szolgált ahhoz, hogy a „Dél" hadseregcsoport fő erőit a Budapesthez vezető északkeleti utakon megsemmisítsék. A főhadiszállás azonban azt a parancsot adta Malinovszkijnak, hogy délkeletről a 46. hadsereg erőivel, két gárda-gépesítetthadtesttel törjön át Budapest felé. Ennek az elhatározásnak a kidolgozása során a főhadiszállás abból indult ki, hogy a Magyarország fővárosához délkeletről vezető utak védelme gyengén van megszervezve.

A hadsereg október 29-én indította meg támadását, rövid, de nagy erejű tüzérségi előkészítés után, és áttörte az ellenség védelmét. Október 30-án hajnalban Malinovszkij bevetette az áttörésbe a 2. gárda-gépesítetthad-

* A második világháború története 1939—1945. Kilencedik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1980, 272. old.

testet. November 2-án a front balszárny-csapatai délről kijutottak Budapest megközelítési útjaira. A hitleristák kénytelenek voltak Miskolc körzetéből a Tiszán kiépített védelmük mentén három páncélos- és egy gépesített hadosztályt segítségképpen átdobni, amelyek megakadályozták, hogy a szovjet csapatok menetből törjenek be a fővárosba. Ezzel azonban az ellenség a távoli megközelítési útvonalakon tetemesen meggyöngítette a Budapest védelmét északkelet felől.

Malinovszkij jelentette ezt a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának. Azt a parancsot kapta, hogy a front jobbszárny-csapataival mérjen csapást, amelyek elott a hitleristák meggyongült erői álltak. Rogyion Jakovlevics úgy határozott, hogy haladéktalanul átkel a Tiszán Miskolc körzetében és attól délnyugatra. Annak érdekében, hogy biztosítsa bal szárnyát Szolnok felől, legkésőbb november 7-én Plijev lovas-gépesített csoportjával szintén Miskolc körzetéből csapást mér északi irányban, részekre szakítja az ellenséges csapatokat a front arcvonalának közepe előtt és felgöngyölíti az ellenség tiszai védelmét északkeleti irányban, s ezzel támogatást nyújt a front jobbszárny-hadosztályainak a folyamátkelésben. Mindennek a bal szárnyon levő csapatok aktív harctevékenységével együttműködésben kellett végbemennie. A támadást az arcvonal teljes hosszában megtervezték.

A 2. Ukrán Front haditanácsa minden erejét latba vetette, hogy a több napon át tomboló harc, a csapatok fáradtsága, után- és hátraszállítási vonalaik széthúzódottsága, a lőszer-utánpótlás késedelmessége ellenére, teljesítsék a megszabott feladatot. Ennek eredményeképpen a front csapatai a november 11-ével kezdődött félhónapos támadás alatt 100 kilométert nyomultak előre északnyugat felé, és elérkeztek Budapest külső védelmi gyűrűjéhez.

Miután a 2. Ukrán Front haditanácsának jelentése alapján a főhadiszállás meggyőződött arról, hogy a széles arcvonalon való támadás a továbbiakban nem célszerű, megparancsolta Malinovszkijnak, hogy a 7. gárda-

hadsereg sávjában hozzanak létre döntő túlerőt az ellenséggel szemben, vessék be a 6. gárda-harckocsihadsereget, nyomában pedig Plijev csoportját. Itt ugyanakkor összpontosítsanak legalább két áttörő tüzérhadosztályt, hogy északról kijussanak Budapesthez. A támadást legkésőbb 1944. december 2—3-án szándékoztak felújítani.

A csapatok felkészítése és az anyagi készletek feltöltése nagy erővel folyt. A front és a hadseregek haditanácsának tagjai, a parancsnokok és politikai szervek közvetlenül a csapatoknál fejtették ki működésüket. Nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának tartalékából érkezett tüzércsapatoknál elterjesszék az élenjáró harci tapasztalatokat.

Az elkövetkező támadás során a front csapatai Budapesttől északra és északnyugatra elérték a Dunát, és elvágták az ellenség visszavonulási útját észak felé. A front bal szárnyán a 46. hadsereg erőszakosan átkelt a Dunán és előrenyomult, hogy délnyugatról megkerülje Budapestet. Minthogy azonban az ellenség erős ellenállásába ütközött, védelembe ment át, és december 12-én a 3. Ukrán Front csapatainak állományába került, amelyek Budapesttől nyugatra elvágták az ellenség utánés hátraszállítási útvonalait.

A főhadiszállás a következő feladatot szabta: a 3. Ukrán Front a Velencei-tó körzetéből, Malinovszkij csapatai pedig Ipolyság körzetéből indítsanak találkozó irányú támadást Esztergom ellen, hogy ily módon kerítsék be és semmisítsék meg a budapesti csoportosítást. Ezt az elgondolást maradéktalanul sikerült megvalósítani. A szovjet csapatok délen újra az ellenség nagy csoportosítását kerítették be. A budapesti „katlanban" hét gyalogos-, két páncélos-, egy gépesített és két lovashadosztály, három tüzérdandár, harminc önálló ezred, zászlóalj és különféle harci csoportok, összesen 188 000 ember rekedt bent.

Hitler és a német hadvezetés felszólította a körülzárt csapatokat, hogy az utolsó szál emberig tartsák Buda-

pestet. „Súlyos harcokat vívtunk meg. Nehéz napok állnak még előttünk. Szilárd harci egységben, fegyvertársakként, kölcsönösen segítve egymást, legyőzzük a nehézségeket. Képesek vagyunk az ellenség nagy erőit lekötni, hogy megszüntessük a Keletről hazánkra nehezedő nyomást. A Führer eközben nem feledkezik meg rólunk. Minden alegységnek, minden egyes katonának végsőkig ki kell tartania, hogy az általunk létrehozott gyűrűt szét ne téphessék ... Meg vagyok győződve, hogy a budapesti helyőrség minden tisztje, altisztje és közkatonája fanatikusan, esküjéhez híven fog küzdeni. Mindannyian előre Németország és Magyarország szabadságáért!" — hangzott a 9. hadseregközvetlen hegyilövészhadtest parancsnokának, Pfeffer-Wildenbruch SS tábornoknak a parancsa a bekerítés harmadik napján.

Ám a valóságban a hitleristáknál már régen nem volt sem „harci egység", sem „fegyvertársi viszony", minthogy Malinovszkij és Tolbuhin frontjainak csapásai alatt a magyar csapatok kezdtek átállni a szovjet oldalra. A német parancsnokság ellenintézkedéseket foganatosított. Azt követően, hogy október 16-án Miklós Béla, az 1. magyar hadsereg parancsnoka, törzsének egy részével, átment a szovjet csapatok oldalára, a németek magatartása a magyarokkal szemben gyökeresen megváltozott. Titkos parancsokat adtak ki ellenük, hasonlóakat ahhoz, amilyent Fretter-Pico a 6. német hadsereg parancsnoka bocsátott ki: „Azok a megtörtént esetek, amelyekben egész magyar kötelékek álltak át az ellenség oldalára, arra a meggyőződésre késztetnek, hogy megparancsolom: ha megállapítást nyert, hogy magyar katonák vagy kötelékek megkísérlik, hogy átmenjenek az ellenség oldalára, az árulók hordájára mindenfajta fegyverből azonnal összpontosított tüzet kell nyitni. Mindenkinek tudnia kell, hogy aki túl gyáva ahhoz, hogy becsülettel haljon meg, az szégyenletes halállal pusztul el!" — írta a fasiszta tábornok. A hitlerista parancsnokság úgy gondolta, hogy ha a magyar alakulatokat a német alakulatok közé ékelve helyezi el, akkor fokozza harci helytállásukat.

Ezeket és egyéb tényeket, úgyszintén a hitlerista hadvezetésnek azt a szándékát, hogy Budapesten védekezni fognak, a 2. Ukrán Front az ellenség erkölcsi-politikai állapotának értékelése során messzemenően figyelembe vette. Úgy határozott, hogy az ilyenfajta ellenséges parancsokat idézi a szovjet röplapokban, amelyeket eljuttatnak a magyar csapatokhoz. A front politikai szervei a magyar néphez szóló felhívásokat nyomattak és terjesztettek, továbbá szórólapokat, plakátokat adtak közre, amelyekben leleplezték a német szoldateszka vadállati arculatát. Magyar Újság címmel magyar nyelvű frontlapot adtak ki. A csapatok találkozókat szerveztek a felszabadult lakossággal, gyűléseket tartottak, amelyeken a felszólalók elmondották, hogy a Szovjet Hadsereg gigászi, leküzdhetetlen erővel száll szembe a fasizmussal, világosságot és szabadságot hoz a megkínzott emberiségnek...

Malinovszkij a front figyelőpontján, Tiszaföldváron tartózkodott. Elhozták neki a főváros részletes alaprajzát: a három gyűrűben futó körutakkal, amelyeket átmetszenek a központból sugárszerűen szétfutó utcák; a gyárakkal és üzemekkel, amelyek főleg a bal parton, a város déli felében találhatók; kormányépületeivel és katonai intézményeivel, külföldi képviseleteivel, pályaudvaraival és nagyszámú vásárcsarnokával, parkjaival, palotáival, kulturális műemlékeivel; a Duna 15 kilométeres szakaszán átívelő hidak sora — a városban hét ilyen híd van, köztük két vasúti híd — pompás képet mutatnak. Budán, a város jobb parti része fölé emelkedő dombvidéken elszórt villákon túl a budai hegyek nyúlványai látszanak.

Pesten rengeteg a háztömb, a térképészek körülbelül ötezret számláltak össze. A felderítési adatok szerint, a Budapest bal parti részén kiépített védelem alapjául több háztömbből álló ellenállási csomópontok és egy vagy több épületből álló tűzfészkek szolgáltak. A félkör alakú védelmi vonalak szárnyaikkal a Dunára támaszkodtak. A reteszállások a sugárutakon húzódtak végig.

A 2. Ukrán Front balszárny-csapatai előtt Pest kül-

városi övezete terült el, Dunakeszi, Gödöllő, Isaszeg, Üllő, Rákosliget, Szigetszentmiklós vonalában. A front középső része és jobb szárnya előtt az ellenség a főváros keleti részét védte, továbbá a Garam folyó jobb partját. A 6. gárda-harckocsihadsereg a front mögöttes területén összpontosult. A 3. Ukrán Front főerői képezték Budapest nyugati részén az ellenség külső bekerítési arcvonalát, míg a 46. hadsereg a 2. gárda-gépesített-hadtesttel a bekerítés belső arcvonalát.

Hajnalban Malinovszkij repülőgépre ült, hogy megtekintse Budapestet és környékét, behatóbban tanulmányozza a terepet, saját és az ellenség csapatainak peremvonalát. Figyelmesen szemlélte a távolba vesző térséget, a sötéten elnyúló erdőségeket, az elsötétített városokat, a szürke folyókat. A peremvonal mentén, távolodva tőle, majd közeledve hozzá, helyenként keresztülhaladva rajta, futottak a vasutak és a műutak keskeny szalagjai. Felvillantak, majd kihunytak a gyalogsági tűz és a géppuskasorozatok lángocskái. Egyre kevesebb világítórakéta röppent fel. És lám, itt van Budapest. Malinovszkij megpillantotta az Országház és a bazilika aranyos fényben felcsillanó kupoláit és csúcsos tornyait, amint a virrasztó város fölé magasodtak...

A szovjet parancsnokság el akarta kerülni a békés lakosságot fenyegető roppant áldozatokat, a lakóépületek és történelmi műemlékek pusztulását, javaslatot tett a hitlerista csapatoknak, hogy tegyék le a fegyvert. A fasiszták azonban elutasították ezt a javaslatot és bízva abban, hogy sikerül kitörniük az ostromgyűrűből, vadállati módon megölték a parlamentereket. És ekkor, 1945. január 1-én a szovjet csapatok megkezdték a körülzárt csoportosítás megsemmisítését.

A hitleristák, hogy lelket öntsenek a bekerített csapatokba és növeljék kitörésük reményét, január 2-án éjszaka Komárom felől Bicske, Budapest irányában az első ellencsapást mérték Tolbuhin csapatainak külső arcvonalára, megpróbálták áttörni a blokádot, s ugyanakkor a bekerített csoportosítás találkozócsapást kísérelt meg a 46. hadsereg ellen. A harcok végsőkig elke-

seredett jelleget öltöttek. A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása feszült figyelemmel kísérte az eseményeket. Parancsot adott Malinovszkijnak, hogy hiúsítsa meg az ellenség ellencsapását. Malinovszkij úgy határozott, hogy a 7. gárdahadsereg és a 6. gárda-harckocsihadsereg csapataival az ellencsapást mérő csoportosítás hátába kerül. Ezek a hadseregek január 6-ára virradó éjszaka meglepetésszerű rajtaütéssel, tüzérségi előkészítés nélkül, áttörték az ellenség védelmét a Garam folyónál, és északkeletről Komárom felé nyomultak előre. A hitleristák kénytelenek voltak gyengíteni ellencsapásmérő csoportosításukat, és erőik jelentékeny részét a 2. Ukrán Front ellen fordították.

A két következő ellencsapás Tolbuhin csapataira, a bekerítés külső arcvonalára, szintén nem segített a bekerítetteken. Ámde a január 20-át követő napokban mért harmadik ellencsapás következtében a 3. Ukrán Front nehéz helyzetbe került. Az ellenség kettévágta, és délről nyugatnak tört előre a Velencei-tó és a Duna között nyitott folyosón. Miután azonban harcba lépett a 2. Ukrán Front erőinek egy része — kiváltképpen a légiereje és egyéb intézkedések is történtek —, január 27-ére sikerült visszaállítani a 3. Ukrán Front csapatainak korábbi helyzetét és kijutni a Velencei-tó, Balaton térségébe. Ilyen körülmények között a főhadiszállás megbízta Tyimosenko marsallt, hogy hangolja egybe a 2. és a 3. Ukrán Front tevékenységét Budapest körzetében.

Az ellenséges ellencsapások nem hozták meg a kívánt eredményt. Viszont a Budapestért folyó küzdelem elhúzódott, és január 18-án a főhadiszállás Malinovszkij 2. Ukrán Frontját bízta meg a bekerített csoportosítás megsemmisítésével.

Malinovszkij a Pesten levő ellenség megrohamozása céljából létrehozta a 2. Ukrán Front budapesti csoportját, amelynek állományába Lazko tábornok 30. lövészhadteste, a 7. román hadseregközvetlen hadtest, Afonyin tábornok 18. gárda-lövészhadteste és még kilenc tüzérdandár tartozott. Ez a csoport kezdetben erőinek egy részével a 7. gárdahadsereg alárendeltségében működött,

másik részével, azaz Afonyin hadtestével a front alárendeltségében. Január 11-étől a hadcsoportot maga Malinovszkij irányította Hevesről (Egertől délre 32 kilométerre), a front ottani harcálláspontjáról, amely a budapesti csoportosítás bekerítése után települt át ide.

Működésbe léptek a rohamcsoportok: lövészszakaszok és -századok. Állományukba a robbantócsoportok, a rohamlövegek, harckocsik, lövegek és aknavetők tartoztak. Számos ilyen rohamcsoport küzdött. Mindegyik saját irányában megfelelő tájékozódási tervvel ellátva, épülettől épületig (támpontról támpontra), épülettömbtől (ellenállási csomóponttól) épülettömbig küzdötte előre magát.

Az ellenség dühödten ellenállt. Minden fegyverét és technikai eszközét bevetette, felhasználta a házak falait, ablakait, az emeleteket, a padlásokat, a háztetőket, a kapualjakat, a kapukat, barikádokat, mindent, amit csupán a közvetlen irányzású lövegek tüzével lehetett megsemmisíteni és lerombolni.

A rohamcsoport rendszerint akkor futott át a megrohamozandó épülethez, amikor a tüzérség már lefogta a látható célokat. Ekkor a csoport behatolt az ablakon át vagy a robbantók által nyitott résen, s harcolva szorította az ellenséget a pincétől a padlásig és a tetőig, a könnyű ágyúkat felvonszolták az emeletekre, sőt reaktív lövedékeket is vittek, amelyekkel megsemmisítették a szomszédos épületek ellenséges tűzfegyvereit. Tüzérségi előkészítés nem volt. Az aknavetők tűzzel „körülszegték" az objektumot. A lövegekből a közvetlen irányzású tűz minden módszerét alkalmazták. A szovjet katonák a tömeges és egyéni hősiesség számos példáját tanúsították. Az utcai harc képe nagyszámú kisebb-nagyobb rohamból, háztól házig való gyors szökellésből, az épületeken belüli kézitusából tevődött össze.

Malinovszkij pontosan kijelölte a főcsapások irányát, megfelelő erőkkel és eszközökkel biztosította azokat, és nagy gonddal ügyelt a seregtestek közti szoros együttműködés fenntartására, ide értve a csehszlovák terüle-

ten támadó 40., 27. és az 53. hadsereg, valamint a Plijev lovas-gépesített csoportja közti együttműködést.

Így szorult a hurok mind szorosabbra és szorosabbra. Elérkezett az idő, amikor az ellenség repülőgépei már nem dobhattak le lőszer- és élelmiszer-utánpótlást, mert a szovjet légvédelmisek lelőtték őket, és konténereik gyakran a fővárost rohamozó csapatok területére estek.

A Pesten körülzárt ellenséggel nyolc nap alatt végeztek, azután hogy január 17-én három részre tagolták szét, és megmaradt csapatai fogságba estek. Malinovszkij ezt követően a csoportot a fővárostól nyugatra dobta át, hogy a 3. Ukrán Front állományából rendelkezésére bocsátott két lövészhadtesttel együtt Budát vegye birtokba.

Mivel Afonyin tábornok megsebesült, a csoport parancsnoka az 53. hadsereg parancsnoka, I. M. Managarov tábornok lett, aki tapasztalt volt a nagy városokért vívott harcokban. A csoport törzsét a 18. gárda-lövészhadtest törzsének alapjain építették ki Budakeszin. Itt volt legkeskenyebb a távolság a bekerítés külső és belső arcvonala között. A fasiszták igyekeztek kívülről bejutni ide, hogy birtokba véve a magaslatot, csapást mérjenek mind a szovjet csapatok törzsére, mind a belső arcvonalra, és segítséget hozzanak a bekerítetteknek. Ezért a parancsnokság nem volt biztos benne, hogy az ellenség hátból, Bicske felől nem rohamozza-e meg a törzset.

A Malinovszkij által szabott feladatnak megfelelően a front tüzérfőnöke, N. Sz. Fomin tüzértisztek egy csoportjával a hatalmas területű Budapest legveszélyesebb szakaszára érkezett, és Managarovval együtt megszervezte a harc tüzérségi támogatását. Kezébe vette több, a nyugati ponton működő hadtest tüzérségét és a Pesten levő csapatokat, hogy összehangolja a Budán levő ellenség elleni tüzet.

Ugyanide, Budakeszire, veszélyes átkelőhelyeken keresztül, az előhegyek megkerülésével megérkezett a marsall a tábornokok és tisztek egy csoportjával, hogy meggyorsítsa az ellenség szétzúzását a fővárosnak ezen

a részén is. Meglátva a közelbiztosítási célból felállított géppuskákat, Malinovszkij megjegyezte: „Mintha bizony mi lennénk ostromzár alatt." A marsall nem sokat törődött személyes biztonságával. Ez alkalommal is jókora kockázatot vállalt, amikor gépkocsin e szűk folyosóba érkezett: senki sem nyújthatott biztosítékot, hogy a fasiszták nem törnek rá.

Múltak az órák, a napok, és közeledett a harcok vége Budán is. A fasiszták nem adták meg magukat. Sőt megpróbálták felhasználni a föld alatti közműveket, a csatornákat, hogy azokon kijussanak a bekerítésből. Február 12-ére virradó éjszaka a hitleristák elvesztették utolsó reményüket is a menekülésre, és beszüntették az ellenállást. Több ezer emberük került hadifogságba.

1945. február 13-ára Budapestet megtisztították az ellenségtől. A város elszomorító látványt nyújtott. Romhalmaz volt. Az utcák zsúfolva haditechnikai eszközökkel. Mindenfelől a leégett házak fekete üregei tátongtak. Nem volt világítás, nem működött a közlekedés. A pincékből előbújtak a főváros éhes, meggyötört lakosai. A 2. és 3. Ukrán Front csapatainak haditanácsai a lakosság segítségére siettek. Hozzáfogtak a házak aknamentesítéséhez, hidakat vertek a Dunán, és élelmiszerrel látták el a lakosokat.

A budapesti hadműveletet követően és miután a 3. Ukrán Front a Balaton körzetében visszaverte az ellenség ellentámadását, a 2. Ukrán Front Malinovszkij parancsnoksága alatt széles arcvonalon lendületes támadást fejlesztett ki Bécs és Csehszlovákia irányában. Az a tény, hogy a front csapatai egyidejűleg szabadították fel egy sor ország (Csehszlovákia, Magyarország, Ausztria) területét, a magasabbegységek és seregtestek politikai szerveinek munkájára is kihatott, tevékenységüknek sokféle formáját és módszerét kellett alkalmazniuk, nem vétve szem elől az egyes államok nemzeti hagyományait és földrajzi sajátosságait. Erről tett jelentést a front politikai csoportfőnöke, A. N. Tyevcsenkov altábornagy a Szovjetunió hőseinek február

23—24-én, a haditanács intézkedése alapján tartott tanácskozásán. Ezen felszólalt Malinovszkij is. Beszédében összegezte a harci tapasztalatok eredményét, és felszólította a Budapestről, Csehszlovákiából és a Dunántúlról érkezett katonákat, hogy szavait tolmácsolják a fiataloknak.

Ezek a fegyvernyugvás napjai voltak, a 7. gárdahadsereg heves védelmi harcai után, a Duna mellett a garami hídfőben. A gyalogság, a tüzérek és a harckocsizók, az egységek és magasabbegységek derekas helytállása és hallatlan hősiessége ellenére, a hadsereg csapatainak — több nagyobb hiányosság miatt — ki kellett üríteniük a hídfőt. Így hiba volt az, hogy a hadsereg felderítői nem derítették fel: a hídfővel szemben öt ellenséges gyalogos- és két páncéloshadosztály összpontosul: azt sem ismerték fel, hogy a 6. SS-páncéloshadsereg 1. páncéloshadtestének harckocsijai éjjellátó készülékekkel rendelkeznek. Ez lehetővé tette az ellenség számára az éjszakai harcok sikeres megvívását; hibák csúsztak a hadtestek közti harcászati együttműködésbe is. Észrevételeit és az elmondottakkal kapcsolatos kifogásait Malinovszkij a hadsereg vezetői állományának tanácskozásán mondotta el, a tőle megszokott nyugodt hangnemben, és követelte, hogy vessenek véget a túlzott kedélyességnek és önelégültségnek, amely a szakadatlan győzelmes támadások hatására a parancsnoki kar egy részénél lábra kapott.

1945 márciusában a front jobb szárnyának csapatai felszabadították a német megszállóktól Selmecbánya és Zólyom csehszlovák városokat, majd elérték a Garam folyót. Ezután a 4. Ukrán Fronttal együttműködve részt vettek a moravská ostravai hadműveletben; a szlovákiai hegyekben támadó 40. és 4. román hadsereg március 25-én felszabadította Besztercebányát és kifejlesztette a sikert Trencsén irányában. A front déli szárnyának csapatai részt vettek a Bécs irányában támadó 3. Ukrán Front harcaiban, befejezve e hadművelet első szakaszát.

Ezzel egy időben (március 25-én) a 2. Ukrán Front

megkezdte a pozsonyi—brnói hadműveletet a Duna bal partja mentén. E hadműveletre több mint egy hónapon át készült, miközben a front szárnyain szakadatlan harctevékenység zajlott. Feltöltötték a magasabbegységek állományát, pótolták a fegyverzetet és a harci technikát, üzemanyag-, lőszer- és egyéb anyagi készleteket halmoztak fel.

A támadás folyamán, az alakulatoknak négy vízi akadályt kellett leküzdeniük: a Garamot és a folyó nyugati partjának meredek oldalában kiépült fővédőövet, a Nyitrát, a Vágot és a Moravát, valamint a második védőövet és a mögöttes vonalat. A megáradt folyók az ellenség védelmének kedveztek és nehéz akadályt jelentettek a front központi csoportosítása (az 53. hadsereg, a 7. gárdahadsereg és az 1. gárda lovas-gépesített csoport) kiszöbönálló, és Pozsonyig 120 kilométert kitevő támadásának útjában.

Malinovszkij tehát azt a követelményt állította Cirlin tábornok, a műszaki csapatok parancsnoka elé, hogy gondosan és rejtve készítse fel a pontonos alakulatokat és az átkelési eszközöket, dolgozza ki előremozgásuk tervét a vízi akadályokig, az összfegyvernemi parancsnokoknak pedig meghagyta, hogy törzseikben munkálják ki a folyókon való erőszakos átkelés összes kérdéseit. E feladatok megoldását elősegítette a Garam folyó keleti partján elterülő erdőség.

A front törzse megtervezte és elvégezte annak ellenőrzését, hogyan készültek fel a csapatok a hadműveletre, ide értve a Garamon való erőszakos átkelést a főcsapás irányán kívül, közvetlenül a hadművelet megindítása előtt. Ennek az átkelésnek ugyanis az volt a célja, hogy megtévessze az ellenséget Malinovszkij valóságos szándéka felől. A hadművelet előtt Zaharov vezérezredes, a front törzsfőnöke úgy intézkedett, hogy a Garam menti egyik magaslaton előretolt parancsnoki harcálláspontot és figyelőpontot építsenek ki a frontparancsnok részére. Ide érkezett meg Malinovszkij. Már itt tartózkodott a törzsbeli tisztek egy csoportja, élükön Pavlovszkij tábornokkal, a fronttörzs hadműveleti cso-

portfőnökével. Ugyancsak itt volt már Fomin tábornok, a front tüzérfőnöke, Cirlin tábornok, a műszaki csapatok főnöke, és Leonov tábornok, a híradócsapatok főnöke, hogy figyeljék és irányítsák csapataikat ütközet közben, a folyamátkelés során, valamint az ellenség fővédőövének áttörésekor.

A főcsapást csatlakozó szárnyaikkal a 7. gárdahadsereg, az 53. hadsereg és az 1. gárda lovas-gépesített csoport mérte a front hadműveleti felépítésének középső részén Pozsony, Malacky, Brno irányában, együttműködésben a Dunai Katonai Flottillával. A front fő csapásmérő csoportosításának tevékenységét az 5. légi hadsereg támogatta, amelynek állományába került egy román önálló repülőhadtest is.

Az erőszakos átkelés a Garamon március 25-én éjszaka kezdődött el. Rogyion Jakovlevics ekkor a 27 gárda-lövészhadtest figyelőpontján tartózkodott a 7. gárdahadsereg parancsnokával, Sumilov vezérezredessel együtt, és állandóan szemmel tartotta a felderítőosztagok harctevékenységét. Amikor meggyőződött arról, hogy azok megkapaszkodtak a folyó túlsó partján, a pontonosok pedig néhány hidat vertek, Malinovszkij megparancsolta, hogy a támadást az élzászlóaljakkal reggel 6 órakor indítsák meg, mögöttük az első lépcső főerői haladjanak. A front műszaki csapatai parancsnokának megparancsolta, lássanak hozzá a hídveréshez, és tegyék lehetővé, hogy Plijev 1. gárda lovas-gépesített csoportját be lehessen vetni az áttörésbe. A védelem áttörését a tüzérségnek és a légierőnek az ellenségre mért nagy erejű csapásai előzték meg.

Plijev csoportja, midőn a támadás második napján ütközetbe vetették, menetből átkelt a Nyitra folyón, és segített a főcsapás irányában működő hadseregeknek, hogy 135 kilométernyire kiszélesítsék az áttörés arcvonalát és 40 kilométer mélységben törjenek előre. Március 29-ére felszabadult Érsekújvár, s ezzel megnyílt a Pozsonyhoz vezető legrövidebb út.

Erre az időre a helyzet úgy alakult, hogy a 46. hadsereg a 2. gárda-gépesítetthadtesttel és a 23. harcko-

csihadtesttel együtt, március 16-ától a 3. Ukrán Frontal együtt a bécsi támadó hadműveletben vett részt, s messze előretört nyugatra a Duna déli partja mentén. Március 28-án elfoglalta Komárom városát Csehszlovákia határán, akkor amikor a csehszlovák Komarnótól, amely a Duna túlsó partján terül el, a 7. gárdahadsereg még messze volt. Ezért az ellenségnek lehetősége nyílt arra, hogy dél felé fordított arcvonallal védelmet foglaljon a folyó északi partján. Amikor azonban Plijev csapatai kijutottak Érsekújvár körzetébe, a 46. hadsereg pedig Komáromba, a fasisztákat az a veszély fenyegette, hogy a Duna északi partján bekerítik őket.

Ebben a helyzetben Malinovszkij hadvezéri művészetének újabb fényes vonása mutatkozott meg.

Úgy határozott, hogy megnöveli a hadművelet méreteit, s ezért megparancsolta a 46. hadsereg parancsnokának, A. V. Petrusevszkij altábornagynak, hogy fordítsa a 23. lövészhadtestet észak felé, erőszakolja ki az átkelést a Dunán Komarnótól nyugatra és kerüljön az ellenség szárnya mögül annak hátába s együttműködésben a 7. gárdahadsereg 25. gárda-lövészhadtestével, amely arcból támad, nyomuljon előre Pozsony felé. Ezt a manővert az ellenségre nézve váratlanul hajtották végre, és nagy harci sikerrel járt. Egyidejűleg a Dunai Katonai Flottilla hadihajói Rogyion Jakovlevics parancsára 70 kilométeres gyors éjszakai előretörést hajtottak végre a Dunán, és Komarnótól nyugatra deszantként partra tették a 83. önálló tengerészgyalogos-dandárt, amelynek alegységei részt vettek a város elfoglalásában.

Plijev gyorsan mozgó csoportja magával ragadva az összfegyvernemi hadseregeket, március 30-án leküzdötte a Vág folyót. A gárdisták az utakon kívül tevékenykedve kiértek az ellenséges csapatok hátába, zsákmányul ejtették technikai eszközeit és megsemmisítették élőerőit.

Rogyion Jakovlevics április 2-án a front törzsét Budapest északkeleti külvárosából Dvoriba (Érsekújvártól keletre 6 kilométerre) telepítette át, ahonnét a követke-

zó feladatokat szabta: Sumilov 7. gárdahadseregének, hogy legkésőbb április 5—6-ig vegye birtokba Pozsonyt, Plijev 1. lovas-gépesített csoportjának, hogy támadjon Brno általános irányban, a 46. hadseregnek pedig, hogy a 23. harckocsi- és a 2. gárda-gépesítetthadtesttel vállvetve támadjon Bécs felé, és működjék együtt a 3. Ukrán Front csapataival. A frontok között új sávhatárt jelöltek ki, amely Malinovszkij csapatait továbbra is északnyugati irányba „vezette" Brno ellen.

A hadművelet folyamán a felderítés megállapította, hogy Pozsonyt jól felkészítették a védelemre, és így ha rohammal akarják elfoglalni, az hatalmas rombolásokkal járna. Hogy elkerüljék ezt, Rogyion Jakovlevics megparancsolta Sumilov 7. gárdahadseregének, hogy északnyugat felől kerüljék meg a várost. Erről értesítette Gorjunovot, az 5. légi hadsereg parancsnokát, valamint Holosztyakovot, a Dunai Katonai Flottilla parancsnokát, hogy működjenek együtt a város felszabadításában.

Malinovszkij parancsát teljesítették. Pozsony felszabadítása után, habár az ellenség továbbra is ellenállt, a hadseregek április 7-e és 12-e között elérték a Morava folyót, több szakaszon átkeltek rajta és Ausztria területére léptek.

A 2. Ukrán Front haditanácsa április 8-án felhívást intézett Ausztria lakosságához, amelyben hangsúlyozta, hogy a Szovjet Hadsereg azért lépett az ország földjére, hogy megsemmisítse a német fasiszta csapatokat és felszabadítsa Ausztriát a német fasiszta függőségtől, hogy a Szovjet Hadsereg közre fog működni annak a rendszernek a helyreállításában, amely 1938. március 15-e, a hitleristák Ausztriába való betörésének napja előtt fennállott. A szovjet parancsnokság nyugalmat, békés munkát és normális életet garantált Ausztria népének. Ugyanakkor felhívta Ausztria polgárait, nyújtsanak segítséget az ellenség elleni harcban, hogy mielőbb kiűzhessék a fasisztákat és gyorsítsák meg a szabad és független Ausztria újjáépítését.

Eközben a front fő csapásmérő csoportosítása Cseh-

szlovákia második legnagyobb városa, a fontos ipari központ, Brno irányában nyomult előre. Útjukban a csapatok leküzdötték a Morava folyót, és elfoglalták Hodonin városát, ezt a fontos útcsomópontot, s az ellenség erős támpontját a folyó nyugati partján. Győzelmüket Moszkva április 13-án tizenkét tüzérségi díszsortűzzel köszöntötte.

Ugyanezen a napon eldördült Moszkvában a díszsortűz Tolbuhin 3. Ukrán Frontja csapatainak tiszteletére is, amelyek a 2. Ukrán Front bal szárnyával együttműködve elfoglalták Ausztria fővárosát, Bécset, a hitleristák védelmének ezt a hadászatilag oly fontos csomópontját, amely a Németország déli körzeteibe vezető utat volt hivatva fedezni.

Április 13-án Rogyion Jakovlevics törzsével együtt Modrába (Pozsonytól északkelet felé 24 kilométerre) települt át, hogy onnét szervezze meg a Morvaország fővárosa, Brno elleni támadást, hogy aztán az ellenség további szétzúzásával megnyissák a csapatok útját Prága felé. Ennek érdekében újra megkapta a 3. Ukrán Fronttól Kravcsenko 6. gárda-harckocsihadseregét, amely Managarov 53. hadseregével és Plijev 1. gárda lovas-gépesített csoportjával együtt a főirányban működött. Malinovszkij úgy értékelte, hogy a terepviszonyok miatt nem célszerű a harckocsik tömeges alkalmazása. A megkívánt előnyomulási ütem (15—20 kilométer három nap alatt) nem érhető el, a csapásmérő csoportosítás jobb szárnyán viszont a csapatok sikeresen támadtak. Elhatározta tehát, hogy ide csoportosítja át a harckocsi-hadsereget. Április 21-én a hadsereget rejtve kivonta a harcból, és két éjszaka alatt ugyancsak rejtve átcsoportosította az 53. hadsereg támadási sávjába, amely a Brno elleni döntő csapásra készült. A harckocsizók azt a feladatot kapták, hogy délnyugatról karolják át Brnót és Plijev lovasaival együtt, akiknek a várost délkelet felől kellett megkerülniük, foglalják el azt. Malinovszkij úgy tervezte, hogy a harckocsi-hadsereget az 53. hadsereg 18. gárdahadtestének és a 49. lövészhadtestének sávjában veti ütközetbe. Április 23-án a tábornokok egy

csoportjával megérkezett ide, hogy a helyszínen segítsen a hadsereg parancsnokságának a harckocsik ütközetbe vetésében. Kravcsenko tábornok átlagon felüli szervezői képességekkel rendelkezett, s így minden simán ment.

Brno városát az ellenség két páncélos-, egy gépesített, egy lovas- és néhány gyalogoshadosztálya védte. Ezek számottevő erők voltak a front kifáradt támadó csapataival szemben. Mindazonáltal a többi front sikereitől fellelkesült csapatok április 23-án egyheti lélegzetvételi szünet után felújították a támadást. Nagyarányú ütközet bontakozott ki a történelmi jelentőségű Pracenói-magaslatok körzetében, ahol 1805-ben az orosz fegyverek megmérkőztek a napóleoni fegyverekkel. A harcok éjjel-nappal folytak. A szovjet csapatok szívósan nyomultak előre. Végül megközelítették a várost több irányból is.

Április 25-én, Brno megrohamozásának előestéjén Malinovszkij 44 katonának, tiszthelyettesnek és tisztnek átnyújtotta a Lenin-rendet és az „Arany Csillag"-ot a Szovjetunió hőse megtisztelő címmel, a Románia és Magyarország területén folytatott harcokban tanusított bátorságuk és hősi helytállásuk elismeréséül. A kitüntetettek biztosították a front parancsnokságát és haditanácsát, hogy tovább gyarapítják a Szovjet Hadsereg dicsőségét. A frontparancsnok arra kérte a hősöket, hogy példájukkal lelkesítsék a katonákat a még hátralevő harcokban.

A csapatok megkezdték a rohamot, és április 26-án estére elfoglalták a várost.

Ezzel véget ért a német fasiszta csapatok megsemmisítése a Nyugati-Kárpátokban. A 4. Ukrán Front csapataival együtt, amelyiknek a fő szerep jutott a moravská ostravai támadó hadműveletben, a front csapatai teljesen felszabadították Szlovákiát, valamint Morvaország egy részét.

Pozsony, Moravská Ostrava, Brno, Bécs eleste a német fasiszta védelmi rendszerben, három front szakadatlan csapásai alatt, maga után vonta az ellenséges

arcvonal egész déli szárnyának összeomlását. E hadműveletek nyomán a hitlerista hadvezetés sok hadosztályát vesztette el: 428 000 katonája és tisztje esett el vagy került hadifogságba. A szovjet frontok előtt megnyílt az út Csehszlovákia középső része, valamint Németország déli körzetei felé, hogy a „Közép" hadseregcsoportot három oldalról zárják körül.

A berlini hadművelet sikeres befejezése után az 1. Ukrán Front csapatai messze előrejutottak Prágától északra. Az olomouci—prágai irányban támadó 4. Ukrán Front 250—300 kilométerre volt Csehszlovákia fővárosától keletre, Malinovszkij frontja pedig 160—200 kilométerre délkeletre. A három front, ideszámítva a lengyel, a román és a csehszlovák csapatokat is, 2 millió 28 ezer főt számlált. 30 452 löveget és aknavetőt, 1960 harckocsit és rohamlöveget, 3014 harci repülőgépet mondhatott magáénak, szemben a német fasiszta csapatok 900 000 emberével, 9700 lövegével, 1900 páncélosával és 1000 repülőgépével.*

A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása mélyrehatóan mérlegelve a fegyveres küzdelem katonai-politikai körülményeit, a kedvező erőviszonyokat és a szovjet csapatok előnyös helyzetét Prága körzetében, már május első napjaiban kidolgozta a prágai hadművelet pontos elgondolását, s a támadás leghatározottabb és leghatékonyabb módját választotta ki. A hadászati elgondolás lényege az volt, hogy a „Közép" hadseregcsoport mindkét szárnyára nagy erejű csapást mérnek, majd találkozó irányban Prága felé fejlesztik ki a támadást. A cél az volt, hogy bekerítik, részekre szabdalják Közép-Csehszlovákiában az ellenséges csapatokat, megakadályozzák, hogy elvonulhassanak Dél-Németországba, és felszabadítják Prágát.

Az 1. Ukrán Frontnak a főcsapást Drezda körzetéből kellett mérnie, és egyidejűleg középső részével és bal szárnyával, a 4. Ukrán Frontnak pedig összes erőivel

* A második világháború története 1939—1945. Tizedik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1981, 460. old.

kellett támadnia. A 2. Ukrán Front jobb szárnyával Brno körzetéből Jihlava, Prága irányában és erőinek egy részével Olomouc felé támadott. A hadművelet kezdete május 7-ére volt kitűzve.

Malinovszkijnak és az 1. Ukrán Front parancsnokának, Konyevnek nagy szüksége volt arra a három-négy napra, amelyet a hadművelet előkészítésére kaptak, mert az erőket és eszközöket jelentős mértékben át kellett csoportosítaniuk. Rogyion Jakovlevicsnek ki kellett vonnia a harcból a 6. gárda-harckocsihadsereget, valamint az 1. gárda lovas-gépesített csoportot, és a prágai irányban kellett összpontosítania, hogy ütközetbe vesse őket. Úgyszintén csapatainak állományába került át a 9. gárdahadsereg, amelyet a front első lépcsőjébe kellett előrevonnia. Az átcsoportosítás azzal az elgondolással összhangban történt meg, amely szerint a főcsapás középpontjában a 7. gárda összfegyvernemi hadseregnek és a 6. gárda-harckocsihadseregnek kell elhelyezkednie. Tőle jobbra az 53. hadsereg, az 1. román hadsereggel együtt, valamint az 1. gárda lovas-gépesített csoport vonul fel, tőlük balra pedig a 9. gárdahadsereg. A 40. hadsereg, s vele együtt a 4. román hadsereg, előnyomulásával Olomouc felé, az ellenség a 4. Ukrán Front előtt „katlanba" került. A 2. Ukrán Front bal szárnyát a 46. hadsereg támadása biztosította.

A merész elgondolás kivitelezését derekas pártpolitikai munka kísérte. Le kellett küzdeni a Berlin elestével kapcsolatban mutatkozó önelégültséget, a háború korai befejeződésével járó hangulatot. Úgyszintén meg kellett szilárdítani a testvéri hadseregek közti fegyverbarátságot.

Május 5-én a rádió hírt adott a prágai fegyveres felkelésről. Ez arra késztette a szovjet hadvezetést, hogy nem várva be a csapatátcsoportosítások befejezését, megindítsa a hadműveletet. Először is az 1. Ukrán Front mért hatalmas erejű csapást, amely két nappal korábban kezdte meg az átcsoportosítást és foglalta el megindulási helyzetét, mint Malinovszkij marsall frontja, amely május 7-én ment át támadásba. Estére a 2. Ukrán

Front magasabbegységei áttörték az ellenséges védelem harcászati mélységét, és Rogyion Jakovlevics ütközetbe vetette harckocsi-hadseregét. Az 5. szovjet légi hadsereg gépei uralták a légteret. Ide irányították a 3. Ukrán Front V. A. Szugyec parancsnoksága alatt álló 17. légi hadseregének repülőgépeit is.

Május 9-én reggel az 1. Ukrán Front és a 4. Ukrán Front harckocsi-hadseregei után dél felől benyomult Prágába a Kravcsenko vezette 6. gárda-harckocsihadsereg és Plijev 1. gárda lovas-gépesített csoportja is.

Ezek a tábornokok Rogyion Jakovleviccsel csaknem egész harci útján végig együtt küzdöttek. Csapataikat a döntő irányokban az ellenség hadműveleti mélységében alkalmazták. Különösen kitűnt az ellenség mögöttes területein rajtaütésszerű portyáival Issza Alekszandrovics Plijev. Plijev tábornok az elsők között volt, aki megértette a lovasság alkalmazásában rejlő lehetőségeket, ha összehangolják azt a harckocsikkal, és nagy szerepet játszott a támadó hadműveletekben, nagyfokú mozgékonyságot, dinamikusságot és eredményességet kölcsönözve nekik. Rogyion Jakovlevics hadvezéri tevékenységének egyik legragyogóbb vonása az volt, hogy nagy hozzáértéssel használta fel olyan tehetséges parancsnokok katonai képességeit, mint Plijev, Pravcsenko, Csujkov, Managarov és mások, támaszkodott rájuk és csapataikra a legbonyolultabb feladatok megoldásában.

Amikor a Nagy Honvédő Háború a vége felé járt és a 2. Ukrán Front csapatai megtörték az ellenség ellenállását Csehszlovákiában, a párt és a szovjet kormány Győzelem elnevezésű legmagasabb katonai érdemrenddel tüntette ki Rogyion Jakovlevicset.

Az utolsó hadjárat

1945. június 23-án fogadta el a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa azt a törvényt, amelynek értelmében az idősebb korosztályú tisztesi és közkatonai állomány első csoportját leszerelik. A leszerelt katonákkal az első szerelvények július 5-én indultak útnak, és ötnaponként a számuk egyre sokasodott. Ez az egész államra kiterjedő intézkedés fölöttébb ünnepélyes jellegű volt, és a szovjet nép igazi ünnepnapjává vált.

A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása még működött, és a leszerelt katonákkal teli szerelvények mozgását arra használta fel, hogy hadműveleti-hadászati szempontból álcázza katonai erőinek keletre történő átdobását. A Távol-Keleten és a Csendes-óceánnál még folytatódott a háború. Japán és az USA közti harccselekmények a Szovjetunió határainak közelében zajlottak, ahol a szovjet kormány kénytelen volt immár négy éve nem kevesebb mint negyven hadosztályát állomásoztatni, felkészülve a japán támadás visszaverésére. Szövetségesi kötelességéhez híven a Szovjetunió felkészült, hogy hadba lépjen Japán ellen, felszámolja a világháború második tűzfészkét és biztonságossá tegye távol-keleti határait. A militarista Japán Kvantung-hadseregének megsemmisítése céljából májusban és júniusban nyugatról pótlólagos csapatkontingenseket dobtak át Távol-Keletre, köztük két tábori frontparancsnokságot, három összfegyvernemi és egy harckocsi-hadsereget, valamint két gépesített és egy harckocsihadtestet.

A Bajkálontúli Front egyik szerelvényén utazott az egykori 2. Ukrán Front tábori parancsnoksága, Mali-

novszkij marsallal az élén, aki ezúttal vezérezredesi vállapot viselt, és családi neve Morozov volt. Vele együtt utazott vezérkari főnöke, Zaharov hadseregtábornok, szintén vezérezredesi rendfokozattal, Zolotov néven és a front több más parancsnoka. Többségüknek költött neve és rendfokozata volt.

A Csitába való elutazás előtt Rogyion Jakovlevics Moszkvába ment, és hadműveleti csoportjával némi időt töltött ott. Miután előzetesen öt napon át tanulmányozták a vezérkarnál a szükséges anyagokat, jelentést tett a helyzetről a Kremlben és előterjesztette a Bajkálontúli Front hadműveleti terveit, ugyanis e front parancsnokává nevezték ki. A tervezés során meghatározták a főcsapás és a kisegítő csapások irányait, az erőket és az eszközök összetételét, valamint azok feladatait, döntést hoztak a magasabb parancsnokok, a fegyvernemi parancsnokok és szolgálatiág-főnökök, valamint helyetteseik kinevezését illetően.

A hadműveletben a fő szerep a Bajkálontúli Frontra várt, miért is jobban megerősítették magasabbegységekkel és egységekkel azoknak a nyugati frontoknak az állományából, kiváltképp az egykori 2. Ukrán Frontéból, amelyek gazdag tapasztalatokkal rendelkeztek a hegyes terepen vívott harcokban. A 2. Ukrán Frontból ideérkezett az 53. hadsereg, a 6. gárda-harckocsihadsereg és a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának tartalékából a 39. hadsereg.

A főhadiszállás egy nagyarányú, hatalmas méretű hadjárat tervét dolgozta ki.

A frontnak 20—25 nap alatt 600—800 kilométert kellett előnyomulnia. A határ menti megindulási állások, figyelemmel a határvonal görbületeire-hajlataira, 2000 kilométeres arcvonalon húzódtak szét; a csapatok fő tömegét a Mongol Népköztársaság területén összpontosították. A front bal szárnya az áthatolhatatlan tajgával fedett Nagy-Hszingan északi nyúlványaira támaszkodott. Kizártnak tűnt, hogy az ellenség innét nagyobb erőket vessen be. A front jobb szárnyát Mongólia és Kína lakatlan és víztelen sivatagi terepén tervezték elhe-

lyezni. A fronttól jobbra semmiféle csapatok feltűnése nem volt várható. A front támadásának általános iránya — délkeletnek tartott, átellenben az 1. és a 2. Távolkeleti Fronttal, amelyeknek következésképp keletről és északról kellett csapást mérniük. A főhadiszállás tervei szerint három front koncentrikus csapásával részekre tagolják a Kvantung-hadsereget, és megsemmisítik, amennyiben megtagadja letenni a fegyvert.

Közvetlenül azután, hogy a hadvezetés megérkezett Csitába, megjött a főhadiszállás július 5-én kelt direktívája is a Bajkálontúli Front számára. A direktívát Sztálin és Antonov írta alá.

A direktíva meghatározta a hadművelet célját: nagy lendülettel be kell törni Közép-Mandzsúriába a 39., 53., 17. össszfegyvernemi hadseregekkel és a 6. gárda-harckocsihadsereggel, és szét kell zúzni a Kvantung-hadsereg derékhadát, majd a front főerőivel el kell érni a Csefeng, Mukden, Csangcsun, Csalantun vonalát. A hadműveletet meglepetésszerű csapásra kellett alapozni és a front gyorsan mozgó erőit, elsősorban a 6. gárda-harckocsihadsereget kellett alkalmazni. A fő csapásmérő csoportosítást a front közepén kellett létrehozni és Csangcsun általános irányban támadni vele Szolunon keresztül, előzetesen leküzdve a Nagy-Hszingant; be nem várva az 53. hadsereg csapatainak teljes összpontosítását, július 25-ére be kellett fejezni a csapatok átcsoportosításával, a harci és anyagi-technikai biztosítással, a csapatvezetéssel kapcsolatos minden előkészítő intézkedést és a csapatoknak működőképes állapotban kellett lenniük.

Bajkálontúli tényked ését Malinovszkij azzal kezdte, hogy alaposan szemrevételezte a hadműveleti irányokat. A szemrevételező csoportok repülőgépeken mozogtak. Elsőként Malinovszkij a kalgani irányt vette szemügyre az Ulánbátor—Pejcsing (Peking) országút mentén; balra a dolonnori—zsehoti és ettől balra a csefengi irányt. Ezek az irányok lehetővé tették a csapatok szabad manőverezését, és hogy a legrövidebb úton kijussanak a Liaotung-öbölhöz. Malinovszkij itt látta az egyik

olyan hadműveleti irányt, amelyben egy megerősített hadsereget vonultathat fel. Ezért lehetségesnek találta, hogy ha ebben az irányban erős harckocsicsapást mér, kijuthat a tengerhez. Malinovszkij mégis lemondott erről az elgondolásról, mivel a közelben nem volt vasútvonal, nem voltak lakott települések, víztárolók, s mindenütt csak homoksivatag és szikes föld terült el. Itt kellett működnie a szovjet—mongol csapatok lovas-gépesített csoportjának Plijev vezérezredes vezetésével, és tőle balra, Danyilov altábornagy parancsnoksága alatt, a 17. hadseregnek.

Másodsorban azt az irányt szemrevételezték, amelyik a tamcak-bulaki kiszögellésen át Taonan felé vitt. Ez az irány alkalmasnak látszott a csapatok rejtett összpontosítására és lehetővé tette két-három hadtest egyidejű tevékenységét. A Nagy-Hszingan hegység gerince ezen a részen lankásan ereszkedett alá, mindamellett korlátozta a csapatok manőverezését, kivált a gépesített csapatokét. Errefelé ugyanis nem volt sem vasút, sem műút, csupán nehezen járható hegyszorosok estek az utukba.

A Bajkálontúli Front parancsnoka a tamcak-bulaki kiszögelléstől a Szolun felé tartó irányt vélte legalkalmasabbnak. Az államhatár itt közel húzódik a Nagy-Hszinganhoz és kiterjedése Venemjaoig nem haladja meg a 200 kilométert. Nincsenek rajta nagy folyók és nehéz hegyi átjárók. A legrövidebb irány itt a Mandzsúriai Síkságon vezetett keresztül az ellenség szoluni csoportosítása után- és hátraszállítási útvonalaihoz és elvágta a halun-arsani helyőrség visszavonulási útját. Emellett balra a kiszögelléstől, a Halhin-Gol folyón létesített hídfő körzetéből Halun-Arsanon keresztül Szolunig, vasút és országút vezetett. Magas és meredek hegyek között haladtak, és a kisegítő irányt képezték. Rogyion Jakovlevics úgy tervezte, hogy a front főcsapását a tamcak-bulaki kiszögellésből a Kravcsenko vezérezredes parancsnoksága alatt álló 6. gárda-harckocsihadsereg, Ljudnyikov vezérezredes 39. és Managarov vezérezredes 53. hadserege méri.

A terepszemle a negyedik hadműveleti irányban — Hajlar, Csicsikar, Harbin — a kelet-kínai vasútvonal mentén ért véget. Ez az irány igen vonzónak mutatkozott, de a Nagy-Hszingan hegygerince az utakon kívül járhatatlan. Az utakat pedig a mandzsúriai—csalajnori, valamint a hajlari megerősített körletek zárták le. Jelentős akadálynak tűnt a 80—100 méter széles és mintegy 1,7 méter mélységű Argun folyó is. Ennek az iránynak a befogadóképessége körülbelül egy hadsereg működését tette lehetővé, és Malinovszkij úgy határozott, hogy Lucsinszkij altábornagy 36. hadseregét alkalmazza itt.

Megbeszélve Zaharov hadseregtábornokkal, a front törzsfőnökével a parancsnoki szemrevételezés eredményét, Malinovszkij a második napon tanácskozásra hívta össze a hadseregparancsnokokat, mely során kijelölte a csapatok összpontosítási körleteit, s egyszersmind hangsúlyozta, hogy minden szempontból a legígéretesebb hadműveleti iránynak a szoluni irány mutatkozik a délről hozzácsatlakozó mintegy 200 kilométer széles sávval. Közölte, hogy a 17. hadsereg a front csapásmérő csoportjának állományába kerül. Ez a közlés egyeseket meglepett, mivel a 17. hadsereg alkalmazási sávja messze esett a csapásmérő csoportosítás zömétől. Maga a 17. hadsereg parancsnoka is elcsodálkozott, amikor a hadsereg hadműveleti tervében, amelyben a hadsereg tevékenykedése kisegítő jellegűnek volt feltüntetve, Malinovszkij ezt írta: „A front főcsoportosításának a szárnyán tevékenykedik. Öntől pedig jobbra Plijev fog kisegítő irányban tevékenykedni". Később Rogyion Jakovlevics megmagyarázta: „Ezzel az elhatározással serkentettem a 17. hadsereg aktivitását, és így garanciát kaptam arra, hogy a szoluni irányt délnyugat felől fedezni fogják. Így roppant területet biztosítani tudtam csapatokkal."

A főhadiszállás direktívája nem szólt arról a kérdésről, melyben nem alakult ki egységes nézet Moszkvában, hogy ugyanis hol alkalmazzák a harckocsi-hadsereget a hadművelet első szakaszában — a fő csapásmérő csoport első lépcsőjében vagy a másodikban. Ez azt jelentette,

hogy a harckocsi-hadsereg alkalmazásának kérdését magának a front törzsében kellett eldöntenie.

Malinovszkij marsall ugyanis Moszkvában azt jelentette Sztálinnak, hogy a harckocsikat célszerű a második lépcsőben alkalmazni, hogy az ellenség ki ne lője őket a Nagy-Hszinganon. A vezérkar ellenezte ezt. Valamennyien egyetértettek abban, hogy az ellenvetés csak akkor jogos, ha a hadművelet megindulásáig az ellenség nem vonja előre erőit a hegygerincre. Egyik álláspont sem igazolódhatott mindaddig, amíg nem álltak rendelkezésre adatok az ellenség szándéka felől.

Ekkor a legfelsőbb főparancsnok azt ajánlotta Malinovszkijnak, hogy a helyszínen tisztázza ezt a dolgot és határozzon legjobb belátása szerint.

Seregnyi felderítő jellegű intézkedés eredményeként beigazolódott, hogy az ellenség főerőit továbbra is Mandzsúria központi körzeteiben tartja, és nem mutatkozott semmi jele annak, hogy előre kívánná vonni azokat a Nagy-Hszinganhoz.

Malinovszkij nem hamarkodta el a döntést. Nyugtalanította az a körülmény, hogy a front támadásának megindulásáig, amelynek időpontja még nem volt kijelölve, a japánok még átcsoportosíthattak. Malinovszkij úgy határozott, hogy ha erre sor kerülne, gépkocsizó lövészmagasabbegységeket von előre, és a harckocsi-hadsereget a fő csapásmérő csoportosítás első lépcsőjében viszi át a Nagy-Hszinganon. Ez fokozta a támadás ütemét, és lehetővé tette, hogy a front közelebbi feladatát az összfegyvernemi hadsereg számára megállapított határidőnél 5—10 nappal korábban hajtsa végre.

Arra az esetre, ha az ellenség mégis előnyomulna a Nagy-Hszinganhoz, Malinovszkij megnövelte a harckocsi-hadsereg állományát: két gépesített és egy harckocsihadtesthez két olyan gépkocsizó lövészhadosztályt csatolt, amelyek már hosszú idő óta Távol-Keleten állomásoztak és jól felkészültek a sivatagi és hegyes terepen vívott harcokra; továbbá két önjáró löveges tüzérdandárt és négy önálló harckocsi-zászlóaljat (összesen 1019 harckocsit és rohamlöveget, 118 páncélautót, 945

táborí löveget és aknavetőt, 165 légvédelmi löveget, 6489 gépkocsit és 948 motorkerékpárt).

Ily módon, figyelembe véve, hogy a 39. hadsereget szintén az első lépcsőben alkalmazták és az 53. hadsereget a másodikban, a csapásmérő csoport a front erőinek és eszközeinek több mint a felét magában foglalta. A parancsnok számítása szerint ennek az erőnek kellett a hadművelet első szakaszában leküzdenie a 400 kilométer mélységű sivatagi és hegyi övezetet, a második szakaszában pedig elérniük Csangcsun, Mukden körzetét, amely további 300—400 kilométert jelentett.

Ebből a célból tizenkilenc hadosztály, két gépesített és egy harckocsihadtest megfelelő megindulási állást foglalt el a Mongol Népköztársaság területének keleti kiszögellésében készen arra, hogy támadjon, és a legrövidebb irányt követve a Nagy-Hszingan zord és félelmetes hágóit leküzdve benyomuljon Mandzsúria központi körzeteibe.

A front jobb szárnyán (a kalgani irányban) a szovjet—mongol csapatok lovas-gépesített csoportja állt harcra készen, valamint a 17. összfegyvernemi hadsereg, hogy az utak mentén (a leginkább járható terepen) tevékenykedjék; ezek az utak Belső-Mongólia és Mandzsúria létfontosságú körzeteibe vezettek; emellett a lovas-gépesített csoportnak Dolonnor, Zsehol, a 17. összfegyvernemi hadseregnek pedig az utak mentén Csefeng felé kellett támadnia a lovas-gépesített csoport és a front fő csapásmérő csoportosítása között, valójában ennek szerves részeként.

A front bal szárnyán (a hajlari irányban) a 36. hadsereg vonult fel és bontakozott szét. Főerői Sztarocurhajtuj és az Uruljunguj folyó körzetében foglalták el megindulási helyzetüket, vagyis a legalkalmasabb irányban, hogy kierőszakolják az átkelést az Arguny folyón és eljussanak Hajlar városához, keletről megkerülve a mandzsúriai—csalajnori megerődített körletet.

Egészében véve a Bajkálontúli Frontnak csapásmérő csoportosításával Csangcsun, Mukden körzetében egyesülnie kellett az 1. Távol-keleti Front főerőivel. Az volt a

feladatuk, hogy a 2. Távol-keleti Fronttal együttesen kerítsék be és semmisítsék meg a Kvantung-hadsereg főerőit.

A 36. hadsereg hajlari irányú, valamint a lovas-gépesített csoport kalgani irányú támadásának az volt a feladata, hogy szilárdan biztosítsa a front csapásmérő csoportosításának a szárnyait, a 17. hadseregnek pedig a csoportosítás jobb szárnyát kellett alkotnia.

Jelentést küldtek Moszkvába. A Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása egyetértett Malinovszkij elhatározásával. Ezek után a front parancsnoksága hozzálátott a csapatok összpontosításához, harci és anyagi technikai biztosításához.*

Ljudnyikov tábornok 39. hadseregét Königsberg körzetéből, Managarov tábornok 53. hadseregét és Kravcsenko tábornok 6. gárda-harckocsihadseregét Prága alól irányították át ide. Ezt a 9—12 ezer kilométert kitevő távolságot egyetlen vasútvonalon, a transzszibériai vasúti fővonalon kellett megtenniük. A Bajkáltól keletre eső vasútvonalon júniusban naponta átlagosan harminc vonat, júliusban pedig 22 vonat haladt kelet felé. Ekkora mennyiségű szerelvény meghaladta a vasút áteresztőképességét. A Bajkálontúli Front települési szakaszán, Karimszkoje és Csojbalszan között, naponta csupán nyolc pár vonat tudott áthaladni. Annak érdekében, hogy a tervezett idő elegendő legyen a csapatok összpontosítására, felvonulására és szétbontakozására, tiszti csoportokat küldtek Irkutszkba és Karimszkojéba, amelyeknek meg kellett határozniuk, hogy milyen alakulatokat kell vasúton szállítani Csolbajszanba, és melyeknek kell Csita és Karimszkoje között kirakodniuk, hogy „talpon" haladjanak tovább (gépesített egységek és gépi vontatású tüzérség). Csolbajszanban ezek egyesültek és előremozogtak a szétbontakozási terepszakaszokra. A saját szállítóeszközeiken, vagyis „talpon" előremozgó csapatok 600—900 kilométert tettek meg a víztelen bajkálontúli és mongol sztyeppeken, ami túl nagy üzemanyag-fogyasz-

* Lásd: Vojenno-isztoricseszkij zsurnal, 1967, N° 4, sz. 66.

tással járt. Más megoldás azonban nem volt. Az elhatározás helyesnek bizonyult. Az összpontosításra megszabott határidőt sikerült betartani.

Hogy mennyire komoly volt a csapatok anyagi ellátásának kérdése, tanúskodik róla a parancsnok személyes füzete. Július 30-ától augusztus 20-ig naponta följegyezte bele a front számára érkező szállítmányok mennyiségét, valamint azt, hogy mennyit szállítottak el közvetlenül a hadseregekhez vagy a frontraktárakba. A kimutatást — a szállítmányok jellegétől függően — szerelvények, vagonok, pőrekocsik, tartályok, gépkocsik, repülőgépek számában, tonnákban és darabszám vezette. Például 1945. július 31-ét illetően ezt írja: „Terv — 20 szerelvény. I. Összesen érkezett — 21. Ezekből: hadműveleti — 9, ellátmányi — 6 (374 vagon), vegyes — 6. II. Elszállítva: keskeny nyomtávú vasúton: összesen 155 vagon, ebből: a) Kravcsenkónak: lőszer — 39 vagon, élelem — 20, üzemanyag 36; b) Hudjakovnak: lőszer — 20 vagon... Talajutakon c) Ljudnyikovnak (saját gépkocsiszállítással): élelmiszer- és takarmány — 172 gépkocsi, üzemanyag — 56 gépkocsi..."

A följegyzésből ítélve Rogyion Jakovlevics fölöttébb nagy gondot fordított a csapatok ellátására, különösen a harckocsi-hadseregnek üzemanyaggal és kenőanyagokkal való ellátására. Így már a harcok alatt a 6. gárda-harckocsihadsereg részére 1945. augusztus 12-én „elszállítva, repülőgépekkel: 35 tonna gépkocsibenzin, 32 tonna Diesel-nyersolaj, 10 tonna olaj; gépkocsiszállítással: 158 tonna gépkocsibenzin, 102 tonna Diesel-nyersolaj, 107 tonna olaj..." A feljegyzésekből látható, hogy augusztus 16-ától az üzemanyag- és kenőanyag-utánszállítás a messze előrenyomult harcoló csapatokhoz csakis légi úton jutott el.

A parancsnokságnak komoly gondot okozott a csapatok átcsoportosításának titokban tartása, ámde ekkora tömegű csapat és anyag átdobását Szibérián át, egyetlen vasútvonalon titokban tartani a japánok előtt, még a leszerelt katonák szállításának és a harckocsi-hadsereg harckocsik nélküli átcsoportosításának látszatát keltve

sem volt lehetséges. Annál inkább sem, mert Csitában japán konzulátus működött, amely éber figyelemmel kísérte a katonai szerelvények és szállítmányok mozgását a határ felé. A szovjet—mandzsúriai határövezetben pedig hatalmas méretű távcsöveket állítottak fel, amelyekkel erre kijelölt részlegek tartották megfigyelés alatt a szovjet oldalt. Az ilyen állomások száma északon és Külső-Mongóliával szemben elérte a negyvenet.

Az ellenség elől azonban el lehetett és el kellett titkolni a szovjet csapatok csoportosítását és a főcsapás irányát. Evégett Rogyion Jakovlevics számos parancsot írt alá, amelyek nyomán a következő intézkedéseket tették: a határ menti övezetből a köztársaság belsejébe telepítették át a mongol lakosságot; nem üzemeltek a rádióállomások; jó előre parancsnoki szemrevételezést tartottak; őrizték és védték a front és hadsereg után- és hátraszállítási útvonalait. A hadművelet megtervezésének első percétől Rogyion Jakovlevics megparancsolta a front törzsfőnökének, hogy a legszigorúbban hajtsa végre a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának azt a direktíváját, amely a hadműveleti terv egészének kidolgozásába csupán a haditanács és hadműveleti csoportfőnök bevonását engedélyezte. A fegyvernemi parancsnokok és a szolgálatiág-főnökök csakis a terv rájuk vonatkozó részleteinek kidolgozásában vehettek részt, és nem ismertették velük a front általános feladatait. Malinovszkij kizárólag személyesen és szóban, tehát írásos direktívák nélkül szabta meg a hadseregparancsnokok feladatait. A hadseregek hadműveleti terveinek kidolgozására ugyanaz a megszorítás vonatkozott, ami a frontéra. A front haditerveivel kapcsolatos dokumentációt Malinovszkij páncélszekrényében őrizték, a hadseregek hadműveleti terveit pedig a hadseregparancsnokok széfjeiben. A hadműveleti tervet illetően a vezérkari főnökkel írásban és szóban csakis Malinovszkij tárgyalt.

Mindezek az intézkedések hathatósnak bizonyultak. „A japánoknak ilyenformán nem sikerült olyan értékes értesüléshez jutniuk, mely révén megfelelő elképzelést alakíthattak volna ki a Vörös Hadsereg távol-keleti moz-

gásáról", állapította meg a hadifogságba került Macumura japán tábornok.

Nagyjából ugyanebben az időben megerősített őrség védelme alatt, s miközben őrjáratok cirkáltak az utcákon és a pályaudvarokon, titkos tanácskozást tartottak a Kvantung-hadsereg törzsében. A tanácskozáson a 3. front parancsnoka, Ushiroku és a mukdeni 44. hadsereg parancsnoka, Hongo, valamint a csicsihari 4. önálló hadsereg parancsnoka, Csemura, továbbá Csangcsunból a 30. és a 2. légi hadsereg parancsnokai vettek részt.

A tanácskozáson arról volt szó, hogy a japán hadsereg vezérkarának és a csitai japán konzulátusnak az értesülései szerint az oroszok a leszerelt szovjet katonák szállításának leple alatt erőket vonnak össze. Erről tájékoztatva a jelenlevőket, Yamada, a Kvantung-hadsereg parancsnoka a császár nevében követelte, hogy abban az esetben, ha a Szovjet Hadsereg harccselekményeket indít Japán ellen, az utolsó szál katonáig védekezni fog. Továbbá közölte, hogy ki kell egészíteni a japán vezérkar által 1945 tavaszán készített hadműveleti tervet. Felszólalt a tanácskozáson Hata tábornok, a Kvantung-hadsereg vezérkari főnöke is és kijelentette, hogy megítélése szerint a szovjet csapatok főcsapásának valószínű iránya a Mongol Népköztársaság felől, a tamcak—bulaki kiszögelléstől fog kiindulni, minthogy onnét nyitott megközelítési utak vezetnek Csangcsunhoz. Véleménye szerint a csapás főiránya a Nagy-Hszingan déli nyúlványain keresztül szintén lehetséges, mivel ott nem magas és könnyen járható fennsíkok találhatók.

A Kvantung-hadsereg nyugati szektorának főerői a Mandzsúriai Síkságon összpontosultak, ami megfelelt a főhadiszállás új hadműveleti tervének. Éspedig: a 3. front csapatai (a 30., a 44. hadsereg és önálló magasabbegységek) Csangcsun, Mukden körzetében helyezkedtek el, nyugati és északnyugati arcvonallal, a 4. önálló hadsereg pedig előttük települt északnyugati arcvonallal.

A feladatokat így szabták meg: a főcsoportosítás — a Csangcsun—Dairen vasútvonalhoz vezető utakat fedezi, megakadályozza, hogy a Szovjet Hadsereg kijusson

ebbe a körzetbe, valamint Koreába, s készenlétben áll, hogy a körzetekre támaszkodva nagy erejű ellencsapást mérjen; a 4. önálló hadsereg csapatai megállítják az ellenséget a Kis- és a Nagy-Hszingan hegygerincén, visszavonulás esetén pedig növelik a főellenállási körzet csapatainak sűrűségét.

A határt a 4. önálló hadseregnek, valamint a mandzsúriai hadsereg 10. katonai körzetének fedezőcsapatai biztosítják. Ezek az erők a régi megerődített körleteket szállják meg. Élőerőit és védelmi eszközeit illetően legerősebbnek a hajlari megerődített körlet számított, amely föld alatti folyosókkal volt ellátva, és szinte megközelíthetetlen erődítménynek tetszett. A benne levő csapatoknak mindhalálig ki kellett tartaniuk. A mandzsúriai hadsereg 10. katonai körzetének parancsnokát, Hoj Ven Lin tábornokot erre a tanácskozásra nem hívták meg. Minden bizalmukat a japán csapatokba és azok parancsnokába, Csemura tábornokba vetették.

A vezérkar elgondolásának lényege abban állt, hogy a japán csapatok a határ menti körzetekben kifejtett szívós ellenállásukkal feltartóztatják a szovjet csapatokat a Nagy-Hszingan keleti előhegyeiben. És csupán az ellenség nyomásának fokozódása és nagy erőfölénye esetén vonulnak vissza a Tyumeny, Csangcsun, Dairen vonalra, védve Korea területét az ellenség behatolásával szemben és egyidejűleg felkészülve a főhadiszállás terve szerinti nagyarányú hadműveletekre.

Az említett vonaltól nem nyugatabbra helyezték el erőiket, minthogy ott nem voltak előre kiépített védelmi terepszakaszok. A mandzsúriai hadszíntér előkészítése az új tervnek megfelelően 1945 tavaszán kezdődött el, és ez ideig még nem fejeződött be. Őszre tervezték befejezni. Elkészült viszont a Szahaliang, Duhedu, Ucsagoj, Vanemjao, Taoan, Tungliao és Zsehol védelmi vonal. A terv szerint további kiegészítő megerődített körletek építését irányozták elő Mandzsúria belsejében, ám ez utóbbi erődítménysor építéséhez a japánok még nem kezdtek hozzá. Véleményük szerint a Tyumeny, Csangcsun, Dairen vonalnak nem volt szüksége megerősítésre, mivel erdős-hegyes terepen haladt keresztül.

— Mindez nem elégséges — jelentette ki Ushiroku.

— Ön mit tud ajánlani, Ushiroku úr? — kérdezte Yamada.

— Sajnos, semmit. Föltehetőleg már késő van. Mindamellett úgy vélem, hogy a mi adunk — a Nagy-Hszingan, de mi valójában nyitva hagyjuk e hegység hágóit és szorosait, és a döntő csatát a síkságon készülünk megvívni. Ez veszéllyel jár, kivált ha az oroszok nehéz harckocsikat fognak bevetni.

— A főhadiszállás a szovjet csapatok távol-keleti erőit 30—40 hadosztályra becsüli, túlnyomórészt ezek lövészhadosztályok, ami nem jelent erőfölényt a Kvantung-hadsereggel szemben* — mondotta Yamada.

A tanácskozásról úgy távoztak a tábornokok, hogy korántsem voltak megelégedve azzal, amit felvilágosításként az ellenségről és annak szándékáról kaptak. Nem értették világosan a működési tervet és nem hittek eléggé a győzelemben. Szavakban csak a Kvantung-hadsereg vezetése hitt a győzelemben. A hadseregek parancsnokai hallgattak a véleményükről.

Bizony, messze voltak a dolgok reális felismerésétől. A Szovjet Hadsereg hatalmas erejű csapást készített elő a japán militaristákra. A távol-keleti frontok a haditengerészeti flottával együtt 1 millió 747 ezer 465 katonát, 5250 harckocsit és önjáró löveget, 29 835 löveget és aknavetőt, 5171 repülőgépet vonultattak fel az ellenség egymillió emberével, 1215 páncélosával, 6640 lövegével és aknavetőjével, 1907 repülőgépével szemben.**

Csupán a Bajkálontúli Front 39 hadosztállyal, 45 dandárral és a szárazföldi erők alapvető fegyvernemeihez tartozó 54 önálló hadosztállyal, 582 ezer katonával, 2400 harckocsival, 9000 löveggel és aknavetővel, 1330 repülőgéppel rendelkezett.***

* Lásd: Final: Isztoriko-memuarnüj ocserk o razgrome imperialisztyicseszkoj Japonii v 1945 g. M., 1959. sz. 81.
** A második világháború története 1939—1945. Tizenegyedik kötet. Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1982, 252. old.
*** Ugyanott.

Vele szemben a magasiatokon és a Nagy-Hszinganon túl az ellenség 24 hadosztálya, 407 ezer katonája, 385 harckocsija, 1150 lövege és 130 repülőgépe állt.

1945. augusztus 3-án estére Ljudnyikov 39. hadseregének és Managarov 53. hadseregének csapatai eljutottak kijelölt összpontosítási körletükbe, azzal a feladattal, hogy egy nap múlva a Bajkálontúli Front többi csapataival együtt 50—60 kilométerre közelítsék meg a határt és várják felkészülten a harctevékenység megkezdését elrendelő parancsot. A csapatoknak a támadásra való végleges felkészüléshez és az államhatár eléréséhez három-öt napra volt szükségük. Vaszilevszkij erről személyesen tett jelentést Sztálinnak és Antonovnak, és kérte, hogy legkésőbb augusztus 5-ére tűzzék ki a háború megindításának dátumát, mert erre az időre a csapatok teljesen készen állnak a harctevékenységre, márpedig a meglepetésszerűség megőrzése szempontjából egy helyen való hosszabb idejű tartózkodásuk nem kívánatos. A haditevékenység megindításához a főparancsnok a korábban kijelölt augusztus 11-e helyett augusztus 9—10-ét tartotta legmegfelelőbb határidőnek.

Augusztus 7-én a Bajkálontúli Front megkapta Vaszilevszkij parancsát a japánok elleni tevékenység megindítására: az előrevetett osztagok augusztus 8-án, bajkálontúli idő szerint 24 órakor, illetve a moszkvai idő szerint 18 órakor lépjék át a határt. A főerők legkésőbb augusztus 9-én a bajkálontúli időszámítás szerint 4 óra 30 perckor hatolnak át a határon.

A front törzse Matat-Szomon főirányba települt át, a harccselekmények megindulásának előestéjén pedig Rogyion Jakovlevics a hadműveleti csoporttal még közelebb a határhoz Tamcak-Bulakban helyezkedett el.

Malinovszkij késő este sétálni ment. Hozzálépett Matvej Vasziljevics.

— Mi van odaát? — kérdezte Rogyion Jakovlevics.

— Semmi mozgás, mintha csak tudnák és várnának...

— Az bizony lehetséges. Mi a helyzet a fényálcázással?

— A direktíva elkészült, Alekszandr Nyikolajevics már aláírta — válaszolta Zaharov.

Tyevcsenkov tábornokról volt szó. A 2. Ukrán Frontnál a politikai csoportfőnök tisztét látta el, 1945 márciusával a front haditanácsának tagja lett. Ebben a beosztásban Rogyion Jakovleviccsel együtt érkezett keletre. Alekszandr Nyikolajevics nagy tapasztalattal rendelkezett a pártpolitikai munkában. Ezt a tapasztalatát még a nyugaton vívott harcokban szerezte.

Az elkészült direktíva hangoztatta, hogy augusztus 9-én a helyi időszámítás szerinti 12 órától a csitai körzet egész területén hadiállapot lépett érvénybe. Ennek megfelelően a lakosság és a helyi hatalmi szervek kötelesek rendet, fegyelmet tartani, betartatni az elsötétítés szabályait, segítséget nyújtani a katonai parancsnokságnak és együttműködni vele a helyi erőforrásoknak és eszközöknek védelmi célokra való felhasználásában, a közrend és a nyugalom biztosításában.

Malinovszkij aláírta a direktívát, és megparancsolta, hogy annak szövegét a bajkálontúli időszámítás szerint 23 órakor tegyék közhírré.

A parancsnok és a törzsfőnök már tudta, hogy néhány perc múlva Moszkvában Molotov a Szovjetunió külügyi népbiztosa fogadja Sato japán nagykövetet, és a szovjet kormány nevében kinyilvánítja, hogy a Szovjetunió augusztus 9-e óta hadiállapotban levőnek tekinti magát Japánnal.

Augusztus 9-én rádión az egész világ értesült a Szovjetunió nyilatkozatáról. Az újságok első hasábjain volt olvasható, és mindenki várta a frontról érkező híreket. Eközben a szovjet katonák már Mandzsúriában jártak, és előrevetett osztagaik éjfél után 10 perckor (a csitai időszámítás szerint) megkezdték történelmi jelentőségű hadjáratukat, 4 óra 30 perckor pedig megindultak a főerők is.

A támadás tüzérségi és légi előkészítés nélkül kezdődött. A technikai eszközök és az emberek lavinája minden irányban felmorzsolta a japán—mandzsúriai fedezőcsapatokat, és tovább nyomult előre.

A 6. gárda-harckocsihadsereg előrevetett egységei augusztus 11-én és 12-én leküzdötték a Nagy-Hszingant és elfoglalták Lubej városát a Hszingan-hegygerinc keleti lábánál. Augusztus 14-én a bal oldali hadoszlop előrevetett osztaga, némileg elmaradva a Nagy-Hszingan leküzdésében, Taonanba jutott el, amely szintén a hegység keleti oldalán terül el.

Rogyion Jakovlevics, aki mozgó parancsnoki harcálláspontjával a harckocsi-hadseregnél tartózkodott, örömmel látta, hogy a harckocsizók a megadott időnél korábban kijutottak a Nagy-Hszingan túlsó lejtőire, és megteremtették annak feltételét, hogy az 53. hadsereg csapatai átjussanak a hegyeken. Elsőként Petrov ezredes 227. és Dobrovolszkij ezredes 317. lövészhadosztályával találkozott. A frontparancsnokok jelentést tettek csapataik helyzetéről és feladatairól.

Lubej, Taonan körzetéből a harckocsi-hadsereg Csangcsun és Mukden irányában nyomult előre. A jobb oldali oszlop, állományában az 5. harckocsi- és a 9. gépesített gárdahadtesttel Kajlunál olyan körzetbe érkezett, ahol a hosszan tartó esőzések sártengerré változtatták az utakat. Elakadtak. Értesülve erről a hadseregparancsnok, a találékony Kravcsenko tábornok, úgy határozott, és azt Malinovszkij is jóváhagyta, hogy a harckocsik 120 kilométert a vasúti pályatesten tesznek meg. Az erős rázkódtatástól elromlottak a rádiókészülékek, a harckocsik tönkretették a pályatestet, más megoldás azonban nem kínálkozott. Augusztus 19-én a főerők hadoszlopának előrevetett egységei 100—120 kilométerre voltak Csangcsuntól.

A 39. hadsereg három oszlopban nyomult elő megindulási helyzetéből. A 113. lövészhadtest, elöl a 61. harckocsi-hadosztállyal, a jobb oldali oszlopot alkotta, és a központi hadoszloptól jókora távolságra délről megkerülte Szolunt és Vanjemiaot. Az 5. gárda-lövészhadtest középen, Szolun és Vanjemiao irányában támadott. A bal oldali oszlopot a 94. lövészhadtest alkotta, amely Halun-Arsan és tovább Hajlar felé nyomult. A Nagy-Hszingan hágóin vívott harcokban a hadsereg szétverte a 107.

japán gyalogoshadosztályt, majd átkelt a hegygerincen és az ellenség szoluni csoportosításának a hátába került. Augusztus 19-ére a főerők leküzdötték a hegységet és kiértek a Mandzsúriai Síkságra. Utak hiányában itt is a Szolun—Taonan vasútvonal pályatestét használták a csapatok.

A szovjet csapatok jobbszárny-csoportosítása — a lovas-gépesített csoport és a 36. hadsereg a front bal szárnyán sikeresen nyomult előre a főerők előtt. A kalgani irányban a csapatok hadműveleti együttműködésbe léptek a Kínai Népi Forradalmi Hadsereggel, amely erőinek egy részével Észak-Kínában Kalgan felé és a Liaotung-öböl partja mentén támadott.

Ily módon a front rövid idő alatt szétzúzta az ellenséges csapatok kalgani, szoluni és hajlari csoportosítását, elfoglalta Csangpejt, Ucsagout, Halun-Arsant, a mandzsúriai—csalajnori és hajlari megerődített körletet, átkelt a határ menti sivatagi-hegyes övezeten, és hátrahagyva a magasabbegységek egy részét a mögöttes területen, hogy bekerítsék és foglyul ejtsék az egyes ellenállási csomópontokban maradt ellenséget, főerőivel sikeresen nyomult előre Mandzsúria belseje felé.

A szovjet csapatok támadásának második napján értesülések érkeztek a front törzséhez, hogy a japán kormány hajlandó elfogadni a fegyverletételi feltételeket.

A front csapataihoz hamarosan megérkezett a parancsnok következő szövegű parancsa: „Hagyják figyelmen kívül Japán esetleges kapitulációjáról szóló rádióközleményeket és folytassák a megszabott feladatok teljesítését, csökkentsék a támadás ütemét. A parancs vétele igazolandó. 45.8.10. 24.00".

A Szuvorovszkij Natyiszk című frontújság ezen a napon közölte a TASZSZ különjelentését: „Tegnap, augusztus 10-én, a japáni szovjet nagykövetnél, Maliknál megjelent Togo japán külügyminiszter úr." Ez utóbbi a következő nyilatkozatot tette: „A japán kormány kész elfogadni a szovjet kormány ez évi július 26-án kelt deklarációjának feltételeit. A japán kormány tudatában van annak, hogy ez a deklaráció nem tartalmaz olyan köve-

teléseket, amelyek sértenék a császárnak mint Japán szuverén uralkodójának előjogait. A japán kormány kéri ennek tudomásulvételét". Togo továbbá közölte, hogy hasonló nyilatkozatot nyújtott át Svédország útján az USA, Anglia és Kína kormányának.

Az angol rádió hírül adta, hogy Japánban az ellenzék elutasítja a határozatot: a hadügyminiszter szembeszegül a fegyverletétellel, és a császár nevében felszólítja Japán egész fegyveres erejét, hogy folytassa a háborút.

Ez idő alatt Malinovszkij hadseregei lendületesen nyomultak előre Mandzsúria belseje felé, nagyszámú foglyot ejtettek és nagy mennyiségű hadizsákmányra tettek szert; előrevonták és megerősítették hadtápjukat, és az e célra visszahagyott csapatokkal megsemmisítették az ellenséges ellenállási gócokat.

Augusztus 14-én az USA kormánya Svédországon keresztül közlést kapott Japánból: „... A császár őfelsége császári leiratot bocsátott ki, mely szerint Japán elfogadja a potsdami nyilatkozat feltételeit... hajlandó szankcionálni és aláírni a szükséges feltételeket... kész parancsot adni valamennyi japán katonai, haditengerészeti és légierő-parancsnokságnak, valamint az alárendeltségükbe tartozó valamennyi fegyveres erőnek, hogy szüntessék be a harccselekményeket és tegyék le a fegyvert, s úgyszintén adjanak ki olyan további parancsokat, amelyeket a Szövetséges Fegyveres Erők Főparancsnoksága a fent említett feltételek megvalósítása érdekében szükségesnek tart."

Malinovszkij úgy döntött, hogy továbbra sem csökkenti a támadás erejét, de személyesen kapcsolatba lép a vezérkarral és tájékoztatást kér az általános politikai helyzetről. Alkalmasint hasonló érdeklődés futott be a többi frontparancsnoktól is.

Antonov hadseregtábornok, a vezérkar főnöke a következő felvilágosítást adta: „A japán császár augusztus 14-i fegyverletételi nyilatkozata csak általános jellegű deklaráció. A harccselekmények beszüntetésére még nem adott parancsot, és a japán haderő továbbra is folytatja az ellenállást. A fegyverletételről csak attól a pil-

lanáttól kezdve lehet szó, amikor a japán császár parancsot ad a haderőnek a harctevékenység beszüntetésére, a fegyverek letételére, és amikor ezt a parancsot gyakorlatilag teljesítik. Az elmondottak értelmében a Szovjetunió fegyveres erői a Távol-Keleten folytatják támadó hadműveletüket Japán ellen.

És a támadás folytatódott.

A gondosan egybehangolt szovjet katonai gépezet kifogástalanul működött. Újabb és újabb sávhatárokat jelöltek ki a támadó hadseregek között. Egymást követték a csapatokhoz érkező harci intézkedések, amelyek pontosították az előnyomulási irányokat és feladatokat.

Kravcsenko 6. gárda-harckocsihadserege Csangcsunhoz és Mukdenhez, az ellenség fő hadászati központjaihoz érkezett. Plijev lovas-gépesített csoportja és az ettől délkeletre tevékenykedő 8. mongol népi forradalmi hadsereg egységei átvágták a Mandzsúria és Észak-Kína közti közlekedési utakat, s ily módon elszigetelték a Kvantung-hadsereget a Kínában levő japán csapatcsoportosításoktól. A Kvantung-hadsereg összeomlott. A japán és mandzsúriai katonák és tisztek nagy csoportjai adták meg magukat. Nyilvánvalóvá lett az egykor oly félelmetes hadsereg pusztulása.

Augusztus 17-én, 18 óra 05 perckor a szovjet csapatok törzseiben rádión fogták Yamada parancsát a harccselekmények haladéktalan beszüntetéséről és a fegyvereknek a szovjet csapatok előtti letételéről. A légi felderítés ugyanakkor azt állapította meg, hogy vasúti szerelvények haladnak Központi-Mandzsúriából dél és délkelet felé. A japánok megkísérelték, hogy mentsék anyagi eszközeiket és az összerabolt értékeket. Csupán a 17. hadsereg vághatta el az útjukat. Ez a hadsereg volt legközelebb a tengerhez. Rogyion Jakovlevics úgy határozott, hogy a hadseregközvetlen hadtestekből gyorsan mozgó osztagot különít ki. Ennek állománya: egy önjáró tüzérosztály, egy páncéltörő tüzérezred, egy gépkocsikra ültetett lövészszázlóalj. Feladatuk az volt, hogy augusztus 20-án reggelre érjék el Csefeng körzetét, közel a tengerhez.

Az ellenséges csapatok augusztus 18-án reggel kezdték tömegesen megadni magukat. Megadta magát a hajlari megerődített körzet személyi állománya, élén Homuroi tábornokkal.

A japán császár ingadozása megtört. A csapatok ellenállása megszűnt.

Moszkvából parancs érkezett a front törzséhez Malinovszkij marsall pedig haladéktalanul, azaz 12.00-kor továbbította alárendelt tisztjeihez — az ezredparancsnokig bezárólag — a parancsot: „A Szovjetunió Legfelsőbb Főparancsnokságának Főhadiszállása utasítást ad, hogy szüntessék be a harctevékenységet azokon az arcvonalszakaszokon, ahol a japán csapatok letették a fegyvert és hadifogolyként megadták magukat..."

Yamada azonban, tokiói utasításra, nem hajlott a feltétel nélküli megadásra, tárgyalásokkal kívánta húzni az időt, hogy megóvja a teljes megsemmisüléstől Japán fő katonai erőit.

A Szovjetunió Legfelsőbb Főparancsnoksága álláspontja egyértelmű volt: nem tárgyal. Feltétel nélküli megadást követel. Augusztus 19-én deszanttal a fedélzetén repülőgép szállt fel és Csangcsun felé vette útját. Egyidejűleg Yamada tábornoknak a következő tartalmú figyelmeztető rádiógramot küldték: „Ma, augusztus 19-én 8 órakor öt tisztből és hat közkatonából álló parlamentercsoport a Bajkálontúli Front parancsnokának megbízottja, Artyomenko I. T. ezredes vezetésével egy SZI—47-es repülőgépen kilenc vadászgép kíséretében a Kvantunghadsereg törzséhez repül a feltétel nélküli megadásra vonatkozó ultimátummal és az ellenállás beszüntetéséről szóló felhívással. Végezetül követelem, nyújtson biztosítékot a repüléshez. A nemzetközi jog megszegése esetén minden felelősséget személyesen önre hárítok".

Yamada dühöngött elkeseredésében és tehetetlenségében. Törzsében nyugtalanság és zavar uralkodott. De nem volt mit tenniük, így Yamada hozzájárult a parlamenterek biztonságának garantálásához.

12 órakor a 30. gépesített dandár 125 deszantkatonájából álló osztag szállító repülőgépeken, a parlamenterek

csoportjával együtt földet ért Csangcsunban. Hetvenöt perccel később 225 fős deszant szállt le Mukdenben A. D. Pritulja vezérőrnaggyal az élén.

A Kvantung-hadsereg parancsnokának, Yamada tábornoknak Csangcsunban és csaknem egyidejűleg a mukdeni helyőrség parancsnokának, Hongo tábornoknak (aki egyben a 44. hadsereg parancsnoka volt) átnyújtották Malinovszkij marsall követelését a teljes kapitulációra. Némi huzavona után, más kiutat nem látván, Yamada tábornok és Mandzsukuo miniszterelnöke, Csang Csin-huej, aki Mukdenben tartózkodott, kénytelen volt aláírni a feltétel nélküli megadásról szóló okmányt.

— Rogyion Jakovlevics! Jelzést kaptunk, hogy a deszantokkal minden rendben van — jelentette telefonon Matvej Vasziljevics.

— Úgy látszik, tényleg minden rendben megy — mondotta Malinovszkij a vele együtt levő A. N. Tyevcsenkovnak. Mindketten türelmetlenül várták a fejleményeket. Még élénken élt emlékezetükben a budapesti példa.

— Üdvözöllek, Matvej Vasziljevics! Haladéktalanul indítsd útba a komendánsokat úgy, ahogy azt megbeszéltük — intézkedett Malinovszkij.

Zaharov kiadta az utolsó intézkedéseket és a repülőgép felszállt Csangcsun felé. A gép fedélzetén F. Sz. Karlov vezérőrnagy és 19 fős osztaga foglalt helyet, a Mukdenbe induló gépen pedig A. I. Kovtun-Sztankevics vezérőrnagy és szovjet katonákból és tisztekből álló csoportja.

A komendánsok azokon a katonai repülőtereken szálltak le, amelyek már a szovjet katonák kezén voltak. Utánuk a szolgálati ágak következtek, majd pedig a 7. gépesített hadtest szárazföldi osztagai és egészében a 210. lövészhadosztály.

Csangcsun városa kedvező földrajzi fekvésével régesrég felkeltette Japán érdeklődését: vasúti csomópont volt, nagy kereskedelmi és ipari település Csilin (Kirin) tartomány közigazgatási központja a Szungari-vízmedence Liauho folyójának partján. A város nagyjából

tizennégy éven át a japán fegyverek uralma alatt állt és a Mandzsukuo japán bábállam fővárosa volt, benne öt felsőfokú és tíz középfokú tanintézet, számos sivár laktanya és katonai raktár. Most csaknem kihaltnak tűntek. A japán tisztviselők, intézmény- és vállalatvezetők elmenekültek. A város leghatalmasabb épületében a „nagy" hadsereg demoralizált törzse húzódott meg. A laktanyákban a 148. és a 117. japán gyalogoshadosztály egységei, csendőri és egyéb különleges alakulatai vártak utasításra. Köztük volt egy háromezer fős mandzsúriai katonai osztag, Csou ezredes parancsnoksága alatt. Körös-körül tartós védelmi berendezések, befejezetlen harckocsiakadályok, az utcákon barikádok és torlaszok. Minden jel azt mutatta, hogy a város tartós ellenállásra készült fel. A rádió- és telefonközpontot, az elektromos műveket és a mandzsukuoi bankot már az első csoporttal érkezett szovjet katonák őrizték.

A szovjet komendánsosztag parancsnoka segítségével Artyomenko ezredes a helyszínen gyorsan felmérte a helyzetet, fölkereste Yamadát. Azt ajánlotta neki, adjon parancsot a csapatoknak, hogy teljesítsék a megadással kapcsolatos feltételeket. Még aznap a japán egységek elhagyták a várost, a kijelölt helyen gyülekeztek és letették fegyvereiket, amelyeket raktárakba szállítottak, és kezdetben japánok őrizték. Erre a célra Yamada 1500 katonát jelölt ki a hadseregéből és 500-at a csendőrségtől. Amikor augusztus 23-ára virradó éjszaka megérkezett egy szovjet hadosztály egyik ezrede, a japán őrök egy részét, majd augusztus 24-én reggel, amikor az egész hadosztály megérkezett a városba, az egész japán őrséget felváltották. A védelmi létesítményeket a helyi lakossággal leromboltatták. Fokozatosan helyreállt az élet a városban.

Eközben a szovjet csapatok előrehaladtak a kijelölt helyek felé, lerombolták a japán támpontokat, helyreállították a vasutakat a felszabadított területen, lefegyverezték a magukat megadó törzseket és csapatokat.

Mindamellett a célhoz vezető úton a Bajkálontúli Frontnak nem kis nehézségeket kellett leküzdenie a csa-

patok dinamikus előretörésével együtt járó üzemanyag-túlfogyasztás, a nagy távolságok és a különleges éghajlati viszonyok miatt. A front haditanácsa szüntelenül szorgalmazta az elöljáró szerveknél a normakeretek növelését. Ezzel kapcsolatban augusztus 24-én este a közvetlen vonalon az alábbi beszélgetés folyt le:

— A készüléknél Vaszilevszkij marsall.

— Hallom önt, Alekszandr Mihajlovics.

— Felhívtak a főhadiszállásról. Elégedetlenségüknek adtak hangot, hogy ön túl sok üzemanyagot fogyaszt és újra meg újra kér.

— Itt valami félreértés van. Ezt hangsúlyoznom kell.

— Mégis arra kérem önt, Malinovszkij, tegyen erélyesebb intézkedéseket az üzemanyaggal való takarékoskodás érdekében.

— Alekszandr Mihajlovics! A front tizennégy nap alatt ezer kilométert nyomult előre, csupán gépkocsiszállításra támaszkodva. A gépjárművek 75 százaléka üzemanyag nélkül áll Külső- és Belső-Mongólia úttalan, kietlen sztyeppjein, ahol egy üzemanyag-javadalmazás csak 80—100 kilométerre elegendő. Hát mit tegyünk ezek után?

— Akkor csak kérelmezzen kitartóan és én támogatni fogom. No, ehhez még annyit, lehetséges, hogy hamarosan befejezzük a dolgot. Szigorúan bizalmasan közlöm, hogy holnap éjfél után, a helyi időszámítás szerint egy órakor Manila városába repül Gyerevjanko tábornokunk, hogy aláírja Japánnal a feltétel nélküli kapitulációról szóló okmányt.

Vaszilevszkij marsall megtartotta szavát. Közbenjárására a kormány növelte az üzemanyag-fogyasztási normát a hónap végéig, tekintettel a Bajkálontúli Front csapatainak gyors előnyomulására, az utak rossz állapotára és az utánszállítási vonalak meghosszabbodására. A front a terv kiegészítéseképpen kapott még 10 ezer tonna mindenfajta üzemanyagot. Ugyanakkor a főparancsnok parancsot adott ki az üzemanyaggal való takarékosságot illetően és bevezette a fogyasztás ellenőrzésének rendszerét.

A front mandzsúriai hadműveletének idején Malinovszkij elnyerte a Szovjetunió hőse címet, megkapta a Lenin-rendet és az Arany Csillagot. Vele együtt érdemrendekkel tüntették ki a front kimagasló hadvezéreit, tábornokait, tisztjeit és katonáit, hőstetteikért, amelyekkel meggyorsították a nagy honvédő háború keleti hadjáratának és ezzel egyszersmind az egész második világháborúnak a befejezését.

A háború után

A Kvantung-hadsereg szétzúzása után és azt követően, hogy 1945. szeptember 3-án aláírták a Japán fegyverletételéről szóló okmányt, az USA tevékenysége szembeszökően felélénkült Távol-Keleten. Igyekezett megszerezni azokat a pozíciókat, amelyeket a japán imperialisták elvesztettek Ázsiában és a Csendes-óceán medencéjében. Külön békeszerződést készültek aláírni Japánnal, figyelmen kívül hagyva a potsdami konferencián Japán demilitarizálásáról és demokratizálásáról elfogadott határozatot.

Ilyen körülmények között a kommunista párt és a szovjet kormány intézkedéseket tett távol-keleti határainak megvédésére. 1945 szeptemberében és októberében a Bajkálontúli Front, valamint az 1. és a 2. Távol-keleti Front alapjain létrehozták a Bajkálontúli—Amuri, a Tenger-melléki és a Távol-keleti katonai körzeteket. A Bajkálontúli—Amuri Katonai Körzet parancsnokává Malinovszkijt, a Szovjetunió marsallját nevezték ki, a haditanács tagjává A. N. Tyevcsenkov altábornagyot, törzsfőnökké pedig J. G. Trocenko altábornagyot.

Egyidejűleg meghatározták a csapatok ideiglenes állomásoztatásának rendjét Mandzsúria korábbi körzeteiben, és kijelölték azokat a feladatokat, amelyek hivatva voltak elősegíteni az 1945. augusztus 14-én kötött szovjet—kínai barátsági és szövetségesi szerződés feltételeinek megvalósulását. A szerződés hivatalosan elismeri a Kuomintang-kormányt, és a szovjet hadvezetés hozzájárul, hogy a nemzeti hadsereg Mandzsúria területére lépjen.

Miután úgy határoztak, hogy a körzet törzsét Habarovszkban helyezik el, Malinovszkij hozzálátott, hogy a fegyvernemi parancsnokságok vezető szerveit ide helyezi át. A körzet hadműveleti törzse, a parancsnoksággal egyetemben, továbbra is Csangcsunban maradt.

1945 végén és 1946 elején a körzet haditanácsának és parancsnokának tevékenységét a szovjet csapatok Mandzsúriából való kivonásával, a csapatok téli harci és politikai kiképzésének megszervezésével kapcsolatos gyakorlati tennivalók határozták meg. A körzet csapatai sajátságos helyzetben voltak. Egy részük a Szovjetunió területén állomásozott, más részük viszont Mandzsúriában, ami maga után vonta, hogy az alegységek és hadtápintézmények állandóan a szovjet—mandzsúriai határ irányában mozogtak. Ez Rogyion Jakovlevicstől roppant fizikai erőfeszítést és különleges körültekintést követelt.

Ez időben a körzet törzse sokat dolgozott, hogy segítsen helyreállítani a rendezett életviszonyokat Mandzsúriában, ahol különféle terrorista bandák aktív tevékenységet fejtettek ki. A helyi illegális fegyveres osztagok és önként a halált választó, vagyis öngyilkos japán osztagok garázdálkodtak, és nemcsak a békés lakosságot zaklatták, hanem a helyőrségüktől távolabb került szovjet katonai személyeket és részlegeket is megtámadták. Így 1945 novemberében a banditák bestiálisan legyilkolták a csangcsuni szovjet városparancsnokság tagjait.

A terrorista bandákkal való leszámolást szükségessé tette az a körülmény is, hogy biztonságossá tegyék a szovjet csapatok mögöttes területét. E tekintetben meg kellett tisztítani a közlekedési útvonalakat és azok környékét, amerre a szovjet csapatokat kivonták Mandzsúriából.

Malinovszkij marsall ezért megparancsolta, hogy létesítsenek erős gyorsan mozgó osztagokat, ezek működjenek együtt egymással és legyenek kapcsolatban a hadseregek törzseivel, jelöljék ki az átfésülendő sávokat, dolgozzák ki a híradás hibátlan rendszerét és szervez-

zék meg a felderítést; fegyverezzék le a bandákat, és ha ellenállást fejtenek ki, semmisítsék meg őket.

Három ilyen osztag működése február 18-án Csicsikar, Harbin, Csangcsun, Csiamuszi körzetében kezdődött el és 1946. március 9-ig tartott. A banditacsoportok ellen Mandzsúria területén folytatott harctevékenység eredményeképpen ez idő alatt 26 bandát tettek ártalmatlanná. Ezek összlétszáma mintegy 10 000 főt tett ki.

A körzet haditanácsa jelentős munkát végzett a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa első háború utáni választásainak előkészítése terén is. A politikai szervek, párt- és Komszomol-szervezetek tevékenysége szorosan kapcsolódott a politikai foglalkozásoknak a Politikai Főcsoportfőnökség követelményein nyugvó rendszeréhez. A párt- és Komszomol-gyűlések, a folyóiratok és újságok beszámoltak az eredményekről és új feladatokat tűztek ki a választásokkal kapcsolatban. Mindez lelkesítőleg hatott a harcosokra és a parancsnokokra, akik kifejezésre juttatták, hogy készséggel szavaznak a kommunisták és a pártonkívüliek blokkjának jelöltjeire.

1946. január 4-én a körzet egyik harckocsi-magasabbegységénél jelölőgyűlést tartottak, és Malinovszkijt jelölték küldöttül a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsába. Az egyik felszólaló egyebek közt ezt mondta: „Malinovszkij marsall vezetett bennünket a harcban, vele mentünk rohamra, ott láttuk őt a harcokban, az ütközetekben. Tudtuk, hogy tapasztalt hadvezér vezet bennünket, mi hittünk benne és ő mindig méltónak bizonyult bizalmunkra."

Malinovszkij nagy szeretetnek és őszinte tiszteletnek örvendett a katonák és a tisztek korében. És az utóbbi években is nemegyszer megválasztották őt a helyi és a központi államhatalmi szervek küldöttéül. 1947 decemberében a Szuvorovszkij Natyiszk című körzeti újság mint a helyi szovjet küldöttjelöltjéről így írt róla: „... és mint egykor a fronton, a marsall minden erejét és gazdag katonai tapasztalatait a szovjet fegyveres erők megszilárdításának szenteli. Mint eddig, idejének nagyobb részét a csapatoknál tölti."

Malinovszkij marsallra, élete utolsó napjaiig, a néppel, a katonákkal való bensőséges kapcsolat volt jellemző.

1946 áprilisának elején megkezdődött a szovjet csapatok végleges kivonása Mandzsúriából. Úgy tervezték, hogy ez április végére befejeződik.

Április 7-én a körzet katonái elhagyták Csangcsunt. A város kétszázötvenezer lakosa búcsúztatta őket. A városi parkban tartott tömeggyűlésen felolvasták a Sztálin generalisszimuszhoz írt üdvözletet, amelyben köszönetüket fejezik ki a Szovjetuniónak. Az üdvözlet egy óriási selyemszalagra volt írva, és Csangcsun 130 ezer lakosa írta alá. Hangot adnak benne a Szovjet Hadsereg történelmi érdemének, amiért felszabadította Mandzsúria 45 milliós lakosságát a japán iga alól és köszönetet mondanak a szovjet katonáknak. A város polgármestere három zászlót, valamint három „győzelmi serleget" nyújtott át — egyet Malinovszkij marsallnak, egyet a helyőrségparancsnoknak és egyet a városparancsnoknak.

A szovjet csapatok 1946. április 22-i búcsúztatása Harbinban a felszabadító küldetését teljesített Szovjet Hadsereggel való szolidaritás hatalmas arányú demonstrációjává terebélyesedett.

1947 májusában a Bajkálontúli—Amuri Katonai Körzet alapjain létrehozták a Távol-keleti Csapatok Főparancsnokságát, és alárendelték neki a Tengermelléki és a Távol-keleti Katonai Körzetet. Ez a főparancsnokság 1953 áprilisának végéig állt fenn. Főparancsnokául Malinovszkij marsallt, a haditanács tagjául Tyevcsenkov altábornagyot, törzsparancsnokául pedig Purkajev hadseregtábornokot nevezték ki.

1953 júniusában a Távol-Keleten létrehozták az egységes katonai körzet vezető szervét: a Távol-keleti Katonai Körzet Parancsnokságát. A körzet csapatainak parancsnoka Malinovszkij volt, a haditanács tagja Sz. P. Vaszjagin vezérőrnagy, a törzs főnöke N. A. Lomov altábornagy.

Malinovszkijnak a főparancsnoki beosztásban, majd

pedig körzetparancsnokként kifejtett tevékenysége főként arra irányult, hogy szilárdan védelmezze a szovjet határokat, tökéletesítse a csapatok harci ismereteit, amint azt a harci technika fejlődése és a csapatok megnövekedett technikai ellátottsága megkövetelte.

A kiképzés a nagy honvédő háborúban és a mandzsúriai harcokban szerzett tapasztalatok alapján folyt. Malinovszkij célul tűzte ki, hogy az egyes harcost, a rajt, a szakaszt és a nagyobb alegységeket, úgyszintén az egységeket arra kell kiképezni, hogy a Bajkálontúl és a Távol-Kelet bonyolult viszonyai között harcfeladataikat más fegyvernemekkel szoros együttműködésben oldják meg. A téli kiképzési tervben fokozott követelményeket állítottak a katonák, a tiszthelyettesek és tisztek lövészeti, alaki kiképzése és fizikai felkészítése elé.

Malinovszkij ezeket a követelményeket a háború által támasztott követelményeknek tekintette, és a leghatározottabban fellépett az üres feltételezések és a formalizmus ellen. Arra törekedett és a politikai szervek, a párt- és Komszomol-szervezetek munkáját is úgy irányította, hogy a kiképzés alapjául a szabályzatok és utasítások, valamint az elmúlt háború tapasztalatainak tanulmányozása szolgáljon.

1946 júliusában és augusztusában életbe lépett a Szovjetunió Fegyveres Erőinek Belszolgálati szabályzata. 1947 elején a csapatok megkapták a Szovjetunió Fegyveres Erőinek alaki szabályzatát. Ezek a normatív előírások képezték alapját a csapatok további oktatásának és kiképzésének, a parancsnokok és politikai munkások tevékenységének, amely az alegységek fegyelmének megszilárdítására és a szabályzatok szerinti rend meghonosítására irányult.

A csapatok és törzsek harckiképzését illetően Rogyion Jakovlevics rendkívül nagy figyelmet szentelt az élenjáró kiképzési tapasztalatok általánosításának és elterjesztésének. Ezek eszközének a felügyeleti szemléket, a gyakorlatokat, az összevonásokat, a versenyeket, vala-

mint az élenjáró személyek példájának a csapatújságokban és folyóiratokban való népszerűsítését tekintette.

Az egységeknél és magasabbegységeknél 1947 nyarán tartott felügyeleti szemle a többi között számos pozitív mozzanatot tárt fel a gyalogság éjszakai tevékenységében, a harckocsik elleni éjszakai tüzérségi tűz harcászatában, a harcoló csapatok éjszakai manőverezésében. Az 1947. őszi harcászati gyakorlatokon a távol-keleti katonák tökéletesítették harcászati ismereteiket a hegyestajgai terepen vívott harcokban, ahol az ellenség feltételezett védelmi gócai uralgó magaslatokon voltak és különböző magassági szintekről tüzeltek. Ilyen körülmények között a század és a zászlóalj mutatkozott a legalkalmasabbnak, hogy átkarolja, megkerulje az ellenség egyes elszigetelt ellenállási gócait, majd bekerítse és megsemmisítse azokat. Az effajta harcokban különösen nagy szerepet játszanak a gyalogsági fegyverek: az aknavetők, a géppuskák, a karabélyok, a géppisztolyok és a kézigránátok. Nem véletlen ezért, hogy Rogyion Jakovlevics nagy jelentőséget tulajdonított a pontos tüzelésnek. Személyesen buzdította a körzet gyorslövészetének kezdeményezőit, 1948 nyarán pedig az ő kezdeményezésére tartották meg a távol-keleti körzet második puska-lőversenyét.

1948. június 11-én tartották a távol-keleti csapatok legjobb tiszthelyetteseinek kétnapos tanácskozását, amelyen a főparancsnok is felszólalt. Felhívta a tanácskozás résztvevőit, mondják el alakulataiknál, hogy mit kell tenni az egységek harckészültségének fokozásáért, a fegyelem megszilárdításáért és az alegységek szervezettségének növeléséért, amint azt a szabályzatok és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége által jóváhagyott más hadseregi törvények előírják.

A politikai foglalkozásvezetők módszertani ismereteinek tökéletesítése érdekében a körzet Tiszti Háza keretében előadói aktívát létesítettek. Előadásokat tartottak az egységeknél és alegységeknél. Ez hozzájárult ahhoz, hogy javult a katonák, a tisztesek, tiszthelyettesek és

tisztek között végzett agitációs és propagandamunka, és emelkedett a haza fegyveres védelmezőinek politikai öntudata.

Az élenjáró század- és zászlóalj-pártszervezetek munkájának tapasztalatait a párttitkárok helyőrségi tanácskozásain adták közre. Ezeket a tanácskozásokat a körzet politikai csoportfőnökségének szervezőinstruktori-osztálya szervezte és bonyolította le a Szuvorovszkij Natyiszk újság szerkesztőségével karöltve. Ez utóbbi sokban hozzájárult mindannak a népszerűsítéséhez, ami előremutató volt a Távol-keleti Front harctevékenységében és a front csapatainak életében.

Rogyion Jakovlevics megkülönböztetett figyelemmel kísérte a katonák és a polgári lakosság harci-hazafias nevelését és közvetlenül is részt vett benne; felszólalt a párt- és Komszomol-konferenciákon, a különféle jubileumi ünnepségeken.

Így 1953 decemberében beszédet mondott a Hadsereg, Légierők és Haditengerészet mellett működő Összszövetségi Önkéntes Egyesület területi konferenciáján. Felhívta az ifjúságot, hogy fokozzák katonaisport-teljesítményeiket, tartsák szem előtt, hogy a csapatok korszerű haditechnikával vannak fölszerelve és megjelentek a tömegpusztító eszközök.

A Távol-Keleten levő csapatok kiképzése a haza fegyveres védelmére, ha netán erre sor kerülne, szorosan összefüggött az egységek és magasabbegységek technikai átfegyverzésével. Ez a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején vált lehetővé annak eredményeként, hogy a háború utáni gazdasági életben gyors fejlődés következett be, és sikerült megoldani a tudományos-technikai problémák egész sorát. A szárazföldi csapatokat ezekben az években új automata fegyverekkel, új mintájú tüzérségi lövegekkel, harckocsikkal, páncélozott gépjárművekkel és gépkocsikkal szerelték fel. A katonai légierőt és a Csendes-óceáni Hadiflottát sugárhajtóműves repülőgépekkel és egyéb új haditechnikai eszközökkel és fegyverzettel látták el. 1954 elején a Távol-keleti

Katonai Körzethez különböző hatóerejű atomfegyverek érkeztek.*

Ezzel kapcsolatban tökéletesedett a csapatok harctevékenységi módja, fokozódtak a követelmények a lőkiképzésben és a harcászati kiképzésben, elkerülhetetlen feladattá vált az új harci technikai eszközök és az atomfegyverek megismerése, alkalmazásuk és az ellenük való védekezés módjainak elsajátítása. Malinovszkij marsall, a haditanács tagjai, a pártpolitikai apparátus, valamennyi parancsnok és politikai munkás nagy erőfeszítésére volt szükség ahhoz, hogy átszervezzék a katonai körzet vezetését, hogy tökéletesítsék a csapatok szervezetét, a káderek elosztását, a katonák kiképzésének és nevelésének programját. Segítséget kellett nyújtani a parancsnoki karnak, hogy tudatosítsák és mélyrehatóan megértsék a hadügyben végbemenő forradalom lényegét és azt, hogy miképpen kell a csapatokat vezetni a harcok új feltételei között. A körzet megbirkózott ezekkel a feladatokkal. Emelkedett a haditechnikai ismeretek színvonala is. Kiképezték a csapatokat arra, miképpen kell tevékenykedniük atomfegyverek alkalmazásának viszonyai között, hogyan kell védekezniük a sugárzó anyagok hatásával szemben, miképpen kell sugármentesíteni a terepszakaszokat, az utakat, az állásokat és a technikai eszközöket.

Méltán hangsúlyozta Malinovszkij a habarovszki helyőrség 1954. májusi díszszemléjén, hogy „ha az imperialisták, az atomfegyverben bízva, elkövetnék azt az esztelenséget, hogy próbára tegyék a Szovjetunió erejét, nem lehet kétség az iránt, hogy az agresszort ugyanazzal a fegyverrel fogjuk megsemmisíteni és hogy az effajta kaland óhatatlanul a kapitalista társadalmi rendszer pusztulásához vezet."**

Az a tízéves tevékenység, amelyet a távol-keleti csapatok élén fejtett ki, bő hadvezéri, hadtudósi és szervezői tapasztalatokkal gazdagította Malinovszkijt. A had-

* Lásd: Krasznoznamennűj Dalnyevosztocsnüj. M., 1971, sz. 275.

** Szuvorovszkij natyiszk, 1954, 1 maja.

ügyben végbemenő haditechnikai forradalom feltételei között ez a tevékenység fényes tanúbizonysága volt e jeles katonai személyiség nem mindennapi tehetségének.

A párt, annak Központi Bizottsága nagyra értékelte Malinovszkij érdemeit és kimagasló képességeit. 1956 márciusában a szárazföldi csapatok főparancsnokává és a honvédelmi miniszter első helyettesévé nevezik ki, 1957 októberében pedig a Szovjetunió honvédelmi miniszterévé.

Az a tény, hogy a Szovjetunió honvédelmi minisztere lett, mit sem változtatott Malinovszkij emberi magatartásán. Mint mindig ezelőtt, továbbra is nyugodt, higgadt, döntéseiben szilárd férfi maradt, minden erejét munkájának szentelte, amely egész lényét kitöltötte. Kora reggeltől gyakran késő estig a fegyveres erők irányításának halaszthatatlan és gyakran igen bonyolult kérdéseinek megoldásán fáradozott. Csakis a rövid esti órákra kapcsolódhatott ki a folyó ügyek intézéséből.

Jelentős eseménye volt Rogyion Jakovlevics életének, születésének hatvanadik évfordulója. 1958. november 23-án jelent meg a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete, amely hangoztatja:

„Születésének hatvanadik évfordulója alkalmából, valamint a szovjet állam védelmének és a Szovjetunió Fegyveres Erői irányításának terén szerzett kimagasló érdemeinek elismeréseképpen R. J. Malinovszkij honvédelmi minisztert, a Szovjetunió marsallját, a Szovjetunió hősét másodszor is az Arany Csillaggal tünteti ki, és felállítja bronz mellszobrát szülőhelyén."

Barátainak és elvtársainak százai forró szeretettel üdvözölték Rogyion Jakovlevicset magas kormánykitüntetése alkalmából.

Malinovszkij katonai és társadalmi-politikai tevékenységének időszaka, honvédelmi miniszterségének tíz éve tele volt a külső és belső viszonyokat érintő nagy jelentőségű eseményekkel. Ezek az évek a tudományos-technikai forradalom évei voltak, amikor gyökeres változások mentek végbe a hadügyben, a hadviselés formáiban

és módjaiban. Külpolitikai tekintetben a világbékéért vívott küzdelem évei voltak, amikor a nemzetközi viszonyokban nőtt a feszültség, fokozódott a fegyverkezési hajsza.

Az életben maradt hitlerista tábornokok megkísérelték, hogy felmentsék a német fasizmust a második világháború kirobbantásának bűne alól. Sőt, olyan nézetek is hangot kaptak, amelyek szerint „Hitler nem akart egy második világháborút". Széltében propagálták „az elszalasztott lehetőségek elméletét". A NATO bizonyos körei pedig ösztönzést nyújtottak a nyugatnémet revansistáknak.

Az imperialista körök által folytatott hidegháború viszonyai között a kommunista párt nem gyengíthette erőfeszítését, hogy növelje hazánk védelmi erejét és fokozza a fegyveres erők harckészultségét. Számításba vette azt, hogy a reakciós erők képesek a hidegháborúról a forró háborúra áttérni. A Szovjetunió védelmi erejének olyannak kell lennie, hogy meghiúsítsa az agresszor bűnös terveit, ha pedig a háború mégis kirobbanna — megsemmisítő csapást mérjen minden ellenségre.

A kommunista párt és a szovjet kormány az ország gazdasági erejének növekedésében, védelmi képességének erősödésében nem csupán a Szovjetunió biztonságának garanciáját látta, hanem a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért harcoló haladó erők erkölcsi támogatásának zálogát is.

Malinovszkij honvédelmi miniszteri tevékenységének első percétől kezdve, a párt Központi Bizottságának útmutatása alapján olyan intézkedések kidolgozásán fáradozott, melyek nyomán a csapatok elsajátítják és eredményesen alkalmazzák az új technikai eszközöket és fegyvereket. Figyelmének középpontjában a hazánkat védő rakétapajzs — a hadászati rakétacsapatok álltak.

Malinovszkij fontos intézkedéseket tett, hogy a legfőbb politikai, közigazgatási, gazdasági és közlekedési-szállítási központoknak a légi ellenséggel szembeni megvédésére létrehozzák a légvédelem hathatós eszközeit.

Átfegyverezték a katonai légierőt, a honi légvédelmet

és a haditengerészeti flottát. A front-, a távolsági és rakétahordozó légierőt elfogó-vadász, vadászbombázó, szuperszonikus repülőgépekkel látták el, és ezeket korszerűbb vezető-navigációs eszközökkel szerelték fel.

A szárazföldi csapatoknál ezekben az években a tüzéregységek alapjain létrehozták és magas színvonalra emelték a rakétacsapatokat. Tökéletesítették a harckocsicsapatokat, amelyekre Malinovszkij különösen nagy figyelmet fordított. Meg volt győződve, hogy a harckocsik szervezeti-állománybeli megerősítése és tömeges alkalmazása az ütközetekben, a harckocsicsapatok manőverezőképessége és a páncélostechnika minőségi tökéletesítése nem vesztette el jelentőségét az új feltételek között sem. Minél nagyobb tömegben alkalmazzák a harckocsikat a harcmezőn, vélekedett ő, annál kisebbek a veszteségek, annál biztosabb a siker a harcban és az ütközetben.

Malinovszkij véleménye szerint egy eljövendő háború elképzelhetetlen páncélosok és bennük levő emberek nélkül. Síkraszállt a harckocsik szakadatlan tökéletesítéséért. Malinovszkij világosan látta a harckocsicsapatok fontos szerepét a korszerű háborúban. „Semmi kétségünk sincs az iránt — mondotta —, hogy a harckocsicsapatok előtt nagy jövő áll, és fontos szerepük lesz a győzelem kivívásában . . .” Malinovszkij marsall mindent megtett annak érdekében, hogy kiváló szaktudású tiszteket képezzenek ki a harckocsicsapatok részére, és ezért nagy figyelmet szentelt a Páncéloscsapatok Katonai Akadémiájának, amely ma az ő nevét viseli.

Malinovszkij honvédelmi minisztersége idején vezették be a gépkocsizó lövész-, a harckocsi- és a légideszanthadosztályok egységes szervezetét.

A honvédelmi miniszter sok időt szentelt a haditengerészeti flotta tengeralattjárók elleni védelmével kapcsolatos kérdéseknek, és ennek kapcsán a tengeralattjáró-bázisok kiépítésének.

Az ő közreműködésével tökéletesítették a magasabb szintű katonai-politikai vezetést. A korábbi évekhez hasonlóan Malinovszkij nagy figyelmet fordított a fegy-

veres erőkben folyó pártpolitikai munka tökéletesítésére, a szárazföldi hadsereg és haditengerészeti flotta pártszervezetei szerepének fokozására.

Malinovszkij tevékenységében fontos helyet foglalt el a csapatvezetés kérdésköre. Az ő lankadatlan ellenőrzése alatt munkálták ki és honosították meg a magasabb szintű vezetésben az irányítás automatizált rendszereit. Malinovszkij marsall felmérte a híradó eszközök fejlesztésének távlatait a vezetés harcászati szintjén. Az ő idején lépett életbe az új Fegyelmi Szabályzat, a Helyőrségi és Őrszolgálati Utasítás, léptek hatályba új harcászati szabályzatok, valamint módszertani segédletek a csapatok számára.

Rogyion Jakovlevics arra törekedett, hogy javítsák a harckiképzési programokat: konkretizálják őket a fegyverzet, a harctevékenységi módok, a várható ellenség harcászatában és fegyverzetében végbemenő változásoknak, valamint a hadköteles személyi állomány általános műveltségi színvonalának megfelelően.

A fegyveres erők vezetésének sokrétűsége központi kérdésként foglalkoztatta Rogyion Jakovlevicset szolgálati tevékenysége során. Azt tartotta, hogy egy következő esetleges háborúban az a hadviselő fél, amelynek a kezéből a hadicselekmények folyamán kicsúszott a csapatok vezetése, vereségre van ítélve. Ezért az alárendeltségébe tartozó szervektől megkövetelte a szilárd vezetést, a stabil és folyamatos híradást, és azt, hogy az — a gyakorlatok során — minél jobban megközelítse a valóságos harci körülményeket.

Malinovszkij hangsúlyozta, hogy a csapatvezetés alapját harcban a parancsnok elhatározása képezi. A csapatok és törzsek kiképzése során azokat az elhatározásokat tekintette sikereseknek, amelyek a csapatoktól aktív és erélyes cselekvést követeltek meg. A parancsnoki elhatározás kidolgozásának roppant súlyával, nehézségeivel, bonyolultságával Malinovszkij teljesen tisztában volt. „A parancsnoki elhatározás meghozatalának pillanata nehéz pillanat — mondotta Malinovszkij a szovjet fegyveres erők Vezérkari Akadémiája tanári kara számára

tartott előadásában 1956-ban. — Nagy fontosságú ügyben kell döntenie, minden gondolatát egyetlen, gyakran nagyon kockázatos, de szükséges elhatározásnak szentelve. Ilyen esetben a parancsnok elméje lázasan dolgozik, telis-tele ellentmondásokkal: egyfelől — a kívánt elhatározás mindenféle, a számvetések által adott ellenvetésekbe ütközik; másfelől — megvalósítása során temérdek nehézség merül fel; harmadsorban — a vonzónak tetsző, egyszerű és nem kockázatos elhatározás nem ad okot az aggodalomra, nem jár jogi felelősséggel. Íme, így szövődnek össze a kétségek, a nehézségek, a kísérletezés. Ám az elhatározást mindenképpen meg kell hozni. Ez nagy bátorságot és roppant akaraterőt igényel. És ez, természetesen, nem mindenkiben van meg. Nem mindig könnyű helyes elhatározásra jutni. Megtörténik olykor, hogy a törzs a maga javaslatával befolyásolja a parancsnok akaratát."

Széles politikai és katonai-technikai látókör birtokában Malinovszkij meg volt győződve róla, hogy a csapatok korszerű viszonyok közt folytatott harctevékenysége során a parancsnoknak és a törzsnek nem lesz ideje arra, hogy hosszadalmasan mérlegeljen és tanácskozzék az alárendeltekkel, mielőtt meghozza a hadművelettel kapcsolatos elhatározását. Tevékenységében Malinovszkij kerülte az „elhatározás kidolgozása" kifejezést, bírálta azokat a hadosztályparancsnokokat és hadműveleti szintű katonai vezetőket, akik alárendeltjeiktől várták az elhatározás főbb pontjait, és gyakran folyamodtak olyan szóbeli fordulhatokhoz, mint „úgy gondolnám", „föltehetőleg", „lehetséges", „meggondolandó" és így tovább. Úgy vélte, a parancsnoki nyelvezetre inkább a felszólító mód, mint a feltételes a jellemző. Az alárendelteknek bízniuk kell parancsnokukban és át kell hogy hassa őket az eltökéltség: mindenáron teljesítik a feladatot. Azt ajánlotta a parancsnokoknak, hogy sajátítsák el a gyors és megalapozott elhatározás meghozatalának művészetét, valamint, hogy elhatározásukat pontos, világos és célirányos formába öntsék.

A Szovjet Hadsereg magasabb parancsnokai jól em-

lékeznek arra, hogy Malinovszkij munkastílusában jelentős szerephez jutottak a hadműveleti-harcászati röpdolgozatok. Rendszerint váratlanul készíttetett ilyeneket a magasabb beosztású parancsnokokkal. M. I. Golovnyin altábornagy, a Moszkvai Katonai Körzet egykori törzsfőnöke elmondta, hogy Malinovszkij marsall meglátogatva a Németországban állomásozó szovjet hadseregcsoportot, magához kérette a csoport vezető parancsnokait, és minden különösebb magyarázkodás nélkül egy hadműveleti-harcászati írásbeli feladatot húzott elő a vezérkar egyik tisztjének irattáskájából. Közölte a rendelkezésre álló időt és a tábornokok munkához láttak. Értékelniük kellett a helyzetet, elhatározásra kellett jutniuk, feladatot kellett szabniuk a beosztottaknak, térképre kellett vinniük és írásba foglalniuk elhatározásukat. Az idő elteltével Malinovszkij összegyűjtötte a dolgozatokat és magával vitte, hogy értékelje azokat.

A röpdolgozatok arra ösztönözték a magasabb parancsnokokat, hogy tanulmányozzák az összfegyvernemi kérdéseket, mindenkor felkészültek legyenek a hadművelet hozzáértő vezetésére, és szükség esetén helyettesíteni tudják a parancsnokot. A miniszter egyszersmind kötelezővé tette az alárendelt parancsnokok számára, hogy saját kezűleg készítsenek el törzsokmányokat, amit a háború éveiben a magasabb beosztású parancsnokoknak nemritkán meg kellett tenniük, hogy titokban maradjanak a csapatok vezetésének kérdései.

A miniszter nagyra értékelte a hadseregi káderekét és sokat tett szerepük és jelentőségük fokozásáért és a pártunk káderpolitikájával kapcsolatos kérdések megoldásában jó szívvel vállalt részt.

Malinovszkij módszeresen foglalkozott olyan kérdésekkel, mint az alacsonyabb beosztású parancsnokok és szakemberek felkészítése, a tiszthelyettesek szerepének növelése a katonák kiképzésében és nevelésében, a tiszti káderekneк a fegyveres erők katonai tanintézeteibe történő kiválasztása, elosztása és nevelése. Gondoskodása kiterjedt a fiatal, pályakezdő tisztek szolgálati tevékenységére, valamint arra, hogy a magasabbegységek, egy-

ségek és hadihajók ápolják a harci és forradalmi hagyományaikat.

Ez időben akadtak katonai szakemberek, akik hajlottak arra, hogy a technikát előnyben részesítsék az emberrel szemben, annál is inkább, mivel a hatalmas erejű rakéta-atomfegyverek valóban a fegyveres harc fő eszközeivé váltak. Malinovszkij nem értett egyet az ilyen állásponttal. „A hadügyi fejlődés ilyen egyoldalú megítélése komoly veszélyeket rejt magában — mondotta —. Közismert, hogy nem a technika maga harcol, hanem az emberek, akik kezelik, uralják a technikát. Következésképpen behatóbban tanulmányozni kell a technikát, kellően kell értékelni, ki kell használni a benne rejlő lehetőségeket, de ugyanakkor megengedhetetlen, hogy lankadjon figyelmünk az emberek nevelésével kapcsolatban."

Rogyion Jakovlevics megértő figyelemmel viszonyult a katonához mint emberhez, annak rangjától és beosztásától függetlenül. Mivel tudatában volt az emberek tevékenységi folyamataiban kialakuló kölcsönös kapcsolatok bonyolult voltának, megkövetelte az alárendeltektől és maga is ehhez tartotta magát: legyenek megfontoltak, megértők egymás iránt. Jellemző volt rá, hogy soha nem jött ki a béketűrésből, nem szitkozódott, nem bántotta meg az embereket. Észrevételeit, kifogásait mindig nyugodt hangon, udvarias formában tette meg, s ez mélyebb hatást keltett, mintha kiabált volna, és arra ösztönözte az embereket, hogy haladéktalanul kijavítsák a hibákat. Rogyion Jakovlevics figyelmét nem kerülte el egyetlen hiányosság sem, nem ismert megalkuvást vagy halogatást a fogyatékosságok megszüntetésében. Noha komor és szigorú embernek látszott, szerette a humort és a tréfát.

Egy alkalommal kezéhez jutott az egyik ezredes levele, amelyben arra panaszkodott, hogy nyáron semmi sem különbözteti meg őt az alacsonyabb rendfokozatú főtisztektől, míg télen a prémkucsmája megkülönbözteti őt. (Arról van szó, hogy a Szovjet Hadseregben a főtisztek közül csak az ezredesek hordanak jellegzetes magas,

szögletes kaukázusi „tábornoki" kucsmát. — *A szerk.)* Malinovszkij a következő megjegyzést vezette rá a levélre: „Kivételesen megengedhető ennek az ezredesnek, hogy nyáron is hordhassa a prémkucsmáját."

Malinovszkij szilárdan és következetesen megvalósította a kommunista pártnak a katonai építésre és a szovjet állam biztonságának megvédésére irányuló politikáját. Az ő irányításával sokrétű munka folyt a haderőnemek fejlesztése, a legújabb harceszközökkel való ellátásuk, a szovjet katonák oktatása és kiképzése érdekében; kidolgozták annak elméletét, hogy miképpen kell a csapatokat a korszerű háború ütközeteiben alkalmazni; gazdagították a szovjet hadművészet történetét. Honvédelmi miniszterségének tíz éve alatt Malinovszkij sokat tett a Varsói Szerződés tagországai fegyverbarátságának megerősítése érdekében. Magasabb fokra emelte a testvéri hadseregek együttműködését a kiképzés területén is.

A katonai elmélet kérdéseinek megválaszolásában Malinovszkij az 1941—1945-ös nagy honvédő háború tapasztalataira támaszkodott, s e tapasztalatok általánosításának nagy figyelmet szentelt. Elgondolásait „Éberen őrködjünk a békén" című brosúrájában adta közre, amelyben jellemzi a szovjet katonai doktrína legfőbb vonásait, bemutatja a fegyveres erők mai helyzetét, foglalkozik az új ember kialakításának és a katonák nevelésének kérdéskörével. Számos elméleti és hadtörténeti jellegű írás származik a tollából. Az ő szerkesztésében és közvetlen közreműködésével láttak napvilágot olyan munkák, mint a iasi—kisinyovi Cannae, a Budapest—Bécs—Prága, a Finálé. Rogyion Jakovlevics irodalmi képességeinek tanúbizonysága önéletrajzi könyve, az Oroszország katonái, amelyet kevéssel halála előtt fejezett be.

Magas beosztásában Malinovszkij marsall nemegyszer látogatást tett a szocialista közösség országainak katonai-politikai vezetőinél. Katonai küldöttség élén vagy pártpolitikai delegáció tagjaként ellátogatott számos külföldi államba, fogadta a szocialista, tőkés és fejlődő or-

országok küldöttségeit. Felszólalásaiban és a beszélgetések során a marsall nagy hozzáértéssel adta át katonai tapasztalatait és állhatatosan képviselte a Szovjetunió politikáját. Francia és spanyol nyelvtudása lehetővé tette számára, hogy könnyen érintkezzék az e nyelveken beszélő külföldiekkel.

Rogyion Jakovlevics sok időt áldozott társadalmi-politikai tevékenységre. Ismételten megválasztották őt az SZKP KB tagjává, több választási időszakon át küldötte volt a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának, felszólalt a pártkonferenciákon és beszédet mondott választói előtt.

Szabad idejének ritka óráiban előszeretettel horgászott a rublevi víztározóban, Gurzufban és Magyarországon a Dunán. Lelkes sakkozó volt, repülőgépen, vonaton, otthon — mindenütt, ha alkalom kínálkozott rá, a sakktábla mellé ült.

Olykor vadászni járt, s előszeretettel tette ezt kíséret nélkül. Tehénbőr csizmájában, vízhatlan nadrágjában, prémgalléros, hosszú zekéjében és sötét barettsapkájában régivágású, tapasztalt vadásznak tetszett. 1960 telén Karlovy Varyban tartózkodott, és néhány vázlatot készített a városról.

... Betegsége előrehaladt. Huszadik és utolsó díszszemléjét 1966-ban, súlyos betegen tartotta a Vörös téren.

Mintegy öt hónapon át ágyhoz volt kötve. Kezelőorvosait bámulatba ejtette férfias tartása. Nem szerette a pénteki napot, és ez az érzés a kórházban tovább erősödött benne. Ezen a napon senkit sem fogadott...

Asztali naptárának lapjait senki nem forgatja már. 1967. március 31-ét mutat a naptár, és ezen az oldalon e szavak olvashatók: „Ó, átkozott péntek. Te nem szeretted ezt a napot és ő elvitt téged..." Tizenöt óra tizenöt perckor halt meg. E szavakat felesége, Raisza Jakovlevna Malinovszkaja jegyezte fel.

Ez időtől fogva az íróasztalon minden úgy maradt, amint életében volt: a zöld ernyős egyszerű lámpa; ő és felesége puszpáng keretes miniatűr fényképe; egy szokásos töltőtoll, amellyel az „Oroszország katonáit" írta.

Az íróasztal fiókjaiban minden tárgynak megvan a maga helye: jegyzettömbök, irattartók, füzetek, notesz, rajzkészlet, különféle szinű tinták, speciális tolltörlő rongyocskák ...

Nagy életutat járt meg Malinovszkij a közkatonától a Szovjetunió marsalljáig, a jeles hadvezérig. Sorsa szorosan összeforrott a hadsereggel, a pártnak és a népnek a haza megerősítéséért vívott harcával, a Nagy Október vívmányainak megvédelmezésével a polgárháború éveiben, az 1941—1945-ös nagy honvédő háborúval és a szovjet fegyveres erők háború utáni építésével.

Malinovszkij marsallt töretlen akaratú, türelmes és kitartó emberként őrzi meg örökre a nép szerető emlékezete. Ez a barátságos és együttérző katonai parancsnok élete végéig megőrizte azt a szeretetteljes közelséget, amely a katonákhoz és tisztekhez fűzte őt.

A haza nagyra értékelte Malinovszkij haditetteit, a munkában tanúsított hősi magatartását. Két alkalommal is elnyerte a Szovjetunió hőse címet, ötször tüntették ki Lenin-renddel, megkapta a Győzelem Érdemrendet, háromszor kitüntették Vörös Zászló Érdemrenddel, kétszer a Szuvorov Érdemrend I. fokozatával, megkapta a Kutuzov Érdemrend I. fokozatát. Számos szovjet érdemérem, külföldi érdemrend és kitüntetés birtokosa. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Malinovszkij marsallnak a Magyar Népköztársaság Érdemrendje kitüntetést adományozta 1965-ben.

Az ő nevét viseli a moszkvai páncélos katonai akadémia, egy gárda-harckocsihadosztály, Balan falu, ahol a 2. Ukrán Front törzse települt a iasi—kisinyovi hadművelet megindítása előtt. Róla nevezték el Kisinyov egyik utcáját, Odessza város egyik kerületét. Mellszobra ott áll szülővárosában — a hős városban, Odesszában, bronzban örökítve meg a bátor és vasakaratú hadvezérnek és katonai parancsnoknak, népe hű fiának arcmását.

Utószó

Az irodalmi műfajok közül csakis az emlékirat, vagyis az író meghitt beszélgetése olvasójával nyújthatja a legigazabb képet a korról s benne mindenekelőtt a szerzőről, azután az emberekről, az őket mozgató erőkről, az eseményekről, egyszóval a történelemről.

Ez azért van így, mert az író emlékiratait főképpen legbizalmasabb vallomásai, tehát naplófeljegyzései alapján írja. Ez nem zárja ki, hogy az emlékiratok szerzője ne folytasson alapos irattári kutatásokat, ne támaszkodjon egykori munkatársai, barátai, bajtársai, egyszóval kortársai emlékezetére.

Van még egy másik és igen reális, fontos tényező is. Emlékirataikat a szerzők rendszerint idősebb korban írják, közel életük alkonyához, tehát többnyire „jól védett és bevehetetlen" magaslatokon épült erős várakból tekintenek le a völgybe, vagyis megtett életútjukra. A vár „falait" az egzisztenciális biztonság és függetlenség, a meglevő történelmi távlatok, valamint a tapasztalatok és a kétségkívüli bölcsesség adják. Így azután tulajdonképpen semmi és senki nem befolyásolhatja tollukat. Csak saját lelkiismeretük és jellemük.

Az érdeklődő olvasó tehát, miután elolvasta e kis kötetet, sajnálattal teszi félre és arra gondol, milyen nagy kár, hogy Malinovszkij marsall korai halála miatt nem írhatta már meg átfogó emlékiratait és nem tehette közkinccsé nagy ívű életének általános emberi és katonai tapasztalatait.

Mások írtak róla. Jól tették. Ám a kettő érthető módon nem ugyanaz. Hiányzik belőle az egyén varázsa, a

szemtanú tanúságtétele és hitelessége. A háborúk, kiváltképpen az igazságos háborúk tapasztalatai bizonyítják, hogy a néptömegek lelkiereje — a történelmileg szükséges időben — kiváló katonai vezetőket és hadvezéreket teremt. Megjegyzendő, a történelem is bizonyítja, hogy e tekintetben sincs különbség nagy és kis nemzetek között.

A hadvezér a politika által kitűzött célokat iránytűként követve, azokkal azonosulva, a hadászat, a hadműveleti és harcászati események lényegét meglátva, kivételes állhatatossággal és akaraterővel, bátran, hozzáértően, a tapasztalatain alapuló intuícióval, ha úgy tetszik művészi módon és tehetséggel tör egyetlen cél felé: az ellenség szétzúzására. Kétségtelen, hogy ilyen hadvezér volt Malinovszkij.

Az erényeket — és persze a hibákat is — a körülmények szülik. A marsall erejét, erényeit meghatványozta hazája, a Szovjetunió igazságos honvédő háborúja és internacionalista küldetése a fegyveres küzdelem során.

Mindenekelőtt ízig-vérig katonaember volt. Nemcsak arról van szó, hogy külseje, megjelenése volt katonás. Egyszerű ember volt, egyenes. Minden körülmények között nyugodt maradt és képes volt uralkodni magán. Rendelkezett a tudatos önelemzés, önellenőrzés képességével és azzal az erővel, bátorsággal, hogy igazát bárkivel szemben megvédje.

Ma már köztudott, e kötet is tesz róla említést, hogy Malinovszkij a Spanyol Köztársaság oldalán küzdött a polgárháborúban. Molinero ezredes néven (egyes források szerint a Malinó nevet is használta) a Köztársaság központi frontjában volt főtanácsadó. Azt azonban talán kevesen tudják, hogy amikor 1938 közepén hazaérkezett, igen fontos kérdésben komoly vitája támadt a katonai felső vezetéssel. Ebben a vitában, mint cseppben a tenger, ott fénylik Malinovszkij egész természete.

Miről van szó? Arról, hogy a spanyolországi harctevékenységek tapasztalatából a szovjet katonai felső vezetés akkor azt a következtetést vonta le, hogy a harckocsiegységeknek századokhoz és zászlóaljakhoz beoszt-

va, főként, mint a gyalogságot közvetlenül támogató erőknek kell tevékenykedniük. Ellenben Malinovszkij, minthogy óvatosan kezelte az Ibériai-félszigeten minden tekintetben korlátozott erőkkel és eszközökkel, sajátos hegyes terepen folyó helyi háború hadműveleti-harcászati tapasztalatait, más véleményen volt. Azt tartotta, hogy egy világháború esetén a nyugati hadászati irányban tömegesen kell alkalmazni a harckocsicsapatokat, következésképpen továbbra is nagy harckocsi-magasabbegységekre van szükség. Vagyis: e tekintetben a spanyolországi háború tapasztalatai a nyugati hadászati irányban nem alkalmazhatók. Így Malinovszkij szembekerült a hivatalos állásponttal, amelyet akkor még Sztálin is támogatott. Ennek ellenére szilárdan végig kitartott elvi nézetei mellett.

Neki lett igaza.

A Szovjetunióban ugyanis 1940-ben megkezdték a gépesített hadtestek, harckocsi- és gépesített magasabbegységek újra történő felállítását. Zsukov marsall így ír erről emlékirataiban: „Hadseregünk úttörő volt a gépesített magasabbegységek — dandár- és hadtestek felállításában. Ámde az ilyesfajta magasabbegységek felhasználását Spanyolország sajátos viszonyai közepette helytelenül értékeltük és így megszüntettük hadseregünkben a gépesített hadtesteket. Németország a hatalmas páncélos-magasabbegységeket messzemenően alkalmazta az európai országok elleni agresszióban. Sürgősen vissza kellett térni a nagy harckocsi-magasabbegységek felállításához." Egyébként Malinovszkij kivételes képességeit az is mutatja, hogy a vita ellenére, vagy talán éppen azért, 1940 nyarán vezérőrnaggyá léptették elő, és 1941 márciusában hadtestet adnak a keze alá.

Az igazságos háború fegyveres küzdelme teljes egészében felszínre hozza benne a hadvezér már említett vonásait. Ám eközben, de később sem, mint honvédelmi miniszter, nem vesztette el a katona egyszerűségét, egyenességét. Számára nem egységekben, katonatömegekben léteztek az emberek. Mondják, hogy a támadás előtti éjszakát rendszerint a katonák között, a megin-

dulási állások rohamárkaiban töltötte. Beszélgetett velük az otthonról, családjukról kérdezte őket, beszélt önmagáról, családjáról, a vezetés nehézségeiről vagy csak egyszerűen az éjszaka feszült csendjében velük együtt hallgatott.

Más hadvezérekkel együtt Malinovszkij is tudva tudta — és ezt soha, semmilyen pozícióban el nem feledte —, hogy a háború legsúlyosabb terhét a katona hordozza. Nem volt véletlen, hogy számára 1945. május 9-én még nem ért véget a háború, hanem a felső vezetés a japán Kvantung-hadsereg zömének a szétzúzását bízta rá, mert olyan katonai vezetőről volt szó, aki minden helyzetben maga mögé tudta sorakoztatni katonáit, s akit kimondottan szerettek beosztottai. Ne feledjük, katonái élén az európai háború befejezése után indult a Távol-Keletre.

Malinovszkijban tisztelhetjuk Magyarország 40 évvel ezelőtt történő felszabadításának egyik vezénylő marsallját. A hazánk területén vívott csatákban kiválóan mutatkozott meg Malinovszkij hadvezéri művészete: a politikai, a hadászati és a katonapolitikai helyzet egészen kiváló, alapos ismerete; sohasem becsülte le az ellenséget, de nem értékelte túl sem, a szükséges és ésszerű kockázatot nála ikertestvérként követte az alapossággal, megfontoltsággal hajló óvatosság; a hadtápbiztosítás gondos értékelése; a csapatok feszes, de a bizalomra épülő hadműveleti vezetése; óriási követelménytámasztás; a páncélos- és gépesített, valamint a lovasalakulatok bátor, dinamikus alkalmazása, és ezáltal a támadás magas ütemének biztosítása.

A magyar nép emlékezetében megmaradnak azok a nagy csaták, melyek 1945-ben szabadságához vezettek. Megmaradnak azok nevei is, akik a csatákat irányították. Jól tette hát a Zrínyi Katonai Kiadó, hogy e kis kötetet felszabadulásunk 40. évfordulójának esztendejében gondozta és az olvasók kezébe adta.

Meggyőződésem, hogy az olvasó is ezen a véleményen van, miután elolvasta és letette a kötetet.

Bojcsuk József

Tartalom

Nehéz gyermekkor.
Az ifjúkor megpróbáltatásai.
Katonai Akadémia. Spanyolország.
Újra a Katonai Akadémián 5

Hadtestparancsnok.
A háború előestéjén.
Védelmi ütközetek Észak-Moldáviában.
A visszavonulás keserűsége 26

A 6. hadsereg parancsnoka.
A frontok csatlakozásán.
Két hadsereg ellencsapásának élén
a Donyec-medencében 48

A Déli Front parancsnoka.
Támadás a Donyec-medencében.
Harkovtól délkeletre.
Védelem a Don folyótól északra 64

A 2. gárdahadsereg megalakítása.
A Manstein elleni harc.
Ismét a front élén.
Zaporozsje megrohamozása 94

A Dnyepertől a Dnyeszterig 121

A iasi—kisinyovi Cannae 134

Magyarország, Ausztria,
Csehszlovákia felszabadítása 153

Az utolsó hadjárat 177

A háború után 201

Utószó 219

Orosz katonák Franciaországban. 1916-ban
(Az első sorban balról Malinovszkij)

Malinovszkij (középen) a Bajkálontúl. 1922-ben

A Frunze Katonai Akadémia hallgatója, 1930-ban

Édesanyjával, 1934-ben

Malinovszkij 1935-ben

Malinovszkij a köztársaságiak állásaiban Madrid alatt. Spanyolország, 1937.

Vezérőrnagyként — a 48. lövészhadtest parancsnoka. 1941-ben

Malinovszkij hadseregtábornok mint a Délnyugati Front parancsnoka és a front haditanácsának tagja Zseltov altábornagy (középen) 1943-ban

Szorosan csapatainak nyomában. Rosztov. 1943. február 17.

Malinovszkij hadseregtábornok mint a 2. Ukrán Front parancsnoka beszédet mond az 5. légi hadsereg repülőállománya előtt 1944-ben

A 2. Ukrán Front haditanácsa. Balról jobbra: Szuszajkov vezérezredes, Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, Sztahurszkij altábornagy. 1944-ben

Malinovszkij a Szovjetunió marsallja (középen), H. Csojbalszan, a Mongol Népköztársaság marsallja és Ivanov, a Szovjetunió mongóliai nagykövete a szovjet és mongol katonai parancsnokok között 1945-ben

Balról jobbra: Mereckov, Malinovszkij és Vaszilevszkij a Szovjetunió marsalljai Dairenben. 1945 augusztusában

Vaszilevszkij, Malinovszkij és Mereckov, a Szovjetunió marsalljai megszemlélik Port Arthur (ma Lüsun — a szerk.) védőinek lövegeit 1945-ben

Kalinyin, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke átnyújtja Malinovszkijnak, a Szovjetunió marsalljának a Lenin-rendet és a Szovjetunió Hőse Arany Csillagát 1945-ben

Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszter meglátogatja az egyik katonai alakulatot. 1958. május

Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszter a Moszkvai Légvédelmi Körzet komszomolistáinak V. konferenciáján. 1960. február

Az egyik hadgyakorlaton. Vlagyivosztok, 1962

Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja átnyújtja a vándordíjat a Csendes-óceáni Flotta egyik kiváló repülőalegységének 1962-ben

Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszter a kuskai helyőrség katonái között, 1962-ben

Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszt
és Jepisev hadseregtábornok, a Szovjet Hadsereg
és Haditengerészeti Flotta politikai főcsoportfőnöke
a Szovjetunió Fegyveres Erői Központi Múzeuma
új épületének megnyitásán. 1965. május

Találkozás a Kárpátontúli Katonai Körzet katonáival

Malinovszkij Raul Castro fogadásakor. 1965. október

Malinovszkij meglátogatja a Magyar Néphadsereg harckocsi hadosztályát. 1966. április

Pihenés közben

Malinovszkijnak, a Szovjetunió kétszeres hősének mellszobra szülővárosában, Odesszában